

MUZEUL JUDEȚEAN GORJ «ALEXANDRU ȘTEFULESCU»
Târgu Jiu

LITUA

STUDII ȘI CERCETĂRI
VIII

CLUSIUM

MUZEUL JUDEȚEAN GORJ "Alexandru Ștefulescu"
Târgu - Jiu

LITUA

Studii și cercetări
VIII

Editura "CLUSIUM" Cluj Napoca

2000

www.cimec.ro / www.muzeugorj.ro

COLECTIVUL DE REDACȚIE:

Vasile MARINOIU
Gheorghe CALOTOIU
Dumitru HORTOPAN
Eva ISAC
Niculina BÎRSAN
Olimpia BRATU

FOTOGRAFII:

Ion CATANĂ
Vasile MARINOIU

DESENE:

Elena PANĂ
Olimpia BRATU
Dumitru HORTOPAN

COPERTA:

Ion CATANĂ
Vasile MARINOIU

CULEGERE TEXT: Geta ISTRATE

TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ion CATANĂ

Autorii răspund de forma științifică și stilistică a lucrărilor

I.S.B.N. 973-555-284-1

www.cimec.ro / www.muzeugorj.ro

I. ARHEOLOGIE - ISTORIE

METALURGIA ȘI CIRCULAȚIA OBIECTELOR DE BRONZ ȘI FIER DIN NORDUL OLTENIEI ÎN PRIMA VÂRSTĂ A FIERULUI

Dr. Gheorghe Calotoiu

Metalurgia bronzului.

A fost temeinic studiată, datorită cercetărilor efectuate ani de-a rândul de M. Rusu, M. Petrescu-Dîmbovița și alții¹.

Dovezile pentru prelucrarea locală a bronzului în nordul Olteniei la sfârșitul epocii bronzului sau în prima epocă a fierului sunt puține. În Gorj, la Logrești-Moșteni, s-au descoperit trei tipare (forme) de turnat celturi². Un tipar asemănător a fost descoperit în satul Groșerea, comuna Aninoasa, ce se află în colecțiile Muzeului de istorie din Târgu-Jiu³.

Depozitul de celturi și seceri de la Drăguțești-Gorj prezintă o importanță deosebită pentru epoca bronzului final în nordul Olteniei.

Celturile puse în discuție aparțin variantei cu corpul alungit, zvelt și tăișul drept. De la bordura îngroșată a găurii de înmănușare pornește o tortiță mică, deasupra căreia este vizibil unul din cioturile de turnare. Al doilea ciot de turnare se află în partea superioară a bordurii, în regiunea opusă tortiții. În secțiune, gaura de înmănușare este ovală. Fețele laterale sunt ornamentate printr-un trapez reliefat având limita superioară la nivelul de bază al tortiței. Porțiunea dintre manșonul găurii de înmănușare și partea superioară a ornamentului este ușor adâncită circular, astfel că ornamentul trapezoidal de pe fețele laterale să iasă în relief.

Cele trei celturi din depozitul de la Drăguțești au fost turnate în tipare bivalve, singurele deosebiri fiind date de diferența de adâncime a găurii de înmănușare și de greutate. Pe fețele laterale se observă mici găuri de la bulele de aer neeliminate la turnare. După turnare, piesele au fost finisate. Taișurile prezintă urme de reascuțire, dovedind utilizarea pieselor. Alături de aceste trei topoare au fost descoperite și patru seceri cu mânerul în formă de cârlig. Aceste exemplare au spinarea lamei ușor arcuită și muchia îngroșată. Pe lamele secerilor, în lungul lor, de la un capăt la altul, s-au realizat prin ciocănire caneluri paralele, ale căror margini mari ridicate văluresc suprafața pieselor, asemenea unor nervuri. Turnarea s-a realizat la partea superioară a lamelor într-o zonă apropiată de vârf sau chiar la vârful secerilor în tipare monovalve acoperite. Taișurile au fost ascuțite prin batere, prezentând urme vizibile de utilizare.

Cele trei topoare de bronz de tip celt aparțin tipologic variantei răsăritene a celtului de tip transilvănean, a cărei evoluție începe în perioada Reinecke BzD. Forma celturilor din depozitul de la Drăguțești, dar mai ales tipul de ornament, reprezintă caracteristicile unei subvariante a grupei C3. Particularitățile subvariantei Drăguțești se deosebesc de tipul C3 prin faptul că ornamentul trapezoidal înlocuiește arcada. Ipoteza existenței în zona gorjeană a Olteniei a unei noi variante a celtului de tip transilvănean, realizarea unui atelier metalurgic local este susținută de o descoperire mai veche făcută la Logrești-Moșteni (jud. Gorj)⁴ a unui depozit compus din trei tipare pentru turnat celturi, având forme mult mai apropiate față de topoarele analizate mai sus. Datarea descoperirilor de la Logrești-Moșteni nu depășește etapa Reinecke Bz D. Alte piese asemănătoare cu celturile de la Drăguțești le întâlnim în Oltenia la Halânga (jud. Mehedinți)⁵. Forme apropiate de topoare se întâlnesc și în depozitul de la Petroșani (jud. Hunedoara) – două celturi ce dispun de un ornament trapezoidal cu laturile lungi arcuite spre tăiș, datate în perioada finală a epocii bronzului⁶, celtul cu ornament trapezoidal fiind datat în perioada Reinecke Bz D⁷.

Secerile din depozitul de la Drăguțești, prin falsele nervuri obținute prin batere și nu prin turnare, reprezintă o subvariantă a secerilor cu mânerul în formă de cârlig. Piese asemănătoare cu cele de la Drăguțești avem la Drajna de Jos (jud. Prahova)⁸, Moșna (jud. Vaslui)⁹, Băleni (jud. Galați)¹⁰.

Majoritatea secerilor menționate mai sus, cu mânerul în formă de cârlig, aparținând subvariantei Drăguțești, au în general două nervuri pe lamă. Doar în două cazuri – Drajna și Drăguțești – numărul acestora este mai mare, determinând astfel să se încadreze depozitul de bronzuri de la Drăguțești în perioada respectivă.

Depozitul de la Drăguțești, datat în perioada Bz D, alături de descoperirea de la Logrești-Moșteni, demonstrează existența unei subgrupe aparte, reflectând activitatea unui atelier metalurgic local. Din punct de vedere etno-cultural, datarea depozitului și zona geografică în care a fost făcută descoperirea indică drept realizatori pe purtătorii culturii Verbicioara în ultima ei fază de evoluție, într-o vreme în care se realizase deja orizontul de mixtură Gârla Mare IV Verbicioara V – Tei V¹¹.

În satul Sacoți, comuna Slătioara, județul Vâlcea, pe un platou între Lunca Târâi, la vest și pârâul de la Mititei cu Valea Gorunului la est s-a descoperit, la adâncimea de 0,50 m., un depozit din care s-a reușit să se achiziționeze cinci celturi (patru întregi și un fragment), din care trei de tip transilvănean, unul cu decor în formă de aripioare și o lamă cu tăiș de la un tip neprecizat. Tot aici s-au descoperit cinci seceri – una întreagă și patru fragmente - , din care trei cu limba la mâner, una cu cârlig și un vârf de la un tip neprecizat. S-a mai găsit un fragment de cuțit, o lamă de fereastră, o sulă îndoită, două vârfuri de lance, un tub de tablă decorat, o fibulă în formă de vioară de tip Peschiera, un fragment de colier, un saltaleon, două fragmente dintr-o brățară cingătoare decorată cu marginile îndoită cu o sârmă de bronz cu secțiunea rotundă¹².

Tot în depozitul de bronzuri de la Sacoți-Slătioara s-au descoperit 31 de brățări, din care două cu bara de secțiune convexă, decorată cu creștături și motive din benzi unghiulare, alternând cu altele verticale,

șase cu bara de secțiune rotundă și decorate cu motive gravate din benzi orizontale, alternând în trei cazuri cu motive în formă de x sau unghiulare, sau numai cu benzi orizontale. Șase dintre brățări au bara în secțiune rombică și nedecorată, alte trei au bara de secțiune ovală, iar șase au bara în secțiune rotundă și altele opt cu mai multe spirale.

La Socu, comuna Bărbătești, județul Gorj, din fosta colecție Istrati Capșa provin patru celturi¹³, din care două de tip transilvănean, unul cu decor unghiular și un altul cu un început de gură concavă, de asemenea și partea superioară a unui celt decorat cu dungi orizontale pe margine.

Depozitul de bronzuri de la Sacoți-Slătioara și cel de la Socu-Bărbătești se datează în Hallstattul timpuriu, mai precis în Hallstatt A1, seria Cincu-Suseni.

Tot în Oltenia de Nord, în localitatea Bâlvănești, județul Mehedinți, s-a descoperit un depozit de obiecte de bronz și fier într-un vas din care au rămas puține fragmente. Depozitul se compune din două fibule tip ochelari, o fibulă fragmentară cu nodozități pe corp, o sârmă în secțiune rotundă; zece *torques*-uri cu extremitățile de secțiune rectangulară, un colier fragmentat cu extremitățile terminate în formă de bară perpendiculară și 50 brățări cu bara de secțiune plan convexă, dintre care 11 întregi. La acestea se adaugă două topoare bipene de fier cu gaura mediană pentru mâner.

Depozitele de bronzuri din Oltenia s-au bucurat de atenția cercetătorilor Al. Bărcăcilă¹⁴, Al. Oancea și Corneliu Mărgărit Tătulea. Aceștia din urmă s-au ocupat în mod special de depozitele de la Bâlvănești¹⁵ și Ghidici¹⁶, care se datează în Hallstattul mijlociu. La acestea se adaugă mențiuni referitoare la depozitele amintite, în lucrările lui C. Moșil¹⁷, I. Nestor¹⁸, D. Berciu¹⁹, M. Rusu²⁰ și Al. Oancea²¹.

Depozitele din Hallstattul mijlociu din cele trei grupe ale lui M. Rusu se caracterizează în primul rând prin numărul mare de obiecte de bronz în comparație cu cele de fier, cu care se asociază doar în trei depozite, din care unul în Transilvania (Vințu de Jos) și două în Oltenia (Bâlvănești și Hunia). A treia grupare propusă de M. Rusu din Valea

Dunării Inferioare din sudul Olteniei conține piese de port: coliere torsionate, cu bara de secțiune plan convexă (Bâlvănești, Ghidici și Hunia), brățări spiralice (Ghidici, fibule de tip ochelari cu bucle în formă de opt – Bâlvănești și Desa)²² și fibule de tip Vače cu nodozități pe arc (Bâlvănești și Ghidici). Se mai întâlnesc ca piese de harnașament: pandantive circulare (Ghidici, Hunia și Desa), protome de pasăre cu verigă de prindere (Ghidici și Hunia), acestea fiind originare din zona Dunării iugoslave; butoni cu urechiușe (Ghidici) și *saltaleone* (Ghidici și Hunia). La acestea se adaugă obiecte de fier: două topoare duble de tip Bâlvănești, o verigă (Hunia) și un colț de mistreț, perforat la o extremitate.

Depozitele din Hallstattul mijlociu din spațiul carpato-dunărean au fost încadrate de M. Rusu în seria Bâlvănești-Vinț, având în vedere piesele din inventarul lor, care după autor s-ar deosebi esențial de acelea ale depozitelor contemporane din centrul și nordul Transilvaniei, corespunzătoare grupării de asemenea descoperiri de pe Valea Someșului.

M. Petrescu-Dâmbovița consideră că este mai indicat ca pentru spațiul carpato-dunărean, în locul uneii singure seri de depozite de bronzuri din Hallstattul mijlociu, Bâlvănești-Vințu să se deosebească două serii de depozite din această vreme, Bâlvănești-Ghidici pentru cele din Oltenia și Vințu-Coldău sincronizate cu aspecte ale culturii Basarabi din Oltenia și Transilvania, deoarece acestea corespund mai bine realităților arheologice de pe teritoriile respective.

Toate aceste depozite de bronzuri descoperite în nordul Olteniei demonstrează o activitate metalurgică remarcabilă desfășurată timp de un mileniu de traco-geții din spațiul carpato-dunărean din Bronzul mijlociu – sec.XVI a. Chr. – și până în Hallstattul târziu sec. VI-V a. Chr.

Metalurgia fierului

Începutul utilizării și prelucrării fierului în nordul Olteniei a fost tratat în studii referitoare la aceste probleme. Încă din Ha B3 se cunosc

pe teritoriul Olteniei de Nord descoperirea unui topor plat din fier cu aripioare, la Insula Banului (jud. Mehedinți)²³. O înmulțire deosebită a obiectelor realizate din fier se constată în nordul Olteniei începând din Hallstattul mijlociu și continuând în Hallstattul târziu. Putem aminti descoperirile arheologice din necropola de la Ferigile²⁴, conținând multe obiecte din fier, care constau în arme sau unelte. În categoria armelor se încadrează cuțitele din fier cu limba la mâner, cu lama dreaptă sau ușor curbată, obiecte prezente în necropolele de la Ferigile²⁵ și Telești-Drăgoiești²⁶.

Toporul bipen apare în Hallstattul mijlociu în depozitul de la Bâlvănești a cărui datare este legată de cele mai vechi morminte tumulare de la Balta Verde (secolul VII a. Chr.).

Vârfurile de lance cu secțiunea nervurii mediane sub forma unei frunze, sau cu secțiunea romboidală ori ovală, au fost descoperite în necropolele de la Ferigile²⁷, Alimpești²⁸ și Telești-Drăgoiești²⁹ (planșa 2/ 1,2; 3/3,4,5). În lumea ilirică lungimea lăncilor este o caracteristică veche pe care o întâlnim și în Hallstattul târziu în lumea tracică. În cadrul aspectului Ferigile s-au descoperit vârfuri de lance la Curtea de Argeș și Tigveni.

Cuțitașele din fier de tip comun se întâlnesc destul de des în necropolele de la Ferigile³⁰ și Telești-Drăgoiești³¹.

Alături de aceste inventare funerare din fier trebuie amintite săbiile cu un singur tăiș, cu lama ușor curbată și limba mânerului lată, cu nituri, pe care cercetătorul Alexandru Vulpe le denumește tipul Telești și le încadrează în sec. VI-V a. Chr.

Cuțitele de luptă cu un singur tăiș, cu lama curbată ușor spre interior și cu limba la mâner îngustă, sunt întâlnite în necropolele de la Ferigile³², Gogoșu³³, Rudeni și Telești-Drăgoiești³⁴. În această ultimă necropolă au fost descoperite mai multe cuțite pumnal între oasele incinerate.

Zăbale și piese de harnașament au fost descoperite în necropolele de la Ferigile³⁵, Alimpești³⁶ Curtea de Argeș și Telești-

Drăgoiești³⁷.

În concluzie, putem remarca prezența obiectelor de fier în toate grupele culturale, în special în Hallstattul mijlociu și mai târziu, dovedind prin numeroasele descoperiri de obiecte o intensă activitate metalurgică. Dacă prelucrarea aurului atinge apogeul în această zonă la sfârșitul epocii bronzului și în cursul perioadei de tranziție spre epoca fierului, metalurgia fierului cunoaște o activitate intensă în Hallstattul mijlociu și târziu.

Activitatea de extracție a minereurilor locale de cupru și de prelucrarea obiectelor de bronz prin turnare directă în forme simple sau complexe, prin procedeul cerii (sau al formeii pierdute), presupun o specializare în domeniul meșteșugului bronzului sau fierului, care începe să se despartă într-o formă primitivă de agricultură, unii dintre meșteșugari lucrând nu numai pentru triburile cărora le aparțineau ci și pentru alte comunități.

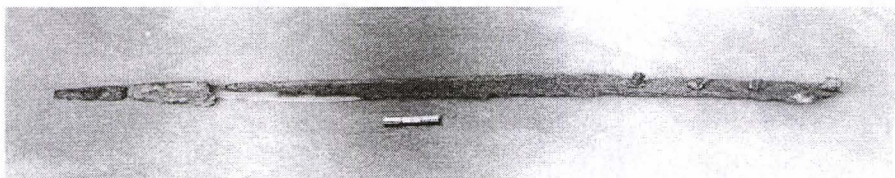
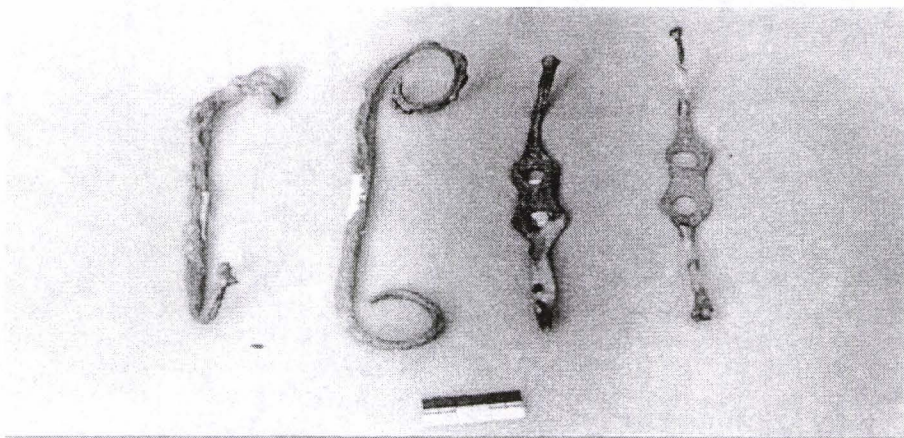
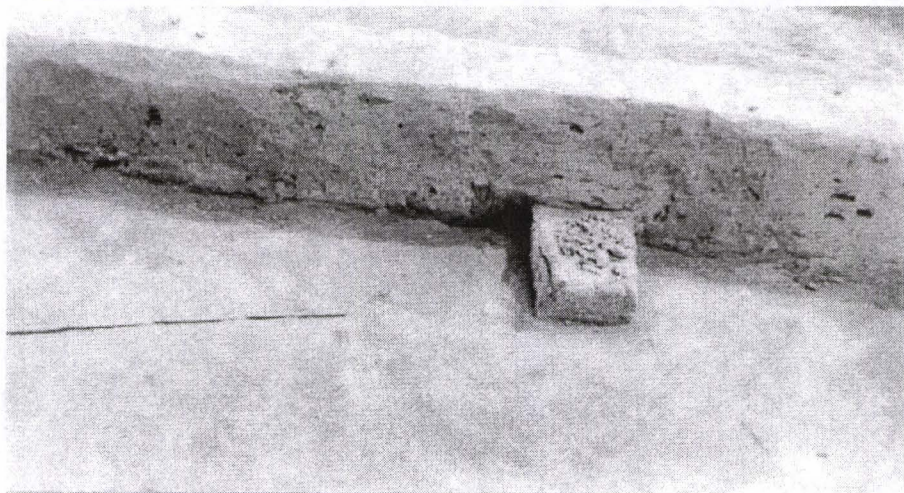
În ceea ce privește cazurile îngropării depozitelor s-au discutat mai ales factorii interni – luptele dintre triburi și transformările sociale – și externi – invaziile, subliniindu-se rolul invaziilor din Est (cimerienii) și din vest (cultura câmpurilor de urne) în procesul depozitărilor de obiecte de bronz.

În afara categoriilor de depozite nu au fost semnalate decât incidental depozite cu caracter votiv. Ținând cont de condițiile în care s-au descoperit depozitele de bronzuri din spațiul carpato-dunărean s-ar considera că cele găsite în condiții speciale să fi fost votive.

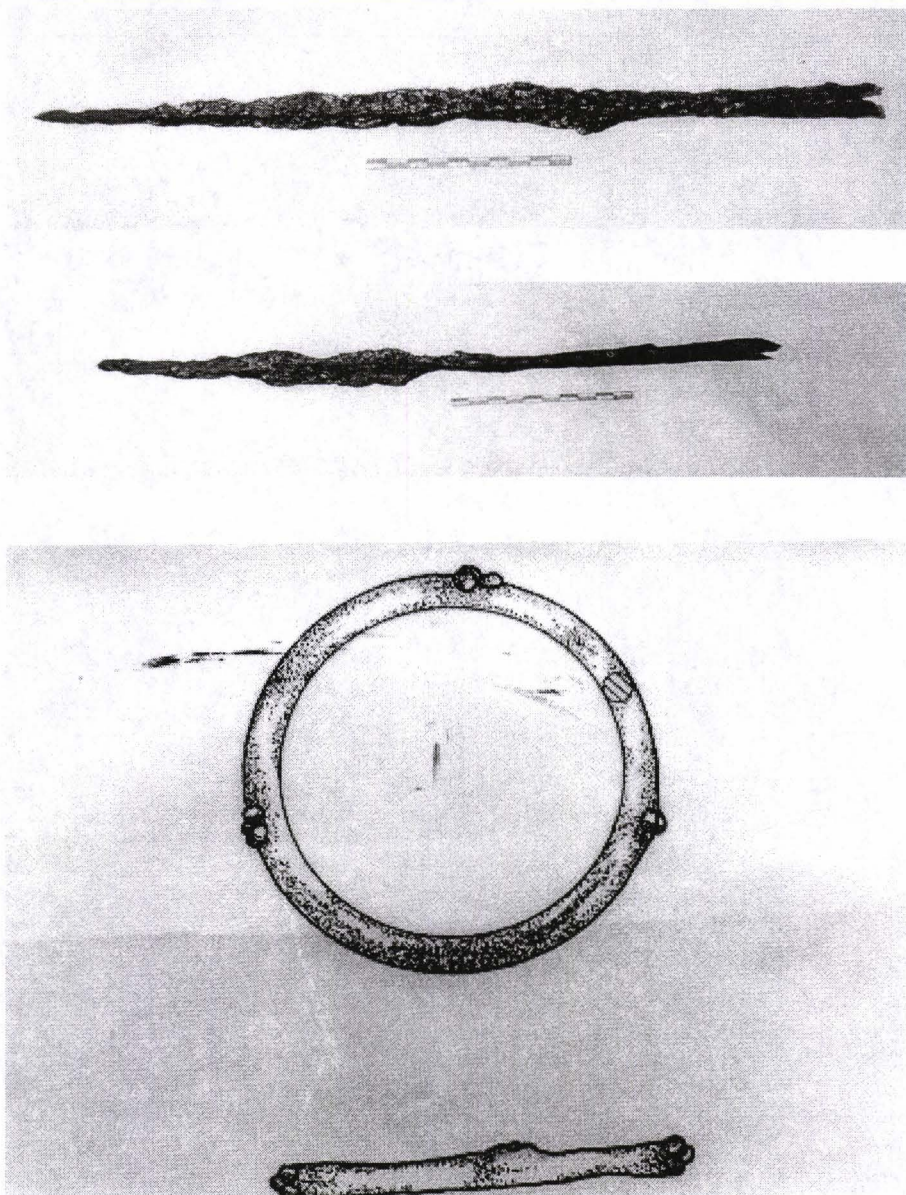
Putem concluziona, pe baza tuturor descoperirilor de depozite de bronz arme sau unelte de metal că în nordul Olteniei, ca de altfel pe întreg teritoriul României, au existat comunități umane care au desfășurat în mod intens această activitate metalurgică, reliefată și pe plan arheologic.

Note:

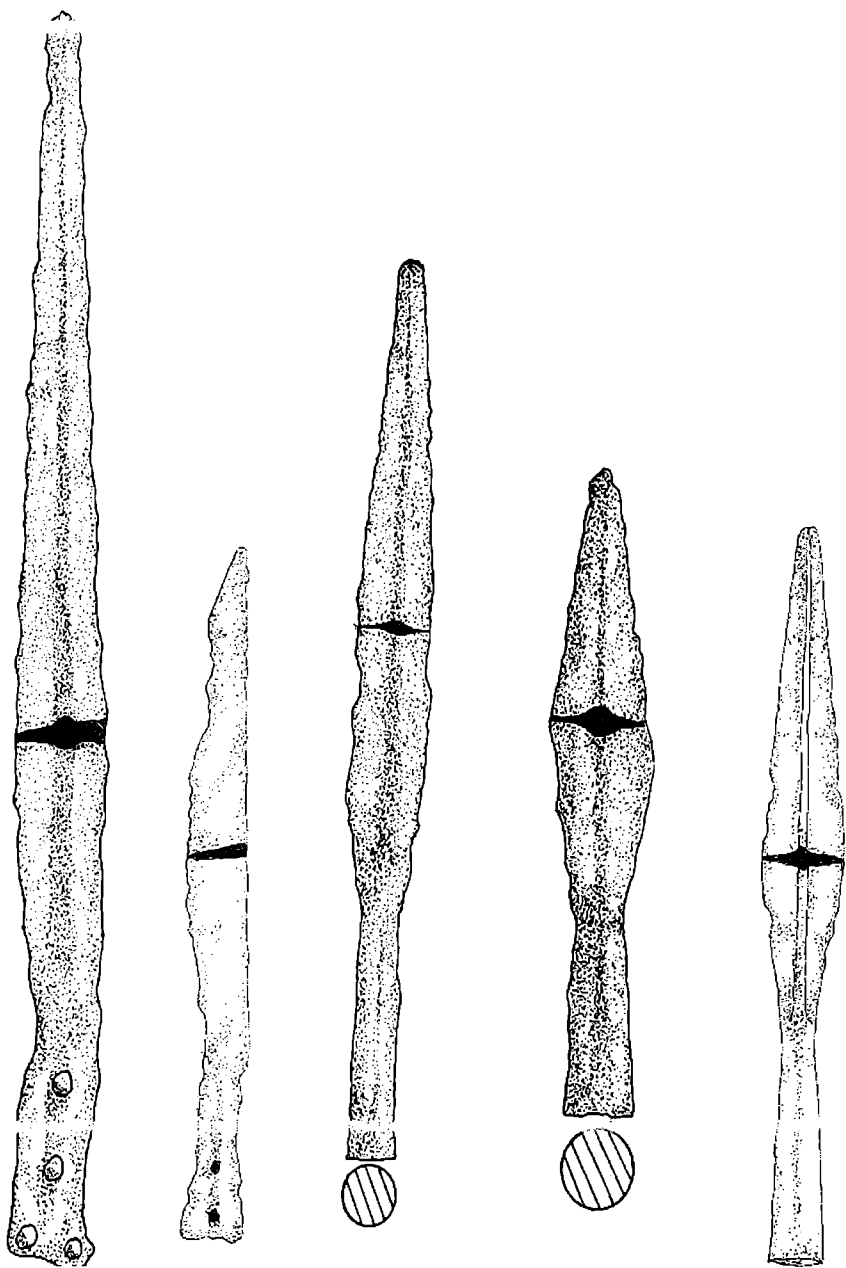
- ¹ M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, București 1997, p. 65.
- ² C. Moisil, *BCMI*, 4, fsac.14, 1911, p. 83-84; I. Andrieșescu, *Dacia* II, 1925, p. 362; I. Nestor, *Der Stand*, p. 140; D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova 1939, p. 138.
- ³ Tiparul se află în colecțiile Muzeului de istorie din Târgu-Jiu
- ⁴ Al. Oancea, P. Gherghe, *SCIVA*, 32, 1981, 2, p. 265-268
- ⁵ D. Berciu, *Aehelologia preistorică a Olteniei*, în *Aehivele Olteniei*, Craiova, 1939, p. 138, fig. 172-718
- ⁶ M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, București 1977, p. 79, pl. 96-17-8
- ⁷ Gh. Melinte, *AM*, 8, 1975, p. 309-313
- ⁸ M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 79, pl. 96/7-8
- ⁹ M. Petrescu-Dîmbovița, Marilena Florescu, *Inventaria Arheologică*, 7, 1971, R 38/8
- ¹⁰ I. T. Dragomir, *Inventaria Arheologică*, p. 82-83, fig. 115/5
- ¹¹ Gh. Calotoiu, I. Mocioi, V. Marinoiu, *Mărturii arheologice din Gorj*, Tg-Jiu, 1987, p. 41
- ¹² I. Nania, S. Holtei, *Buridava*, I, 1972, p. 175
- ¹³ D. Berciu, *op. cit.*, p. 138
- ¹⁴ Al Bărcăcilă, *BCMI*, 1915 (1916), p. 170-175; *idem*, *Dacia I*, 1924, p. 295-296
- ¹⁵ *Idem*, *Dacia I*, 1924, p. 296-297; D. Berciu, *Apulum I*, 1939, 1942, p. 85-86
- ¹⁶ Al. Oancea, *SCIV* 23, 1975, 4, p. 537-552; Al. Oancea și Corneliu Mărgărit Tătulea, *SCIV* 25, 1974, 2, p. 255-263
- ¹⁷ C. Moisil, *BCMI*, 1911, p. 84
- ¹⁸ I. Nestor, *Der Stand*, p. 141
- ¹⁹ D. Berciu, *op. cit.*, p. 176, fig. 221/4-5, fig. 274
- ²⁰ M. Rusu, *Dacia N.S.*, 7, 1963, p. 119 și urm.
- ²¹ Al. Oancea, *SCIV*, 23, 1972, 4, p. 540
- ²² D. Berciu, *op. cit.*, p. 176, fig. 221/4-5; Al Oancea, *SCIV*, 23, 1972, 4, p. 540 și nota 2
- ²³ S. Morintz, P. Roman, *SCIV*, 20, 1969, 3, p. 393-423
- ²⁴ Al. Vulpe, *Necropola hallstattiană de la Ferigile*, *Monografia arheologică*, București, 1967, p. 62
- ²⁵ *Ibidem*, pl. XVII/12; VIII/13
- ²⁶ Gh. Calotoiu, *Litua III*, 1986, p. 68
- ²⁷ Al. Vulpe, *op. cit.*, pl. XX/5, 13, 16, 17; pl. XX/14
- ²⁸ Informație de la F. Marinescu
- ²⁹ Gh. Calotoiu, *Litua III*, p. 69
- ³⁰ Al. Vulpe, *op. cit.*, pl. XVIII/15-16
- ³¹ Gh. Calotoiu, *Litua III*, p. 69; Gh. Calotoiu, I. Mocioi, V. Marinoiu, *op. cit.*, p. 95
- ³² Al. Vulpe, *op. cit.*, pl. XVIII/12
- ³³ D. Berciu, E. Comșa, *Materiale și cercetări arheologice*, II, 1956, p. 330, fig. 60/1; 61/2
- ³⁴ Gh. Calotoiu, *Revista muzeelor*, 1986, p. 48
- ³⁵ Al. Vulpe, *op. cit.*, pl. XXI/6; XXII/10
- ³⁶ Informație de la F. Marinescu
- ³⁷ Gh. Calotoiu, *Litua III*, p. 68. fig. 7

**PLANȘA Nr. 1. ASPECT TUMULUL 16 NECROPOLA DE LA TELEȘTI
DRĂGOIEȘTI; (zăbale, psalii și sabie cu nituri)**

PLANȘA Nr. 2. VÂRFURI DE LANCE ȘI BRĂȚARĂ CU NODOZITĂȚI
DESCOPERITE ÎN NECROPOLA DE LA TELEȘTI-DRĂGOIEȘTI (sec. V-IV
î.Chr.)

PLANȘA Nr. 3. SABIE, PUMNAL ȘI VÂRFURI DE LANCE DESCOPERITE ÎN
NECROPOLA TUMULARĂ DE LA TELEȘTI-DRĂGOIEȘTI (sec. V-IV î. Chr.)
www.cimec.ro / www.muzeugorj.ro

CONSIDERAȚII ASUPRA PRIMEI EPOCI A FIERULUI ÎN NORDUL OLTENIEI

Dr. Gheorghe Calotoiu

Analiza descoperirilor hallstattiene din Oltenia permit – în stadiul actual al cunoștințelor – desprinderea câtorva concluzii. Precizăm însă, că datorită numărului, totuși redus, de cercetări de amploare, punctele de vedere rămân în multe aspecte contradictorii, clasificări fiind posibile doar prin intensificarea cercetărilor arheologice. De fapt, data de sfârșit a epocii bronzului și începutul epocii fierului este în continuare în discuție. Totuși, cercetările recente arată că secolele XII-XI, respectiv Hallstattul A, marchează schimbări profunde, ce premERG începutul propriu-zis al epocii fierului.

Pentru aria intracarpatică cultura cu ceramică neagră canelată, de tip Gáva, pătrunde pe la sfârșitul Ha A 2 sau începutul Ha B1 și marchează debutul primei epoci a fierului¹. Aprecierea este identică și pentru Banat².

Pentru zona noastră se acceptă prelungirea duratei de existență a culturii Žuto-Brdo-Gârla Mare, până la sfârșitul epocii bronzului, dar și contacte cu primele manifestări de tip hallstattian, care, efectiv, apar ulterior în zonă. Este vorba de faza a IV-a a culturii Žuto-Brdo-Gârla Mare, considerată de S. Morintz ca ilustrând ultimul orizont al epocii bronzului în nord-vestul Olteniei³. Aproximativ pentru același orizont, B. Hänsel, folosește denumirea de grupul Ișalnița⁴, considerând că acest grup prezintă elemente de tradiție între orizontul clasic al descoperirilor de tip Gârla Mare și Hallstattul timpuriu din Oltenia, reflectat în ceramica de tip Vârtop⁵.

După I. Chicideanu, grupa Bistreț-Ișalnița este principalul aspect cultural care încheie zona Porților de Fier și sudul Olteniei, evoluția epocii bronzului. Aceste descoperiri sunt plasate între descoperirile de la Balta Verde și Novo Selo și cele din orizontul hallstattian timpuriu de la Balta Verde sau Vârtop, sincronizându-le cu fazele Karaburma II – Cruceni II, Bobda I⁶. Cercetătorii amintiți au sesizat apariția la acest orizont a primelor manifestări de tip hallstattian.

Aspectul acestei perioade din nord-estul Olteniei arată că și grupele culturale de aici sunt treptat antrenate în procesul de sinteză ce va marca începutul primei epoci a fierului, elocvente în acest sens fiind descoperirile de la Govora-„Treime” și Căzănești⁷.

Perioadei de tranziție îi aparțin și descoperirile de la Hinova⁸. Aceste descoperiri sunt considerate sincrone cu orizontul Susani-Bobda II-Tigvaniul Mare și datate în a doua jumătate a HaA1 și în HaA2 apreciindu-se totodată că, după ceramică, tezaurul de la Hinova poate fi datat și în HaB1⁹.

Necropola Râureni I, datată în HaA1, de E. Moscalu¹⁰, se datează deci și ea în această fază, considerată, cum am menționat, de unii cercetători ca reprezentând perioada de tranziție de la epoca bronzului la prima epocă a fierului. Am menționat deja că ceramica de tip Râureni I s-a aflat la Brezoi, Ocnele Mari și Tigveni, în tumulii 3-4. Trebuie subliniat încă o dată faptul că cercetătorii care s-au ocupat de această zonă au semnalat, în cadrul culturilor târzii ale epocii bronzului, apariția unor forme ceramice decorate prin canelare, considerându-le primele elemente ce anunță manifestările de tip hallstattian.

Rezultă deci că finalul culturilor Žuto-Brdo-Gârla Mare, Verbicioara V (respectiv grupul Bistreț-Ișalnița) se pot data în intervalul Bz. D și HaA1. Prin asociere cu elementele de tip Cruceni-Belegis II, ele au dus la apariția primelor manifestări cu ceramică exclusiv canelată.

Grupul cultural Insula Banului, cu ceramică imprimată (dar și canelată) a fost introdus în literatura de specialitate prin cercetările efectuate de S. Morintz și P. Roman¹¹, care l-au datat în intervalul Ha A și B.

Aceste descoperiri au fost discutate de B. Hänsel¹²; care le desemnează pe aceste descoperiri de tip Insula Banului prin denumirea de „grupul Ostrov”. Datorită posibilităților de datare mai precisă a obiectelor de metal descoperite în așezarea de pe Insula Banului, autorul amintit consideră că evoluția grupului s-a desfășurat în sudul Olteniei și zona Porților de Fier, între orizontul Vârtop, respectiv al grupei Ișalnița și începutul culturii Basarabi, plasându-l cronologic în faza Ha.B (eventual sfârșitul fazei Ha A), respectiv de la începutul secolului al X-lea până la jumătatea secolului al VIII-lea a.Chr.

Manifestările aparținând grupei culturale cu ceramică imprimată, de tip Insula Banului se limitează la o zonă relativ restrânsă. În sud-vestul României, cel mai nordic punct cunoscut până acum este așezarea de la Valea Rea-Cetate, situată la cca. 30 km de Craiova¹³.

Analiza perioadei de apariție și circulație a topoarelor plate cu aripioare, reluată de V. Vasiliev, arată că, deocamdată, se poate aprecia

că ele apar la noi probabil în Ha B2 dar că circulă în Ha B3 și mai ales în Ha C, existența acestui tip de topor prelungindu-se și în etapa La Tène¹⁴. Adoptând acest punct de vedere, M. Gumă apreciază că toporul cu aripioare de la Insula Banului, indică plasarea așezării de la Insula Banului cu deosebire în Ha B2-B3¹⁵. Desigur, noua datare preconizată pentru grupul Insula Banului repune în discuție originea și datarea fazei Babadag I, dar această problemă necesită o nouă și amplă analiză și nici nu se încadrează în tematica acestei lucrări.

Trebuie însă menționat că sinteza realizată între aspectul cu ceramică canelată și grupele de tip Insula Banului și Gornea-Kalakača (acest grup putând apărea pe teritoriul Banatului încă din sec. X a. Chr.)¹⁶, va da naștere, în prima parte a secolului al VIII-lea a. Chr., la ceea ce denumește cultura Basarabi, caracteristică Hallstattului mijlociu.

De altfel, M. Gumă a arătat convingător că între orizontul cu ceramică canelată de tip Gava-Mediaș-Teleac și începutul culturii Basarabi se interpun grupele Insula Banului din Oltenia și Gornea – Kalakača din Banat. Al. Vulpe exprima o idee asemănătoare, când opina că Insula Banului preia o serie de elemente din cultura Žuto-Brdo-Gârla Mare, transmitându-le apoi culturii Basarabi¹⁷.

În necropola de la Ișalnița există trei tumuli cu material din a doua jumătate a secolului VII a. Chr., caracteristic Basarabi, deci, aparțin acestei culturi. Alți tumuli de aici nu mai pot fi însă considerați specifici acestei culturi. Este deci evident că această necropolă indică schimbările care se produc în faza finală a evoluției acestei culturi în care se află necropola¹⁸.

Am menționat mai sus, în capitolul privind Ha. mijlociu, că, după descoperirile până acum cunoscute, cultura Basarabi nu apare ca un facies cultural specific zonei subcarpatice oltene. Dar, având în vedere faptul că în orizontul cel mai timpuriu de la Ferigile se întrevăd clar elemente preluate din cultura Basarabi¹⁹, este posibil ca unele comunități, aflate în faza de evoluție a culturii, să se fi retras – din motive încă neclare – din zonele de șes, caracteristice habitatului acestei culturi, în regiunea subcarpatică.

Plasarea începutului necropolei de la Ferigile în a doua jumătate a secolului al VII-lea a. Chr., conform noii cronologii, situează faza veche de aici, la același palier cronologic cu tumulii Basarabi de la Ișalnița (I). Nu comentăm acest sincronism cronologic. Menționăm totuși că, dacă el se va dovedi a fi real, nu este în favoarea noii cronologii de la Ferigile. De altfel, sfârșitului culturii Basarabi rămâne, totuși, o problemă nerezolvată, din moment ce în tumulul nr. 1 de la Ișalnița apar ornamente Basarabi (considerate timpurii!) și o psalie care, după cele mai bune

analogii, se datează la și după mijlocul secolului al VII-lea a. Chr.²⁰. După M. Gumă, ceramica Basarabi din acest tumul nu este contemporană cu psalia, care poate fi o apariție ulterioară în complexul respectiv. Nu trebuie uitat totuși că, în unele zone mai îndepărtate de aria de origine a culturii Basarabi, acestea au pătruns mai târziu și au putut evolua până la sfârșitul secolului al VII-lea a. Chr., poate chiar până la începutul secolului al VI-lea a. Chr. Este cazul necropolei de la Șoldănești și, foarte probabil, al unor descoperiri Basarabi din Trasilvania²¹.

Indiferent însă de aceste aspecte de amănunt (dar deloc lipsite de importanță), grupul Ferigile rămâne caracteristic etapei târzii a primei epoci a fierului în zona din nordul Olteniei. Descoperiri importante a furnizat necropola tumulară de la Tigveni²². O altă necropolă, specifică fazei târzii Ferigile se află la Podul lui Lazăr, pe valea Lotrului, lângă Brezoi²³. la Bistrița, jud. Vâlcea, la 5 km nord de Ferigile, preotul Gh.I. Petre a descoperit un mormânt bogat, conținând vase pântecoase, vase borcan, străchini evazate cu decor canelat²⁴. O altă necropolă a fost descoperită la Gătejești²⁵ (în cadrul ei apar, ca la Ferigile, străchini căzanel). Descoperiri cu caracter funerar apar la Teiuș, Mănăstirea Govora și Ocnița, iar așezări au fost identificate la Bârsești-Vâlcea, Budești și Orlești²⁶.

Descoperirile arată deci că în Hallstattul D, zona subcarpatică a Olteniei a fost intens locuită de comunități ce aparțin aceluiași orizont cultural: Ferigile.

Cultura este surprinzător de unitară în ansamblu, atât ca rit și ritual, cât și prin inventar. Deosebirile se datorează evoluției separate a unor comunități și, mai ales, diferențierii cronologice a diferitelor descoperiri.

În condițiile în care zona subcarpatică a Olteniei este în Hallstattul târziu, destul de intens locuită de comunitățile culturii de tip Ferigile, existența necropolei de la Telești-Drăgoiești este absolut normală. Importanța ei constă în faptul că ea reflectă în ansamblu o fază evoluată, ce succede necropolei eponime. Și dacă ritul funerar de incinerare rămâne neschimbat și în mare parte și ritualul, inventarul funerar evoluat (în sens temporal și nu, neapărat, calitativ când este vorba de ceramică) o departajează cronologic de necropola de la Ferigile. Strachina lucrată la roată este de altfel (pentru zona noastră) o mărturie că ultimele morminte din necropola de la Telești-Drăgoiești au putut depăși epoca hallstattiană, situându-se astfel în pragul unui nou timp istoric: La Tène.

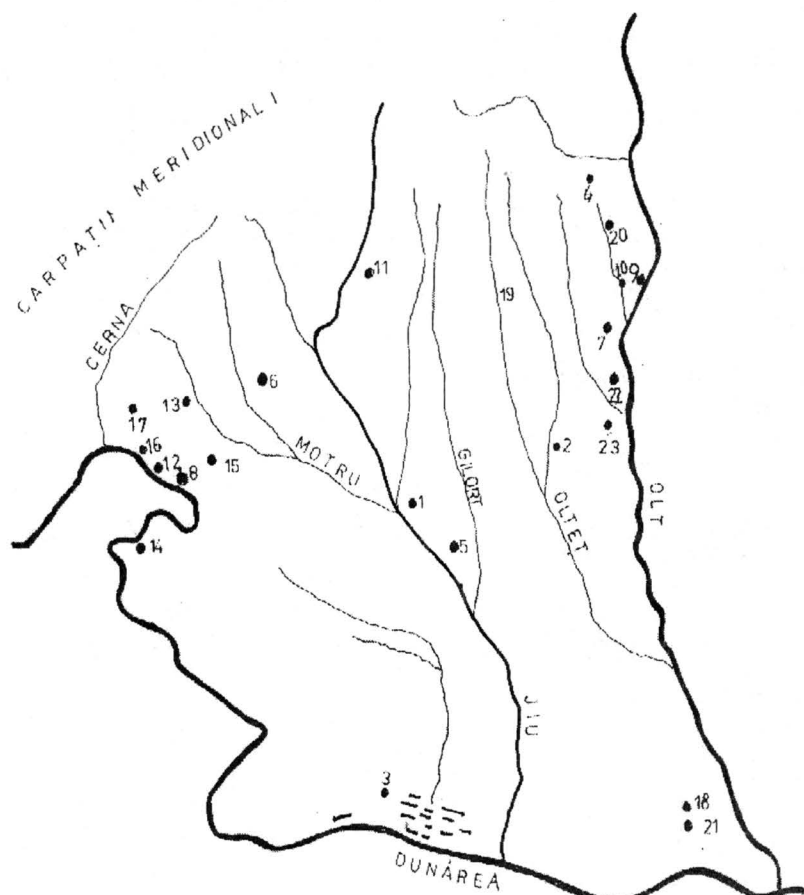
Și o ultimă observație: spre deosebire de Ferigile, unde analizele antropologice au arătat că necropola a avut un caracter mai special,

necropola de la Telești-Drăgoiești, prin inventarul diferitelor morminte, a fost destinată unei comunități. Este evident că mormintele cu arme au aparținut unor luptători, existând însă și morminte de femei și copii. Dar, pentru a se putea vorbi în deplină cunoștință de cauză, trebuie așteptate și rezultatele analizelor osteologice. De asemenea, prin câteva morminte mai bogate, necropola indică și stratificarea socială din cadrul comunității.

Note:

- ¹ Cf. V. Vasiliev, I. Al. Aldea, H. Ciugudean, *Civilizația dacică timpurie în aria intracarpatică a României. Contribuții arheologice: așezarea fortificată de la Teleac*, Cluj Napoca 1991, p. 102-129
- ² M. Gumă, *Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României*, București 1993, p. 168-180
- ³ S. Morintz, P. Roman, SCIV 20, 1969, 3, p. 410 și urm.
- ⁴ B. Hänsel, *Beiträge zur regionalen*, p. 169
- ⁵ *Ibidem*, p. 104
- ⁶ I. Chicideanu, Symp. Thrac. 1, 1984, p. 12
- ⁷ Gh. I. Petre, Materiale IX, 1970, p. 471
- ⁸ M. Davidescu, Thraco-Dacica II, 1981, p. 7-22
- ⁹ M. Gumă, *op. cit.* p. 177-178
- ¹⁰ E. Moscalu, Oltenia III, 1980, p. 20 și urm.
- ¹¹ S. Morintz, P. Roman, SCIV 20, 1969, 3, p. 420-422
- ¹² B. Hänsel, *op. cit.* p. 106
- ¹³ M. Nica, Symp. Thrac. 8, Satu Mare-Carei, 1990, p. 129-130
- ¹⁴ V. Vasiliev, AMN, XX, 1983, p. 46-49 și urm.
- ¹⁵ M. Gumă, *op. cit.*, p. 207
- ¹⁶ *Ibidem*, p. 208
- ¹⁷ Al. Vulpe, Dacia N.S. XXX, 1986, p. 49 și urm.
- ¹⁸ M. Nica, Historica III, 1974, p. 7-42
- ¹⁹ Al. Vulpe, Ferigile, p. 56 și urm.
- ²⁰ Cf. M. Gumă, *op. cit.* p. 238-239.
- ²¹ V. Vasiliev, *Der Basarabi-Komplex in Mittel- und Südosteuropa*, Bukarest 1996, p. 137-142
- ²² Al. Vulpe, E. Popescu, Dacia N.S., XVI, 1972, p. 78-112; E. Popescu, Al. Vulpe, Dacia N.S. XXVI, 1982, p. 91 și urm.
- ²³ Al. Vulpe, Mem. Aniq. II, 1970, p. 189
- ²⁴ Gh. I. Petre, Materiale IX, 1970, p. 482
- ²⁵ *Ibidem*, p. 481
- ²⁶ *Ibidem*, p. 485 și urm.

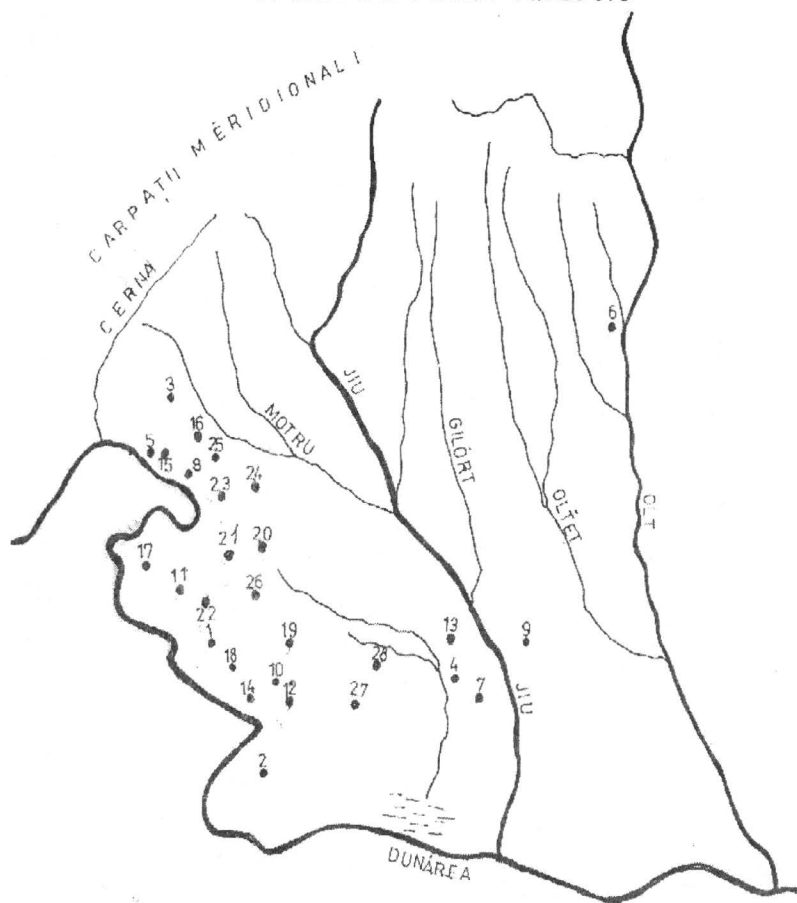
HARTA OLTENIEI DE NORD CU DESCOPERIRI APARTINÂND HALLSTATTULUI TIMPURIU

ARGETOAI, 1	
BĂLCEȘTI-VALU MARE, 2	
BISTRĂȚ, 3	
PREȚOI, 4	
BRĂDEȘTI VALEA-RE, 5	
CĂLUGĂRENI PADEȘ, 6	
CĂZĂNEȘTI, 7	
CUINA TURCULUI, 8	
GOVORA MĂNĂȘTIRE, 9	
GOVORA SAT, 10	
GRUI MUȘET EȘTI, 11	
INSULA PANUCUI, 12	
IZVORUL BĂRZII, 13	
IZVORUL FRUMOS, 14	

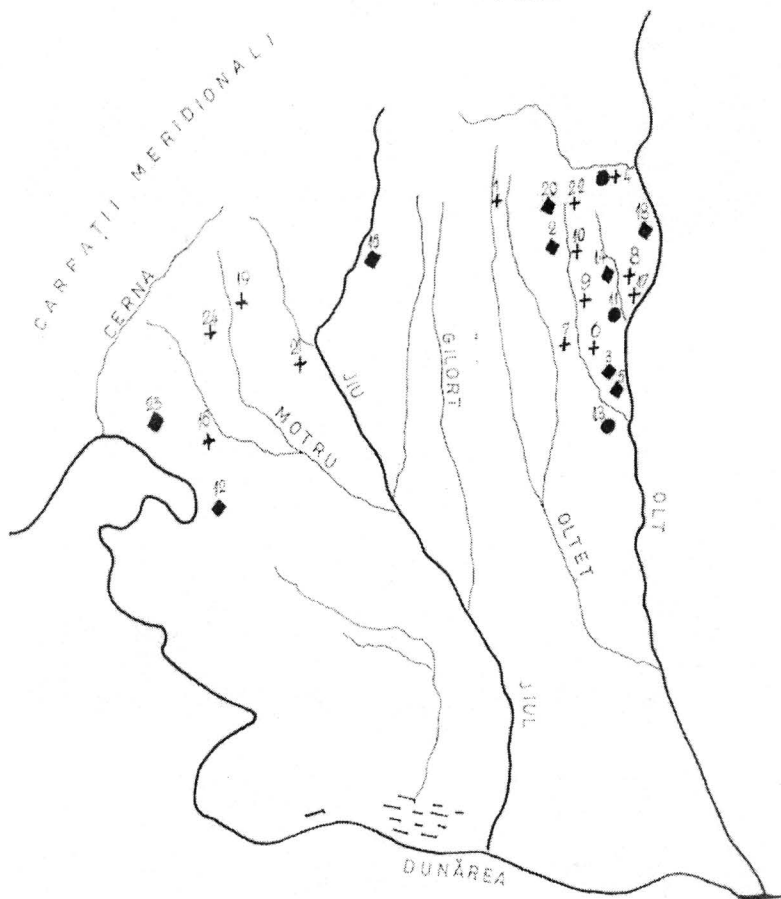
HINOVA, 15	
MALA VRĂBICA, 16	
PEȘTERA PONICOVA, 17	
PLOPȘORU, 18	
SĂCOTI-SLĂTOARA, 19	
TEIUȘ, 20	
VÂRTOP, 21	
VLĂDEȘTI, 22	
VULTUREȘTI, 23	

HARTA OLTENIEI DE NORD CU DESCOPERIRI APARTININD HALLSTATTULUI MIJLOCIU

BALTA VERDE,	1	IZVORUL BĂRZII	16
BAȘARABI	2	IZVORUL FRUMOS	17
BĂLVANESTI	3	IZVOARELE	18
BĂZ DÂNA	4	NICOLAE BĂLCESCU	19
BREZNITA DE OCOL	5	OREVITA MARE	20
BURIDAVA	6	OSTROVUL CORBULUI	21
CĂCIULATU	7	OSTROVUL MARE	22
CERNETI	8	OSTROVUL ȘIMIAN	23
CERNELE	9	PERISOR	24
CUJMIR	10	PUTINEI	25
DEVESEL	11	VÂNJULET	26
GIRLA MARE	12	VERBICIOARA	27
GHIDICI	13	VERBITA	28
GRUIA	14		
INSULA BANULUI	15		

HARTA OLTENIEI DE NORD CU DESCOPERIRI APARTINÂND HALLSTATTULUI TÂRZIU

LEGENDĂ

- AȘEZARE
- + NECROPOLĂ, VETRE DE CULT
- ◆ DESCOPERIRI ÎNTÂMPLATOARE

ALIMPEȘTI ,	1
ARNOTA ,	2
BĂBENI ,	3
BREZOI ,	4

BUDEȘTI ,	5	TEUȘI ,	18
CARPINIS ,	6	TELEȘTI DRĂGOIEȘTI ,	19
FERIGILE ,	7	TEICĂ ,	20
GĂTEJESTI ,	8	URDARI DE JOS ,	21
GOVORA SAT ,	9	VAIDEENI ,	22
MANASTIREA BISTRITA ,	10	VALEA BOIEREASCĂ ,	23
MIHĂIEȘTI ,	11	VÂRTOPU ,	24
OPRISOR ,	12		
ORLEȘTI ,	13		
OTEȘANI ,	14		
PREAJBA ,	15		
PUNGHINA ,	16		
RĂURENI ,	17		

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA BUMBEȘTI – JIU, JUDEȚUL GORJ, CAMPANIILE 1997 – 1999

Vasile Marinoiu, Olimpia Bratu

Săpăturile arheologice desfășurate între anii 1997-1999 la Bumbești Jiu au avut în vedere cercetarea a două puncte: Bumbești Jiu – “Gară” și Bumbești Jiu – “Vârtop” (orașul Bumbești Jiu, județul Gorj). Cercetările au fost conduse de directorul Muzeului Județean Gorj, Vasile Marinoiu; din colectiv au făcut parte directorul adjunct, Gh. Calotoiu, Dumitru Hortopan și Olimpia Bratu, muzeografi la aceeași instituție.

În cadrul acestor cercetări s-au efectuat săpături în așezarea civilă romană de la Bumbești Jiu-„Gară” și în castrul cu val de pământ și așezarea civilă de la „Vârtop”(la cca. 800 m. nord de castrul cu zid de piatră).

În punctul Bumbești Jiu – “Vârtop” s-au deschis două secțiuni în anul 1997, una în castrul cu val de pământ și alta în așezarea civilă, aici continuând cercetările cu alte două secțiuni, una în 1998 și alta în 1999.

Secțiunea S1/1997 are dimensiunile de 6 x 2 m și s-a trasat la 35 m nord de valul sudic și la 60 m est de zidul *horreum* – ului. Aici s-au descoperit fragmente de cărămizi, țigle și un vârf de *pillum* puternic corodat.

Secțiunea S2/1997, cu dimensiunile de 7 x 2 m s-a trasat în așezarea civilă la 60 m sud de valul castrului cu val de pământ și la 10 m vest de drumul național Târgu Jiu – Petroșani, în dreptul km 83,600. Zona a fost afectată de lucrările de amenajare a drumului și de instalare a cablului optic de către ROMTELECOM în anul 1996. Până la - 0,30 m

se află o umplutură cu pietriș, modernă urmată de stratul de cultură din epoca romană. De la 0,50 m a apărut fundația unei locuințe executată din piatră de râu, fără mortar, surprinsă pe două laturi, de vest și de nord. Latura de vest a fost cercetată pe lungimea de 4,70 m, iar cea de nord pe 1,80 m. În interior s-a descoperit o « casetă » executată din cărămizi subțiri și două monede din bronz de la împărații Hadrian (117 d. Hr.) și Marcus Aurelius pentru Commodus (177 d. Hr.)

Pentru lămurirea situației acestei construcții, s-a extins cercetarea în anul următor cu caseta C1/1998, dezvoltată din S2/1997, cu dimensiunile 7 x 7 m. Aici s-a găsit o încăpăre de la un edificiu roman cu o interesantă instalație de încălzire – *hipocaustum* – diferită de ceea ce se cunoaște până acum (fig. 1).

Încăperea are latura de nord de 5,50 m, latura sudică de 6 m, cea de est de 5,80m. iar cea de vest de 5,70 m. Zidurile aveau grosimea de 0,65-0,55 m, construite din mai multe rânduri de pietre de râu, fără mortar. Paralel cu latura de sud, în interiorul încăperii, s-a găsit un zid din piatră de dimensiuni mai mici, gros de 0,50 m, probabil fundația de la un pridvor. Laturile de est și vest continuă spre nord, ceea ce demonstrează că edificiul avea mai multe încăperi, fapt ce urmează a fi cercetat în viitor. Ușa se află pe latura de est la 2,80 m de colțul de nord-est ; pragul, lat de 1 m, era marcat de prezența cărămizilor în locul fundației.

În interiorul încăperii s-au găsit mai multe cărămizi pătrate (29 x 29 x 5 cm., 21 x 21 x 6 cm.), « casete » de formă paralelipipedică, din lut ars cu pereți subțiri, pe care le putem considera a fi « pile ». De asemenea, s-au găsit resturile unui cuptor cu diametrul interior de 0,50 m și diametrul exterior de 0,70 m. Din interiorul încăperii s-au scos numeroase fragmente de țigle, olane și cărămizi cu puternice urme de arsură. Podeaua era făcută din piatră mărunță de râu așezată pe un strat subțire de nisip direct pe solul antic.

Materialul arheologic cuprinde puține fragmente ceramice de la vase de uz comun, de forme diferite și piese metalice (monede, fibule,

chei). Majoritatea acestora au fost descoperite în spațiul delimitat de zidul laturii de sud și cel paralel cu acesta din interiorul încăperii. S-au găsit 14 monede de bronz și argint emise de împărații Domitian, Traian și Hadrian.

Pe lângă monede, s-au găsit două geme gravate (intalii) din carneol provenind din Orient. Prima gemă, de formă ovală (15 x 10 mm) are gravat un Faun, cealaltă de aceeași formă, dar de dimensiuni mai mici (11 x 8 mm) are gravată figura zeiței Minerva (pl. 1/1-2). Este posibil ca gemele să fi provenit de la sigilii deoarece au partea gravată plană, iar cea inferioară bombată. Sunt primele piese de acest fel descoperite la Bumbești Jiu și în zona de nord a Olteniei.

Din același loc provin și câteva fibule din bronz, unele dintre ele au email. Fibulele emailate sunt zoomorfe, variantele dragon și în formă de pasăre (pl. 1/3-4). Piesa în formă de dragon are email de culoare albastră, roșie, galbenă și verde, dimensiunile ei fiind de 5,5 x 1,5 cm., cu acul de prindere pe dedesubt și fără portagrafă. fibula are analogii în Britania, Germania, Pannonia și Olanda și se datează de la mijlocul secolului I până la mijlocul secolului al II-lea p. Chr. Cealaltă fibulă, cea în formă de pasăre, păstrează doar urme slabe de email de culoare roșie și albastră. Îi lipsește portagrafa și o parte din acul de prindere, precum și ciocul păsării. În general, acest tip de fibulă este datat în prima jumătate a secolului II p. Chr. Tot aici s-au descoperit și două fibule cu genunchi (pl. 1/5-6) cu capul semirotund, cu dimensiuni aproape egale (4 x 2,2 și 4 x 2,1 cm.). Acest tip de fibule datează de la începutul secolului I până în al treilea sfert al secolului al II-lea p. Chr. Cele mai bune analogii sunt cu fibulele produse în atelierul de la Napoca, deși fibulele cu genunchi sunt răspândite în Dacia, Pannonia și Noricum.

De asemenea s-au descoperit trei chei din bronz (6,8 x 2 cm.) ; (5,1 x 1,9 cm și 4,2 x 1,9 cm.) și una din fier (pl. 2/1-4). La acestea se adaugă două piese din bronz, cărora nu le putem preciza utilitatea (piese de port sau harnașament), un ac din bronz, mai multe piroane din fier și un cuțit (pl. 2/5-7).

Secțiunea S1/1999, orientată est-vest, cu dimensiunile de 14 x 2 m s-a deschis la 4 m nord de încăperea locuinței descoperită în săpăturile din 1997-1998. Stratigrafia este aceeași ca pentru restul secțiunilor deschise în această stațiune. Stratul vegetal coboară până la 0,20 m, excepție făcând zona cuprinsă între carourile 9-14, unde până la 0,40-0,50 m se află un strat de umplutură modernă ; urmează până la 0,90-1 m nivelul de cultură roman sub care apare pământul steril din punct de vedere arheologic.

În secțiune s-au dezvelit fragmente de ziduri, un cuptor și paviment din piatră mărunță (fig. 2). La 0,52 m, în caroul 2 au apărut resturile unui zid, deranjat de un șanț executat de ROMTELECOM. Între carourile 4-6 se întinde pe trei laturi un zid construit din piatră de râu așezată în mai multe rânduri, fără a fi legat cu mortar. Interiorul acestui zid este umplut cu multă cărămidă pisată, mortar de var (*cociopesto*) ceea ce ne face să presupunem că ar fi vorba despre *opus signinum*. Zidul a apărut la 0,50 m și coboară până la 0,78 m. Lângă acest zid, în profil (fig. 3), între carourile 6-9 se întinde un nivel de dărâmatură (cu fragmente de cărămidă, țiglă și urme de var) gros de cca. 10 cm. Spre capătul de est al secțiunii, în carourile 11-12 au apărut urme puternice de arsură.

La 0,50 m, în caroul I a apărut un paviment din piatră mărunță, ceea ce a dus la deschiderea unei casete pe latura de sud a secțiunii, între carourile 1-4. Caseta C1/1999 are dimensiunile de 3,40 x 2,10 m. În interiorul ei s-au descoperit resturile unui zid de piatră la 0,65 m în partea de est a casetei. Zidul, deranjat de lucrările ROMTELECOM, nu pare a avea vreo legătură cu cel de pe latura de vest din încăperea descoperită în 1998 (care părea a continua spre nord). Pavimentul din piatră mărunță de râu a apărut la 0,45 m pe latura vestică a C1/1999.

În carourile 2-3 din S1/1999 s-au descoperit resturile unui cuptor care continuă și pe latura de nord a C1/1999. Cuptorul, construit din cărămizi (una din ele pătrată 29 x 29 x 8 cm) lipite cu mortar de var, cu piatră la bază, are diametrul de aproximativ 1 m. Nu s-a păstrat decât

partea de sud a cuptorului, mai precis patru rânduri de cărămizi. În interiorul său, care se adâncește până la 0,50 m față de nivelul de calcare antic și 1,10 m față de nivelul actual al solului, s-au găsit mult cărbune, cenușă și chirpic ars. De jur împrejurul cuptorului existau pietre de râu, aflate pe fundul construcției, cele din apropierea cărămizilor cuptorului prezintă urme de arsură.

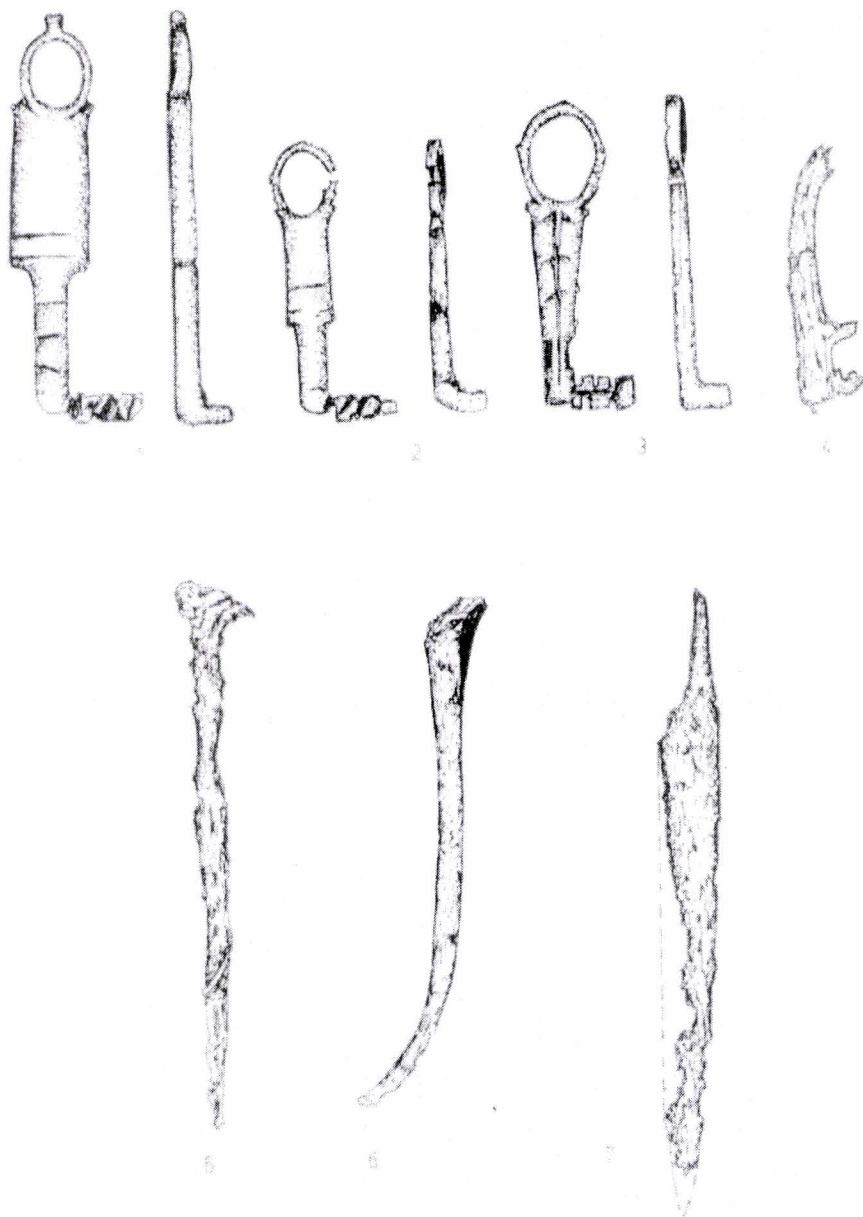
Materialul ceramic descoperit în S1/1999 este reprezentat de numeroase fragmente ceramice provenind de la vase de uz comun (oale, două căni mici fără toartă), țigle, fragmente de cărămizi întregi, unele pătrate (20 x 20 x 5 cm.). Din zona cuptorului avem un fund de vas de sticlă (pahar ?).

În secțiune au apărut și multe fragmente metalice de la piroane din fier, un fragment de vas din bronz, iar în caroul 3, la 0,55 m, s-a găsit o cataramă din bronz. În caroul 1, la 0,40 m, s-a găsit o monedă de bronz de la împăratul Hadrian.

Obiectele găsite în această secțiune aparțin aceleiași perioade în care se încadrează și cele descoperite în anii anteriori, ceea ce sprijină ideea datării așezării civile de la Bumbești Jiu – « Vârtop » în prima jumătate a secolului II d. Hr.

Planșa 1. Obiecte descoperite în așezarea civilă de la Bumbesti Jiu - "VârTOP"; 1,2 gema (scara 3X1); 3,4 fibule zoomorfe emailate; 5,6 fibule cu genunchi; 7 ac de bronz (3-7 scara 1:1)

Planșa 2. Obiecte de metal din așezarea civilă romană de la Bumbesti Jiu - "Vârtoș"; 1-3 chei din bronz; 4 cheie din fier; 5-6 cuie; 7 cuțit (1-7 scara 1:1)

Fig. 1. Bumbești Jiu - "Vârtop" C₁ / 1998 planul săpăturii

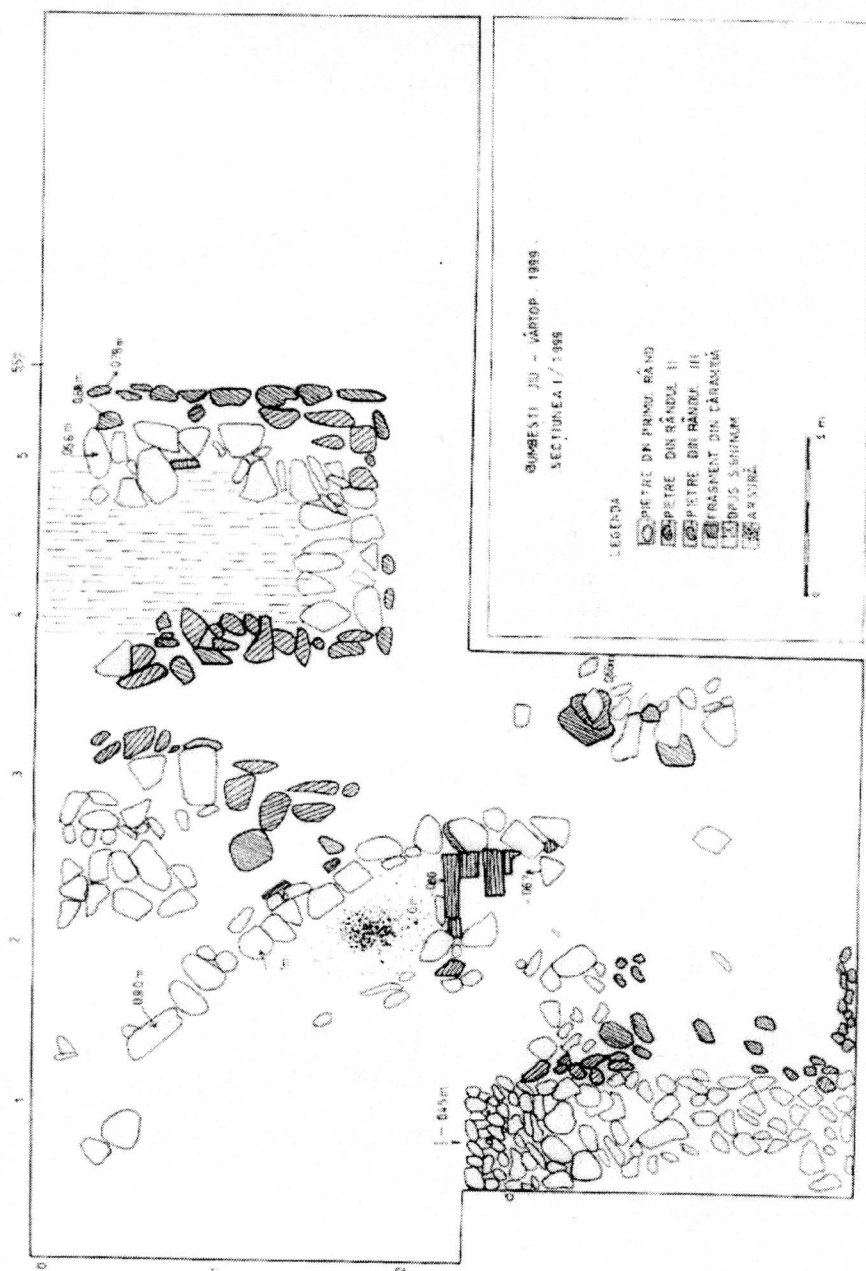

Fig. 2. Bumbesti Jiu - "Vartop" S₁/1999 planul săpăturii

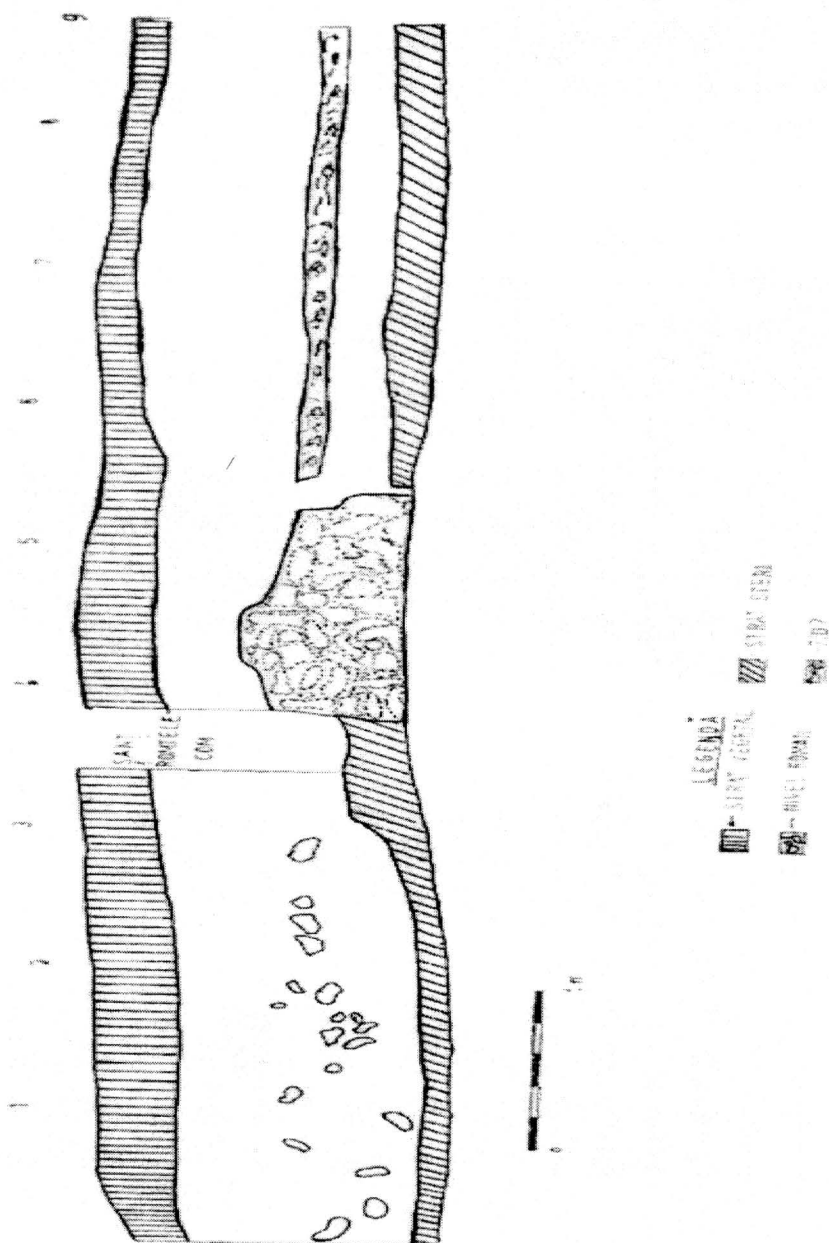

Fig. 3. Bumbești Jiu - "Vârtop" S₁/1999 profilul nordic al secțiunii

MONUMENTE SCULPTURALE ROMANE DE LA ULPIA TRAIANA SARMIZEGETUSA, LA POIANA, JUDEȚUL GORJ

Vasile Marinoiu

Satul Poiana se află situat la 15 km sud de Târgu Jiu, în zona de exploatare minieră de la Rovinari.

Aici se află o rezervație de arhitectură, fostă proprietate a familiei Gh. Tătărescu* ce se compune dintr-un conac (fosta culă Poenaru ce avusese trei nivele în secolul al XVIII-lea, iar în urma bombardamentelor din primul război mondial, refăcută doar cu două nivele în anii 1923-1924); la nord-vest de conac, la cca. 50 m, se află o biserică de lemn cu hramul „Sfântul Gheorghe” ce datează din aceeași perioadă cu cula. La nord de biserică, în imediata ei apropiere, se află piatra de mormânt a lui Gheorghe Tătărescu cu soția, și a generalului Nicolae Tătărescu cu soția (bunicii și respectiv părinții marelui om politic, Gheorghe Tătărescu, din perioada interbelică). La 25 m sud-vest de conac se află, cel de-al treilea monument al rezervației de arhitectură Tătărescu, o casă țărănească din lemn construită de vestitul meșter popular Antonie Mogoș din satul Ceauru între anii 1875-1879¹. Casa a fost achiziționată odată cu cea de la Muzeul Satului din București a aceluiași meșter, în anul 1936, și refăcută la Poiana în același an² având drept destinație, casă de oaspeți.

Conacul și parcul are mai multe monumente sculpturale romane ce nu provin din descoperiri locale, ci sunt aduse la Poiana, pentru a împodobi aceste spații, în anii 1936-1938³. În această perioadă,

Gheorghe Tătărescu era prim ministru al României, dar ideea amenajării conacului și parcului de la Poiana, pare să-i fi venit încă din anul 1934 când a participat la marile serbări legate de deschiderea campaniei de cercetări arheologice de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, el fiind în relații foarte bune (amicale și politice) cu șeful șantierului arheologic, profesorul Constantin Daicoviciu ⁴.

Monumentele sculpturale romane aduse aici, de acest mare iubitor de cultură (să nu uităm că Gheorghe Tătărescu și soția sa Aretia – președinta Ligii femeilor din Gorj - au fost cei care l-au sprijinit și au comandat marelui Constantin Brâncuși, vestitul ansamblu sculptural de la Târgu Jiu în ani 1937-1938), se compun din șase lei funerari, trei coloane fragmentare, un pilastru de poartă, un perete lateral de aedicular și un basoreliev mithraic cu inscripție. La acestea se adaugă un monument sculptural reprezentând un miel și două capiteliuri, piese ce se află expuse la Muzeul Județean și care au fost aduse de la Poiana în împrejurări necunoscute ⁵.

În parcul conacului, în partea de nord-vest, la cca. 25 m, se află expuși, direct pe sol, doi lei funerari în poziție adosată. Ei au dimensiuni egale: 80 cm lungime, 60 cm lățime și 35 cm grosime. Leul cu corpul redat din profil spre stânga, stă culcat pe un postament cu partea superioară rotunjită. Capul, întors spre privitor, are coama bogat inelată, ce coboară până la jumătatea corpului.

Este confecționat din calcar și are o fisură în partea posterioară. Cel de-al doilea, este mult mai bine executat din punct de vedere artistic (înfățișare maiestuoasă, coamă bogată, trupul cu gheare puternice). Are capul orientat spre dreapta, iar cu labele din față ține capul unui animal.

Alți doi lei apotropaici, de dimensiuni mai mari – lungime 110 cm, lățime 60 cm și grosime de 40 cm – sunt postați la intrarea în conac pe latura nordică a acestuia, de o parte și de alta a intrării. Ei sunt tot din calcar, însă au degradări în zona capului – botul rupt la cel orientat spre stânga și degradări ale postamentului din cauza picăturilor pluviale

de pe streășina locuinței.

Deasupra celui din stânga intrării, la cca. 2 m înălțime pe fațada exterioară a pridvorului, se află încastrat în zid un leu funerar din marmură. De dimensiuni reduse față de cei anteriori, 50 cm. lungime, 40 cm înălțime și 4 cm grosimea sculpturii ce se află în afara zidului, el este de o admirabilă execuție artistică și se remarcă prin acuratețea execuției unor detalii (coama bogată dăltuită în cârlionți și labe bine profilate). Are capul orientat spre dreapta și botul deschis.

Cel de-al șaselea leu se află pe latura vestică a conacului, la mijloc, la 1 m distanță de edificiu. Este din calcar și are dimensiunile: lungime 90 cm, înălțime 80 cm și 40 cm grosime. Botul animalului este rupt, iar detaliile coamei sunt estompate.

În interiorul pridvorului conacului, pe latura de nord, în partea vestică a ușii de intrare, la parter, se află zidite în perete, cele mai importante piese: un basorelief votiv din marmură de culoare cenușie și un perete lateral de aediculă, din același material. La prima piesă, după plinta monumentului observăm că s-a păstrat colțul drept inferior al plăcii, cu fragmente din trei registre ⁶. Dimensiunile ei sunt: 30 cm lungime, 15 cm lățime și 3 cm grosime (1 cm iese din zid).

Primul registru , cel din partea superioară, este cel mai mic și reprezintă scena centrală a sacrificiului mitraic. Se observă în colțul din stânga, numai șarpele târându-se pe pământ spre dreapta și piciorul din față al animalului sacrificat. În colțul din dreapta se vede laba dreaptă și piciorul stâng îndoit al unei persoane ce pare a se înclina spre dreapta.

Registrul din mijloc este format din plinta listel ce cuprinde ultimele cuvinte din textul votiv – [I] VS. PRIMVS. EX VOTO. POSVIT.

Textul fiind fragmentat, prezintă dificultăți în ceea ce privește identificarea personajului ...us Primus, și nu poate fi stabilit cu certitudine, din cauză că la Ulpia Traiana Sarmizegetusa există atestați epigrafic vreo patru „Primus” cu nomina (gentilicii) cunoscute ori recunoscute. Aici elementul onomastic precedent terminat în [i] us este evident sfârșitul numelui de familie (ca Aelius, Cornelius, Ulpus, Domitius, Terentius,

Procilius etc). Deocamdată nimic nu poate să indice care din acești „Primus” ar fi de căutat în dedicația mitraică de la Poiana, ce ar putea fi integrată și restituită corect documentării privind populația și cultele religioase în Dacia romană, numai după găsirea părții care lipsește din interesantul relief.

Ultimul registru din partea inferioară, scena anexă, este cel mai bine redat. Aici se observă privind de la stânga spre dreapta, partea anterioară a doi cai în galop, înhămați la o bigă. Urmează o corabie cu o singură vâslă, ce transportă un bovideu. Ea eate trasă de un personaj uman nud Oceanus. Între el și corabie pare a fi o capră cu coarneau îndoite spre dreapta și stânga ce poate fi un ornament de la pupa corăbiei.

Execuția și stilul basoreliefului sunt după șablonul consacrat și canoanele glipticii mithraice din imperiu și din Dacia. Chenarul, bine păstrat în partea inferioară și marginea stângă, este simplu. În ceea ce privește figurația, acest basorelief încastrat în peretele conacului de la Poiana, nu aduce elemente noi. Inedite par doar dispunerea scenelor, aranjamentul lor în ansamblul marelui tablou de cult persano-roman.

Episodul cu corabia și bovideul dintr-însa apare, de exemplu în relieful complex și foarte bogat în compartimente figurative pus de veteranul Titus Aurelius Marcus la Apulum, dar dispuse diferit scenele, ca și în cel de la Callatis.⁷ Mithras (Sol Invictus, Helios Aniketos) era cea mai răspândită divinitate orientală a Imperiului roman mai ales în provincia Dacia, datorită calităților sale de excepție și noutatea elementelor de atracție, fiind un zeu al luminii și având funcții și puteri nenumărate și miraculoase.

Celălalt basorelief, probabil un perete lateral de aediculă, este tot din marmură și se găsește încastrat în zidul conacului la 15 cm dedesubtul celui votiv. Într-un chenar lat aplatizat, la mijloc este reprezentat frontal un personaj în picioare, îmbrăcat cu o *tunică* scurtă până la genunchi și încinsă mai jos de brâu.

Cămașa face falduri rotunde până la glezne.

Basorelieful are dimensiunile de 35 cm înălțime, 19 cm lățime și 4 cm. grosime, dintre care 2 cm în afara peretelui.

În parcul conacului, la 15 m vest, se află un pilastru de poartă, executat dintr-o rocă dură. Piesa este semirotundă pe două fețe și aplatizată pe celelalte două. La unul din capete (probabil cel superior) prezintă un profil, de cca. 8 cm., semicircular. Pilastrul are dimensiunile de 200 cm înălțime și 40 cm grosime. Pe una din laturile aplatizate se află un orificiu cu dimensiunile de 20 cm lungime, 10 cm lățime și 7 cm adâncime. El este executat la înălțimea de 110 cm față de baza pilastrului și folosea probabil la blocarea porții.

În partea nordică a parcului, la cca. 40 m de conac se află trei piese arhitectonice din calcar (colonete), păstrate fragmentar. Pentru a fi expuse vertical, colecționarul le-a atașat postamente pătrate din ciment, cu latura de 30 cm. Aceste postamente s-au păstrat doar la două din ele. La una din coloane se mai păstrează și astragalul, la bază în stil doric.

Cele trei fragmente au următoarele dimensiuni: Primul fus de coloană, cel cu baza dorică, are înălțimea de 110 cm., diametrul de 22 cm., iar grosimea bazei de 5 cm. El este cilindric; Cel de-al doilea, are fusul sub formă de trunchi de con și are înălțimea de 105 cm., diametrul bazei de 23 cm., iar diametrul de la partea inferioară de 20 cm. În această porțiune se află un orificiu pătrat în care este fixată o bucată de fier pentru legătura cu alt fus; Cel de-al treilea fragment de coloană are forma cilindrică și dimensiunile ceva mai reduse- înălțimea de 90 cm și diametrul de 20 cm.

Alături de aceste piese amintim și de cele care se află în posesia Muzeului Județean Gorj și care provin tot de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, (o perioadă de timp au fost și ele expuse în parcul conacului de la Poiana). Este vorba de două capiteli compozite (inventar 17.642 și 17.643), sculptate în calcar.

Primul este ornamentat cu motive vegetale și are dimensiunile de 24 cm înălțime și diametrul de 22 cm. Prezintă în partea inferioară

un orificiu pătrat, cu latura de 7 cm și adâncimea de 6 cm., necesar pentru îmbinarea cu fusul coloanei.

Cel de-al doilea capitel, prezintă un astragal de stil ionic și echina ornamentată cu ove și palmete. Are dimensiunile de 25 cm înălțime și diametrul de 23 cm. În centrul bazei are pentru legătura cu fusul coloanei, un orificiu circular cu diametrul de 7 cm și adâncimea de 6 cm.. Ambele piese au degradări ale ornamentelor.

Ultima piesă, care după spusele doamnei Sanda Tătărescu Negropontes a fost adusă la Poiana tot de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, este o sculptură reprezentând un miel. Animalul cu corpul redat în profil spre stânga, stă culcat pe un postament paralelipipedic, (dimensiuni: 58 cm. lungime, 28,5 cm. lățime și 11 cm. grosime). Piesa se remarcă prin acuratețea execuției unor detalii (blana bogat inelată, pe cap prezintă două cornițe, urechile lăsate, coada stufoasă este așezată între picioarele posterioare și se prelungește pe aproape toată grosimea postamentului). Sculptura propriu-zisă are dimensiunile de 58 cm. lungime, 21 cm. lățime și 21 cm. grosime. Probabil că piesa respectivă este legată de sacrificiile romane sau poate fi atribuită apariției creștinismului în Dacia romană, mielul după cum se știe fiind unul din simbolurile acestei religii.

Toate aceste monumente sculpturale provin, după toate indiciile (afirmațiile doamnei Sanda Tătărescu Negropontes ale cercetătorilor I.I Russu și V. Wollman care le-au studiat în aprilie 1977, după natura materialului din care sunt executate: marmură, calcar, după tehnica execuției și după conținutul reliefului votiv) de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa și ele au fost achiziționate de Gh.Tătărescu, în perioada 1936-1938.

Note:

* În prezent întreaga rezervație arhitecturală și monumentele sculpturale romane, ca urmare a exploatărilor miniere din zonă, au fost strămutate în cadrul Muzeului arhitecturii populare din Gorj de la Curtișoara, oraș Bumbești Jiu

1. Semnăturile meșterului se află inscripționate pe un stâlp al casei „1879 Anto(n)ie Mo/goși” și pe balustrada pridvorului „187 și ci(n)ci făcut antonie Mogoș”. Pe alt stâlp sunt însemnați cei care au refăcut casa în 1936 „arh. Trijanescu / Aug. Dima
www.cimec.ro / www.muzeugorj.ro

sculptor".

2. Conform afirmațiilor doamnei Sanda Tătărescu Nogropontes, fiica lui Gheorghe Tătărescu.

3. *Ibidem*.

4. Cf. revistei „*Realitatea Ilustrată*”, București, an. VIII, nr. 399 din 16 septembrie 1934.

5. Cf. afirmațiilor doamnei Sanda Tătărescu Negropontes, care își amintește că atunci când era copil era atrasă de acest miel sculptat.

6. I.I. Russu, *Monumente romane rătăcitoare*, în revista *Drobeta*, 1978, p. 50-54.

7. M.J. Vermaseren, *Corpus Inscriptionum et monumentorum religionis Mitriachae*, II, Haga, 1960, nr. 1958, fig. 512 și nr. 2310, fig. 640.

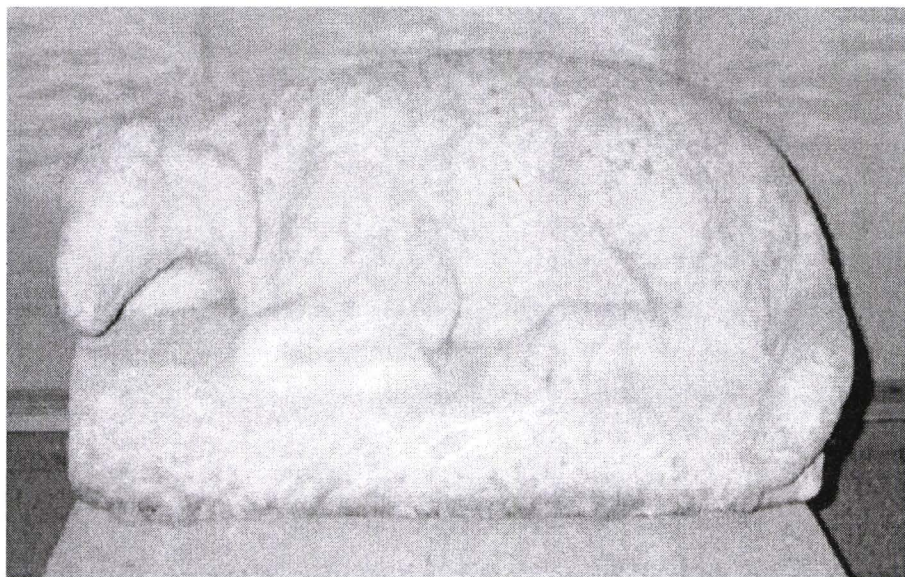
Résumé

L'auteur présente quelques monuments sculpturaux romains qui proviennent très probablement des ruines de la capitale du Dacia romaine, Ulpia Traiana Dacica Sarmizegetusa, qui se trouvent dans le village de Poiana (département de Gorj), monuments qui ont été acquis dans les années 1936-1938 par Gheorghe Tatarescu et transportés dans sa résidence.

Ces monuments sculpturaux sont six statues de lions funéraires (dont l'un en marbre et cinq en pierre de calcaire), trois colonnettes (en pierre de calcaire), et deux bas-reliefs en marbre qui se trouvent dans la cour et dans le mur de la même résidence de Poiana (mais quelques-uns pourraient provenir du territoire de l'Oltenie roumaine).

Cula Gheorghe Tătărescu de la Poiana - Rovinari (în anul 1998) și doi lei funerari

Monumente sculpturale romane de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa la Poiana (județul Gorj) miel și două capiteluri

O mărturie a practicării agriculturii la Săcelu în epoca romană

Dr. Petre Gherghe

Cucerirea parțială a Daciei de către romani, în urma războaielor din anii 101-102, 105-106, și transformarea ei în provincie imperială a marcat începutul unor transformări radicale în toate domeniile de activitate. În cadrul noii provincii un accent deosebit s-a pus și pe dezvoltarea agriculturii, Oltenia ca și Banatul constituind grânarele de seamă ale Imperiului roman, cel puțin pentru zona imediat apropiată graniței. Că așa stau lucrurile o dovedesc uneltele agricole descoperite în mai toate așezările romane situate atât în județele din sudul dar și din nordul Olteniei, cum este Gorjul.

Primele informații despre prezența romană la Săcelu ni le oferă Gr. Tocilescu, încă din anul 1907, care precizează că la Magherești (sat aparținător din punct de vedere administrativ de Săcelu) s-au descoperit monede romane, resturi de băi, pietre sculptate și trei statui din piatră. Lor li se alătură, ulterior, descoperirea în apele Blahniței (aproximativ în perimetrul stațiunii) a unei stele funerare, iar la Magherești, în punctul „Gruî”, a două coronamente funerare cu doi lei adosați. Mai târziu Al. Ștefulescu publica o inscripție pe piatră ridicată din ordinul lui Marcus Tiberius Marcianus, drept recunoștință zeilor medicinei și farmaciei, Aesculap și Hygia, pentru efectul binefăcător al apelor de la Săcelu. În punctul „Turița” cu aproximație pe malul stâng al Blahniței, s-a descoperit în anul 1899, preciza Al. Ștefulescu, într-un raport adresat Ministerului Instrucțiunii Publice, resturile unei clădiri cu hypocaust, pe care o consideră a fi băile romane.

În intervalul de timp care s-a scurs de la 1899 până în 1976, când au fost începute cercetările arheologice sistematice, s-au descoperit întâmplător în punctele „Grui” și „Turița” numeroase fragmente ceramice, fragmente de cărămizi, monede romane, unelte agricole etc.

Cercetările au fost întreprinse de Complexul muzeal „Al. Ștefulescu”, din Târgu Jiu, în colaborare cu Muzeul Național de Istorie a României și Institutul de Arheologie „V. Pârvan” din București și au continuat cu intermitență până în 1990¹.

Astfel au fost descoperite pe malul drept al Blahniței, în punctul „Turița” resturile unei construcții cu fundație din piatră de râu legată cu pământ, în interiorul căreia s-au găsit fragmente ceramice provenite de la amfore, ceramică de uz curent, piciorușe de *tegulae mammatae*, fragmente de țiglă și olane, fragmente de *terra sigillata*, monede de bronz și argint din vremea împăratului Hadrian (117-138) până în timpul lui Severus Alexander (222-235)².

În interiorul unei încăperi au fost descoperite tuburi de suspensurae retezate de plug și cărămizi de formă pătrată, întregi sau fragmente provenite de la hypocaustul clădirii. În ceea ce privește destinația acestei clădiri, s-a presupus că este vorba de o *villa rustica*.

Cercetările din anul 1983³ efectuate în apropierea construcției cu hypocaust, descoperită în anul 1976, au avut ca rezultat descoperirea unui drum roman și a trei locuințe, de suprafață specifice populației geto-dacice romanizate⁴.

Săpături arheologice sistematice s-au organizat în 1977 și în punctul „Grui”, pe teritoriul satului Magherești⁵. Dintre obiectele descoperite și care ne-au reținut atenția în mod special amintim o stelă funerară publicată de C. Petolescu, (cu inscripția păstrată parțial) căzută lângă soclul său compus din patru blocuri mari de gresie nisipoasă, fasonate. Câmpul inscripției este cuprins într-un chenar cu profile și măsoară 1,00 x 0,65 m. În imediata apropiere a stelei s-au găsit țigle, olane și cărămizi de formă triunghiulară ce puteau proveni, după poziție și cantitatea redusă, de la mormântul stelei.

La câțiva metri distanță de aceste materiale arheologice s-au descoperit și resturi dintr-o fundație de construcție executată din bolovani de râu legați cu pământ, țigle, olane, un fragment de *terra sigillata* cu glazură verzuie, un fragment de coloană din gresie și se pare că tot aici a fost găsit, cu mulți ani în urmă, și un monument funerar. În acest context putem emite ipoteza, că a fost descoperită o construcție funerară distrusă odată cu mormântul, poate chiar din antichitate.

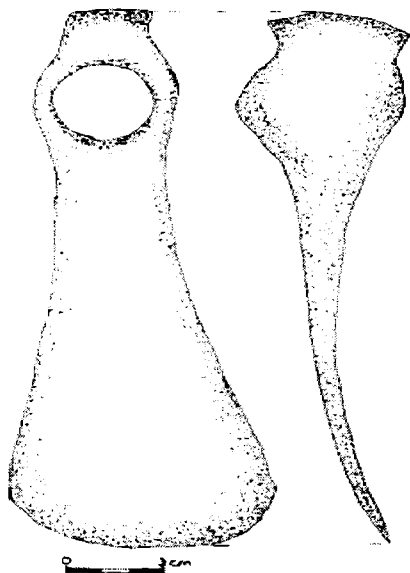
O descoperire de maximă importanță este și cea din perimetrul stațiunii balneare, mai exact din punctul numit de localnici „La Buha”. Aici în 1987 au început primele cercetări arheologice⁶ și au fost descoperite, pe lângă fragmente ceramice ce aparțineau epocii preistorice, urmele unor intervenții antropice executate de-o parte și alta a pârâului Blahnița, pe perețele stâncos al dealului sau pe unele blocuri de stâncă izolate și o mică grotă situată în apropierea acelei forme abstracte numite de localnici „La Buha” și pe care ne-am permis să o numim „Statuie” convinși fiind că ea este un rezultat al intervenției antropice, ulterior deteriorată de agenții climatici.

Intervențiile antropice existente pe fața de est a dealului în imediata apropiere a „Statuiei” sunt executate după o tehnică și un plan anume stabilite, cu unelte speciale pentru săpat în piatră, specifice epocii romane. Fără să intrăm în detalii de specialitate, fiindcă ne propunem reluarea cercetărilor în colaborare cu specialiștii Muzeului din Târgu Jiu, considerăm aceste descoperiri ca fiind unicat în istoria spațiului carpato-danubiano-pontic.

Am făcut această trecere în revistă a descoperirilor mai importante de la Săcelu pentru a arăta, încă odată, importanța istorică a acestei zone din nord-vestul Olteniei, intens locuită în epoca romană și de unde s-au recuperat mărturii arheologice deosebit de variate și interesante, ce reflectă cele mai diverse domenii ale vieții romane. Între aceste piese se remarcă uneltele agricole care s-au descoperit întâmplător. O asemenea unealtă a fost recuperată de noi, în timpul săpăturilor, de la un elev din Hăiești, dar care nu a putut să ne spună exact locul **NOTE:**

descoperirii. Piesa se găsește la Muzeul din Târgu Jiu, și este vorba mai precis de o săpăligă târnăcop (*ligo*).

Ea este executată din fier, are formă triunghiulară și colțurile, la partea activă rotunjite. Este asemănătoare cu cele din zilele noastre, iar nervura longitudinală este aproape inexistentă. Orificiul de înmănușare are diametrul de 3,6 x 3,00 cm și o adâncime de 5,1 cm. Lungimea uneltei măsoară 25,2 cm iar lățimea maximă a părții active este de 8,00 cm. Cronologic săpăligă târnăcop (*ligo*) aparține secolelor II-III d. Hr.⁷ (fig. 1) și găsește analogii la o serie de piese descoperite în

Dacia, ele fiind atestate în așezările civile rurale, *villae-le rusticae*. Deocamdată în Dacia, asemenea unelte și în general unelte agricole, nu au fost cercetate exhaustiv, doar în cazul câtorva depozite cum sunt cele de la Lechința de Mureș⁸, Dedrad⁹, Mărculeni¹⁰, Tibiscum¹¹, unde s-au întreprins studii.

În Oltenia unelte agricole au mai fost descoperite izolat în așezări rurale cum sunt cele de la Răcari, județul Dolj¹², Sucidava-Corabia, județul Olt¹³ și în *canabae* cum sunt cele de la Bumbești Jiu, județul Gorj¹⁴.

Am considerat important să prezentăm această săpăligă-târănăcop (*ligo*), pentru a atrage atenția asupra unor piese modeste ca aspect care intrând în circuitul științific oferă nu numai posibilitatea cunoașterii mai detaliate a uneltelor utilizate în agricultură, ci contribuie și la realizarea cu timpul, a unui „corpus” al uneltelor romane.

Note:

1. În primii ani de cercetare șef de șantier a fost C. Petolescu, apoi Petre Gherghe. Din colectiv în perioada 1976-1977, au făcut parte Carmen Petolescu, de la Muzeul Național de Istorie a României, Petre Gherghe, Gheorghe Calotoiu, de la Muzeul din Târgu Jiu.
2. Monedele au fost datate de Carmen Petolescu
3. Șef de șantier P. Gherghe, de la Universitatea din Craiova, iar din colectiv a făcut parte Gh. Calotoiu, de la Muzeul din Târgu Jiu.
4. Petre Gherghe, „Arhivele Olteniei”, SN, 4, 1985, p. 47-57, **Idem**, „*Symposia Tracologica*”, 3, Constanța, 1985, p. 129
5. Șef șantier a fost C. Petolescu. Din colectiv au făcut parte Carmen Petolescu, Petre Gherghe, Gheorghe Calotoiu de la Muzeul din Târgu Jiu.
6. Din colectiv făcea parte subsemnatul, în calitate de responsabil de șantier, din partea Universității din Craiova și Gheorghe Calotoiu de la Muzeul din Târgu Jiu.
7. Este foarte posibil ca piesa în discuție să provină din obiectivele arheologice situate pe stânga râului Blahnița, în punctul „Turița”, și unde prin investigații de suprafață, noi am identificat și recuperat fragmente de cărămizi, țigle, bucăți de mozaic, mortar etc. Nu este exclus ca cercetările viitoare să scoată la iveală în acest sector resturile unor *canabae*.
8. I.H.Crișan, „**SCIV**”, XI, 1960, 2, p. 285 și urm.
9. I. Glodariu, M. Câmpeanu „**SCIV**” XVII, 1966, 1, 1.19 și urm.
10. I.Glodariu, A. Zrinyi, p. Gyulai, „Dacia”, NS, XIV, 1970, p. 207-231.
11. Marius Moga, D. Benea, „*Studii și comunicări de etnografie-istorie*”, II, Caransebeș, 1977, p. 321-329.
12. D. Tudor, OR³, p. 73.
13. **Ibidem**
14. **Ibidem**

O fibulă „digitată” descoperită la Socu (comuna Bărbătești, județul Gorj)

Vasile Marinoiu, Dumitru Hortopan

Cu câțiva ani în urmă a fost descoperită, în mod fortuit, pe valea Gilortului în satul Socu (com. Bărbătești) o fibulă „digitată” de bronz¹. Localitatea s-a impus în literatura de specialitate mai ales prin cercetarea pe parcursul mai multor campanii arheologice a unei așezări geto-dacice de sec. I a Chr.- I p. Chr.².

Fibula a fost lucrată din bronz prin turnare și se încadrează din punct de vedere al dimensiunilor în grupa exemplarelor mici, măsurând 4,80 cm. Se păstrează într-o stare de conservare bună lipsindu-i resortul și acul de prindere.

Partea superioară are o formă semidiscoidală fiind prevăzută cu cinci butoni dispuși radial delimitați printr-o linie excizată (fig. 1/a).

Placa piciorului este romboidal-alungită și prevăzută cu o pereche de proeminente laterale în forma unor ciocuri de pasăre stilizate. Pe partea cea mai lată a piciorului se află doi butoni sferici laterali.

Apendicele terminal are o formă ovoidală și este despărțit de placa piciorului prin două linii excizate.

Partea care leagă placa superioară de placa inferioară este puțin reliefată.

Atât placa semidiscoidală cât și placa piciorului sunt netede fiind lipsite de orice element de decor.

Pe partea stângă a axului fibulei, între cei doi butoni sferici de pe placa fibulei, se află „caseta” de formă circulară unde a fost montată o piatră semiprețioasă, azi dispărută. „Caseta” este încadrată de două

linii incizate orizontale, paralele și puțin oblice. De pe reversul fibulei unde era mecanismul de închidere se mai păstrează doar portagrafa din care lipsește o parte (fig. 1/b). Portagrafa turnată odată cu fibula e fixată pe partea stângă a plăcii semidiscoideale. Resortul și acul de prindere nu se mai păstrează.

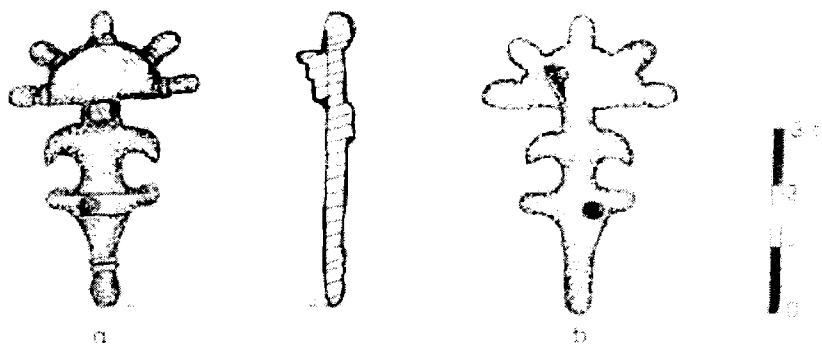

FIG. 1. FIBULA „DIGITATĂ” descoperită la Socu.

Fibulele „digitate” descoperite în spațiul românesc au făcut obiectul a numeroase studii³ publicate la noi în țară cât și în străinătate. Cel mai recent aparține lui Dan Gh. Teodor⁴ unde sunt puse în discuție toate exemplarele de acest gen apărute în spațiul carpato-danubiano-pontic, avansând o nouă clasificare tipologico-cronologică a acestor categorii de piese vestimentare. În cadrul acestei clasificări piesa noastră se înscrie tipului București-Tei-Suceava-Piatra Frecăței (tipul I.5.) ce cuprinde fibule miniaturale cu placa piciorului romboidal triunghiulară sau alungită și capete de pasăre stilizate⁵.

Cele mai bune analogii le avem cu fibule descoperite la Valea Budurească și Hansca care se încadrează subvariantei a doua a aceluiași tip⁶. Trebuie făcută totuși mențiunea că spre deosebire de fibulele de la Valea Budurească și Hansca, piesa noastră nu a fost decorată.

Din punct de vedere cronologic acest tip de fibule datează de la începutul sec. VII-lea și sunt folosite până în al treilea sfert al aceluiași

secol.

Întâlnite pe o arie vastă (Asia Mică, Cehia, Slovacia, Ucraina, Germania) se consideră că această categorie de piese vestimentare au fost executate mai ales în atelierele meșteșugărești din spațiul carpato-balcanic, beneficiarii lor fiind în primul rând populația autohtonă, romanică și ulterior alte elemente etnice⁷.

Fibula „digitată” de la Socu-Bărbătești este până acum o apariție singulară pe teritoriul județului Gorj, prin ea îmbogățindu-se literatura de specialitate cu o nouă descoperire.

Summary

One „digitated” fibula discovered to the Socu-Bărbătești area, Gorj

The autors published one bronze „digitated” fibula, discovered in area of the Socu-Bărbătești (Gorj area). This one is the first one of this type untill now in our area, Gorj.

Typological speaking, this fibula from Socu, belong to the second variant of București-Tei-Suceava-Piatra Frecăței (type I.5) and to the beginning of the 7 – centhury p. Chr. Who was used untill in a third quartea to the same centhury.

NOTE:

1. Piesa a aparținut până de curând prof. L. Albăstroiu care o primise de la un elev din satul Socu (com.Bărbătești). Recent a fost achiziționată de către directorul Muzeului Județean Gorj, V. Marinoiu, și donată acestei instituții unde se păstrează sub numărul de inventar 18972.
2. Petre Gherghe, *Săpăturile din așezarea geto-dacică de la Socu-Bărbătești (județul Gorj)*, MCA (a XIII-a Sesiune anuală de rapoarte, Oradea) 1979 p. 91-99; P. Gherghe, Gh. Calotoiu, *Așezarea dacică de la Socu-Bărbătești, jud. Gorj*, MCA (a XVII-a sesiune anuală de rapoarte, Ploiești, 1983, (partea I), 1992, p. 153-160; Gh. Calotoiu, I. Mocioi, V. Marinoiu, *Mărturii arheologice în Gorj*, Tg-Jiu, 1987, p. 61-72; Gh. Calotoiu, *Un atelier de făurar și unelte geto-dacice descoperite în județul Gorj*, Litua, 4, 1988, p. 23-29.
3. I.Nestor, C.S. Nicolaescu-Plopșor, Der

völkerwanderungszeitliche Schatz Negrescu, Germania, 22, 1938, p. 33-41; D. Popescu, *Fibeln aus dem Nationalmuseum für Altertümer in Bukarest*, Dacia, 9-10, (1941-1944) 1945, p. 496-505; M. Comşa, *Discuții în legătură cu pătrunderea și așezarea slavilor pe teritoriul R.P.R.*, SCIV, 11, 1960, 1, p. 159-166; I. Nestor, *L'établissement des Slaves en Roumanie à la lumière des quelques découvertes archéologiques récentes*, Dacia, N.S., 5, 1961, p. 429-505; A. Petre, *Fibulele „digitate” de la Histria (partea I)*, SCIV, 16, 1965, 1, p. 67-96; **ibidem** (partea a II-a), SCIV, 16, 1965, 2, p. 275-289; idem, *Contribuția atelierelor romano-bizantine la geneza unor tipuri de fibule „digitate” din veacurile VI-VII e.n.*, SCIV, 17, 1966, 2, p. 255-276; bibliografia de specialitate cu privire la fibulele „digitate” descoperite în spațiul românesc se găsește în recentul studiu al lui Dan GH. Teodor, *Fibule „digitate” din secolele VI-VII în spațiul carpato-dunărean-pontic*, Arheologia Moldovei, 15, 1992, p. 119-152.

4. **Ibidem.**,

5. **Ibidem.**, p. 129

6. **Ibidem.**, fig. 6/2,3, p. 147

7. **Ibidem.**, p. 1.30

Voievodatul lui Litovoi și Țara Hațegului

Beniamin Basa

Între voievodatul lui Litovoi și Țara Hațegului au existat tot timpul multiple legături. Încă din 1247 pământul Hațegului este amintit ca district românesc, în Diploma Ioaniților care arată că voievodatului lui Litovoi îi aparținea și Țara Hațegului¹).

În lupta pentru autonomie dusă de voievodatele dintre Carpați și Dunăre, față de regii Ungariei, au ajutat și răzvrătirile românilor din sudul Transilvaniei², iar prin acei „rustici” menționați în Diploma Ioaniților trebuie să înțelegem pe românii transilvăneni trecuți peste munți, deoarece despre o iobăgie dezvoltată încă nu putea fi vorba mai ales aici la sud de Carpați, unde organizațiile obștești erau puternice iar procesul de uzurpare a oștilor nu luase un puternic avânt. (rustici – cei de la țară; țăreni li se spune până azi locuitorilor de la șes, din Țara Hațegului, de către cei de la deal- „pădurenii” din Poiana Ruscăi).

Episodul glorios de luptă și dârză împotrivire a lui Litovoi și a fratelui său Bărbat s-a petrecut undeva în Țara Hațegului. Unii sunt de părere că însăși reședința lui Litovoi și Bărbat era în orașul Hațeg³. Aici a căzut Litovoi luptându-se în 1277 împotriva oștilor regelui Ladislau Cumanul⁴. Și, parcă vrând să transmită posterității amintirea voievodului Litovoi odată cu numele acestuia, un „Litovoi diac” și-a înscris numele printre ctitori în pisania bisericii din Streisângiorz-Călan⁵.

Ctitoriile Streisângiorz, Strei, Densuș, Prislop sunt cele mai vechi monumente de arhitectură românească fiind ridicate cu sprijinul cnezilor și voievozilor din Țara Românească. Se știe că Nicodim, ctitorul Voditei și Tismanei este și ctitorul Prislopului Hunedoarei⁶.

Însăși asemănarea blazonului Corvineștilor cu stema Țării Românești – corbul cu inel în cioc – este un simbol al legăturilor dintre teritoriile de o parte și de alta a Carpaților.

Tot mai puternic apare în conștiința poporului ideea unirii politice a Transivaniei cu Țara Românească.

De pe la anul 1514 și 1520 ne-a rămas un hrisov al lui Neagoe Basarab prin care se hotărânicește granița „prin vârf în vârf” pe cumpăna apelor între Țara Românească și Transilvania. Printre nemeșii Hațegului, care au pus semnele pe munți, alături de boierii olteni, era și Căndea, boierii legându-se „ca între aceste țări să nu se mai facă certuri, războaie, ci să fie mare pace și frăție”. Solii lui Ianaș, craiul Ardealului și al lui Basarab Voievod și domn a tot pământul Ungro-Vlahiei” s-au întâlnit la Merișov, de față fiind și Nandra din Pui, Stanciu, Dan și Mihai din Moțești,

D u m i t r u C 7. o p o

De-a lungul veacurilor, din multe sate hațegane au plecat peste munți, locuitori, întemeind așezări noi în Valea Jiului și mai în jos. Cei din Petros au pus temei Petroșanilor, cei din Coroieștii Hațegului s-au mutat la Jiu-Coroiești, iar din Râu-Bărbat la Bărbăteni; ciobanii din Vaidei la Vulcan, din Valea Lupului la Lupeni, din Hobîța și Uric la Uricani și tot așa mai departe spre sud.

Există o Peșteană și un Runc, Orlea, Vaidei, Olari și în Gorj ca și în Țara Hațegului.

În anii premergători revoluției lui Horea, din 1784, mulți iobagi din Râu-Bărbat, Tuștea, Clopotiva, de pe Valea Streiului fug în Oltenia. Dar și de aici emigranți fugiți din calea primejdiei otomane s-au așezat în secolul al XV-lea la Câmpul lui Neag și dincolo, iar mai târziu până în secolul al XIX-lea îi întâlnim veniți în căutare de lucru la minele de fier din Poiana Ruscă.

Boierii olteni și munteni și-au aflat întotdeauna refugiu în Transilvania din calea turcilor. Mulți dintre ei aveau în stăpânire aici sate întregi, întărind ocine pe seama mănăstirilor. Boierul Ladislau Drăculea și fratele său Ioan stăpâneau satele Lăpugiu, Ohaba, Tei și

Fintoeg, iar în 1596 spătarul Stanciu Benga pribegeste cu toți fii săi în Transilvania.

Între teritoriile legate prin defileul Jiului s-au stabilit multiple legături care au generat și grăbit procesul de consolidare a formațiunilor politice.

Dar stăpânirea străină din Transilvania, autoritățile habsburgice și austro-ungare au avut interes să împiedice aceste relații, fie economice, culturale sau politice.

Astfel în secolele XVII-XIX, transportul fierului era atât de intens în regiunile de la sud de Carpați, încât pe la 1722 guvernatorul Transilvaniei dă ordin Comitatutului să oprească exportul de fier pentru a-l expedia Curții din Viena. Un alt exemplu: păstorilor li se interzice să treacă peste munți.

În timpul răscoalei țărănești din 1907 „din fața răscoalei 7 familii de boieri s-au refugiat din Gorj la Petroșani”.

Autoritățile iau măsura de a întări paza granițelor și de a preîntâmpina izbucnirea răscoalei și la Hunedoara⁸.

Între locuitorii din Țara Hațegului și cei de la sud de Carpați a existat și o vie și permanentă legătură spirituală. Pe potecile muntelui, ciobanii hațegani și momârlanii din Valea Jiului și-au dus turmele la iernat. De atâtea veacuri, pe aceleași drumuri de munte sau de șes, pe drum de pajiște sau de piatră seacă s-au transmis dintr-o parte în cealaltă obiceiurile străvechi și cântecele ciobănești și basmele cu Miorița, Iovan Iorgovan și doina dorului după ciobanul care „de când s-a dus la Lotru / i-am pierdut urma cu totul / și de când s-a dus la baltă / nu l-am mai văzut niciodată”. În privința basmului Iovan Iorgovan, C.S.Nicolaescu-Plopșor, prelucrându-l pe temeuri populare, i-a evidențiat aria sorgintei și circulației din Retezat la Dunăre. Peste județele Hunedoara, Gorj, Mehedinți, Caraș-Severin, ținuturi unite și pe această cale prin aceleași tradiții legendare și folclorice.

NOTE:

1. Documente privind Istoria României (DIR) B, veacul XIII-XVII, p. 1-5 și C veac XI-XIII, volumul I, Academia R.P.R., București, 1953
2. DIR, C, p. 329-353
3. Octavian Florea, *Regiunea Hunedoara, Ghid turistic*. Deva, 1959, p. 323
4. DIR B și C, vol. II, p. 272
5. Nicolae Iorga, *Cea mai veche ctitorie de nemeși români din Ardeal, în Memoriile Secțiunii istorice*, VI; București, Academia Română, 1926
6. Octavian Florea, **op. cit.**, p. 323
7. **Ibidem**, p. 277
8. Ziarul Hunyadmegye, nr. 11 aprilie 1907

Orașele Țării Românești în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714)

Prof. Nina Bîrsan

Așezările urbane ale Evului Mediu românesc s-au născut și au înflorit aidoma celor din apusul Europei, pe marile drumuri ale negoțului intern și continental la întretărirea lor dar și în locuri propice desfacerii produselor, evoluția lor fiind influențată de conjunctura politică, mai mult sau mai puțin favorabilă, de importanța economică a zonei dar și de aspectul geo-strategic, în esență, deloc de neglijat. Ceea ce le-a dat însă particularitate, deosebindu-le de marile burguri și orașe ale vestului, a fost aspectul lor atât de original și de pitoresc, remarcat de numeroșii călători străini trecători prin aste locuri, avându-și rădăcinile în economia țării, care ca și în epocile anterioare, acum la cumpăna veacurilor XVII-XVIII, îmbracă o haină agro-pastorală¹, caracteristică atât de vizibilă în documentele vremii.

Cele mai multe dintre ele, născute pe cale spontanee și trecute prin cele trei stadii: sat, târg, oraș, vor ajunge să cunoască, înainte de căderea cortinei turco-fanariote, o dezvoltare anunțătoare de noi zori: ai modernismului², în condițiile în care înflorirea meșteșugurilor și lărgirea ariilor de comerț - cele două forme fundamentale ale economiei urbane³ – precum și apariția pieței interne⁴, vor da noi caracteristici societății românești.

Pentru conturarea acestei realități este necesară consultarea izvoarelor contemporane, ajunse din fericire în număr mare până la noi: hrisoave zapise acte ale bisericilor și mănăstirilor, Condica visteriei lui Constantin Brâncoveanu – act de o deosebită importanță – cronici, dar și însemnări ale călătorilor străini⁵.

Înainte însă de a aborda acest fenomen al dezvoltării orașelor, considerăm utilă o succintă punctare privind actul urban românesc.

Apărute, cum am mai spus, în locuri propice vieții comerciale, așezările urbane din Evul Mediu au fost ridicate mai întâi pe malurile Dunării sau în zona adăpostită de munți și dealuri pentru ca mai apoi să coboare către câmpie⁶, însoțind râurile, ale căror nume le vor purta: Târgul Jiului, Târgul Gilortului (Cărbunești), Argeșul, Buzăul, Cetatea Dâmboviței (Bucureștii) ș. a.

Fiind prin definiție o așezare urbană cu privilegiu domnesc de târg, orașul românesc de cele mai multe ori a fost ridicat pe pământuri aparținând domniei, fiind menționat în documente cu formula „târgul sau orașul domniei mele”⁷, spre deosebire de sate și domenii, care puteau aparține și boierilor, mănăstirilor și moșnenilor.

Așadar, orașele nu erau decât moșii mai mari, constituite dintr-un centru urban: vatra și o exploatare agricolă, în jurul acesteia, numită hotar, moșie sau ocol⁸. Pe aceasta din urmă se aflau țarinile orășenilor, grădinile, livezile, viile, dar și satele aferente⁹, el fiind parte componentă a spațiului urban și nu o simplă anexă ca la orașele apusene. La noi, neexistând linia de demarcație dintre vatra urbană și ocol, constituită de zidurile moșiei ca în apusul Europei, trecerea se făcea firesc de la casele orășenilor la ogoarele lor și ale țăranilor din satele ocolului¹⁰.

Datorită faptului că aduceau importante venituri domniei, mai mari chiar decât cele ale moșiilor pe care domnul le deținea în mediul rural¹¹, venituri rezultate din taxele de vamă¹² și din monopoluri domnești, voievozii anteriori secolului al XVI-lea, au cumpărat sate și moșii pe care le-au integrat în hotarul târgului sau al orașului, însă datorită instaurării dominației otomane (a doua jumătate a secolului al XVI-lea) și a numeroaselor cereri ce veneau de la Poartă, domnia, pentru echilibrarea situației politice și economice a țării, apelează atât la rezerva sa seniorială: pământul orașelor¹³ cât și la proprietățile personale. Încep astfel donațiile, schimburile și vânzările din moșia orașului, care vor deveni tot mai numeroase în veacurile următoare, fără ca autoritatea

urbei sau orășenii să fie consultați. Spre exemplu în 1683 Șerban Cantacuzino (1678-1688) dăruiește spătarului Mihai Cantacuzino, fratele său, 250 de stânjeni din moșia Bucureștilor¹⁴ iar succesorul său Constantin Brâncoveanu va întări act de danie aceluiși mare boier pe unele pământuri din moșia Târgoviștei¹⁵. Ca atare orășenii nu erau decât simpli chiriași, uzufructuarii acestor terenuri¹⁶ pentru care plăteau o dijmă și beneficiau în schimb de anumite privilegii, precum: scutiri de plata rentei feudale, libertatea personală, dreptul de autocontrol prin reprezentantul lor, precum și o parte din monopolul domnesc: drept de a ține scaune de carne și de pește, drept de târg, drept de vamă, dreptul de a ține mori, dreptul de a vinde rachiu, ș.a.¹⁷, toate întărite prin acte domnești.

Elocvente dovezi de înflorire urbană în Țara Românească se găsesc sub domnia lui Constantin Brâncoveanu în marile centre: București, reședința domnească, de departe cel mai de seamă oraș românesc, considerat al doilea în sud-estul Europei¹⁸ și Târgoviștea, acea „Suceavă a Țării Românești”,¹⁹ cum o numește marele învățat Nicolae Iorga, fosta cetate de scaun a țării, care va cunoaște o nouă revitalizare, dar și în Craiova, Pitești, Ploiești, ș.a. și în localități unde viața urbană abia începe să pulseze, influențată de activitatea exploatărilor miniere sau de comerțul activ cu Ardealul²¹ (Baia de Aramă, Vălenii de Munte).

Stolnicul Constantin Cantacuzino consemnează în harta sa un număr de 22 de orașe și târguri precum: București, Craiova, Cerneți, Baia de Aramă, Târgu-Jiu, Râmnicu Vâlcea, Caracal, Ocnele Mari, Brâncoveni, Slatina, Argeș, Pitești, Câmpulung²¹ Târgoviște, Gherghița, Câmpina, Ploiești, Buzău, Rm. Sărat, Focșani, Brăila și Orașul de Floci. Cifra lor nu se oprește însă aici pentru că alte izvoare contemporane menționează existența altor târguri mai vechi sau mai noi: Odivoia, Cornățel, Grădiștea, din zona de câmpie²²; pe care le consemnează Miron Costin în lista târgurilor, Strehaia (Mehedinți) care chiar dacă este menționată într-o hartă târzie din 1718²³, a existat cu siguranță și în vremea lui

Brâncoveanu; Obilești (Vlașca), Târgul Bengăi²⁴, Târgul Gilortului²⁵ (Cărbunești) și Brâncoveni, ridicat la rang de „urbs”²⁶.

Totodată ca noi târguri²⁷ sunt și Urlați – situat pe apa Cricovului – Vălenii de Munte și Câmpina, puncte vamale pe drumul Brașovului, ca și Căinenii²⁸ pe cel al Sibiului dar și Rușii de Vede și în schelele de la Dunăre: Islaz și Oltenița, importante puncte de șantier naval²⁹. O bună parte din toate aceste târguri și orașe sunt prezente și în Condica de cheltuieli a visteriei lui Brâncoveanu³⁰.

În toată această perioadă apreciem că numărul târgurilor și orașelor a fost de peste 30. Stadiul de dezvoltare existent în fiecare din acestea a impus o ierarhizare pe mai multe categorii:³¹

1. orașe cu dezvoltare ascendentă: București, Târgoviște, Craiova, Pitești și Focșani;
2. orașe staționare: Argeș și Câmpina și orașe intrate în declin: Gherghița, Târgșor, Târgu de Floci;
3. localități cu trăsături urbane care cu greu se desprindeau de specificul rural.

Populația orașelor Țării Românești, cu excepția centrelor principale, nu era prea numeroasă dat fiind faptul că agricultura ocupa un loc important în viața țării. Sursele interne privind acest aspect lipsesc, dar străinii care au vizitat ținuturile noastre, au lăsat însemnări care permit alcătuirea unui tablou general; astfel numărul caselor oscilează între 200 și 500, iar numărul locuitorilor între 1000 și 2500³².

Bucureștiul și Târgoviștea, în special orașul de pe Dâmbovița, au rivalizat cu centre mari ale timpului înregistrând o populație de cca. 50.000 și respectiv 20.000 de locuitori, cifră pe care Târgoviștea o avea la mijlocul sec. al XVII-lea, în vremea lui Matei Basarab³³. Câtă populație era la Târgoviște în vremea lui Brâncoveanu nu știm, însă cu siguranță se apropia de această cifră chiar dacă orașul nu mai exercita funcția de reședință domnească.

Secretarul domnesc, Anton Maria del Chiaro, este cel care dă informații despre populația Bucureștiului: „nu s-a întâmplat vreodată,

nici chiar în vremea petrecută de mine aici ca < orașul > să aibă mai mult de 50.000 de locuitori”³⁴, specificând că populația nu ar corespunde suprafeței mari ocupată de oraș. Presupunând că ar fi o cifră exagerată, specialiștii luând în calcul faptul că cea mai mare parte a familiilor erau deținătoare a câte o gospodărie, au ajuns la concluzia că spre anul 1700 orașul avea un număr de 8000 de case, cifră de care s-a ținut cont știindu-se evoluția ulterioară a fenomenului demografic din date mai sigure³⁵.

Orașele mai mici și târgurile au jucat un rol economic însemnat, în ciuda puținătății locuitorilor, îndeosebi prin activitățile meșteșugărești și comerciale din sânul lor care luau o amploare deosebită în vremea bâlciurilor sau a târgurilor săptămânale³⁶. Devin astfel centre producătoare de bunuri de larg consum, acoperind cererile pieții interne, dar și locuri de schimb sau tranzit în marele proces al circulației mărfurilor locale sau străine³⁷.

Încercând, în cele ce vor urma, să relatăm ceea ce au însemnat aceste orașe în viața țării, ținând cont de lista ierarhiei lor, prezentată mai sus, se va lăsa intenționat tratarea Bucureștilor la sfârșitul lucrării, considerându-l ca fiind un oraș etalon, reprezentativ sub toate aspectele.

Fost sediu politico-administrativ al țării mai multe veacuri, Târgoviște și-a disputat această funcție cu Bucureștiul, dispută încheiată în 1659 în favoarea orașului de pe Dâmbovița, după care rolul vechiului târg de pe râul Ialomița se diminuează treptat³⁸.

Constantin Brâncoveanu, abil politician, ignoră poruncile Porții de părăsire a fostei capitale și stabilește an de an în lunga sa domnie, curtea aici³⁹, fără a părăsi Bucureștiul. Ca atare orașul se va dezvolta atât teritorial cât și comercial, având ulițe și mahalale apărținând diferiților meșteșugari⁴⁰ existenți aici și un număr mare de negustori străini, îndeosebi greci⁴¹.

Craiova, centrul urban din inima Olteniei, în această perioadă înregistrează o evoluție ascendentă⁴² datorată în bună parte târgului ce se ținea aici și care dura patru săptămâni; aici soseau încă de la

jumătatea veacului al XVII-lea „fel de fel de oameni din satele și pământurile vecine și negustori de tot neamul, ca să cumpere dobitoace și să le aducă la Constantinopol”⁴³. Febrila activitate comercială de la Craiova îl va determina pe Constantin Brâncoveanu să cumpere un loc de han în centrul orașului pe care îl va dona⁴⁴ ctitoriei sale mănăstirea Hurez.

Piteștiul este prin excelență orașul podgoriilor unde Vodă Brâncoveanu avea în posesie întinse terenuri cultivate cu viță-de-vie;⁴⁵ aici chiar dacă viața urbană este la început de drum, el având mai mult aspectul unui târg⁴⁶, ca urmare a dezvoltării meșteșugărești el va tinde spre locul al IV-lea în rândul orașelor valahe⁴⁷.

Focșanii munteni, oraș situat la hotarul cu Țara Românească, va înregistra în această perioadă o sensibilă dezvoltare datorită situației lui de loc de tranzit.⁴⁸ Din punct de vedere edilitar, domnia, datorită faptului că „apa care se afla acolo era sărată și rea, nu numai cea curătoare ci și puțurile ...”⁴⁹ a poruncit unor meșteri fântânari „de au adus o fântână cu apă foarte bună și îndestulată”⁵⁰.

Argeșul, prima cetate de scaun a Basarabilor, era acum aidoma Câmpulungului, un oraș staționar ca nivel de dezvoltare.

Câmpulung avea anual un bâlci, cel de la Sfântul Ilie, de care amintește și del Chiaro,⁵¹ la care participau, cum spune porunca domnească, fel de fel de negustori: creștini, turci, armeni, papistași, nemți, evrei „au măcar veri ce fel de om ar fi”.⁵²

Slatina, orașul cu târg săptămânal (duminica), cunoaște ca și Gherghița, care își pierde importanța de odinioară (domnia trebuind să apere hotarele sale prin hrisoave)⁵³ și Târgșor considerat în 1699 unul din orașele mici ale țării,⁵⁴ cu un accentuat declin.⁵⁵

Ploiești, oraș întemeiat de Mihai Viteazul, era căutat îndeosebi pentru târgul ce se ținea în fiecare miercuri⁵⁶, unde vitele erau la mare preț. În tot veacul al XVII-lea, documentar se constată un viu negoț cu suprafețe cultivate cu vie⁵⁷. Considerat mai târziu de del Chiaro al IV-lea oraș al țării⁵⁸ el este în realitate, datorită specializărilor componente

meșteșugărești, pe poziția a VII-a⁵⁹, după Ștefan Olteanu, având sigure perspective de dezvoltare. Tot aici ar intra și orașele oltene cu un aspect mai mult rural: Rm. Vâlcea⁶⁰ și Tg-Jiu care cunoșteau o dezvoltare mai înceată. În zona Olteniei de Nord, Tg-Jiu reprezintă un punct economic important în ciuda aspectului său cvasirural; aici se aduna lumea satelor din împrejurimi cu mărfuri de tot felul și dată fiind poziția lui geografică, pe cursul Jiului, el s-a dezvoltat treptat și datorită intenselor raporturi comerciale cu Ardealul facilitate de trecătorile montane.

Localități ca Cerneți (Turnu-Severin), care la sfârșit de secol XVII avea o companie de margine,⁶¹ Baia de Aramă, devenită târg după deschiderea minelor de aici, Vălenii de Munte și Câmpina, unde își avea reședința un vameș⁶², importante puncte de vamă, chiar dacă erau târguri mici, în această perioadă cunosc înfăptuiri urbane⁶³.

Revenind la Bucureștii secolului al XVIII-lea, reședința cârmuirii domnești, se constată teritorial faptul că orașul format – aidoma celorlalte – din vatra urbană comasată în jurul Curții Domnești și din ocolul acesteia⁶⁴, ocupat cu ogoare și sate, că avea o formă circulară „aproape rotundă” și o întindere „destul de mare”, fapt bine remarcat de Anton Maria del Chiaro.

Vatra urbană cunoaște o vizibilă extindere, închizând în cuprinsul ei ambele maluri ale Dâmboviței⁶⁶; Pornind de la baza dealului Mihai Vodă, mergea depășind înălțimea de la Radu Vodă și ocolea împrejmuid-o practic pe aceea de la Mitropolie. Aici, pe malul drept al Dâmboviței, moșia mănăstirii Mihai Vodă era, cum spune un document din 1668, „împresurată de oameni”⁶⁷. Pe celălalt mal această întindere urbană ocupa un spațiu mai mare; din zona actualului Cișmigiu – atunci zonă de smârcuri care aparținea unui Dura neguțătoriu – către mahalaua Popii Stoica (Brezoianu) și metohul Episcopiei de Râmnic⁶⁸ (azi Ateneul Român) mergea conturând limita de nord a reședinței brâncovenești, dincolo de mahalalele Batiștei și Oțetari, iar la răsărit includea mahalalele Sf. Vineri (a Agăi Niță), Olteni și Sf. Nicolae din Sârb⁶⁹.

Întreaga existență a orașului s-a desfășurat condiționată de două

fundamentale: râul Dâmbovița cu lunca acestuia și dealul Bucureștilor⁷⁰.

Sub domnia lui Brâncoveanu, datorită creșterii numărului de locuitori și a specializărilor din rândul meșteșugurilor existente, se diferențiază vizibil deosebirile dintre centrul meșteșugăresc-comercial și periferia orașului. Cronicarul del Chiaro aduce prin rândurile sale ecourile acelor realități urbane vorbind despre casele bucureștene „răzlețe și depărtate una de alta având fiecare ... curtea ei cu bucătărie și grajd și deosebit grădina ei cu diferiți pomi, ceea ce îi dă o înfățișare veselă și încântătoare”⁷¹; acestea erau construite din cărămidă - folosită în special la casele boierești, lăcașe, hanuri și edificii domnești – paante ori nuiete⁷², folosite de cei de condiție modestă.

Urbea bucureșteană nu era înconjurată de ziduri ci de „un gard de trunchiuri groase și rotunde, de stejar, înalte de șase până la șapte brațe ... bine îmbinate între ele care pot dura treizeci și chiar patruzeci de ani”⁷³.

Elementul polarizator al întregii vieți comerciale și meșteșugărești a Bucureștilor l-a constituit Curtea Domnească și zona învecinată care sub Brâncoveanu a atins momentul maxim al înfloririi. Vodă va da palatului domnesc, aidoma înaintașilor săi noi componente, va reface sălile și va construi noi case⁷⁴. Amănuntele pe care del Chiaro le dă despre palatul lui Vodă sunt deosebit de sugestive: era construit din piatră, cu scara principală din marmură, cu săli mari boltite și avea în fațadă o frumoasă „loggia” flancată de două foișoare⁷⁵.

Dincolo de zidurile Curții Domnești începea orașul care de aici din cele două părți – de sus și de jos – își purta „podurile”, ulițele și cărările sale⁷⁶ spre marile drumuri ale țării. Doar simpla lor inventariere vădește faptul că exista o anumită gradație, de la vechi la nou, din inima târgului până către periferie, fiecare luând numele meșteșugului cu care se îndeletniceau locuitorii ei.⁷⁸ Urmau gospodăriile slujitorilor și târgoveților iar spre periferie cele aparținând agricultorilor, pescarilor și oamenilor de rând. Acestea erau plasate pe artere (străzi) din care mai mult de jumătate din cele peste 30 atestate în această perioadă, își au

numele legate de meseria locuitorilor lor: șelari, croitori, boiangii, abagii, măcelari, lăcătuși etc.⁷⁹

Fiind un mare centru comercial Bucureștiul a beneficiat și de piețe de desfacerea produselor – târguri – numite pazar sau bazar, obor. În vremea lui Brâncoveanu orașul a avut mai multe astfel de târguri:⁸⁰ Târgul din Năuntru (Târgul de Jos), Târgul de Afară (mai târziu aici va fi Târgul Moșilor), Târgul de Sus și Târgul Cucului. În aceste zone vor lua naștere marile antrepozite comerciale de la sfârșitul secolului al XVII-lea: hanul Șerban Vodă, hanul Constantin Vodă și hanul Sf. Gheorghe Nou⁸¹.

În perioada domniei lui Brâncoveanu Bucureștiul va înregistra și măsuri de ordin sanitar: înființarea la începutul secolului XVIII (14 decembrie 1704), a primului spital civil din țară, ridicat de spătarul Mihai Cantacuzino lângă ctitoria sa de la Colțea, aducerea de către Vodă la curte a unor medici și spițeri și crearea unei funcții de consilier sanitar pentru apărarea împotriva epidemiilor,⁸² precum și crearea organelor care să ia măsuri profilactice împotriva ciumei: cioclii.

Lucrările domniei de aducțiune apei sau limitat doar la edificiul Curții Domnești dar cu siguranță ele au existat și la casele particulare și la unele instituții publice, chiar dacă administrația orașului nu avea în atribuțiuni sarcini de acest fel.

Datorită dezvoltării economice ce a înregistrat-o orașul, structura populației sale a devenit tot mai complexă; au apărut în sânul ei tot mai adânci diferențieri legate de starea materială a locuitorilor.⁸³ Componenta populației orașului cunoaște: boieri, de diferite ranguri, dregători domnești, oamenii curții, ostași, preoți, călugări și orășeni propriu-ziși: unii ocupându-se cu meșteșugurile sau negoțul, alții cu agricultura; la toate acestea se adaugă sărăcimea urbană.

Juridic orășenii erau oameni liberi, aveau gospodărie proprie și unele privilegii de la domnie,⁸⁴ o conducere proprie după modelul apusean⁸⁵ dublată la noi de un dregător domnesc și aleasă din sânul categoriei de oameni bogați.

În concluzie, orașele românești, chiar dacă nu au avut o evoluție comparabilă cu cea din apusul Europei, au cunoscut – mai lent – o dezvoltare superioară epocilor anterioare și asta în ciuda condițiilor politice N.E.P.rielnice, a expedițiilor de jaf, a incendiilor și a pustiitoarelor epidemii de ciumă.

NOTE:

1. P.P. Panaitescu, *Interpretări românești*, Editura Enciclopedică București, 1994, p. 120; C. Șerban, *Aspecte din lupta orășenilor din Țara Românească, Moldova (I)*, în St. R. I., XII, 1996, 6, P. 30.
2. Panait I. Panait, *Preliminariile Evului Modern*, curs la Facultatea de Istorie și Științe Administrative, Constanța, 1995-1996.
3. Șt. Olteanu, *Locul și rolul orașului București în contextul producției meșteșugărești din Țara Românească în evul mediu*, în „B.M.I.M.”, VIII, 1971, p. 113.
4. C. Șerban, *Contribuții privind piața internă a Țării Românești și Moldovei*, în „St. R. I”, XVII, 1964, p. 43.
5. Panait I. Panait, *Orașul București în timpul domniei lui Constantin Vodă Brâncoveanu*, în „B.M.I.M”, 11, 1992, p. 46.
6. P.P. Panaitescu, **op.cit.** p. 145, 147.
7. **Ibidem**, p. 122-124.
8. **Ibidem**, p. 122.
9. Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc.cit.**, p. 47.
10. P.P. Panaitescu, **op. cit.**, p. 123.
11. **Ibidem**, p. 126.
12. C. Șerban, *Sistemul vamal al Țării Românești în secolul al XVIII-lea*, în „S.A.I”, III, 1961, p. 121.
13. P.P. Panaitescu, **op. cit.**, p. 125.
14. **Ibidem**, p. 116.
15. C. Șerban, **op. cit.**, în „St.R.I”, XIII, 1960, 6, p. 32.
16. P.P. Panaitescu, **op. cit.**, p. 126; aceștia nu-și puteau vinde terenurile ci doar să le folosească în schimbul plătirii unei dijme.
17. C. Șerban, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 30.
18. George Potra, *Istoricul hanurilor bucureștene*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 12.
19. N. Iorga, *Drumuri și orașe*, ediția a II-a, București, [1903], p. 64.

20. *Istoria României*, vol. III, Ed. Acad. R.P.R., București, 1964, p. 207.
21. C.C. Giurescu, *Harta stolnicului Cantacuzino*, în „R.I.R”, XIII, fasc. I, 1943, p. 14.
22. Miron Costin, *Opere*, ediția P.P. Panaitescu, București, 1958, p. 217, apud Șt. Ionescu, Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brâncoveanu*, Ed. Științifică, București, 1969, p. 82.
23. Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 82.
24. Documentul din 17 februarie 1690 îl menționează pe „Matei ot trăg Benghii”; N. Iorga, *Studii și documente*, VI, p. 484, apud Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 82.
25. P.P. Panaitescu, **op. cit.**, p. 150.
26. Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 82; Nicolae Constantinescu, *Romania's economic history*, Ed. Academiei Române, București, 1994, p. 87.
27. *Istoria României*, III, p. 67.
28. Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 82.
29. N. Constantinescu, **op. cit.**, p. 87.
30. Dinu C. Giurescu, *Anatefterul. Condica de porunci a visteriei lui Constantin Brâncoveanu*, în „S.M.I.M”, V, Ed. Academiei, 1962, p. 365.
31. Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 83.
32. N. Constantinescu, **op. cit.**, p. 87; Sergiu Columbeanu, Radu Valentin, *Constantin Brâncoveanu și epoca sa*, Ed. Științifică, București, 1967, p. 37.
33. N. Constantinescu, **op. cit.**, p. 87.
34. *Călători străini despre țările române*, vol. VIII, (îngrijit de Maria Holban), Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
35. Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 51.
36. *Istoria României*, III, p. 69.
37. Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 83, 92.
38. Ștefan Olteanu, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 115.
39. Sosea la Târgoviște în special toamna la culesul viilor dar și când situația din țară o cerea, Radu Greceanu, *Începătura istoriei vieții luminatului și prea creștinului domnului Țării Românești Io Constandin Brâncoveanu Basarab Voievod, de când Dumnezeu cu domnia l-au încoronat, pentru vrămile și întâmplările ce în pământul acesta în zilele mării-sale s-au împlinit, în Cronicari Munteni*, II, București, 1961.
40. Șt. Olteanu, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 115.

41. N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, vol. I, București, 1925, p. 243.
42. Șt. Olteanu, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 115.
43. N. Iorga, **op. cit.**, p. 256.
44. I. Firu, *Craiova*, 1963, p. 16, apud Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 93.
45. N. Iorga, *Studii și documente*, vol. V, București, 1903, p. 126; Paul Cernovodeanu, *Societatea feudală românească văzută de călători străini (sec. XV-XVIII)*, Ed. Academiei R.S.R., București, 1973, p. 26.
46. Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 93.
47. Șt. Olteanu, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 115.
48. *Istoria României*, III, p. 67.
49. Radu Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu Voievod 1688-1714*, studiu introductiv și ediție critică de Aurora Ilieși, Ed. Academiei R.S.R., București, 1970.
50. Idem, *Începătura istoriei ...*, în *Cronicari Munteni*, II, p. 87.
51. N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, Ed. Eminescu, București, 1981, p. 317 (bălciul avea loc la jumătatea lunii iulie).
52. Dinu C. Giurescu, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 412, c. 67.
53. Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 93.
54. George Potra, N. I. Simache, *Contribuții la istoricul orașelor Ploiești și Târgșor (1632-1857)*, Ed. Comitetului de Cultură și Artă a jud. Prahova, Ploiești, 1973, p. 98-99.
55. Șt. Olteanu, **op. cit.**, în **loc. cit.** p. 115.
56. Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 93.
57. George Potra, N. I. Simache, **op. cit.**, p. 12.
58. del Chiero dă această referire pentru anul 1718, George Potra, N. I. Simache, **op. cit.**, p. 11.
59. Ștefan Olteanu, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 115.
60. Aici se află scaunul episcopal, Șt. Ionescu, Panait I. Panait; **op. cit.**, p. 93.
61. *Ibidem*,
62. *Ibidem*,
63. *Istoria României*, III, p. 67.
64. Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 47.
65. *Călători străini*, VIII, p. 72.
66. Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 47.
67. *Arh. St. București*, fond M-rea Mihai Vodă, V 1 apud Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc. cit.** p. 47.

68. Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 47.
69. *Istoria orașului București*, vol. I, Muzeul de Istorie al orașului București, 1965, p. 134-135.
70. Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 48.
71. *Călători străini*, VIII, p. 372.
72. Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 50.
73. *Călători străini*, VIII, p. 372.
74. vezi pe larg Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 51.
75. Paul Simionescu, Paul Cernovodeanu, *Cetatea de scaun a Bucureștilor*, Ed. Albatros, București, 1976, p. 7.
76. Panait I. Panait, *Orașul București ... în loc. cit.*, p. 53.
77. Podul Mogoșoaiei numit și Podul Brașovului, Podul domnesc al Uliței Meri (Lipscani mai târziu). Podul Calicilor, Podul cel Mare și Podul Târgului de Afară (mai târziu Calea Moșilor).
78. **Ibidem**,
79. **Ibidem**,
80. George Potra, *Istoricul hanurilor bucureștene*, p. 21.
81. **Ibidem**
82. N. Vătămanu, *Începutul organizării sanitare în Țara Românească* la Sf. sec. al XVII-lea în „Igienă”, XII, 1963, 1, p. 49-85 apud N. Vătămanu, *Asistența sanitară în București ... în „M.I.M.”*, București, 1964, p. 239-240.
83. S. Columbeanu, R. Valentin, **op. cit.**, p. 37.
84. Valeria Costăchel și colab., *Viața feudală din Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, Ed. Științifică, București, 1957, p. 31.
85. Conducerea era formată dintr-un consiliu în frunte cu un județ și doisprezece pângari; dregătorul domnesc era părcălabul, P. P. Panaitescu, **op. cit.**, p. 166.

ISPRĂVNICATELE STRĂINILOR DIN VALAHIA

Dr. Gheorghe Gârdu

În studiul nostru despre „Sloboziile din Gorj”, publicat în Litua nr.3/1986, p. 199 și cel despre „Satele și Bisericile sloboziilor din Valahia”, publicat în „Mitropolia Olteniei” nr. 2/1989, p. 67, arătam că în anul 1776, domnitorul Alexandru Ipsilanti a înființat două isprăvnicate, unul în Valahia Mare, la București și altul în Valahia Mică, la Craiova, care se numea „isprăvnicatul de Ungureni”. Ele aveau să se ocupe de organizarea în slobozii a românilor veniți din Transilvania, care doreau să se stabilească definitiv în Țara Românească. Ei aveau o administrație separată de cea a pământenilor, ispravnici, zapcii și pârcălabi proprii. Plăteau birul pe cap, nu în cislă ci direct către ispravnicul lor, fiind judecați de acesta iar nu de ispravnicul județului.

În timpul ocupației Țării Românești de către austrieci în anii 1789-1790, aceste isprăvnicate au fost desființate, fiind reînființate în anul 1813, sub domnia lui Ioan Vodă Caragea, dar tot el le-a desființat în septembrie 1818. Nu a trecut mult timp și ele au fost reînființate de Alexandru Șuțu, care a întărit anaforeaua divanului din 1819, însă de acum ispravnicatele nu se vor mai numi ca în trecut, ci cei doi dregători s-au numit ispravnici ai străinilor, deoarece în categoria beneficiarilor intrau în afară de românii transilvăneni și alți străini ca de exemplu, bulgarii și sârbii de peste Dunăre. Aceste isprăvnicate ale străinilor au funcționat până la 1 iulie 1831, când sloboziile au fost desființate prin prevederile Regulamentului Organic, familiile acestora trecând în rândul pământenilor.

În primul nostru studiu am prezentat ca anexe și catastihe de

străini veniți de peste hotare în 1814. De asemenea, în text am menționat că după anul 1819 găsim o evidență mai completă a acestora, cu denumirea fiecărei slobozii, cu numele familiilor și dajdia acestora, înscrise în câte un catastih întocmit pe tetranimii d către Isprăvnicatul din Valahia mare, pe cele 12 județe de dincoace de Olt și de către cel din Valahia Mică, pentru cele 5 județe de dincolo de Olt. În text am făcut, pentru sloboziile din Gorj, o descriere a lor, pe așezare geografică, notând numele familiilor ce apar mai frecvent în fiecare. Pentru anul 1819 am dat însă o situație mai mult statistică, deși există un catastih de numele străinilor ce s-au găsit în ființă, făcut cu ocazia așezământului ce s-a întocmit la reînființarea lor, din porunca lui Alexandru Șuțu vodă, adică atunci când s-a atribuit numirea de Isprăvnicat al Străinilor, sfera de cuprindere fiind lărgită la toți cei veniți de peste hotare (Anexa 1).

De subliniat că în decembrie 1818 s-a făcut un extract de lude pe hotarele pământene, comparativ cu cele din 1819 în care sunt înșirate numai numirea satelor pământene, cu numărul ludelor lor, pe plăși și separat cu ludele străinilor pe sate. Cercetătorii interesați de satele pământene le pot consulta la Arhivele Naționale București, fondul administrative vechi, dosar 220 AP I 1819, p. 476.

În continuare vom prezenta situația străinilor găsiți în ființă la așezământul ce li s-a făcut în ianuarie 1819, pe sloboziile din Gorj, urmând ca în alte numere ale acestei reviste să prezentăm integral familiile din slobozii înscrise în unele tetranimii următoare până la desființare în iunie 1831.

Socotesc folositoare publicarea acestor date pentru monografiile satelor unde aceștia s-au așezat și prin compararea lor cu alte date, să dovedim existența poporului român pe tot teritoriul locuit de strămoșii noștri daco-romani. Precizările fugitive în monografiile satelor din Gorj, în care se subliniază că locuitorii sunt veniți de peste munte sau anumite familii din unele sate sunt venite din Ardeal le considerăm formale și contrazise de datele existente în catastihle sau în diferite catagrafii, în special la Arhivele Naționale București. (La fondul administrative vechi

dosarele nr. 187/1820-1828, 4046, 4857/1830 și vistiria, dosar 52/1830).

Ar fi necesară o comparație între numele familiilor din aceste catastihe și familiile ce azi locuiesc în satul investigat. De asemenea este utilă o extindere a acestei comparații cu alte date statistice și catagrafii mai vechi și în special cu situația întocmită de Dupont la 1827 (Arhivele Naționale București, rola Austria 102). Se va observa că unele familii venite din Transilvania după 1814, figurează și în evidența din 1727, ceea ce înseamnă că stăpânirea străină a despărțit vremelnic teritoriile Transilvaniei de Țara Românească, dar n-a putut înlătura etnia noastră națională, ce a locuit de mii de ani pe teritoriile strămoșilor noștri daco-romani (În acest sens recomandăm și studierea „Ungurimea în Țara Românească” de Mihai Chiriță, din Litua nr. VII/1997, p. 350). Pentru a se vedea modul cum s-a primit de slobozenii înființarea Isprăvnicatului străinilor, anexăm o adresă a acestuia, din februarie 1830 către Departamentul din lăuntru, anexa 2. Totodată, anexa a 3-a, ce ne indică modul de lucru între vistirie și Isprăvnicatul străinilor.

Anexa1

1819 Ian. Gorjii

*Catastih de numele tuturor streinilor acestui județ care s-au găsit
ființă acum la așezământul ce li s-au făcut, cum arată:*

6. Crazna striini

Gheorghe Ungureanu

Pavel Ceocescul, închis

la temniță, Craiova

Nicolae sin Gheorghe

Ion Căzăneanu (?)

Stanciul sin Dinu

6 familii

36, Valea Mare
Dumitru Glăvan
Pavel Vasile Gheorghe Zar (?)
Sandu Jugănaru
Radul Nădrag
Dumitru Nădrag
Ianos Cojocar, ce au fost slujitor
Ion Zaharia
Gheorghe Nădrag Furiș
Ion Ungureanu
Barbul firizea, surpat
Ion Barbul
Matei Luneu
Gheorghe Fitejanu
Mihai Hold
Pătru Vulpe
Ion Rădulea pârcălab
Gheorghe Andrei
Luțea Mănulescu
Stănilă Andrei
Luca Văduva
Păuna săraca
Zmaranda săraca
Brândușa săraca
Dumitra săraca
Ion Cătăliții
Mihai Piroiu ot Frătești
Dumitru Mihail Băroiu
Ion Stoichici
Ivan Vitejescu
Ianoș Vătiu
Gheorghe Neamțul, holteiu

Constantin metehul nevârstnic

Danciul Nădrag

Ion Ianoș Cojocar

Ștefan Zaharia

36 familii

17. Tismana, streini însă:

Tudor Dascălu

Onea Brașoveanu

Ianăș Viciobeanu Iacob

Ștefan Ciobanu Căteanu

Cost. Văcar ce i zic și

Botoșeneanu

Oprea Burtea

Samoil Ungureanu Nițulescu

Iacov Cârциumaru

Gavril Lăcătușul ce erea de Preajba

Dragan Ungureanu

Apostol Ungureanu Beche

Ianoș Băpău, nevârstnic

Marcu Băbățanu

Ilie Văduvoiu

Pătru Cătănuță ce șade la Părău

Samoil ot Celei

17familii

3. Vânăta, streini, însă:

Oprea Glăcimbu

Ion Stănuță

Ion Zănar

3 familii

7. Dobrița, streini, însă:

Naniu Rădăliu

Ion sin Măcău Rădăliu

Toader Cocălea Biroiu
Dumitru Ungureanu zis
Vâlceanu ot Susani Frățești
Lăpădat sin Popa Nicolae
Ot Bîlțișoara
Pătru Ungureanu ot Ruia (?)
Constandin sin Toader
7 familii
Ot Bîlțișoara
Pătru Ungureanu ot Ruia (?)
Constandin sin Toader
7 familii
5. Telești, strini, însă:
Constantin Roman
Stoica brat ego
Ghiorghe Flămîndu
Mihai Ungureanu ot Hobița
Eva Văduva
5 familii
46. Stănești-Ungurenii vechi.
Ion Neamțul
Toader Brașoveanu
Ion Colmeș
Mitu Ungureanu Ardeleanul
Pavel Poenaru
Pavel Cârțoiu ce i zic și
Vasăescu
Oprea Brașoveanu
Vasile Ardeleanu ce i zic și Mititelu
Grigore al Iovănesei
Simion Tăncă
Ion Vinețanu

Pătru Vinățanu
Radu holtei sin Stan Neagul
Pătru Tâncă
Ion Neagul
Pătru Măghirea
Pătru dulgheru cel mic
Pătru Vlădău
Ion Buzan
Luica Tâncă uncheșu
Ștefan Ciolea
Pătru Buză
Luca Pipoși
Pătru Pipoși
Ion Ciorîca
Ștefan Vlădău
Constantin Danciul
Pătru Danciul
Avram Olaru
Ion Rusul
Dațul Semeinul (?)
Gheorghe Ungureanu ot...?
Adam Ungureanu
Nicolae Negureanu
Ioana văduva cu fii ei
Cărțica văduva
Dan Pele
Nasta Văduva
Ana văduva
Marin Munteanu
Florea Ciociuruia
Stana Cărenița
Ancuța Bucureasa

Maria Negăroaia

Maria Androia

Ion David

Pătru Ciulav, pîrcălab

46 familii

19. Stăneștii, streinii, însă:

Toader Orz

Savul Baltă ce-i zic și

Săvulescu

Dumitru Ciomu (?)

Matei Galbinu Cioranu

Ianoș Băroiu

Amzul Tita bătrînul

Pavel sin Amzul

Mihail Perdar

Gheorghe Săvulescu

Ion Buroiu ce-i zic și

Poenaru

Pavel Magheru

Pătru Ciurea

Lazăr Ungureanu

Dan Simeon

Ion Șofronie

Ile Ciocan

Ion Drăgoi

Mihai Opriș

Mihai Vargă nemernic

19 familii

27. Slobozia, Prejba, (sic)

Ion Mălăescul ce au fost

slujitor

Dan Mălăescu

Siu Cuteanu
Ion Luca Cuteanu
Ion Coteanu Doianu
Vasile Doianu
Ene Ungureanu
Golceanu Gheorghe sin Bucur
Radu Ciocăzanu sin Nicolae
Moian Ungureanu
Matei Pută
Ion Ungureanu Boianu
Maria Ungureanu
Onea Surdul Damian
Mihu Ungureanu
Ion Bordocă
Pătru Mălăescu
Irimia Răvoldea
Simeon Răvoldea
Ion Cocolan
Dinu Luca
Ioana văduva
Ana văduva
Silimia văduva
27 familii

9. Rovinari i Roșia, streini, însă:

Manolea Albul
Pobreață ot Rovinari
Moisă Ungureanu
Danciu Ungureanu
Mitul Dănilă
Florea Goguță
Mihai Dață
Florea Dață

Florea Herțău

9 familii

6. Vărsăturile, streini, însă:

Constantin Comănescu, pîrcălab

Dan Șomoi

Coman Ardeleanu

Samoilă Ungureanu

David Ungureanu

Adam Ungureanu

6 familii

25. Slobozia, Bengești, însă:

Ion Țorac

Ion Frusia

Gheorghe Drăgan

Toma Lupulescu

Pătru omec Drăgan

Grigore Surdu

Gheorghe Chiriac

Dumitru Dumbravă

Isac Ungureanu

Nicolae sin Isac

Pătru Lupulescu

Vasile Ungureanu zet

Vrusin

Dochin Chiriac, pîrcălab

Radu Gușatu

Ionică Lupulescu

Dumitru sin Drăgan

Ioana văduva a lui Nicu

Maria Istrătoaia

Stanca Ștefănoaia

Maria Călofoaia

Maria Stănătoaia Dobra Oprii Frăsai

Stanca Nicoroaia

Maria Bucuroaia

25 familii

Adunarea familii

6 – Crasna streini

36 – Valea Mare

17 – Tismana streini

3 – Vinăta streini

7 – Dobrița

5 - Telești streini

46 – Stănești

19 – Stăneștii streini

27 – Slobozia, Preajba

5 – Bîrsești streini

8 – Tămășești streini

11 – Călești streini

9 – Rovinari streini

6 – Vărsăturile

25 – Bengești

230 : adică 230 găsindu-se în ființă bez slobozia Novaci care s-au fost întocmit mai nainte pă lude 15, iar acum sau mai sporit lude $1\frac{1}{2}$, făcîndu-să lude $16\frac{1}{2}$ cu streinii o tam și s-au trecut în ecstract în rîndul satelor.

S-au așezat în lude – care în osebit perilipsis să arată cu deslușire. 819 ghenar 13. Ds. 2207a p. I/1819 f. 200-204 v.

Sud Gorjii

Perilipsis al socotelii banilor ce s-au împlinit de la streinii acestui județ dajdia lor pă luna ghenar după întocmirea așezământului ce li s-au făcut și în ce chip să dau în socotelile domneștii Visterii.

Taleri	Bani	Observații
494	105	Fac pă lună lude 28 bani jumătate ai dăjdii lor după întocmirea pă luna ghenar
266	-	Dați venit în socoteala haraciului pă lude 28 de lude po taleri nooă bani șaizeci
147	-	I fac în socoteala lefilor pă lude 28, de lude po taleri cinci, bani treizeci
81	105	I fac venit din analoghia examinumul ...
494	105	Adică patru sute nooă zeci și patru taleri și o sută cinci bani
(n)	—	(n) — (n) —

Arh. Stat. Buc. Ad. tive Vechi, dos. 2207 partea I, fila 357

Sud Gorj

Perilipsis al întocmirii așezământului streinilor acestui județ, cum arată, 819 ghenar 13

Familiiile de s-au găsit		Așezarea lor Suma banilor ce s-au analoghisit pe dimnie		
		Denumire		Plășile
		Taleri	bani	
6	Pol	17	81	Crasna streini
		Novaci		
36	6	212	12	Valea Mare

Vîlcanu				
17	1 pol	53	3	Tismana streini
-				
3	1	35	42	Vînăta streini
-				
7	Pol	17	81	Dobrița
Tismana de Sus				
5	Pol	17	81	Telești streini
-				
46	7	247	54	Stănești
Jiul de Sus				
19	1	35	42	Stăneștii streini
-				
27	4	141	48	Slobozia Preajba
-				
5	Pol	17	81	Bîrsești streini
-				
8	Pol	17	81	Tămășești streini
-				
11	Pol	17	81	Călești streini
-				
9	Pol	17	81	Rovinarii streini
Jiul de Jos				
6	Pol	17	81	Vărsăturile
-				
25	3	106	-	Bengeștii
Hamaradia Sus				
230	27 pol	972	9	-
-				

(n)—————(n)—————(n)—————

Adică două sute treizeci familii pă douăzeci și șapte și jumătate lude socotindu-să într-un an cîte taleri dooă sute doisprezece cu două examinii ale... fac la o dimnie taleri noăsute șapte zeci și doi și bani nooă, din care acum, pă următorul ghenar, s-au îndatorat a răspunde strenii banii pă jumătate, iar de la viitorul februarie pă fieșcare dimnie suma ce să ca așeza.

Arh. Stat. Buc. Ad-tive Vechi, dos. 2207 partea I, fila 55.

Anexa 2

Cu multă plecăciune închinîndu-ne,
sărutăm cinstita mînă a Dumneavoastră

Cu plecăciune înștiințăm cinstitei Visterii că streinii acestui județ, la întocmirea așezămîntului ce li s-au făcut după obșteasca hotărâre cu așezarea în lude prin mijloace sîrguitoare ce am urmat și perigorii îmbîlînzitoare ce le-am făcut au primit și s-au supus cu toată bucuria hotărîrii stăpînirii.

Însă fieștecare slobozie au strigat cu o glăsuire ca să nu fie dat supt zaptul zapciilor plășilor căci negreșit de către numiții li se va pricinui supărări, zmăcinări și cheltuieli, i-am încredințat și la acestea că vor fi izboviți și le vom avea îngrijirea spre liniștita lor petrecere fără vreo băntuire de către cinevași.

Acum dar alt mijloc mai folositor și domneștii visterii și lor nu am putut găsi fără numai am socotit să să orînduiască osăbit obraz asuprăle carele să le primească banii aici în oraș și nimeni să nu calce prin sloboziile fără numai slujitorii lor cei orînduiți împlinatori banilor. Cu care acest mijloc să scape de sarcina conacelor și fireștile cheltuieli ce urmează să li să facă, îndatorîndu-să numitul să privească cu îngrijire asupră-le a nu încerca pentru nimic cea mai mică supărare și la vreme să-i întîmpine cu banii la răspunderea dăjdiilor și de la dînșii să se facă

îmlinirea prima lor îndeletnicire.

Osebit îngrijire să aibă spre folosul domneștei Visterii prin cercetări cu scumpătate ca căți strinii vor mai cădea de acum înainte îndată să-i facă cunoscuți, Isprăvnicatului și după a lor putere și împrilejire să se chibzuiască sporul cel cuviincios cu dînșii Domneștei Visterii. Pentru care după a lor chiar alegere și găsindu-se dumnealui Petrache Frumușanu sau însărcinat de Isprăvnicat să le poarte orînduiala ce s-au zis mai sus. Ci ca să li să păzască fără de strămutare această bunătate în două chipuri, ne rugăm cinstitei Visterii să să facă cunoscut măriei sale lui vodă ca să să dea luminată poruncă asupra orînduitului cu asămănarea ce facem cunoscut cinstitei Visterii spre a-și cunoaște și el oareșcare umbrire și atunci negreșit să vor depărta de toate cugetele cele sălbătice.

Pentru care nu lipsim a înștiința cinstitei Visterii . Și mult plecați suntem.
1819 ghenar 30

Ai dumitale plecați slugi

Arh. Stat. Buc. Administrative vecghi

Dos. 2207 partea I/1819, f. 117

Visteria Valahii

Dumnealui slugerului Dumitrache Bobescu,

sameșul

Streinilor din Valahai Mică

S-au primit raportul dumitale de la 9 ale următorii cu no.160 împreună și cu banii ce ai trimis din tetraminia următoare și din banii ajutorinței lemnelor, de a cărora primire ți să trimite sineturile casierilor – să te silești dar ca să mai profitezești o sumă plăcută de bani la Vistierie. Și la soroc să să trimiță și socotelile.

Să adastă răspuns fără dă zăbavă la cîte s-au scris de la 1o ale următoarei cu No. 6212 și no. 6214.

830, octombrie 13

(n)_____

Masa 1

No.6236

(rezoluție)

La raportul cu nr. 160 oct. 9 condica no.1

Fiind răspuns de la Vistierie, nu s-au mai

Făcut alt răspuns, iar la poruncile cu no.

6212 și 6214 să arată la Vela cu pricina

sărdar Titu Bengescu

Arh. Stat. Buc. Ad-tive Vechi dos, 4840/1830 f.7

Anexa 3G

Visteria Valahii

Dumnealui slugerului Dumitrache Bobescu

Sameșul streinilor din Valahia Mică

Pentru a să păzi cu mai multă orînduială întocmirea socotelilor acelui Isprăvnicat cu Visteria, iar mai vărtos ținerea condicii controlariceștei Despărțiri de venituri și cheltuieli s-au hotărît ca sameșii isprăvnicatelor streinilor, la sfîrșitul fiecăria tetraminii să vie însă la vistierie, aducînd împreună atît socotelile visteriei așternute cu toată orînduiala ca să le încheie, precum și condica șnuruită spre o înfățișa la contolariceasca despărțire să să vază de sunt trecute veniturile și cheltuielile după instrucțiile și povățuirile acei Despărțiri.

Drept aceia fiindcă la acel isprăvnicat este tetraminie iar nu dimnie, scrie dumitale Visteria ca la 30 ale următorului dechemvrie

negreșit să te afli venit aici cu condica șnuruită și cu socotelile Isprăvnicatului, păzind aceasta nestrămutat ca o hotărîre legiuitivă a veni la sfîrșitul fiecăreia tetraminii și la sorocu ce ți să arată, iar sumele banilor să să treacă, în condică întocmai după instrucțiunile controlariceștii Despărțiri, viind aici pregătît ca să nu găsească vreo pricină de încurcătură la vreun condei. Iar progonul poștii la venire și întoarcere va fi pă seama Visteriei.

Către aciasta ți să face cunoscut că socotelile tetraminii următoare după poruncile ce ți s-au trimis să să profthezească negreșit la 1-iu viitorului dechemvrie fiind cerute pentru așternerea socotelilor Visteriei și așternîndu-să să să trimiță înainte fără a socoti că trebuie să le aduci cu vinirea dumitale la arătatul soroc. Ci a celorlalte viitoare tetraminii socoteli ai să le aduci însuși împreună cu condica.

Această hotărîre să o faci cunoscută și dumnealui ispravnicului ca din vreme să să răfuiască socotelile la sorocul arătat. Și de priimirea acestii porunci și următoare să trimiți Visteriei răspuns.

1830 noemvrie 24

(n) Răducan Voinescu

No. 7700

Arh. Stat. Buc. Ad.tive Vechi dos. 4840/1830 f. 10

Anexa 3c

Divanul Săvărșitor al Valahiei
Dumnealui Ispravnicului Streinilor din cinci
Județe ot prez Olt

Sosind vremea de a să scoate dajdia stăinilor ce urmează patru luni: sept., oct., noem. și dichembrie iată să alătorează pe lîngă această carte deschisă după orânduială către toți birnicii străini dintr-acele cinci județe după care să faci dumneata cuviincioasa punere la cale spre a să citi în auzul tuturor ca să să căpuiască fieșcare dă bani și rînduri-rînduri să-i răspunză sărafia acelui Isprăvnicat prin zapcii plășilor cu răposatul lor precum și dumneata să-i răspunzi la Viștierie în curgerea vremii ce să sorocește această dajdie și la sfîrșitul tetraminii alcătuiind un catastih dă numele și banii lor, să-l trimiță la vistierie împreună cu perilipsis dă socoteală și cu sineturile de răspunderea banilor spre a ți să da încheiere de socoteală după rînduială.

Să fi cu toată privegherea asupra prisoaselor ce să vor găsi dintr-acei adevărați strini ca să nu să sfiterisească de către zapcii plășilor după răul nărav, ci aceia să să treacă în sumele Vistierii, precum și pentru ceilalți străini să întrebuițezi dumneata toate mijloacele vrednicii a-i aduce la urma lor, silindu-te și sînguindu-te cu tot dinadinsul într-u sporirea venitului haznalii. Pă lîngă aceasta să priveghezi cu toată luarea aminte dă a nu cerca birnicii străini niscăi strămtorări de către zapcii plășilor peste drepte răspunderile lor, nici a să asupri cei mai sărmani de către fruntașii sloboziilor la cislele ce vor face între dînșii, că pentru toate acestea însăși dumneata vei rămînea la răspundere.

De prevenirea acesteia și punerea în lucrare să trimiți divanului răspuns.

Leat 830 avgust 25

(sem. rusească)

n Mihai Cornescu

B. Știrbei

N _____

Despărțirea I-a

masa 4-lea

No. 4968

Arh. Stat. Buc. Ad-tive vechi, dos. 4840/1939 f.1

CĂRȚI VECHE ROMÂNEȘTI TIPĂRITE LA NEAMȚ ÎN PATRIMONIUL JUDEȚULUI GORJ

Eva Isac

Colecțiile din care este constituit fondul de carte veche al județului Gorj, păstrează pe lângă valori bibliofile tipărite la Brașov, Târgoviște, Râmnic, București, Iași, Buzău, Sibiu și tipărituri ale tipografiei din Neamț, începând cu „Viețile sfinților pe septembrie”, 1807, semnalată de „Bibliografia românească veche și care se pare a fi prima tipăritură nemțeană, cu toate că Nicolae Iorga semnala o „Psaltire”, 1807, anterioară celei de mai sus.

Pe foaia de titlu a cărții citim că „s-au tipărit... în sfânta Mănăstire Neamțu, întru însăși a sa tipografie”, citind însă mai departe, în prefața semnată de mitropolitul Veniamin, găsim scris „și fiind că Mănăstirea iaste lipsită de cheltuială, nu poate răspunde la o atâta cheltuială, încărcată și îngreioată fiind cu ale sale cheltuieli, noi, cu sfatul și cu voia părinților, am luat șase luni aice, ca în tipografia mitropolii să se tipărească”.

Privit cu atenție, se observă că acest volum din „Viețile sfinților, tipărit cu osteneala lui Ignatie și Gherontie, dimpreună cu ceilalți frați și părinți” este deosebit de celelalte 11 volume, care au același format și hârtie, iar chenarul foi de titlu este la fel.

Cercetate comparativ, se constată că volumul din anul 1807 are oglinda textului mai mică decât celelalte 11 volume, chenarul foi de titlu nesemnat este al „Ceaslovului” de Iași din 1797, iar a celorlalte volume este semnat: P.S. (Popa Simion). Ulterior, pe lângă numele gravurului

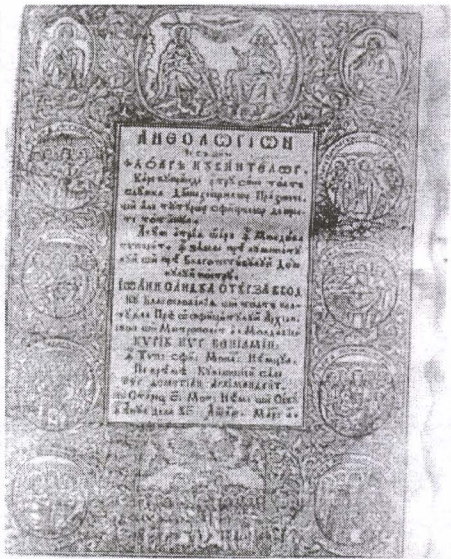
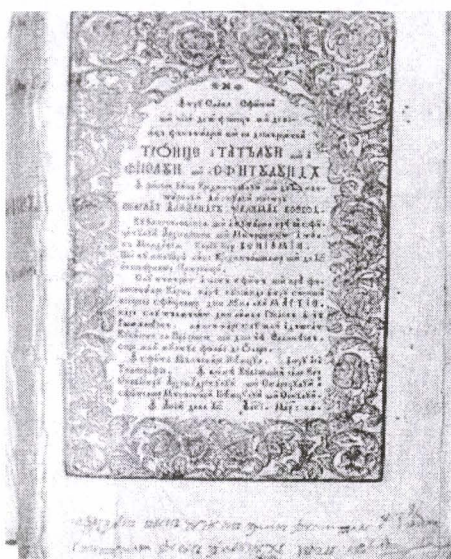
Pprotoieriei Mihail, din volumul apărut în 1807, apare și numele lui Ierei Simeon.

Aceste deosebiri ne determină să afirmăm că „Viețile sfinților” din luna lui septembrie, (Neamțul, 1807), a fost tipărit la Iași și nu la Neamțul. După cum se vede și din prefață, mitropolitul Veniamin voise ca să se tipărească la Iași primele șase volume, dar dorința lui se împlinește numai în parte, deoarece în vara anului următor este nevoit să se retragă la Neamțul, lăsând scaunul Exarhului Gavril¹.

În afara acestui volum păstrăm și celelalte 11 volume, apărute la Neamțul în ordinea următoare: „Octombrie”, în 1809, „Noiembrie” și „Decembrie”, în 1811, „Ianuarie” și „Februarie” în 1812, „Martie”, „Aprilie”, „Mai” și „Iunie” în 1814, „August” în 1815.

Luate în ordine cronologică se mai găsesc în patrimoniul județului nostru următoarele valori bibliofile: „Chiriadodromion”, 1811, „Arătare pre scurt a dumnezeieștilor dogme”, 1816, „Noul testament”, 1818, cartea a doua din „Cuvintele și învățăturile cuviosului Efrem Sirul”, 1819, „Irmologhion”, 1827, „Antologhion”, 1825, și seria „Mineelor”, 1830.

Foarte numeroase sunt tipăriturile de după 1830, însumând peste

450 exemplare, minee, ceasloave, penticostare, evanghelii, triode, tipografia Mănăstirii Neamțului, începând cu al doilea - lea deceniu al sec. XIX-lea, să se impună prin meșterii săi și lucrări elegant imprimate. Gravorii care au împodobit tipăriturile nemțene sunt: Protoierei Mihail, (Strilbițchi) și Policarp fiul său, Simeon ierei, Gervasie monah, Teodosie monah, Damian ieromonah, Necol(ai) și Simeon fratele.

Pe copertile și paginile acestor cărți vechi s-au găsit însemnări ce se referă la evenimente istorice, la circulația cărților, la starea economică a celor prin ale căror mâini au trecut, starea vremii și diferitele calamități ce s-au abătut peste teritoriul țării noastre, cutremure, revărsări de ape, invazia lăcustelor etc.

În lucrarea de față am consemnat câteva însemnări istorice mai importante, achiziționarea cărților și legarea lor, precum și câteva însemnări meteorologice.

Astfel, pe filele unui „Minei pe luna iulie”, 1832, și-a găsit locul o însemnare referitoare la revoluția de la 1848: „La anu(l) 1848 și 1849 răzmerință groaznică au făcut în Ardeal cu ungurii și turții.

Preoți și oameni învățați și vrednici s-au omorât. Ajungând la satul nostru la 23 martie (1)849 am fugit mai jos iscălitul prin Banat și trecând pe la Rosova (Orșova) în Țara Românească am venit pentru apropierea de casă către granița Vulcanului și ieșind în orașu(l) Târgu-Jiului 15 zile după acea(e)a îndrumându-mă D. sub ocârmuitori Ioan Simonescu la protopopul locului, Constantin, m-au trimis la 21 maiu a.c. la satul Stănești ajutor la slujbă popii Dumitrașcu și am slujit în toate zilele utrenia și biserica, cetindu-să de la minei luna mai de la 21 până la sfârșit, lunile iunie, iulie și august, până la 16 iulie.

Având hrana într-acea vreme din masa sus numitului Domn subcârmuitori. S-au scris august 16 zile, anu(l) 1849, de mine Ioan Buzugardinin, preot neunit, satul Maceau, varmeghia Hinedoarei din Ardeal, fugit de răzmirința ungurilor.” (garda l. r. Vălari).

Din cauza lipsei de pământ și nemaiputând suporta asuprirea,

mizeria și lipsurile, țăranii se răscoală în anul 1907.

„Să se știe că în anul 1907 luna lui martie 10 s-au revoltat țăranii asupra proprietarului din cauza lipsei de pământ și s-a concentrat toată armata în care timp ... s-au omorât 6 mii de oameni, plus de aceasta s-au dat foc la magazinele proprietarilor, lucru nemaipomenit, iar vara au fost timp foarte secetos și au fost lipsă mare și eu cântăreț al acestei parohii am scris spre ținere de minte în acest Minei, căci slova se va pomeni în veci amin (semnează) Gh. Ionescu" (Minei pe luna iulie", Neamț, 1847, g. II r., Colibași).

O altă însemnare referitoare tot la 1907 o găsim pe un „Penticostar” din 1834, g. I r., Pocruia:” În anul 1907 au fostu o mare și sîngeroasă revoluțiune în țara noastră România, între săteni și to(a)te locustile str(ă)ine în care s-au strînsu peste 8 mii de oameni cu forța armatei și spre ținere de minte s-au scrisu acu(m) de mine anume, Aroceanu, fiindu cîntăreț în anul 1907”.

În anul 1907, în comuna Bobu, jud. Gorj s-a înființat o societate de întraajutorare a locuitorilor; „Să se știe că în anul 1907, luna octombrie, în com(una) Bobu s-au înființat o societate, adică o unire de mai mulți oameni care au adus diferite reforme spre înlesnirea tuturor locuitorilor de prin prejur și ca să se știe că am scris în acest minei a lunii dec(embrie), eu Gh. Ionescu”. („Minei pe luna decembrie”, Neamț, cop.1, Colibași).

În timpul primului și celui de-al doilea război mondial, marile puteri ale Europei războindu-se între ele au făcut din pământul țării noastre un teatru de luptă.

„1916 august 15. În această noapte de 15 aug(ust) s-a decretat mobilizarea întregii armate române contra Ungariei și Germaniei. Scriu spre ținere de minte. Gh. Cîrstoiu, cântăreț Vălari. („ Minei pe luna decembrie”, Neamț, 1832, g.1, Vălari).

„1917 noiembrie 4, ziua sîmbătă. Timpul ploios și fiind sub stăpînirea guvernului german de un an de zile, neștiind cît am sta fiind război mare între toate țările europene de 4 ani, neștiind de pace cînd

se va face, am scris cu mîna de țărîină. I. Ghiță Popescu, cîntăreț” („Minei pe luna octombrie”, Neamț, 1845, garda 1, Bărbătești). Pe un („Minei pe luna octombrie”, 1831, este făcută o însemnare referitoare la împrăștierea țăranilor după primul război mondial: „Să se știe că în această lună, ziua 22 s-au făcut împrăștierea țăranilor clăcași de pe moșia Bobu a d-lui I.C. Mihail, proprietar din Craiova. Eu Gh. Ionescu, cîntărețul acestei biserici am fost ales de locuitori delegat și m-am judecat cu proprietarul de la 6 februarie 1919 pînă la 18 octombrie cînd atunci s-au ținut cu toate avansurile ce s-au făcut timp de trei ani, însă vrăjmașul a fost biruit. S-au expropriat 789 pogoane”.

Referitor la cel de-al doilea război mondial se găsesc mai multe însemnări „1940, martie 1 au fost o zăpadă foarte mare, de 1 metru. Iar starea țării noastre a fost îngrijorătoare, evenimentele internaționale foarte grele, au fost concentrări pe toate fronturile românești. Scris azi, 1 martie, fiind vecernie, sîmbăta Moșilor.

Eu am făcut concentrare de 7 luni pe zonă în județul Sălaj, orașul Zalău, capitala Sălajului în reg. 92 infanterie Decebal, fiind contingentul 1922, în etate de 40 de ani. Cantor în parohia Dănești, serg. Dan Bobină „... („Minei pe luna octombrie”, cop. 1, Dănești)”.

„Triste zile trăim în timpul de față din cauza greului război ce s-a întins peste toate țările. În afară de asta ne amenință și lipsă mare că e multă lume care nu are ce mânca și nu au cu ce cumpăra și nici de unde. Spre ținere de minte am scris eu păcătosul I. Drăghici, cîntăreț. 8 iunie, 1914. Duminica Rusaliilor, an foarte trist. („Penticostar”, 1848, Neamț, p. 202, Gîrbov”).

În cele ce urmează am spicuit cîteva însemnări ce se referă la înzestrarea bisericilor, cumpărarea și drumul pe care l-au parcurs cărțile tipărite la Neamț pînă în județul Gorj.

„Chiliu, 19 mai, 1868. Această carte s-a tipărit în tiparnița sf. mănăstiri Neamțul, unde subscrisul am făcut seminarul teologic. Tipărită în anul 1831, iar cum se vede mai sus însemnarea, în anul 1834 a fost cumpărată de vechea biserică Gheorghe Tăcutu („Minei pe martie,

1831, Neamț, cop.1")".

Pe un „Antologhion”, 1825, citim următoarele: „Acestu sfântu mineiu este adusu de tată-meu, preotul Ionu Borduncu, la anul 1856, agostu în 14 cîndu s-au tîrnositu sfînta biserică cu patronagiul Maicii Domnului. Cealaltă biserică este cu patronagiul Nașterea Născătoarei de Dumnezeu. Acum am scrisu și pentru ca să se țină minte, 1870. B. Popescu.”

Și în continuare citim: „Acestu sfântu mineiu este al bisăricei cu patronagiul Nașterii Născătoarei de Dumnezeu din Cătunu de Susu, ce are slujbă pe opt luni de zile, adică luna lui ianuarie, luna lui februarie, luna lui martie, luna lui aprilie, luna lui maiu, luna lui iunie, luna lui iulie și luna lui agostu, toate sfintele slujbe ale sfinților și s-au dăruitu la această sfîntă biserică cu patronagiul Adormirea Maicii Domnului din cătuna Steicu, fiindu că la sfînta noastră bisărică din proprietatea statului sîntu noi totu rîndul de cărți, că au învrenicitu preasfinția sa părintele Mitropolitul Nifonu de le-au dăruitu la toate sfintele biserici din proprietățile statului din România. Și s-au scrisu de mine cîntărețul bisericii din cătun Cătunu de Sus. Cine va citi acestu scrisu mă va pomeni. B. Popescu, slujitoriu cu tată-meu, preotul Ion Borduncu. Anul 1870, iunie în 10”.

Un „Penticostar”, Neamț, 1848, a fost dăruit de Mănăstirea Tismana bisericii din Ceauru, mănăstire care a înzestrat cu cărți mai multe lăcașuri din Gorj.

„Această carte este a bisericii comunei Ceauru, cu hramul Sfinților Voievozi dăruită de Mănăstirea Tismana. Și amu scrisu eu cu mîină de țărîină și cu pană de găină, mîină de țărîină va putrezi, iar slova în veci va trăi.

Dumitru Pîrvulescu, cîntărețul acestei biserici, anul 1869, luna lui aprilie în 21. Totu într-acestu anu, aprilie în 20, în marea și luminoasa zi a Paștiloru, au căzut brumă mare încîtu mergeam la sfînta biserică pîrăia”.

Ceva mai jos o altă mîină scrie: „Citind scrisul cantorului D. Pîrvulescu din anul 1869, aprilie 20, la fel au fost și în acest an, adică

1935, mai 5, st(il) nou. Ct. Mogoș, cantor 1 al parohiei Ceauru”.

„Puțul sfântului Ioan Gură de Aur” a fost cumpărată de un preot care a ajuns în capitală: „Această sfântă și dumnezeiască carte ce se cheamă, „Semănare de grâu” am cumpărat-o cu prețul de 3 și 1 franci, fiind în capitala României când am fost pentru hirotonisit preot și am scris pentru ținere de minte. 1878, aug(ust) 22, Gr. Popescu.”

Un „Antologhion” de la 1825 a fost cumpărat tot de un preot. „Această sfântă carte ce să numește minei s-au cumpărat de sfinția sa părintele Dănăci, ieromonah egumen Bucovineanu ... la leat 1826”.

Unii oameni cu dragoste de carte s-au ocupat și de legarea celor rupte în urma folosirii lor prea îndelungate: „La anul 1900, luna octombrie 22 s-a(u) legat to(a)te cărțile ce au fost rupte din biserica Sfânta Treime prin osîndia subsemnatului, plătindu-se 80 de lei librariului Nicu Miloșescu din subvențiunea bisericii. 1900, noiembrie 1, Tg-Jiu, preot econom Costache Popescu.

(„Minei pe septembrie”, 1831, Neamț).

Un „Minei pe august” 1831, a fost cumpărat în anul 1835, și legat în 1865: „Acest mineiu este cumpărat de dumnealui cuconul Petrică Frumușanu la leat 1835, august în 5 cu taleri 4, patruzeci și șapte părale și s-au dat bisericii cu hramul Sfinții Împărați, Constantin și cu maica sa Elena”.

„Această carte care se numește „Mineiul lui august s-au legat prin mine, slujitorul bisericii, cu lei 11, parale 10, în anul 1863, noiembrie 15. Preotul Constantin Ștefulescu „(tatăl lui Alexandru Ștefulescu, întemeietorul muzeului din Gorj)”.

Din noianul de însemnări meteorologice ne-am oprit doar la câteva

„În anul 1940 luna noiembrie, în noaptea de 9 spre 10 la ora 4 și 25 minute a fost un cutremur foarte mare care a durat ca de la 3 la 5 minute. În sat la noi și în apropiere nu s-a făcut nici o stricăciune, iar în alte părți s-a făcut, mai ales în Moldova s-a făcut mari stricăciuni și în București. Spre ținere de minte am scris în acest minei căci tocmai eram de rînd la strană și în acea zi s-a făcut slujbă fiind duminică. Titu

Taşcău, cantor al bisericii, astăzi 10 noiembrie 1940, ora 11 după terminarea serviciului”.

(„Minei pe noiembrie”, 1847, Neamț, cop.1).

Însemnările meteorologice sunt strâns împletite cu activitatea ce se referă la muncile câmpului și recoltele mai bune sau mai rele obținute în raport cu starea vremii din diferiți ani. „1827, iunie 23 au fost lipsă de to(a)te roadele pământului, de porumb, de grâu și mîncat(-au) și omizile prunele. B. Găman, cîntăreț(ul) bisericii.

(„Minei pe iulie, 1831, Neamț, g.1 r.).

„La anul 1894 n-au plouat iunie și iulie încît s-au uscat toate pădurile. Iar la 1925 a plouat lunie iunie și iulie de s-au umplut tot pământul și s-au făcut toate bucatele din belșug. Ion Becherete.”

(„Minei pe iulie”, 1831, Neamț, cop.1).

„În anul 1928 a fost o secetă mare, porumbul nu s-a făcut deloc, nu i s-a mai dat a doua sapă, fîn a fost mult, grâu potrivit. Spre amintire am însemnat I. Tîlvescu, cîntăreț al 11-lea, parohia Cîrbești...”

(„Minei pe august”, 1931, Neamț, g.II r.).

„Astăzi 25 martie 1932, ziua Bunei Vestiri, ninge mereu, zăpada este mare, pe cîmp pînă la genunchi. Iarna a fost foarte grea, a nins pe ziua de 24 noiembrie 1931 și nu s-a mai luat nici pînă astăzi. O lipsă mare de nutreț în toate părțile, păsările pădurii au coborît la sat să-ți găsească hrana și atît sunt de lipsite încît copiii le prind cu mîna lor sturzii, cintezi. Doamne ferește! Vitele bolnave de gură, mieii oilor mor de foame, oile mor de slabe din cauza lipsei de nutreț. Și am scris pentru amintire astăzi, data de mai sus, eu D. Ilinca, cîntăreț la sf. schit Strîmba, 1932, martie 25.”

(„Minei pe martie”, 1847, Neamț, g.1)

„2 februarie 1936. iarnă fără zăpadă căci pînă acum nu a nins eloc și a fost o vreme ca toamna. Astăzi e nor și poate să plouă. Dumitru Militaru, cantor”. „Minei pe februarie”, 1831, Neamț, g.I.V.).

Aceste tipărituri sunt tratate și conservate în depozite, starea lor fiind în general bună, la marea majoritate păstrîndu-se coperta originală.

NOTE:

I.C.Erbiceanu „*Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei*”, București, 1888.

BIBLIOGRAFIE

1. Bianu Ion, Nerva Hodoș și Dan Simionescu, „*Bibliografia românească_veche*, 1508-1830, tom 1-4, București.
2. Mircea Tomescu, „*Istoria cărții românești de începuturi pînă la 1918*, Ed. Științifică București, 1968.
3. Poenaru Daniela, „*Contribuții la bibliografia românească veche*” Tîrgoviște. 1973.

CÂLNIC, JUDEȚUL GORJ (II)

Dr. Gheorghe Gîrdu

Alte date istorice despre satul Călnic.

1. *Procese.*

La 24 martie 1823 s-au judecat la Isprăvnicatul județului Gorj, Vasile Țigăran și Iov Ciocîrlie din Călnic cu Ivan Ivan Ciocîrlie și Iordache Barbonie tot de acolo pentru un vad de moară pe apa Tismana³².

La 26 august 1823, la Isprăvnicatul județului Gorj a avut loc judecata între popa Ion Barbonie și alții din Călnic, cu popa Constantin Vâlceanu din Vâlcea și popa Răducan, vărul său, din Vârtopul, județul Mehedinți, pentru o hotărnicie a unei moșii, în Călnicul de Jos³³.

2. *Ungureni*

În Călnic există în prezent o mahala denumită Vlădoi. Această mahala credem că este formată de unele familii venite de peste munți din Ardeal, înainte de anul 1830, așa-ziși Ungureni, care din cauza persecuțiilor făcute de autoritățile austriece, fugeau în Țara Românească. Pentru asemenea familii, domnitorii Țării Românești le acordau anumite privilegii, așezându-se cu locuința lângă anumite sate purtând denumirea de slobozii, despre care am tratat mai pe larg într-un articol al acestei publicații intitulat „Sloboziile din Gorj”. Într-un catastih al Isprăvnicatului streinilor, care ținea evidența dajnicilor streini, găsim în situația de pe mai-iunie 1831, că printre dajnicii streini, risipiți în satele județului Gorj se aflau trei familii așezate în Călnic și anume: Dinu sin Ion Vlădoi cu 5 taleri și 60 parale; Constantin Vâlceanu cu 5 taleri și Costache Plăvițu cu 5 taleri³⁴.

3. Semănături

În lista privind starea semănăturilor de toamnă și de primăvară întocmită în anul 1834 pentru plasa Jiului, găsim următoarea situație despre satele Călnicului³⁵:

Pogoane de fân						
Satul	fânețe pe an	cu bună nădejde	în proastă stare	Grâu	Orz	Porumb
Călnicul de jos	85	25	60	6 4 2	1 - 1	140 20 70 50
Călnicul de sus	65	15	50	4 1 3	- - -	52 23 15 15

4. O judecată la Divan

În 1854 s-au judecat Ioan fiul lui Pătru cu fii săi din Călnicul de jos, județul Gorj, cu Barbu Bărbonie și fratele său Dumitru pentru 51 stînjeni din moșia Călnicul de jos. Ioan fiul lui Pătru și fii săi, fiind nemulțumiți de hotărîrea Divanului Craiovei, au cerut a se judeca la Înalțul Divan, care prin hotărîrea din 17 oct. 1845 a respins apelația, pricina fiind definitiv judecată, conform art. 277 din regulamentul Organic³⁶.

Din documentele cercetate rezultă o serie de date legate de istoricul satelor Călnic, în special din dosarele cu situații referitoare la monumentele bisericesti și la școlile primare.

5. Date privind monumente istorice și slujitorii bisericești

Astfel, în catastihul celor hirotonisiți peste Dunăre din plasa Tg-Jiului jud. Gorj, întocmit în anul 1834, găsim pe Gheorghe sin Matei, cu părul capului galben, sprâncenele ochilor căprui, mustățile murge și barba neagră, care a fost hirotonisit pe seama satului Călnicul de jos, la 12 nov. 1821, la biserica cu hramul Sf. Nicolae³⁷.

În catastihul întocmit pe anul 1838 cu răspunderea banilor

ploconului din protopopiatul plășii Tg-Jiului, sunt trecuți la Câlnicul de sus, preotul Ion Barbonie ca plătitor și doi preoți nevolnici Gh. Andreș și Ion Andrițoiu³⁸.

Tot în anul 1838 s-a întocmit de protopopiatul plășii Tg-Jiu o delă arătătoare de numirea satelor și mahalalelor cu suma familiilor și hramul bisericilor, după cum în tabele erau așezate, din care situația pentru Câlnic se prezintă astfel:

Nr.	Numele satului	Nr. familii	Nr. biserici	Hramul bisericii
49	Câlnicul de sus	34	1	Sf. Grigore Bogoslav
50	Câlnicul se jos	152	1	SF. Voevozi
-	Mahalaua Câlnic	-	1	Sf. Nicolae ³⁹

Din dela întocmită pe anul 1839, pentru strângerea banilor ploconului pe următorul an, de la ludele preoților și diaconilor din eparhia Rîmniceului Noului Severin, la plasa Jiului din județul Gorj, se află trecut ca plătitor, preotul Ion sin popa Ion de la biserica cu hramul Sfîntul Nicolae și preotul nevolnic Alexandru Drăghici de la satul Câlnicul de jos⁴⁰.

În lista de toată suma preoților și diaconilor din protopopiatul plaiului Vâlcan, plășilor Jiu și Tismana din județul Gorj, întocmită pe anul 1840, se arată că la Câlnicul de jos erau două biserici. Una cu hramul Sf. Nicolae, la care slujeau preoții Ioan sin popa Ioan și Constantin sin Ioan Ciocîrlie și o altă biserică cu hramul Sf. Vasile, la care slujeau preoții Dimitrie sin Nitru și Alecsandru sin Dem. Drăghici. Credem că biserica Sf. Vasile, era în Câlnicul de sus, așa cum reiese din listele anilor următori și în situația de mai sus, a fost o greșeală că s-a trecut

„idem” la Călnicul de jos. De asemenea preotul Ioan sin Ioan se numea Barbonie. Astfel în lista întocmită în 1841 pentru strîngerea banilor ploconului pe anul următor, la satul Călnicul de jos din plasa Jiu, la biserica Sf. Nicolae este trecut ca plătitor preotul Ioan sin popa Ioan Barbonie⁴¹.

În lista „cîtătimea bisericilor, la care urmează a se da acturile civile pe anul 1844”, se prezintă pentru satele analizate, următoarea situație:

Sat, mahala	Nr. metrici	Hram biserici
Călnicul de sus	1	Sf. Gr. Bogoslav
Călnicul	1	Sf. Nicolae
Mah. Barbonești	1	Sf. Voevozi ⁴²

De asemenea, în situația pentru strîngerea banilor condicilor metrice civile pe perioada viitoare 1864, află ca s-au încasat următoarele sume:

Satul	Lei	Parale	Nr. biserici	Hram
Călnicul de sus	4	30	1	Sf. Vasile
Mah. de jos	4	30	1	Sf. Nicolae
Mah. Barbonești	4	30	1	Sf. Voevozi

Tot din lista banilor condicilor civile, însă pe anul 1847, aflăm că s-au încasat aceleași sume, pentru cîte un metric, de la satele Călnicului, sub următoarea formă:

Satul	Lei	Parale	Nr.metrici	Hram
Câlnicul de sus	4	30	1	Sf. Nicolae
Mah. din (deal)?	4	30	1	Sf. Grigore
Mah.Barbonești	4	30	1	Sf. Voevozi ⁴³

O situație mai interesantă despre satele și mahalalele Câlnicului este redată în cartografia întocmită de protopopiatul plășii Ocolului orașului Tg-Jiu și plaiului Vulcan, în anul 1856, în care se arată științele bisericești, despre slujitorii acestora, numărul familiilor, enoriașii și proprietarii bisericilor. Din această categorie la Câlnic, științele se prezintă astfel:

Nr. crt.	Numele sat și al proprietarului	Suma fam. enoriașe ai fiecărei biserici	Hramul	Construită din:	Nr. preoți, ȋrcovnici paracliseri câte:
44	satul Cîlnicu proprietatea d-lor Aga Cons. Glogoveanu Cănuți, Rioșeanu și alți moșneni	70	Sf. Nicolae	lemn	1
	Tot satul Cîlnicu cu Mah. Barbonești	56	Sf. Voevozi	lemn	1
	Tot satul Cîlnicu - Mah. din deal	37	Sf. Grigore Bagoslav	lemn	11

Tot din această categorie rezultă și slujitorii bisericilor respective. De exemplu, la biserica Sf. Nicolae, era slujitor Const. Ion Ciocîrlie hirotonit pe seama acestei biserici, la 29 nov. 1840, ca ȋrcovnic (cîntăret) era Const. preotu Const. Ciocîrlie, iar ca paracliser, era Const. Covrig.

La bisericile Sf. Voevozi și Grigore Blagoslav slujea ca preot Nicolae preot Ion Barbonie, hirotonit la 19 aprilie 1853, pe seama bisericii

Sf. Voevozi; ca ȋrcovnic funcționa Const. pr. Const. Ciocîrlie, iar ca paracliser, Stoean Pocșar⁴⁴.

Din tabelul întocmit de protopopiatul județului Gorj, cu bisericile de mir, pe anul 1865, la Călnic, rezultă următoarea înscriere:

Nr. crt.	Comuna cu cătunele ei	Hramul bisericii	Nr. slujitori
63	Com Călnic	Sf. Nicolae	Const. Covrigu – preot Const. Popa Constantin – cîntăreț Gh. Covrigu – paracliser
64	Mah. Barbonești	Sf. Voevozi	Nicolae popa Ioan Barbonie – preot Mihăilă Lepădat – cîntăreț Gh. Popa Const. – paracliser ⁴⁵

O situație cu foarte multe date despre satele Călnicului este dată în tabelul statistic întocmit de protopopul județului Gorj, Ștefan Nicolaescu, în anul 1872, privind starea clerului și bisericilor din județ.

Nr. crt.	Numirea comunei	Numirea cătun mahala	nr. fam.	Hram biserici	Constr. în an	Refăc. în an	Întreținută de
20	Com. Călnicu	Cătun Călnic	90	Sf. Nicolae	Nu se știe	1818	Enoriași bine
		Mah. Barbonești	60	Sf. Voevozi	1833	-	idem

La biserica Sf. Nicolae se afla, în 1872, ca preot Const. Covrigu, în etate de 40 de ani, fără seminar, grămatic, hirotonit la 23 aprilie 1864, duhovnic; familist și cu bună conduită. În funcția de cîntăreț era Const. popa Const., cu certificatul din 17 iulie 1862, iar funcția de paracliser era dusă de George Covrigu, fără acte.

La biserica Sf. Voevozi, slujea ca preot Nicolae preotu Ioan Barbonie, în etate de 43 de ani, tot fără seminar, fiind grămatic, hirotonisit la 19 aprilie 1853, duhovnic din 14 iunie 1858, cu familie și bună conduită. Pe funcția de cîntăreț figura Mihăilă Lăudatu, cu certificatul din 17 iulie 1862, iar ca paracliser este trecut George popa Const. cu certificatul tot din 17 iulie 1862.

Toți slujitorii acestor două biserici erau întreținuți de locuitori și din buget, bisericile nu aveau nici o avere și erau în bună stare⁴⁶. Biserica Sf. Nicolae s-a construit din nou în anul 1896 prin îndemnul și cheltuiala preotului Nicolae Barbonie și donația locuitorilor și s-a târnosit la 9 nov. 1903.

În anuarul Eparhiei Râmnicului Noului Severin din 1906, rezultă că toate satele comunei Câlnicu aparțin de parohia Barbonești, cu o populație de 314 familii, având următoarea componență:

Sat, cătun	Biserica	Hram	Construită
Sat Câlnicu	Filială	Sf. Nicolae	1890-1903 din lemn
Cătun Barbonești	Parohială	Sf. Voevozi	1885-din lemn

Preot paroh Ion Câlnicescu absolvent, seminar gr.I, hirotonit la 20 mai 1875. Cîntăreți: Const. preot Ciocîrlie precitcant, numit la 20 martie 1875 și const. pr. Gh. Ciocîrlie, practicant, numit la 1 aprilie 1897. Epitropi erau: Ilie I. Saidac și Gh. Gh. Ciocîrlie.

Despre preotul Ion Câlniceanu, se cunoaște că în anul 1870 a fost primit ca elev în internatul seminarului din Rm. Vâlcea, avea vîsta de 15 ani și era fiu de preot⁴⁷.

De asemenea despre biserica „Sf. Voevozi” din mahalaua Barbonești, avem date din pisania însemnată în arhive în anul 1885 după cum urmează: „În numele Sfintei Treimi și întru cinstea mai marilor voievozi Mihail și Gavril s-au prefăcut de al doilea această sf. biserică, cu binecuvîntarea prea Sf, Sale D.V. Iosif Bobulescu la anul 1885, cu toată stăruința și cheltuielile enoriașilor acestei biserici și alții carele au voit de au ajutat, și sfințirea s-a făcut de protoiereul Ștefan Nicolaescu. Zugrav a fost D-tru T. Zugravu Boerescu”⁴⁸.

6. Date despre învățământ

Despre satul Câlnic se găsesc date și din activitatea desfășurată de locuitorii acestuia în legătură cu dezvoltarea învățământului. Astfel,

în urma acțiunii de înființarea școlilor la sate, după anul 1838, și satul Câlnic s-a aflat printre primele așezări din Gorj de a contribui la luminarea fiilor ei.

Astfel, dintr-un catalog pentru vremea venirii și gradul învățături candidaților din Gorj pe periodul de învățatură început la 1 aprilie pînă la sfîrșitul lunei iunie 1843, la plasa Jiului, găsim că a venit la școală la 1 iunie Barbu Barbonie, care a lipsit de la cursuri de 20 de ori și nu s-a prezentat nici la examen. Dintr-o altă listă de candidați de învățători pentru satele județului Gorj, după cea din urmă înclinare și cea din urmă așezare a candidaților în fiecare școală comunală pe anul curgător 1843 - 1844, întocmită de profesorul școlii normale Tg-Jiu, Craiovescu, la plasa Jiului, este înscris Barbu Barbonie, în etate de 20 de ani, flăcău, fiu de birnic, de părinți din satul Câlnicul de sus. Se află candidat pe școala satului Câlnicul de jos și de sus. A intrat candidat la 2 mai 1840 la această școală⁴⁹.

Dintr-o altă listă privind mărimea încăperilor școlilor de prin sate, întocmită în anul 1844, se constată că la școala Câlnicului de jos (cu 121 familii), înclinată cu Câlnicul de sus (cu 32 de familii) avea 3 odăi. De asemenea, în lista întocmită, la 5 iulie de profesorul școlii normale din Tg-Jiu pentru candidații cărora s-ar cuveni să li se dea bilețuri să fie învățători și care au trecut examenul organizat pentru asemenea numire, este propus și Barbu Barbonie, pentru școala satului Câlnicul de jos și de sus, intrat la 2 mai 1840 în școală⁵⁰. De altfel pentru învățătorul Barbu Barbonie, se găsește și situația rezultatelor învățăturii sale în perioada de candidat de învățător al școlilor comunale, ținut de la 30 iulie 1844. Acest candidat este înscris în plasa Jiului la satele Câlnicului de jos cu cel de sus, lipsind de la pregătire 15 zile și obținînd următoarele note pentru obiectele de la:

Clasa I	litere lancastiene	1
	scriere după model	1
Clasa II	citire slobodă	1
	scriere dictando	1
	catix partea II	1
	adunare și scădere	1
	catix partea III	2
Clasa III	înmulțire și împărțire	2
	cunoștințe veter	2
	cîntări bisericești	3

Tot despre acest învățător, dispunem de date din lista trimisă de profesorul școlilor din Gorj, la Eforia Școalelor, la 18 aug. 1845, pentru toți învățătorii școlilor comunale după cea din urmă rotunjire ce s-a făcut județului și plășilor.

Astfel, la plasa ocolului, în această listă este trecut Barbu Barbonie, în etate de 20 de ani, însurat, fiu de birnic, de părinți din satul Câlnicul de jos și de sus. Se arată că la 2 mai 1840 este vremea de cînd a intrat în școală⁵¹.

După cum se știe școlile comunale au fost închise în anul 1848, fiind considerate că au contribuit la izbucnirea revoluției de la 1848. Acestea au fost redeschise după anul 1855. Pentru aceasta Departamentul Visteriei a întocmit în anul 1855 liste pe fiecare județ, cu satele ce au un număr de 100 familii și mai multe, cu scopul de a le reînființa școli comunale. În lista județului Gorj la plasa ocolu, satul Câlnic este trecut cu 140 familii⁵².

Din catalogul de notele școlare, a școlilor satelor unite pe anul 1858, se desprinde că la plasa Ocolu, printre școlile instituite de la 15 ian. 1858 este trecută școala Câlnicu, unită cu Somanești, al cărui învățător era K. Covrigu. În acest catalog sînt trecute notele pe materii, pe fiecare din cei 24 elevi, ce au urmat cursurile, pe ian., feb., martie și aprilie 1858.

Pentru activitatea sa de învățător a lui Constantin Covrig orînduit învățător pentru satul Călnic unit cu Șomanești, din plasa Ocol, a primit leafa pe 15 ian. 1858, de 62 lei și 20 parale, după cum a comunicat revizorul școalelor din districtul Gorj, D. Brătuianu.

În ștatele de lefile învățătorilor școlilor comunale pe lunile aprilie, mai, iunie, iulie și august 1858, învățătorul Covrig C., orînduit pentru școala satului Călnic și Somanеști, a primit 125 lei, iar pentru sept. – dec. – 100 de lei⁵³.

Pe anul școlar 1858-1859, se află catalogul școalelor satești din județul Gorj, pe trimestrul I de nov., dec. 1858 și ian. 1859. În aceste cataloage este subliniată școala satelor unite: Călnicul linie nouă și Somanеști, cu 27 elevi, al cărei învățător era C. Covrig. Este foarte interesantă această situație, deoarece cuprinde numele și prenumele fiecărui elev, indicarea pentru fiecare a gradului de învățătură, moralitate și notele pe fiecare materii⁵⁴.

Dintr-un extras din cataloagele școalelor satești din districtul Gorj pe trimestru nov. – dec. Și ian. Al anului școlar 1859-1860, făcut de revizorul Brătuianu, se indică la plasa Ocolu că școala din Călnic era frecventată de 91 elevi în total, cu următoarele materii: citire pe table și scriere după model, rugăciuni, istorie sfântă, catehism și aritmetică⁵⁵.

În anul 1865, postul de învățător la Călnicu era vacant. Revizorul școlar al districtului Gorj, la 20 sept. 1865 propune pentru ocuparea postului vacant la Călnicul de sus și de jos, plasa Ocolu, pe Ionu Șerbulescu⁵⁶.

Dintr-o corespondență a Eforiei școalelor cu învățători comunali, rezultă că în comuna Călnic, s-a deschis o școală model, alăturîndu-să ștatul de leafă învățătorului Ion Șerbulescu al școlii din comuna Călnicu, la 20 nov. 1867, cu salariu pe lună de 92 lei și 57 bani.

În ce privește funcționarea acesteia se vorbește într-un raport al revizorului școalelor din județele Gorj, Dolj și Mehedinți, V.Popescu, în care arată că la 2 ian. 1868, școalele model din comunele Călnicu și Bălești le-a găsit închise și la întrebările învățătorilor în această

chestiune, au răspuns că locuitorii avînd necesitate de copii spre a-i întrebuința la munca cîmpului nu le permit a sta mai mult la școală decît de la ora 7-11, adică odată pe zi înainte de amiază⁵⁷.

La 13 februarie 1868, prefectul județului Gorj, Gh. Magheru, a trimis Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, procesul încheiat la comuna Câlnic pentru deschiderea școalei model în această comună.

De altfel, că școala model a fost deschisă la Câlnic, în 1867, rezultă și din tabelul cu învățătorii școlilor model existente în anul 1869, unde la plasa Ocolul, este subliniat Ion Șerbulescu, la comuna Câlnic, numit în post cu ord. 309 din 20 nov. 1867, cu salar lunar de 92 lei și 57 de bani⁵⁸.

7. Date privind reforma agrară din 1864

Satele componente ale comunei Câlnic în împărțirea activă din anul 1864, au avut foarte mulți clăcași pe pămînturile boierești. De exemplu de pe moșia proprietarului C. Rioșanu, prin legea reformei agrare din 1864, au fost împrorietăriți 55 țărani clăcași. În lista proprietarilor de la care s-au luat pămînt, pentru împrorietărirea clăcașilor din comuna Câlnic figurează: Costache Rioșanu, Costache Glagoveanu, Barbu Șaidul și D. gg Benga. În arhivele statului din București sunt situațiile cu numele celor împrorietăriți șiterenul atribuit, pe categoriile respective (cu palmele cu doi sau cu 4 boi)⁵⁹.

La 24 mai 1867 Preotul Const. Covrig, preot la biserica comunei Câlnic, încă din 1864 cere să fie împrorietărită biserica (probabil Sf. Nicolae), după legea din 1864, deoarece nu este situată pe proprietăți de acelea lovite de legea agrară, ci este pe moșii răzășești (moșnenești).

Dă ca exemplu biserica cu patronagiul Sf. Grigore, tot în comuna Câlnicu, cu toate că este pe moșia D-lui Glogoveanu, unde s-au împrorietărit foștii chiriași, totuși i s-au recunoscut dreptul prescris de lege. La această cerere ministrul instrucțiunii publice a cerut prefecturei județului Gorj, la 23 nov. 1867, să i se raporteze cauzele pentru care biserica comunei Câlnic n-a primit pămînt după prevederile legii reformei agrare⁶⁰.

8.Date statistice.

În dicționarul topografic și statistic al României din 1872, în plasa Ocolu, cătunul Călnicul de jos și satul Călnicul de sus formează comună, cu 695 locuitori⁶¹.

De asemenea, în Marele dicționar geografic al României din 1899, este însemnată comuna Călnicul cu o suprafață de 1494 hect. Din care 1000 hect. pădure și vatra satului, 80 hect. Fînețe și 414 arătură. Se mai menționează că locuitorii posedă 50 pluguri, 62 care cu boi și vaci, o căruță cu cai, 552 vite mari cornute, 26 cai, 221 oi și capre și 240 porci.

Venitul comunei era de 785 lei anual și cheltuielile de 776 lei și 64 bani. Avea o școală frecventată de 47 elevi din 50 elevi înscriși și 2 biserici de lemn, fondate de locuitori în secolul trecut, deservite de un preot și doi cîntăreți. În comună mai erau două mori de apă și o cîrciumă⁶².

În 1894 în comuna Călnic a luat ființă un oficiu poștal pentru deservirea satelor din partea de apus a județului, care ființează și astăzi pentru prestațiile de poștă și telecomunicații.

În 1910 a luat ființă o judecătorie de pace în comuna Călnic, care a funcționat pînă în 1932, cînd s-a mutat la Brădiceni. S-a reînființat din nou în 1949, cînd aparatul justiției a luat o altă organizare.

Încheiere

Ne oprim aici cu prezentarea rezumativă a datelor legate de istoricul satului Călnic, socotind că acestea vor fi un îndemn pentru toți scriitorii de a prezenta acest sat, despre care literatura de specialitate nu are nici o însemnare. Fără îndoială că se pot aduna și mai multe însemnări, cum ar fi cele existente în arhivele statului din București, despre reformele din 1921 și 1945 sau cele ce privesc dezvoltarea actuală a comunei Călnic.

Se știe că astăzi comuna Călnic este una din cele mai prospere comune din județul Gorj, cu oameni cu gospodării, cu școală generală, www.cimec.ro / www.muzeugorj.ro

dispensar medical, unități comerciale și alte obiective ce-l întuește într-un viitor oraș, despre care condeierii urmași ai celor ce se vindeau cu familie cu tot, ai clăcașilor din 1864 sau ai moșnenilor Ciocîrloi, Țigărani sau Nămăroi din Câlnicul de jos din 1827, vor scrie, că au ce scrie.

Bibliografie:

32. Condicile Isprăvnicatului județului Gorj, 1823
33. Condicile Isprăvnicatului județului Gorj, 1823
34. Catastihale (tetranimiile) doinicilor străini de peste Olt, noiembrie – ianuarie 1823
35. Situația Argicolă, Gorj, 1834
36. Înaltul Divan 1834
37. Arhivele Naționale București (ANB) Hirotonii, 1821
38. Arhivele Episcopiei Râmnicului și Noului Severin (RNS) catastihul plășii Jiului
39. **Ibidem**
40. **Ibidem**
41. **Ibidem**
42. **Ibidem**
43. **Ibidem**
44. Arhivele Episcopiei Râmnicului Nr.2
Catagrafia plășii Ocolului, orașului Tg-Jiu și plășii Vulcan, 1856
45. Arhivele Episcopiei RNS Biserici de mir 1865
46. Arhivele Episcopiei RNS Biserici de mir 1872
47. **Ibidem**
48. Anuarul Episcopiei RNS 1906
49. Arhivele Naționale, București, Pisanii
50. Arhivele Naționale, București, M. Instrucțiunii
51. **Ibidem**
52. **Ibidem**, 1864
53. **Ibidem**, 1855
54. **Ibidem**, 1858
55. **Ibidem**, 1858-1859
56. **Ibidem**, 1859-1860
57. **Ibidem**, 1865
58. **Ibidem**, 1862
59. **Ibidem**, 1869
60. Arhivele Naționale București, Reforma agrară 1864 – Gorj
61. **Ibidem**
62. Dicționar științific și topografic al României
Marele dicționar geografic al României 1899

O TÂMLĂ PICTATĂ DE NICOLAE POLCOVNICUL ZUGRAVUL, ÎN JUDEȚUL GORJ

Vasile Marinoiu

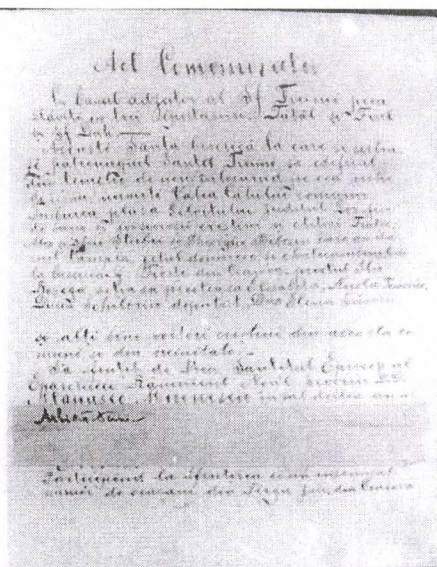
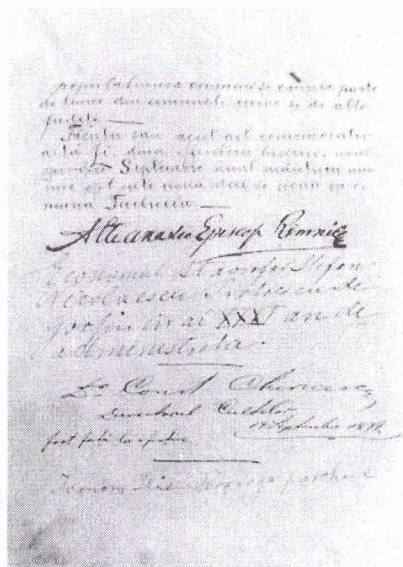
Biserica cu hramul „Sfânta Treime”, din satul Turburea, județul Gorj, deține o tâmplă pictată de Nicolae Polcovnicul Zugravul (1788-1842) și câteva obiecte de mobilier ce au fost donate¹ după 1890 de frații Alexandru și Dimitrie Știrbei împreună cu vărul lor Gheorghe Bibescu².

Se pune problema cum de au ajuns aceste lucrări pretențioase într-o biserică de sat. Un sprijin prețios în acest sens îl constituie „Registrul Comemorativ” de la sfințirea bisericii, din 19 septembrie 1899, în care se arată:

„ ...Această sântă biserică, la care se serbează patronagiul Sfânta Treime, s-a edificat din temelie din nou (înlocuind pe cea veche din lemn) numită Valea Calului, comuna Turburea, plasa Gilortului, județul Gorjiu de buni și ev-sevioșii creștini și ctitori: frații Alex. și D(im)i(ri)e Știrbei și Gheorghe Bibescu, care au dăruit tâmpla, jețul domnesc și chatecumenul (amvonul) de la biserica Sf. Troițe din Craiova, preotul Ilie Roșoga, soția sa preoteasa Elisabeta, Nicola Tomovici, Dincă Schileriu, deputat, doamna Elena Săvoiu și alți binevoitori creștini din această comună și din vecinătate.

... Făcutu-s-au acest act comemorativ astăzi ziua sfințirii bisericii, 19 septembrie, anul mântuirii una mie opt sute nouăzeci și nouă, în comuna Turburea”.

O însemnare de pe spatele icoanei împărătești, reprezentând

pe Isus Christos, vine să întărească cele consemnate în actul comemorativ: „Acele icoane s-a(u) dăruit de prințul Dimitrie Știrbei, prin stăruința pr(eotului) Ilie Roșoga icon(o)m stavrofor și s-a(u) reparat în timpu(l) păstori(ei) sale și al câ(n)țăreților Ilie I. Dragomirescu și Ioan B. Benegui. Anu(l) 1913 i(u)nie 1, jograv reparator D-tru Belgun.”

Luând ca bază aceste mărturii documentare, am întreprins cercetări asupra icoanelor care le-a deținut inițial— biserica „Sfânta Treime – Știrbei”, din Craiova.

Biserica este ctitorie a Dumitranei Știrbei, soția biv vel stolnicului Constantin Știrbei și a fost ridicată în anii 1765-1768, în apropierea caselor sale din capitala Olteniei³.

Monumentul a avut de suferit de pe urma arnăuților veniți din București împotriva pandurilor lui Tudor Vladimirescu, la care s-au adăugat distrugerile provocate de cutremurul din ianuarie 1838.

Va fi reparată și înfrumusețată în anul 1840 prin grija Ecaterinei Bibescu și a fiului său Barbu Știrbei, mare logofăt, viitorul domnitor al Țării Românești.

Tâmpla bisericii a fost pictată de Nicolae Polcovnicul Zugravul,

un apreciat zugrav bucureștean.

Biserica va fi refăcută după planurile arhitectului André Lecompte de Nouy în perioada anilor 1890-1906, în forma în care apare ea astăzi⁴.

Despre pictorul Nicolae Polcovnicul Zugravul avem știri din catagrafia orașului București pentru anul 1838 în care este menționat că avea vârsta de 50 de ani, și era „...român, căsătorit, zugrav, altoit (vaccinat), șezător (localnic) în București, pământean, fără beteșug fizic”⁵.

Ca stare socială, este amintit în rândul „boierilor”, după cum o demonstrează și caftanul cu care este îmbrăcat pictorul în autoportretul aflat astăzi la Muzeul Național de Artă din București și realizat în deceniul al treilea al secolului al XIX-lea.

Numele de Polcovnic provine de la funcția cu atribuții de poliție judiciară pe care o deținuse în tinerețe (1814-1815). El va semna cu acest titlu de boierie încă din 1823⁶.

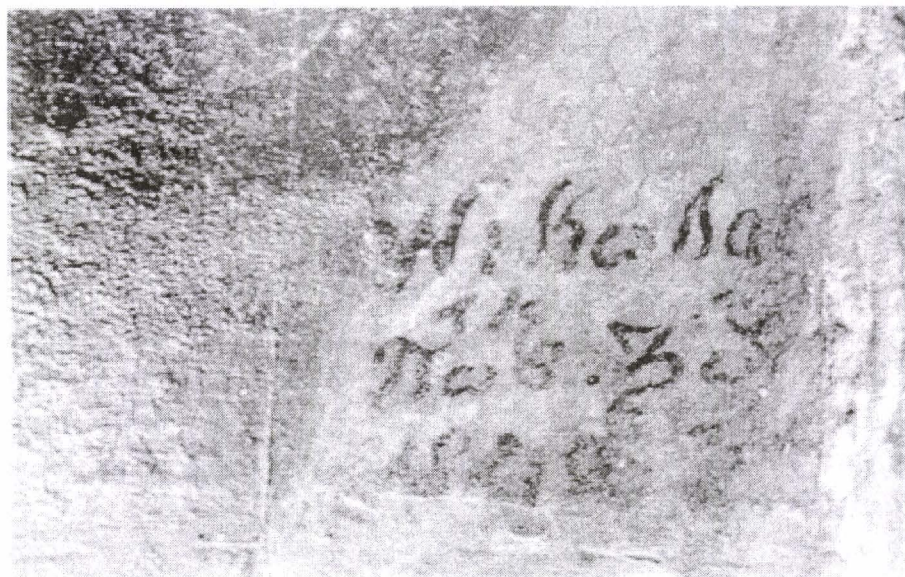
Este unul dintre primii zugravi care au pregătit apariția picturii laice în Țara Românească⁷.

Ca zugrav de biserici, Nicolae Polcovnicul Zugravul și-a desfășurat activitatea mai ales în București și împrejurimi, între care amintim pictarea bisericilor Sf. Nicolae – Selari (1823), biserica din Mihăilești (Ilfov – 1823), biserica Sf. Gheorghe de la Cernica (1838) – (unde a format chiar o școală de pictură), mănăstirea Pasărea, biserica din Leordeni, biserica Domnița Bălașa (1841) și ca o recunoaștere a valorii sale este solicitat să picteze și tâmpla Mitropoliei din București (1835-1838).

Din documentele vremii cunoaștem că ultima sa lucrare este aceea de restaurare a picturii mănăstirii Brâncoveni, unde îl găsim semnat în anul 1842. În iulie același an, Nicolae Polcovnicul Zugravul încetează din viață, la vârsta de 54 de ani⁸. Soția sa, Zamfira, va rezilia la Judecătoria Ilfov ultimele contracte încheiate de soțul său împreună cu asociatul Matei Cătulescu, pentru pictarea unor biserici, lucrări care vor fi preluate și terminate de ultimul.⁹

În ceea ce privește lucrările de pictură a icoanelor tâmplei de la biserica Sf. Treime – Știrbei, din Craiova, acum la biserica cu același hram din satul Turburea, județul Gorj, necunoscute până în prezent în lucrările de specialitate, se încadrează în activitatea din ultimii ani ai vieții și creației artistice ai pictorului Nicolae Polcovnicul, când el era format și apreciat ca unul din cei mai valoroși pictori români din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Aici el realizează pictarea celor patru icoane împărătești, pe una din ele fiind atestată chiar semnătura autorului și anul pictării, stânga jos pe icoana Maica Domnului cu pruncul (Hodighitria) – „Nicolae Polcv. Zogf. 1840”. Semnătura este realizată în limba română, cu caractere chirilice.

Celelalte trei icoane au ca temă „Nașterea Preceștii”, „Iisus Hristos” și „Sfânta Troiță”, având dimensiunile de 85 x 48 x 3 cm. Tot în acest registru al tâmplei se află ușile diaconești (dimensiuni: 195 x 63 cm) și ușile împărătești (167 x 86 cm), precum și poalele de icoane

împărătești ornamentate cu motive florale. Icoanele împărătești sunt încadrate de colonete în torsadă, accentuate de ghirlande de frunze ce înfășoară în spirală colonetele.

Al doilea registru cuprinde 12 icoane ale sfinților părinți (patriarhii, fii lui Iacov) – diametrul 24 cm., la care se adaugă central, scena „Sf. Mahramă” (dimensiuni: 35 x 22 cm.)

Al treilea registru prezintă 12 icoane prăznicare (dimensiuni: 40 x 20 cm.), reprezentând praznicele de peste an, iar în centru – icoana hramului bisericii, Sf. Treime (dimensiuni: 68 x 43 cm.), încadrată de un chenar bogat ornamentat, cu elemente sculpturale, reprezentând rozete, frunze.

Ultimul registru cuprinde, în medalion, pe cei 12 prooroci, iar central este reprezentată scena „Deisis”, având de o parte și de alta, în patru icoane, grupați câte trei, pe cei 12 apostoli.

Coronamentul tâmplii îl formează Crucea Răstignirii și cele două icoane – molenii, reprezentând pe Maica Domnului și pe Apostolul Ioan.

Elementele sculpturale au fost realizate de Diaconu Vasi(le)¹⁰, în anii 1840-1841, așa cum arată inscripția cu litere chirilice „Diaconu

Vasi – 1841”, incizate și încadrate de un chenar pictat, ce se află pe verso-ul ușii diaconești ce-l reprezintă pe Arhanghelul Mihail.

Rezultă că tâmpla a fost realizată în perioada 1840-1841.

Piese de mobilier, realizate de Diaconu Vasile sunt amvonul

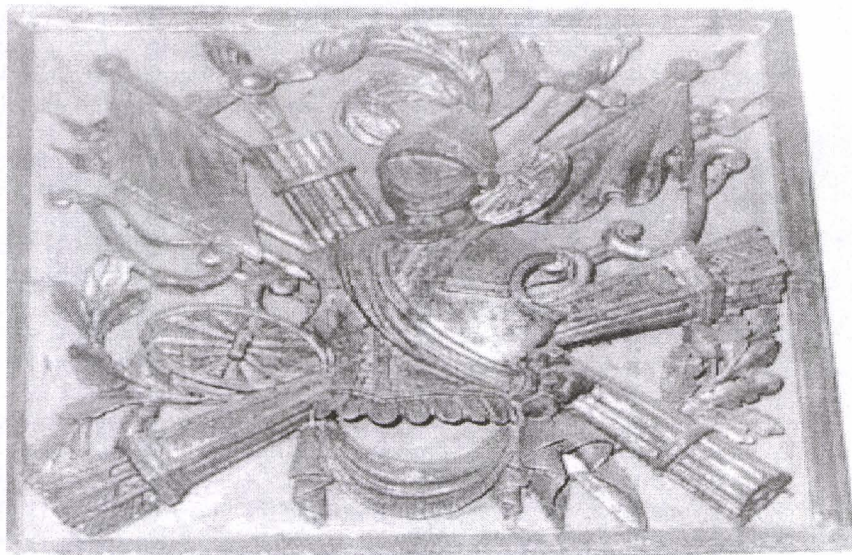
sau predicatorul și jețul domnesc.

Amvonul este suspendat în consolă pe zidul de nord al naosului, având o formă hexagonală și dimensiunile: înălțimea 180 cm și diametrul de 90 cm. Este sculptat și pictat, având pe fiecare latură pe cei patru evangheliști, la care se adaugă Iisus Hristos. Una din laturi o formează scara de acces în amvon. Prezintă în partea superioară un vultur sculptat și aurit, cu aripile deschise și capul spre dreapta (dimensiunea: 45 cm.).

Jețul domnesc, de aceeași factură ca și cealaltă piesă de mobilier, se prezintă sub forma unui scaun înalt de 2,50 m, având la picioare doi lei culcați. Acoperiș în consolă, bogat ornamentat, având în partea superioară a spătarului blazonul familiei Știrbei.

Deasupra jilțului se află sculptat și poleit în aur un vultur cu aripile larg deschise având capul orientat spre dreapta.

Blazonul prezintă o compoziție realizată în basorelief pe un panou pătrat (0,55 x 0,55 m). În centru – o platoșă cu o eșarfă trecută peste umărul drept și legată cu o fundă în partea stângă. Pe diagonală, în câmpul superior, sunt reprezentate două săbii cruciate, două drapele, patru sulite, două arcuri, două tolbe cu săgeți. În câmpul inferior, sunt

prezentate două scuturi, două fascii și două ramuri de stejar.

Nicolae Polcovnicul Zugravul realizează o pictură cu caracter fastuos, de o desăvârșită măiestrie în realizarea detaliilor frumos încadrată de ornamentele sculpturale și de fondul cromatic. Nimburile de lumină sau razele ce cad din cer sunt tratate modern, în tonuri topite, nu ca cele vechi care au aspectul unor discuri definite sau raze în formă de fâșii lungi ascuțite.

Această tâmplă pictată de Nicolae Polcovnicul Zugravul, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, și descoperită de noi în județul Gorj, vine să adauge noi date referitoare la viața și creația artistică a pictorului, unul dintre primii zugravi care au pregătit apariția picturii laice în Țara Românească. El reprezintă în istoria artei plastice românești o verigă între vechea pictură tradițională și pictura modernă.

NOTE:

1. Registrul Comemorativ editat cu ocazia sfințirii bisericii „Sf. Treime” din Turburea, județul Gorj, 19 septembrie 1899.
2. Frații Alexandru și Dimitrie Știrbei sunt copiii domnitorului Barbu Știrbei, care au reclădit din temelie biserica „Sf. Treime” din Craiova, între anii 1890-1906. În 1908, în fața bisericii s-a ridicat o statuie a domnitorului Barbu Dimitrie Știrbei, operă a sculptorului francez Jean de Nouy (fratele arhitectului Andre

de Nouy). Gheorghe Bibescu (1834-1902), vărul primilor doi, era fiul domnitorului Gheorghe Bibescu. Studiază în Franța, la școala militară Saint Cyr. Ofițer în armata franceză, participă la corpurile expediționale din Mexic (1861-1863), Algeria (1867), Alsacia (1870). În 1889 organizează Secția Română a Expoziției Universale de la Paris, alcătuiind o prezentare model a standului românesc. Membru al Academiei de Științe Morale și Politice din Franța (din 1891), membru asociat Institutului Francez (din 1897), ofițer al Legiunii de Onoare. A abordat istoria în primul rând pentru prezentarea domniei tatălui său. În pronausul bisericii din Craiova, pe peretele sudic se află o placă de marmură, unde se arată că aici au fost înmormântați „Dimitrie Bibescu, mare vornic, născut în anul 1759, și pristăvit la anul 1831, septembrie, 23” și „Ecaterina Bibescu, vorniceasă, născută Văcărescu, în anul 1777 și pristăvită la 1842, mai 17”.

3. În pridvorul bisericii din Craiova există un fragment din pisanie de la 1768: „Cu ajutorul Sfintei și de viață Făcătoarei Troiță ziditu-s-au această sfântă și dumnezeiască biserică unde se prăznuiește hramul Sfintei și de viață făcătoarei și nedespărțitei Troițe și cinstita și sfânta naștere ... cu toată cheltuiala și osteneala (Du)mitranei Știrboaicăi...”
4. Noua pisanie de la 1906 arată: „Această sfântă biserică cu hramul Sf. Treime, clădită la 1768, de jupâneasa Dumitrana Știrbei stolniceasa, fiica biv vel vornicului Constantin Strâmbeanu, înfrumusețată în 1848 de marea vorniceasă Ecaterina Bibescu și de fiul ei, marele logofăt Barbu Știrbei, ajuns în urmă domnitor al Țării Românești, reclăditu-s-a din temelie în anul 1890, sub ctitoria fiilor acestuia a principilor Alexandru și Dimitrie și a Epitropiei lui Mihai Mănescu și a lui Toma Marocneanu, de către arhitectul Andrei E. Lecompte de Nouy și s-a sfârșit din nou la 15 octombrie 1906...”
5. George Nedelcu, *Date noi despre Nicolae Polcovnicul Zugravul*, în *Studii și cercetări de istoria artei*, nr.2, 1968, tom. XV, pag. 221-222.
6. Arhivele Statului București, Fond Manuscrise, ms.78, p. 80 și 80 verso din 14 decembrie 1814 și pag. 162 verso și 163 din 23 ianuarie 1815. Domnitorul Ioan Caragea îi dă câștig de cauză lui Nicolae Polcovnicu în procesul cu Nițul din județul Saac, tovarăși la exploatarea unei moșii, care îl înșelase și falsificase niște chitanțe ale Polcovnicului. Icoana lui Isus Christos de la mănăstirea Cernica poartă după iscălitură mențiunea „biv polcovnic – adică fost polcovnic. Vezi și Oliver Velescu – *Nicolae Polcovnicul Zugravul – pe marginea unor documente inedite*, în *Studii și cercetări de istoria artei. Seria Artă Plastică* nr.1, tom.XV, 1968, p.89.
7. Ialomițeanu R. Georgescu, I.L.- *Zugravi care au pregătit apariția picturii laice și maeștri ai picturii laice, zugravi de biserici*, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XCVIII, nr. 9-12, 1979.
8. G e o **op.cit.**, pg.228; Vezi și Oliver Velescu, **op.cit.**, p. 90.
9. **Idem**, p. 228-230.
10. **Idem**, p. 221-222; Probabil este vorba de Vasile Mateescu, cel care a îndeplinit în casa zugravului atribuțiile de fecior și sufragiu.

ÎNTINDEREA PROPRIETĂȚII MOȘNENEȘTI LA 1864 ÎN JUDEȚUL GORJ CONFORM STATISTICII DIN 1899 (II)

PLASA OCOLU-VULCAN

Dr. Dinică Ciobotea

1. Cătunul ARCANI, c. ~ = 202 moșneni răzeși care stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 832 ha. (II, f. 148)
2. Cătuna CÂMPOFENI, c. Arcani = 143 moșneni răzeși care stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 618 ha. (II, f. 149)
3. Cătuna SĂNĂTEȘTI, c. Arcani = "117m. Deveniți după legea din 1864 și ca cumpărători de atunci până acum de la cei nouă proprietari care stăpânesc această cătună înainte de 1864". 364 ha. N.B. însemnare: „Nu”. (II, f. 150)
4. Comuna BÂLTA, - „locuitorii sunt clăcași iar nu moșneni”. (II, f. 151)
5. Cătunul VÂRȚU, c. Bălăcești = 57 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 213 ha. (II, f. 152)
6. Cătunul BĂLĂNEȘTI, c. ~ = 195 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 570 ha. (II, f. 153)
7. Cătunul PIȘTEȘTI DIN VALE, c. Bălănești = 106 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 694 ha. (II, f. 154)
8. Cătunul VIEZURI, c. Bălănești = 49 moșneni stăpânesc întreaga

- moșie care cuprinde acest cătun, 384 ha. (II, f. 155)
9. Cătunul BĂLEȘTI, c. ~ = 447 moșneni răzeși stăpânesc între dâșii 653 ha. (II, f. 156)
 10. Cătunul RASOVA, c. Bălești = 166 moșneni răzeși stăpânesc între dâșii 285 ha. (II, f. 157)
 11. Cătunul VOINIGEȘTI, c. Bălești = 8 moșneni răzeși stăpânesc între dâșii 122 ha. (II, f. 158)
 12. Cătunul BRĂTUIA, c. ~ = 178 moșneni; proprietatea lor este într-un singur trup 5990 ha. (II, f. 159)
 13. Cătunul MERFULEȘTI, c. Brătuia = 57 moșneni; proprietatea lor este într-un singur trup 1600 ha. (II, f. 160)
 14. Cătunul TROCANI, c. Brătuia = 63 moșneni; proprietate într-un singur trup 360 ha. (II, f. 161)
 15. Cătuna BRĂDICENI, c. ~ = 167 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 296 ha. (II, f. 162)
 16. Cătuna DRĂGOEȘTI, c. Brădiceni = 118 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 330 ha. (II, f. 163)
 17. Comuna BUDIENI = 105 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună, 305 ha. (II, f. 164)
 18. Cătunul PISTEȘTI, de comuna Budieni = 85 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 105 ha. (II, f. 165)
 19. Comuna CÂLNICU, un singur cătun = 122 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie care este de 480 ha. „Pe lângă trupul mai sus descris toți acești moșneni posedă 50 ha. În cuprinsul trupului de moșie al lui Zoe G. Bibescu și moșnenitorii Bungulești”. (II, f. 166)
 20. Comuna CĂLCEȘTI, = 290 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care conține această comună, 175 ha. (II, f. 167)
 21. Comuna CARTIU, c. ~ = 100 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie compusă din trupul Cărtienescu care constituie acest cătun, 200 ha. (II, f. 168)

22. Cătuna PORCENI, c. Cartiu = 292 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie compusă din trupurile Jupânești, Porcenii, care constituie acest cătun, 8000 ha. (II, f. 169)
23. Cătuna SÂMBOTINUL, c. Cartiu = 118 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie compusă din trupul Sâmbotinul care constituie acest cătun, 400 ha. (II, f. 170)
24. Cătun CÂRBEȘTI, c. ~ = 38 moșneni; proprietatea lor împărțită în 2 trupuri (unu de 60 ha., al doilea 50 ha.). (II, f. 171)
25. Cătunul TÂLVEȘTI, c. Cârbești = 98 moșneni, proprietate compusă dintr-un singur trup, 130 ha. (II, f. 172)
26. Cătuna TĂMĂȘEȘTI, c. Ceauru = 67 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 150 ha., împărțită în 10 trupuri (sau teie egale) (Tomulești – 15 ha.; Popești – 15 ha.; Crăciunoi – 15 ha.; Paraschivoii – 15 ha.; Gârdești – 15 ha.; Tudorești – 15 ha.; Udroi – 15 ha.; Ferărești – 15 ha.; Buzuloi – 15 ha.; Bălteni- 15 ha.). „Aceste trupuri sunt moșnenire a moșnenilor fără nici o clacă sau alte dări către m-ri și sunt anterioare legii din 1864” (II, f. 173)
27. Cătunul CIUPERCENI, c. ~ = 283 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 415 ha. (II, f. 174)
28. Cătunul VÂLCANA, c. Ciuperceni = 108 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 234 ha. (II, f. 175)
29. Cătunul CELEIU, c. Costeni = 35 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 50 ha. (II, f. 176)
30. Cătunul COSTENI, c. ~ = 250 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 200 ha. (II, f. 177)
31. Cătunul HĂEȘTI, c. Costeni = 20 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 50 ha. (II, f. 178)
32. Cătunul CORNEȘTI, c. ~ = 40 moșneni stăpânesc întreaga moșie în devălmășie care constituie acest cătun, 65 ha. (II, f. 179)

33. Cătunul GĂVĂNEȘTI, c. Cornești = 95 moșneni stăpânesc întreaga moșie în devălmășie care constituie acest cătun, 100 ha. (II, f. 180)
34. Cătunul TĂLPĂȘEȘTI, c. Cornești = 100 moșneni stăpânesc întreaga moșie în devălmășie care constituie acest cătun, 120 ha. (II, f. 181)
35. Cătunul CURTIȘOARA, c. ~ = 75 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 880 ha. (II, f. 182)
36. Cătunul TURCINEȘTI, c. Curtișoara = 23 moșneni (răzeși); proprietatea lor împărțită în 2 trupuri (Mântulești – 100 ha., Calotești – 50 ha.). Ambele aceste trupuri sunt numai o parte din întinderea totală a acestui cătun". (II, f. 183)
37. Cătunul ARȚARIU, c. Dănești = 43 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 75 ha. (II, f. 184)
38. Cătunul DĂNEȘTI, c. ~ = 66 moșneni sau răzeși stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 200 ha. (II, f. 185)
39. Cătuna UȘUREI, c. Dănești = 23 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 50 ha. (II, f. 186)
40. Cătuna VACAREA, c. Dănești = 94 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 350 ha. (II, f. 187)
41. Cătunul DOBRIȚA, c. ~ = primarul nu are „cunoștință de alt pământ”, „decât numai cu proproetate rurală”. N.B. „Nu are „ (nota – L. Botez), f. 188
42. Cătuna BOAȘCA, c. Frâncești = 64 moșneni (răzeși) „stăpânesc în fășii întreaga moșie care constituie această cătună”, 91 ha. (II, f. 189)
43. Cătunul FRÂNCEȘTI, c. ~ = 95 moșneni (răzeși) stăpânesc în fășii și devălmășie întreaga moșie care constituie acest cătun, 122 1 ha. (II, f. 190)
44. Cătunul GURENI, c. Frâncești = 69 moșneni (răzeși) stăpânesc în fășii și devălmășie întreaga moșie care constituie acest cătun, 258 1 ha. (II, f. 191)

45. Cătuna ARJOCI, c. Godinești = 63 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 100 ha....; „în acest cătun sunt moșneni; proprietatea lor împărțită în trupuri mici de la un ha. Până la 3 ha. Moșie rămasă după urma moșilor lor. Importanța lucrării fiind constatată cu aproximație de la moșneni mai bătrâni (răzeși)”. (II, f. 192)
46. Cătuna RACOȚI, c. Godinești = 145 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 200 ha. „în acest cătun sunt moșneni, proprietatea lor împărțită în trupuri mici, de la un hectar până la 5 ha., moșie rămasă după urma moșilor lor”. (II, f. 193)
47. Cătunul HODOREASCA, c. ~ = 175 ha. Moșie stăpânită în întregime de moșneni (Trupuri: 1) Racoceni – 16 ha., 10 locuitori moșneni; 2) Nebuni – 46 ha., 13 moșneni; 3) Roventi – 46 ha., 10 moșneni; 4) Pleseni – 46 ha., 8 moșneni; 5) Trocani – 21 ha., 8 moșneni. „În total toate trupurile au o lățime de 460 stj. Și 1000 lung., mobilate cu pădure tufăriș și 1/10 parte loc arabil pe lângă apa Tismana unde este așezată vatra satului ... plantații de vie și pruni ... la pădure râpi, dealuri și văi”. (II, f. 194)
48. Cătunul PEPTANI, c. Hodoreasca = întreaga moșie care constituie acest cătun este stăpânită de moșneni-răzași; 192 ha. Împărțite în trupuri (Batagianu – 32 ha., 2 moșneni; Draica – 32 ha., 8 moșneni; Dănești – 32 ha., 3 moșneni; Hopești – 32 ha., 4 moșneni; Deatcu – 32 ha., ? m.; Pistrițu – 32 ha., ? m.; Peptani – 32 ha., ? m.) „Toate opt trupuri au lățimea de 800stj. Și lungimea de 600 stj.; 1 spre apa Tismana, loc arabil și locuințe de casă și restu 1 spre cătuna Strâmba plantat cu puțini pomi și tufăriș, formașiune întinsă pe râpe, dealuri și văi”. În acest sat erau 20 de moșneni – n. L.Botez: „n-are nr. moșnenilor” (II, f. 195)
49. Cătunu STRÂMBĂ, c. Hodoreasca = moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun; 1635 ha. împărțite în

3 trupuri (Albulesc – 545 ha., 8 moșneni; Făuresc – 545 ha., 7 moșneni; Isvărănesc – 545 ha., 8 moșneni). „D.C.: nr. moșnenilor scris ulterior cu creionul”. „Toate trupurile au lățimea de câte 600 stj. și lung. Trup I 350, trup I 750, trup III 750; matca văii Strâmba le taie pe toate peste jumătate” ... În trupul Isvărănesc are St. Strâmbeanu proprietatea sa de 400 ha. cumpărată”. (II, f. 196)

50. Cătunul ARSURILE, c. Urezu = 98 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 250 ha. „Afară de această moșie mai stăpânesc în devălmășie cu locuitorii cătunelor Hurezu și pajiștele o întindere ca de 1000 ha. , plaiu și munte”. (II, f. 197)
51. Cătunul HOREZU, c. ~ = 130 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 450 ha. „Afară de această moșie mai stăpânesc în devălmășie cu locuitorii cătunelor Arsurile și pajiștele o întindere ca de 1000 ha. plaiu și munte². (II, f. 198)
52. Cătunul PAJIȘTELE, c. Hurezu = 33 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 200 ha. „Afară de această moșie mai stăpânesc în devălmășie cu locuitorii cătunelor Arsurile și Hurezu o întindere ca de 1000 ha., plaiu și munte”. (II, f. 1999)
53. Comuna IAȘI, c. = 29 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună, 200 ha. (II, f. 200)
54. Cătunul FRĂȚEȘTI MOȘNENI, c. Lelești = 44 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, în devălmășie, 150 ha. (II, f. 201)
55. Cătunul LELEȘTI, c. ~ = 224 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie în devălmășie care constituie acest cătun, 440 ha. (II, f. 202)
56. Cătunul SUSENI, c. Lelești = 55 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, în devălmășie, 100 ha. (II, f. 203)
57. Comuna PÂRÂU = „în această comună nu se află moșneni răzeși

decât numai cu proprietate rurală". (II, f. 2049

58. Cătunul BOBEȘTI, c. Peștiana = 52 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie, în devălmășie, care constituie acest cătun, 50 ha. (II, f. 205)
59. Cătuna PEȘTIANA, c. ~ = 32 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie, în devălmășie, care constituie acest cătun, 170 ha. (II, f. 206)
60. Cătuna HOBÎȚA, c. Peștișani = 33 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun și care se compune din 2 trupuri deosebite (Vatra Satului – 38 ha.; Seuca Hobicenilor și Furciturile – 110 ha.). (II, f. 207)
61. Cătunul PEȘTIȘANI, c. ~ = 225 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun compus din 2 trupuri (I cu vatra satului – 1100 ha, II numit Cracu lat, munte pentru pășune, 650 ha.). (II, f. 208)
62. Cătunul SEUCA, c. Peștișani = 85 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 630 ha. (II, f. 209)
63. Cătunul BUCUREASA, c. Petrești-Vărsături = 8 persoane stăpânesc întreaga moșie, 44 ha. (II, f. 210)
64. Cătunul DRĂGOENI, c. Petrști-Vărsături = 6 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 23 ha. (II, f. 211)
65. Cătunul PETREȘTI-VĂRSĂTURI, c.~ = 8 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 23 ha. (II, f. 212)
66. Cătunul PREAJBA MICĂ, c. Petrești-Vărsături = 11 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 65 ha. (II, f. 213)
67. Cătunul ISVARNA, c. Pocruia = 98 moșneni (răzeși); proprietatea lor împărțită în 5 trupuri (Vatra Satului – 200 ha.; Obârșia Pocruia – 400 ha.; Muntele Frumosu și Cracu Turcinești – 400 ha.; Muntele Sarba în devălmășie cu moșnenii sohodoleni – 400 ha.; Munții Ciuciava și Fetele Mănești – 500 ha.). (II, f. 214)
68. Cătunul SOHODOLUL, c. Pocruia = 160 moșneni (răzeși);

- proprietatea împărțită în 3 trupuri (I Vatra Satului, Sliva, Plaiu și Păltinei – 600 ha. ; II Muntele Sarba – 400 ha., în devălmășie cu moșnenii Isvărnați; III Muntele Sturu – 600 ha.). (II, f. 215)
69. Comuna ROMANEȘTI = 100 ha. moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde întreaga comună, 400 ha. (II, f. 216)
70. Comuna RUGI = 187 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună compusă din trupul numit Rugi, 200 ha. (II, f. 217)
71. Comuna RUNCU divizată în 3 cătune, anume: cătunul Bălțișoara, Răchițele și Runcu; toate aceste 3 cătune au proprietățile lor, delimitări ca să fie vreunul moșnean din vechime” (II, f. 218)
72. Comuna SCHELA = 128 moșneni răzeși stăpânesc în devălmășie întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 250 ha. situat sub poalele munților, teren muntos. (II, f. 219)
73. Cătunul ALECSENI, c. Stănești = 157 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 112 ha. (II, f. 220)
74. Cătunul CERNADIA, c. Stănești = 30 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 30 ha. (II, f. 221)
75. Cătunul BĂLANU, c. Slobozia = 18 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 20 ha. (II, f. 222)
76. Cătunul CORBENI, c. Slobozia = 43 moșneni; proprietatea lor este împărțită în trei trupuri (I turceanu – 40 ha.; II Proprietatea lui C.C. Danielescu – 200 ha.; III Corbenii – 60 ha.). (II, f. 223)
77. Cătunul CĂLEȘTI, c. Slobozia = 3 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 5 ha. (II, f. 224)
78. Cătunul POLATA, c. Slobozia = 13 moșneni, proprietatea lor împărțită în 2 trupuri (I Badea Gogoncea – 30 ha.; II Oproii – 40 ha.). (II, f. 225)
79. Cătunul ȘLOBOZIA, c.~ = 14 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 200 ha. (II, f. 226)
80. Cătunul URSĂȚI, c. Slobozia = 17 moșneni; proprietatea lor

împărțită în 3 trupuri (I Ioniță Uncheșiu – 5 ha.; II Călescu – 10 ha.; III Rădăcina – 5 ha.) (II, f. 227)

81. Cătunul URSĂȚEI, c. Slobozia = 100 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 70 ha. (II, f. 228)
82. Cătunul GĂLEȘOAIA, c. Stejerei = 85 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 440 ha. (II, f. 229)
83. Cătunul PINOASA, c. Stejerei = 93 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 472 ha. (II, f. 230)
84. Cătunul STEJEREI, c. ~ = 67 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 268 ha. (II, f. 231)
85. cătuna ȘEASA, c. ~ = 130 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 305 ha. (II, f. 232)
86. Cătuna BARZA, c. Seasa = 39 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 250 ha. (II, f. 233)
87. Cătunul BUDUHALA, c. Somănești = 100 proprietari moșneni (răzeși) care posedă un număr de 200 ha. (II, f. 234)
88. Cătunul SOMĂNEȘTI, c. ~ = 105 locuitori moșneni răzeși care posedă un număr de peste 300 ha. pământ moștenesc (II, f. 235)
89. Cătuna TELEȘTI, c. Somănești = 20 moșneni (rezăși) care stăpânesc 100 ha. pământ moștenesc. (II, f. 236)
90. Cătunul COASTA, c. Stolojani = 32 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 45 ha. („un singur trup”). (II, f. 237)
91. Cătuna STOLOJANI, c. ~ = 200 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 840 ha. („un singur trup”)
92. Cătunul RASOVIȚA, c. Stroești = 62 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 280 ha. (II, f. 239)
93. Cătunul STROEȘTI, c. ~ 0 160 moșneni rpzeși stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 497 ha. (II, f. 240)
94. Cătunul TELEȘTI, c. ~ = 220 moșneni stăpânesc 763 ha. pământ

moștenesc. (II, f. 241)

95. Comuna TISMANA – „nu se află moșneni răzași, decât numai în proprietate rurală și însurăței” (II, f. 242)
96. Comuna TOPEȘTI – „pendinte de vatra Tismana”; „nu este nici unul locuit de moșneni (răzeși) și toți locuitorii sunt clăcași și împrumăriți după legea de la 1864 și ca însurăței după legea de la 1879”. (II, f. 243)
97. Comuna URECHEȘTI = „314 moșneni locuitori din această comună și din alte comune vecine”; ei stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună, 3400 ha. (II, f. 244)
98. Cătunul PREAJBA-MOȘNENI, c. Vădeni = 22 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 52 ha. (II, f. 245)
99. Cătunul ȘIȘEȘTI, c. Vădeni = 13 moșneni (răzeși) stăpânesc numai o parte din moșie ce conține acest cătun, 75 ha. (II, f. 246)
100. Cătunul CURPINELU, c. Vălari = 150 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 123 ha. (II, f. 247)
101. Cătunul CURPENU, c. Valari 0 105 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 114 ha. (II, f. 248)
102. Cătunul VAIDEI, c. 35 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 82 ha. (II, f. 249)
103. Cătunul VALARI, c. ~ = 147 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 159 ha. (II, f. 250)
104. Cătunul VÂRTOPU, c. ~ = 124 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 100 ha.; „în această comună locuitorii sunt toți moșneni”. (II, f. 251)
105. Cătunul VAETEȘTII DIN VALE, c. Vaetești = 181 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 32 ha. (II, f. 252)

106. Cătunul VOETEȘTII DIN DEAL, c. Voetești 0 186 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 372 ha. (II, f. 253)

PLASA GILORTU

1. Cătunul ANDREEȘTI, c. ~ = moșneni răzeși; întinderea moșiei este de 60 ha.; proprietatea lor este împărțită în 4 bucăți (I din piatră spre apus, 2ha.; II din Zăvoi – 4 ha.; III cu casele – 10 ha.; IV – 44 ha. cu pădure). (II, f. 255)
2. Comuna ANINOASA: în nici unul din cătunele Aninoasa, Bobaia și Cornișani „nu este un locuitor moșnean (răzeși) cu asemenea pământuri”, ci împrumătăriți. Sunt doi mari proprietari: Costache Dumitrescu și Hariton A. Pascale. (II, f. 256)
3. Cătunul BĂCEȘTI, c. ~ = 229 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 919 ha. (II, f. 257)
4. Cătunul BĂRBĂTEȘTI, c. ~ = 111 moșneni mici ce stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 500 ha.; „și care moșie în 5 trupuri” (I Pleșești – 22 moșneni mici cu 100 ha.; II Munteni – 100 ha. stăpânite în curele de 22 moșneni mici; III Murarețu – 100 ha., 22 moșneni; IV Popești – 100 ha. stăpânite în curele mici de 22 moșneni; V. Bozieni – 100 ha. stăpânite în curele mici de 23 moșneni). (II, f. 2589)
5. Cătunul SOCU, c. Bărbătești 0 120 moșneni mici stăpânesc moșia în devălmășie afar de dl. Gr. Călinescu care stăpânește ca proprietar proprietatea sa și în care cătun se află 810 ha. moșie; „care moșie se compune din 8 trupuri” (I Popescu – 3 ha., 2 moșneni de mijloc; II Boierești – 200 ha. „stăpânit de un proprietar mare și 8 moșneni împrumătăriți”; III Prelucești – 80 ha., 16 moșneni mici; IV Ușurești – 110 ha., 28 moșneni mici în curele mici; V Cornești – 100 ha., 20 moșneni în sfori sau curele mici, VI Pădurești – 110 ha., 25 moșneni mici în curele; VII Mirțau

- 100 ha., 14 moșneni mici în fâșii; VIII Flocești – 100 ha., 6 moșneni mici în trupuri mici fâșii. (II, f. 259)
6. Cătunul CURTEANA, c. Bărbătești = 96 moșneni mici stăpânesc întreaga moșie în fâșii mici ce conțin acest cătun, 480 ha.; „6 trupuri (sau tee)” (I Negrăi – 90 ha., 16 moșneni mici în curele; II Căsulescu – 70 ha., 15 locuitori tot curele; III Mălăescu – 80 ha. în sfășii mici stăpânite de 14 moșneni; IV Florescu – 100 ha. stăpânite curelește de 20 moșneni mici, V Cioplescu – 80 ha. stăpânit tot din curele de 16 moșneni mici; VI Curculescu – 60 ha. stăpânit în sfășii mici de 15 mișneni). (II, f. 260)
7. Cătunul BIBEȘTI, c. ~ = 3 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 115 ha. (II, f. 261)
8. Cătunul POENILE, c. Bibești = 3 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 152 ha. (II, f. 262)
9. Cătunul STERPOIA, c. Bibești = 6 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 150 ha. (II, f. 263)
10. Comuna BUSUIOCI = 93 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună, 450 ha. (II, f. 264)
11. Comuna COLȚEȘTI = 263 moșneni și răzeși stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună, 593 ha. (II, f. 265)
12. Cătunul CORDEȘTI, c. ~ = 196 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 750 ha. (II, f. 266)
13. Comuna FRUMUȘEI = 16 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună, 84 ha. (II, f. 267)
14. Comuna GROȘEREA = 80 moșneni; proprietatea lor împărțită în două trupuri (Groșerea de Jos – 182 ha.; Groșerea de Sus – 92 ha.). (II, f. 268)
15. Comuna HUREZANII DE JOS = 186 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună, 1000 ha. (II, f. 269)
16. Comuna HUREZANII DE SUS = 40 moșneni; proprietatea lor împărțită în 2 trupuri (I Peagu – 350 ha.; II Grueru – 400 ha.). (II, f. 270)

17. Cătunul BOZIENI, c. Jupânești = 67 moșneni (răzeși) stăpânesc 220 ha. (II, f. 271)
18. Cătunul JUPÂNEȘTI, c. ~ = 22 moșneni (răzeși) stăpânesc 400 ha. „Aceasta este numai o parte din proprietatea ce constituie cătunul Jupânești”. (II, f. 272)
19. Comuna LICURICI = 185 locuitori stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună, 1408 ha. (II, f. 273)
20. Comuna LOGREȘTI BIRNICI = 163 locuitori care stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună, 508 1 ha. date după legea rurală din 1864. „În această comună mai este un proprietar cu proprietate în 2 trupuri (despre apus de apa Amaradia – 800 ha. și despre răsărit – 1000 ha.) nota L. Botez: „n-are”. (II, f. 274)
21. Cătunul TEREUJANI, c. Logrești-Moșneni = 87 moșneni (răzeși); proprietatea lor împărțită în 2 trupuri (Tereujani – 138 ha.; Răchita – 62 ha.) (II, f. 275)
22. Cătunul POPEȘTI, c. Logrești-Moșneni = 108 moșneni (răzeși) proprietatea lor împărțită în 2 trupuri (Popești – 160 ha., Ciobănești – 129 ha.) (II, f. 276)
23. Cătunul FRASINU, c. Musculești = 43 moșneni răzeși stăpânesc în întinderea moșii, care conține acest cătun, 100 ha. (II, f. 277)
24. Cătunul DOLCEȘTI, c. Musculești = 53 moșneni răzeși stăpânesc în întinderea acestei moșii, care conține acest cătun, 365 ha. (II, 278)
25. Cătunul PURCARI, c. Musculești = 9 moșneni răzeși stăpânesc întreaga moșie care conține acest cătun, 35 ha. (II, f. 279)
26. Comuna NEGRENI = 220 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună, 1500 ha. (II, f. 280)
27. Comuna OBÂRȘIA = 34 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună, 343 ha. (II, f. 281)
28. Comuna PEGENI 0 67 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună, 500 ha. (II, f. 282)

29. Cătunul PETREȘTI, c. Petreștii de Jos = 211 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 390 ha. „Această comună n-are cătune decât mahalale care toate aparțin de acest hotar”. (II, f. 283)
30. Comuna PÂRÂU BOIA = „toți locuitorii sunt împrăștiți după legea rurală de la 1864, iar parte din ei ca însurăței”. (II, f. 284)
31. Comuna PISCOIU = 216 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună, 600 ha. (II, f. 285)
32. Comuna RADINEȘTI = „nu există cătune” = 246 moșneni; proprietatea lor împărțită în 4 trupuri (Teculești – 200 ha.; Rădinești – 135 ha.; Rugu – 165 ha.; Piscu Rugului – 260 ha.) (II, f. 286)
33. Cătunul VOICU, c. Rogojina = 35 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 30 ha. n. L. Botez: „35-330”. (II, f. 287)
34. Cătunul ROGOJINA, c. ~ = 109 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 40 ha. (II, f. 288)
35. Comuna SĂULEȘTI = „În centrul acestei comune între proprietățile cele mari 76 sunt moșneni (răzeși); ei stăpânesc întreaga moșie ce le aparține fiecăruia”. „Întinderea acestei moșii este de 410 ha.”. (II, f. 289)
36. Cătunul GÂLCEȘTI, c. Scrada = 73 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 175 ha. (II, f. 290)
37. Cătunul SCRADA, c. ~ = 100 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 185 ha. (II, f. 291)
38. Cătunul BERLEȘTI, c. Scrada = 134 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 250 ha. (II, f. 292)
39. Comuna SEACA = 198 moșneni (răzeși) posedă întreaga moșie care compune această comună, 643 1 ha. (II, f. 293)
40. Comuna ȘIPOTU = 250 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună, 1596 ha. Notă cu creionul, jos: „În această comună și cătun se află numai 60 moșneni, vezi rap.

- Pref. în 2947/90". Cifrele lui L. Botez sunt modificate cu creionul, admitând doar 60 moșneni. (II, f. 294)
41. Cătunul SPAHII, c. Șipotu = 60 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 275 ha. Proprietate în 2 trupuri (Negrești Poenari și Călinești – 20 ha.; Spahii Mănăstirii – 75 ha.) (II, f. 295)
42. Comuna TÂNDĂLEȘTI = toți locuitorii din această comună sunt moșneni băștinași în nr. de 208 și stăpânesc întinderea întregului hotar care este de 250 ha. (II, f. 296)
43. Cătunul VALEA CALULUI, c. Turburea = 85 moșneni stăpânesc întreaga moșie, 450 ha., proprietatea lor împărțită în 4 trupuri (Motorgi – 100 ha.; Svitești – 150 ha.; Gurguești – 150 ha.; Celești – 100 ha.). (II, f. 297)
44. Cătunul TURBUREA DE SUS, c. Turburea = 74 moșneni stăpânesc întreaga moșie, 500 ha., 4 trupuri (Cioveești – 100 ha.; Pușculești – 150 ha.; Roșogi – 100 ha.; Iscrulești – 150 ha.) (II, f. 298)
45. Comuna VALEA LUI CÂINE = 161 moșneni stăpânesc întreaga moșie succedată în 1864 care constituie această comună, 1300 ha. n. L Botez – „n-are”. (II, f. 299)
46. Cătunul PÂRÂU, c. Valea lui Câine = 46 moșneni stăpânesc întreaga moșie care cuprinde acest cătun, 628 ha. (II, f. 300)
47. Cătunul VIERȘANI, c. ~ = 261 moșneni (răzeși) băștinași, anteriori legii din 1864, stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună, 1900 ha. (II, f. 301)
48. Comuna VLADIMIRU = 500 moșneni (răzeși) stăpânesc întreaga moșie care cuprinde această comună, 1805 ha. (II, f. 302).

GORJUL LA ÎNCEPUT DE SECOL XX

Dan Neguleasa

În sesiunea ordinară a anului 1909 a consiliului general al prefecturii Județului Gorj, prefectul, dr. Culcer, prezenta în fața participanților situația județului Gorj pe perioada 15 septembrie 1908 – 15 septembrie 1909, expunere ce succint ne conturează o imagine a acestui străvechi ținut românesc cu aproape un secol în urmă.^x

Raportul aducea la cunoștința participanților că județul Gorj se întindea pe o suprafață de 4800 km² și era locuit de 189.840 cetățeni din care 8.200 în orașul târgu-Jiu. După structura pe axe 50.082 erau bărbați; 49.088 femei, 46447 băieți și 44.223 fete, majoritatea covârșitoare de naționalitate română (188.936), iar după activitățile economice 188,496 erau cuprinși în ramura agricolă și doar 1344 în cea industrială.

Din totalul de 189.840 gorjeni doar 48.210 erau știutori de carte. Aceștia trăiau în 124 de comune și orașul Târgu-Jiu; organizate din punct de vedere administrativ-teritorial în 13 plase.

Plasa Bibești cu reședința în comuna Bibești avea în structură 12 comune cu o populație de 17.049 locuitori ce aveau ca dotări industriale două mori pe apă, patru mori de foc, o pivă și un ferestreu. Plasa Brădiceni cu reședința în localitatea cu același nume cuprindea 10 comune locuite de 18.608 cetățeni în care funcționau 51 mori de apă, 95 pive și opt ferăstrae.

Comuna Dănești servea drept reședință a plasei cu același nume compusă din două comune în care locuiau 10.296 suflete,

iar ca dotări industriale se înregistrau șapte mori de apă, patru mori de foc și două așa numite fabrici. În comuna Fărcășești își avea reședința plasa Fărcășești însumând șase comune cu o populație de 10.166 locuitori se înregistrau cu două mori de apă și una de foc.

Plasa Hurezani ce-și avea reședința în comuna cu același nume, avea în componență un număr de opt comune unde locuiau 11.113 suflete în care funcționau opt mori de foc și patru „osebite mașini sau fabrici”.

În vecinătate funcționa plasa Logrești cu reședință în comuna care-i dădu-se numele. În hotarele plasei Logrești trăiau 9.075 suflete ce aveau la dispoziție zece mori de foc, două ferăstrae și patru osebite mașini sau fabrici.

Plasa Ocolu cu reședința în comuna Bârsești se compunea din 14 comune cu o populație de 21.503 locuitori. Aici funcționau 44 mori pe apă, una de foc, două pive și 11 ferăstrae.

La Novaci avea reședința plasa Novaci ce cuprindea în granițele sale 13 comune cu o populație de 17.388 suflete, având ca dotări industriale 59 mori pe apă, 46 pive, 46 ferăstrae și șapte osebite mașini sau fabrici.

Plasa Peșteana și ea cu reședință în comuna ce-i dăduse numele, avea în structură opt comune cu o populație de 10.939 locuitori, unde funcționa o moară pe apă, șase de foc, o pivă și șase alte instalații industriale.

La Petreștii de Sus (Târgu-Jiu) își avea reședința plasa Petreștii de Sus ce cuprindea un număr de nouă comune în care locuiau 12.784 suflete. Aici funcționau opt mori pe apă, trei de foc, două ferăstrae și 13 alte instalații mecanice.

Pe râul Blahnița în comuna Săcelu își avea reședința plasa cu același nume ce avea în componență un număr de 10 comune cu o populație de 14.929 suflete, iar ca industrie 41 mori de apă, trei de foc, trei pive și șase ferăstrae.

Într-o altă foarte cunoscută așezare gorjeană, la Tismana, își avea sediul plasa Tismana cu opt comune, locuite de 14.789 locuitori ce se înregistrau ca industrie cu 18 mori de apă.

Cea de-a treisprezecea plasă gorjeană din anul 1909 era plasa Turceni, cu reședință în comuna cu același nume ce se compunea din 10 comune locuite de 12.941 locuitori.

I PLASA BIBEȘTI

Nr. crt.	Denumirea comunei	Locuitori	Știutori carte	Meseriași	Local primărie propriu	Local școală
1	Andreești	1528	281	4	Da	Da
2	Aninoasa	1280	269	5	Da	Da
3	Bibești	1858	447	15	Închiriat	Da
4	Bărbătești	1600	422	5	Da	Da
5	Groșerea	1541	152	-	Da	Nu
6	Musculești	714	155	7	Da	Da
7	Petrești de Jos	1075	467	2	Da	Da
8	Săulești	1737	356	13	-	Da
9	Șipotu	1118	176	12	Da	Da
10	Turburea	1654	246	7	Închiriat	Da
11	Valea lui Câine	1015	100	1	Da	Da
12	Vladimir	1929	529	12	Închiriat	Da

II. PLASA BRĂDICENI

Nr. crt.	Denumirea comunei	Locuitori	Știutori carte	Meseriași	Local primărie propriu	Local școală
1	Arcani	2115	471	32	Da	Da
2	Bălta	2117	235	18	Da	Da
3	Brădiceni	1440	627	31	Închiriat	Da
4	Cornești	1383	500	34	Da	Da
5	Ceauru	1769	643	10	Da	Da
6	Câlnicu	1408	576	2	Da	Da
7	Peștișani	3179	636	9	Închiriat	Da
8	Runcu	1233	298	3	Închiriat	Da
9	Stroești	1869	532	43	Da	Da
10	Șomănești	2095	467	9	Închiriat	Da

III. PLASA DĂNEȘTI

Nr. crt.	Denumirea comunei	Locuitori	Știutori carte	Meseriași	Local primărie propriu	Local școală
1	Brătuia	1273	400	4	Da	Da
2	Cârbești	507	329	27	Închiriat	Da
3	Budieni	1292	404	-	Da	Da
4	Crețești	1432	407	15	-	Da
5	Dănești	1162	403	3	Da	Da
6	Petrești-Vărsături		1332	189	1	Da Da
7	Romanești	1245	224	2	Da	Da
8	Urechești	1053	314	2	Da	Da

IV. PLASA FĂRCĂȘEȘTI

Nr. crt.	Denumirea comunei	Locuitori	Știutori carte	Meseriași	Local primărie propriu	Local școală
1	Bălăcești	790	202	3	Da	Da
2	Fărcășești	2514	597	22	Închiriat	Da
3	Roșia de Jiu	1690	425	4	Da	Da
4	Stejerei	2251	578	36	Da	Da
5	Urdarii de Jos	2095	365	14	Da	Da
6	Urdarii de Sus	826	172	2	Da	Da

V. PLASA HUREZANI

Nr. crt.	Denumirea comunei	Locuitori	Știutori carte	Meseriași	Local primărie propriu	Local școală
1	Băcești	1129	119	-	Da	Da
2	Cordești	1608	439	37	Da	Da
3	Colțești	1031	120	18	Închiriat	Da
4	Frumușei	1641	291	4	Da	Da
5	Hurezani	1457	309	31	Da	Da
6	Negreni	1399	266	8	Da	Da
7	Piscoiu	1757	83	18	Da	Da
8	Rădinești	1091	104	2	Da	Da

VI. PLASA LOGREȘTI

Nr. crt.	Denumirea comunei	Locuitori	Știutori carte	Meseriași	Local primărie propriu	Local școală
1	Bârzeiu de pădure		1271	494	-	Da Da
2	Logrești-Birnici	1306	170	11	Da	Da
3	Logrești-Moșneni		1160	284	8	Da Da
4	Pojaru	1375	207	-	Da	Da
5	Poiana Seciurile		1464	310	-	Da Da
6	Roșia de Amaradia		1034	248	-	Da Da
7	Scrada	1465	258	21	Da	Da

VII. PLASA OCOLU

Nr. crt.	Denumirea comunei	Locuitori	Știutori carte	Meseriași	Local primărie propriu	Local școală
1	Bârsești	1737	241	44	-	Da
2	Bălești	1814	291	6	Da	Da
3	Bumbești-Jiu	1805	390	11	Da	Da
4	Câineni	1306	205	4	Da	Da
5	Dobrița	2335	323	22	-	Da
6	Lelești	1603	297	31	-	Da
7	Sâmbotin	1439	341	41	Da	-
8	Schela	2564	822	13	Da	Da
9	Stănești	1468	244	1	Da	Da
10	Turcinești	1012	383	16	Da	Da
11	Tetila	952	141	7	Da	Da
12	Vălari	1960	275	28	Da	Da
13	Vădeni	1508	321	15	Da	Da

VIII. PLASA NOVACI

Nr. crt.	Denumirea comunei	Locuitori	Știutori carte	Meseriași	Local primărie propriu	Local școală
1	Alimpești	1243	132	19	Da	Da
2	Aninișu	1389	521	5	Da	Da
3	Bengești	1437	364	10	Da	Da
4	Bălcești	1678	417	3	Da	Da
5	Bumbești-Pițic	727	171	29	Da	Da
6	Baia de Fier	1472	200	9	Da	Da
7	Cernădia	1509	728	8	Da	Da
8	Ciocadia	1098	274	11	Da	Da
9	Novaci	1866	425	51	Da	Da
10	Pociovaliștea	1736	503	51	Închiriat	Da
11	Poenari	722	207	10	Da	Da
12	Polovragi	1666	239	6	Da	Da
13	Sârbești	845	164	-	Da	Da

IX. PLASA PEȘTEANA

Nr. crt.	Denumirea comunei	Locuitori	Știutori carte	Meseriași	Local primărie propriu	Local școală
1	Bălteni	999	268	12	Da	-
2	Broșteni	1241	315	7	Da	Da
3	Plopșor	1421	230	7	Da	Da
4	Peșteana de Sus		1369	195	47	Da Da
5	Rovinari	720	107	6	Da	Da
6	Râșina	1905	161	14	Da	Da
7	Sărdănești	1855	85	-	Închiriat	Da
8	Vlădueni	1429	374	9	Da	Da

X. PLASA PETREȘȚII DE SUS

Nr. crt.	Denumirea comunei	Locuitori	Știutori carte	Meseriași	Local primărie propriu	Local școală
1	Albeni	2128	617	21	Da	Da
2	Cărbunești	1109	551	-	Da	Da
3	Jupânești	1667	638	8	Da	Da
4	Negoești	1150	219	5	Da	Da
5	Petreștii de Sus	648	237	24	Da	Da
6	Pojogeni	1518	421	8	Da	Da
7	Ștefănești	1054	334	54	Da	Da
8	Vierșani	1394	259	10	Da	Da
9	Zorlești	2116	547	-	Da	da

XI. PLASA SĂCELU

Nr. crt.	Denumirea comunei	Locuitori	Știutori carte	Meseriași	Local primărie propriu	Local școală
1	Bălănești	2520	616	23	-	Da
2	Bobu	1952	599	13	Da	-
3	Crasna	1626	534	24	Da	Da
4	Copăcioasa	1197	219	-	Da	Da
5	Glodeni	1620	468	6	Da	Da
6	Magherești	1624	432	-	Da	Da
7	Mușetești	2033	526	14	Da	Da
8	Săcelu	1557	748	1	-	Da
9	Scoarța	1444	276	-	Da	Da
10	Turbați	1366	370	17	Da	Da

XII. PLASA TISMANA

Nr. crt.	Denumirea comunei	Locuitori	Știutori carte	Meseriași	Local primărie propriu	Local școală
1	Celei	1064	553	-	Da	Da
2	Ciuperceni	1995	395	27	Da	Da
3	Godinești	2587	626	18	Da	Da
4	Părau	2034	1059	4	Închiriat	Da
5	Peșteana	1550	294	50	-	-
6	Pocruia	2226	695	40	Închiriat	Da
7	Tismana	1754	708	25	Da	Da
8	Topești	1579	468	-	Da	Da

XIII. PLASA TURCENI

Nr. crt.	Denumirea comunei	Locuitori	Știutori carte	Meseriași	Local primărie propriu	Local școală
1	Bolboși	659	111	11	Da	Da
2	Borăscu	1491	456	8	Da	Da
3	Brănești	2336	542	10	Da	Da
4	Calapăru	530	215	10	Da	Da
5	Gârbovu	1044	124	-	Da	Da
6	Ionești	1808	372	10	Da	Da
7	Ohaba	973	222	26	Da	Da
8	Raci	1786	317	11	Da	Da
9	Turcenii de Jos	1278	157	16	Da	Da
10	Turcenii de Sus	1036	356	20	Da	Da

După cum stabilea și raportul, ramura economică de bază a județului Gorj era agricultura. În perioada prezentată în Gorj s-au cultivat 54.500 ha cu porumb, 15.695 ha cu grâu, 1.295 ha cu secară, 1.239 cu orz, 1.190 ha cu ovăz, 9 ha cu cân.E.P.ă, 63 ha cu fasole de cultură și 40.003 ha cu fasole cultivată intercalat în culturile de porumb.

Hrana animalelor a fost asigurată din cele 26.726 ha fânețe naturale și din cele 166 ha cultivate cu lucernă.

Pentru satisfacerea nevoilor bahice gorjenii au cultivat 4.123 ha cu vii și 8,397 ha cu pruni.

Inițierea tinerilor gorjeni în tainele scrisului și cititului, a dezvoltării lor intelectuale a fost asigurată în cele 156 de școli rurale și una de tip urban din orașul Novaci, ale căror cursuri au fost urmate de 10.005 elevi din totalul de 27.148 populație școlară a județului. Dr. Culcer aprecia că slaba frecvență are drept cauze atât lipsa localurilor de școală cât și atitudinea părinților de a reține copiii pentru nevoile gospodărești.

De aceea raportorul a ținut să mulțumească deputatului Dincă Schileru care pe pământul și cu cheltuiala sa a mai construit în comuna Bâlteni încă o școală cu două săli de clasă și cancelarie. Aceleași mulțumiri sunt adresate lui Pantelimon Voiculescu, Gărdescu, Tâmpeanu și Cruceriu care au donat teren și au contribuit la construirea școlilor în comunele Bârsești, Căineni, Roșia și Crețești.

Pentru surmonatarea greutăților învățământului rural din fondurile alocate de la buget, din împrumuturi sau din contribuția sătenilor la data raportului localurile școlilor din Godinești, Fărcășești, Arcani, Boroșteni, Pocruia, Dobrița, Bengești, Șipotu, Stejerei, Rovinari, Urechești, Copăcioasa urmau să fie date în folosință, iar cele din Peștișani, Ciuperceni, Ionești, Ceauru, Bălănești cu câte trei săli de clasă și Tismana, Bâlta, Peșteana de Vulcan, Bălcești, Scoarța, Budieni, Turburea, Crețești, Gârbovu, Brănești, Iași, Pojogeni și Bârsești cu câte două săli de clasă până la aceeași dată urma să li se termine zidăria și să fie acoperite.

La rețeaua școlară rurală se adaugă și cea urbană compusă din gimnaziul real din Târgu-Jiu, școlile primare de băieți și fete, cea profesională de fete și de ceramică din orașul de reședință și școala de meserii din comuna Novaci.

Din aceeași expunere mai reținem că în județul Gorj funcționau 32 biblioteci populare și că elevii de la școlile din Bălănești, Vădeni și

Turcinești cât și cei de la școala româno-germană „Unirea” din Târgu-Jiu condusă de neobositul Ștefan Bobancu, au înființat coruri școlare care au susținut reprezentații.

Sănătatea morală a gorjenilor era asigurată și prin serviciul religios ortodox prestat de preoții și călugării din cele 395 de biserici; două mănăstiri – Tismana și Polovragi – și trei schituri – Cioclovina, Lainici și Crasna.

Comunicațiile județului erau asigurate prin telegraf, poștă, telefon și rețeaua de drumuri.

În orașul Târgu-Jiu funcționa un oficiu telegrafic, ce avea în subordine birourile Brădiceni și Peșteana de Sus, cât și oficiul telegrafic din orașul Novaci. Din expunere rezultă că din cele 124 de comune doar trei – Pociovaliștea, Budieni și Urechești – nu beneficiau de un post telefonic.

La data prezentării situației căilor de comunicație, grație activității ing. Aurel Diaconovici, drumurile gorjene erau apreciate ca printre cele mai bune din țară. Cifric situația acestora era prezentată de raportor astfel: 105,520 km șosele naționale, 125,415 km șosele județene, 468,995 km drumuri vecinale și 1108,642 km drumuri comunale.

Pe aceste drumuri se foloseau două poduri metalice, 225 din beton, 272 din zidărie și 3.486 din lemn.

Sănătatea populației se asigura prin Serviciul Sanitar ce se compunea din un medic primar, patru medici de plasă, 32 agenți sanitari vaccinatori și 24 moașe. Cei cu afecțiuni grave erau tratați în spitalul din Târgu-Jiu dotat cu 50 de paturi și cel din Petreștii de Sus cu 30 de paturi.

Dintre epidemiile care au bântuit județul, prefectul raportor enumera ca fiind prezente scarlatina în 98 comune, dezinteria 24 comune, febra tifoidă 38 comune, tusea convulsivă 34 comune sau angina difterică în 15 comune.

Serviciul veterinar al județului Gorj era structurat în două circumscripții ce aveau în componență una 73 comune și cealaltă 49. Calitatea fondului genetic al animalelor crescute în județ, determină

specialiștii a recomanda chiar aducerea unor rase noi, superioare celor întâlnite în comunele județului.

Liniștea și ordinea publică în județul Gorj, după cum prezenta prefectul raportor, a fost asigurată de către jandarmeria rurală care avea ca efecte în ștatul de funcțiuni un căpitan, un sergent major secretar, 13 sergenți majori de secție, 122 sergenți șefi de posturi, un brigadier furier, un magaziner, 26 brigadieri călări la secții și 122 caporali la posturi. În fapt la data prezentării raportului erau neocupate 14 posturi de brigadieri călări la secții și patru de caporali la posturi.

Efectivele de jandarmi erau structurate în 13 secții și 122 de posturi de jandarmi.

Raportorul mai amintește că într-un local constituit din fondurile de stat funcționează în orașul Târgu-Jiu și o garnizoană militară compusă din Regimentul 18 Gorj și Regimentul 5 Artilerie.

x Expunerea situațiunei județului Gorj prezentată consiliului general în sesiunea extraordinară a anului 1909 de prefectura județului, Craiova, Tipografia David J. Benvenisti, 1909.

MĂRTURII GORJENE INEDITE DESPRE COHORTA „DOMNUL TUDOR”

Dorina Nichifor

În decembrie 1914, un grup de entuziaști, având în frunte pe doctorii Dimitrie Culcer și Nicolae Hasnaș, generalul Muică, Numa Frumușanu, Gheorghe Tătărescu, Grigore Iunian, Tiberiu Popescu, Emilian Părăianu și alții a pus la Târgu-Jiu bazele înființării cohortei cercetașilor gorjeni, sub denumirea Legiunea „Domnul Tudor”¹.

Ziarul „Unirea Neamului”, din 25 decembrie 1914, publica un emoționant apel al „Asociației Cercetașilor din România”, prin care tineretul școlar și muncitor era chemat la organizare și acțiune patriotică, având în vedere rolul pe care aceștia urmau să-l aibă în făurirea României Mari. Vigoarea fizică și morală, curajul și istețimea, demnitatea și onoarea, ca și, mai presus de toate, dragostea de țară erau câteva din calitățile pe care un cercetaș trebuia să le dovedească în orice împrejurare.

Tinerii Gorjului, crescuți la nobila școală a luptătorilor gorjeni pentru libertate și unitate națională, au răspuns cu entuziasm la chemarea țării și, odată cu august 1916, când România intră în Războiul pentru întregirea neamului, ei vor fi în primele rânduri ale luptătorilor, pe front, sau în spatele frontului, ajutând la îngrijirea răniților, cercetarea pozițiilor inamice, aprovizionare ș.a.

Memorabilă va rămâne în istorie ziua de 14 octombrie 1916, când cercetașii gorjeni, printre care Ecaterina Teodoroiu, cea care avea să devină Ioana D'Arc a românilor, ca și P.Eliescu, S.Râmniceanu,

C.Pârvulescu, D.Cosmulescu, Gh.Lascu, D.Ghibu, frații Petrișor și Marcel Marinescu, Pantelică Nicolaescu și alții au participat cu arma în mână laolaltă cu populația orașului, la bătălia de la podul Jiului, înscriind o mare victorie împotriva cotorpitorilor².

În alt sector al frontului Jiu, un viteaz luptător s-a dovedit a fi comandantul cercetașilor din Târgu-Jiu, locotenent Liviu Teiușanu, care a fost grav rănit pe câmpul de bătălie. Eroul cercetaș Alexandru Platon, fost elev al Școlii Normale din Târgu-Jiu, s-a distins la vârsta de 17 ani, în luptele de la Oituz, după care este avansat caporal-militarior. A fost grav rănit, după aceea, în marile bătălii de la Mărășești³.

O ascensiune onorantă, în consens cu principiile generoase ale programului Cohortei „Domnul Tudor”, a avut-o și fostul cercetaș, sublocotenent voluntar Grigore Lupescu, combatant pe frontul din Moldova în cadrul regimentelor 18 Gorj și 1 Grăniceri. Ulterior a fost președinte fondator al Asociației Voluntarilor de Război, filiala Gorj⁴.

Sunt doar câteva exemple de abnegație și spirit de jertfă, dovedite în grandioasa epopee de reîntregire a neamului de către cercetașii gorjeni, tineri ai generației Marii Uniri. Despre eroismul lor, un fost cercetaș, Alexandru Daia, nota parcă pentru eternitate: „Faptele eroilor care au căzut, ale ostașilor și cercetașilor, vor sta ca pietre unghiulare la temelia României noi (...), țara românilor stăpâni în țara lor (...), cei care, de-a lungul veacurilor, ca și-acum, au apărat-o cu brațul, cu mintea și cu sângele lor”⁵.

Alăturăm acestui succint comentariu două documente, până acum inedite, extrase de noi integral din presa timpului, mai exact din amintita gazetă „Unirea Neamului”, prestigioasa publicație ce apărea la Târgu-Jiu sub conducerea reputatului militant pentru unirea neamului, profesorul Ștefan Bobancu⁶. Cercetătorii vor avea satisfacția să regăsească în lunga listă a conducerii și a membrilor Cohortei „Domnul Tudor” o serie de personalități de seamă ale Gorjului. Din nefericire, peste multe nume din aceste documente s-a așternut uitarea, rolul acestui modest studiu fiind și acela de a readuce în atenția istoricilor

locali pe unii dintre ei. Totodată, consemnarea principiilor care au stat la baza organizației pot fi de folos celor care în prezent trudesc la revitalizarea mișcării cercetășești pe aceste meleaguri.

Înființarea Cohortei Cercetașilor Gorjeni „Domnul Tudor”

„În zilele de 6 și 9 decembrie (1914- n.n.D.N.), o mână de oameni însuflețiți de cele mai bune intențiuni, au întemeiat în Târgu-Jiu „Cohorta Cercetașilor Gorjeni”, sub denumirea „Legiunea Domnul Tudor”.

Frumoasa înfăptuire a acestei instituții folositoare se datorește d-lui dr. Hasnaș și sprijinului dat cu caldă inimă de către toți aceia, care au văzut în această nobilă însuflețire o pornire măreață către noi idealuri. Prezența domnilor general Muică și Numa Frumușeanu, ca prefect în fruntea acestei organizații este o cheazășie sigură, că cercetășia gorjeană își va îndeplini misiunea sa.

Scopul Asociațiunei este de a dezvolta în tinerii din orice clasă socială însușiri individuale ca: solidaritate, patriotism și altruism. În chipul acest se vor forma viitoarele generații de oameni de caracter și cetățeni conștienți de îndatoririle lor și folositori patriei.

Se primesc în asociațiune tineri începând de la vârsta de 11 ani până la începerea serviciului militar sau majorat. Cererea de înscriere trebuie să fie autorizată de părinți. Se admite orice persoană care dă sprijinul moral și material asociațiunei.

Legea cercetașului

1. Cercetașul își ține totdeauna cuvântul, pentru el cinstea este o mândrie.
2. Cercetașul este sincer, el își face în orice împrejurare convingerile sale și le respectă pe ale altora.
3. Cercetașul este drept, el disprețuiește minciuna, invidia, răutatea și ura.
4. Cercetașul are spirit de inițiativă, el își ia răspunderea faptelor

sale.

5. Cercetașul știe să se asculte și să se supună.
6. Cercetașul nu face nici o deosebire de clasă socială, de avere și de credință, el este respectuos față de toată lumea și este fratele celorlalți cercetași.
7. Cercetașul este curajos, el este gata să ajute pe ceilalți aflați la nevoie și primejdie, și caută să fie folositor și altora.
8. Cercetașul este muncitor și econom, el respectă munca și avutul altuia.
9. Cercetașul este bun cu animalele și se împotrivește la orice acte de cruzime, îi plăd plantele și se opune stricăciunilor ce li s-ar aduce.
10. Cercetașul este curat în gând, în vorbă, în faptă, el se îngrijește de curătenia trupului, de viața igienică, dând sfaturi și ajutoare.
11. Cercetașul este voios și plin de însuflețire în toate împrejurările.
12. Cercetașul se silește să facă în fiecare zi o faptă bună, oricât de neînsemnată ar fi ea.

Asociația Cercetașilor Gorjeni – Legiunea „Domnul Tudor”⁸

Președinte de onoare: A.S.R.Principele Moșnenitor Carol

Comisia de patronare: 1.dr.D.Culcer, fost prefect, 2.Titu Frumușeanu, deputat Târgu-Jiu, 3.general Muică, comandantul Brigăzii de Artilerie, 4.Toma Cămărășescu, senator, 5.generalul N.Tătărescu, senator, 6.Ion Săftoiu, senator, 7.Numai Frumușanu, prefectul județului, 8.C-tin Neamțu, deputat, 9.Gr.Iunian, deputat, 10.Dem.Brezulescu, deputat, 11.Alex. Pojogeanu-Sache, fost primar, 12.Eugeniu Părăianu, fost senator, 13.I.Căprescu, fost deputat, 15.gr.Culcer, fost prefect, 16.Gh.Stolojanu, fost senator, 17.C.Bumbelescu, fost senator, 18.căpitan Emanoil Părăianu, fost deputat, 19.V.Hortopan, fost deputat, 20.V.Popescu, fost prefect, 21.I.Ionescu, prim președinte Tribunalul Gorj, 22.Garabet Cristof, președinte Judecătorie, 23.Al.Caribolu, președinte

tribunal, 24.Dincă Schileru, fost deputat, 25. Pantelimon Voiculescu, fost deputat.

Comitetul local. Președinți: Numai D.Frumușeanu, prefectul județului, generalul Muică, comandant garnizoană, vicepreședinți: 1.col. Jipa, comandant Regiment 18 Gorj, 2.Gh.Ionescu, revizor școlar, 3.A.Dumitrescu-Bumbești, director Școlii Cooperative, 4.Popescu, director Școala Meserii Vădeni, 5.Nae Drăgoescu, institutor, 6.lt.col.Obogeanu, 7.lt.col.Savel Neagu, comandant Regimentul 58 Infanterie, 8.dr.Spiru Alexandru, medic primar, județean, 9.Ion Georgescu, directorul Prefecturii, 10. Gheorghe Tătărescu, avocat, 11.dr. Eftimopol, medicul garnizoanei.

Comitetul tehnic: 1.Alex. Mihuleț, profesor, 2.lt.Tteiușanu din regimentul 18 Gorj, 3.lt.Bălășeanu, 4.dr.M.Cruceanu, medicul orașului, 5.dr.Spiru Alexandru, medicul primar al județului, 6.David A.Petrescu, medicul veterinar al județului, 7.Rizu, maestru gimnastică gimnaziu, 8.Tiberiu Popescu, profesor științe fizico-naturale, 9.Nicolau, profesor Cosmografie, 10.Gheorghe Ștefănescu, diriginte Oficiul Poștal, 11.dr.D.Hasnaș, medic primar al Spitalului, 12.Șt.N.Bobancu, profesor, Casier C.Bălănescu, primarul orașului, Secretar dr. Alex. Spiru, medic primar.

NOTE:

1. Gh. Nichifor, *Cercetașii Cohortei „Domnul Tudor”, eroi ai luptei pentru libertate și unitate*, în „Almanahul Gorjului”, Târgu-Jiu, 1991, p. 39.
2. Sevestian Popescu, C. Banța, Gh. Nichifor, V. Irod, *14 octombrie 1916*, în „Gorjeanul”, an II, nr. 250-251, din 13-14 octombrie 1990.
3. Gh. Nichifor, *Cercetașii Cohortei „Domnul Tudor”...*
4. Gr. Lupescu, *Recurs*, Dialoguri consemnate de Octavian Ungureanu, Edit. Antonie, Târgu-Jiu, 1998, p. 70-74.
5. Gh. Nichifor, *Intelectualitatea Gorjului și Marea Unire*, Edit. „Alexandru Ștefulescu”, Târgu-Jiu, 1995, p. 20-25.
6. „Unirea Neamului”, Târgu-Jiu, an II, nr. 62, din 14 octombrie 1914.
7. *Idem*, nr. 63, din 25 octombrie 1914.

INCURSIUNEA DE LA ARSURI A GRUPULUI „JIU” ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Din memoriile generalului de divizie Nicolae Pătrășcoiu

Ing. Mircea Nicolae Pătrășcoiu

De pe acoperișul unei case tip conac țărănesc, pe șoseaua națională Târgu-Jiu-Bumbești,, comandantul Companiei 7 din Regimentul 18 infanterie Tudor Vladimirescu, sublocotenentul Nicolae Pătrășcoiu, observa desfășurarea luptei la moara Rebedea el a observat cu binoclu, instalarea legăturilor telefonice inamice între Sâmbotin și Podul Jiului (moara Rebedea); peste Jiu nici o mișcare de trupe inamice.

În schimb însă, pe drumul în pantă între Sâmbotin și Arsuri, încrucișare de călăreți la trap.

După o jumătate de oră, se porni o ploaie care se întetea. La moara Rebedea și pe malul drept al Jiului de mijloc, inamicul aruncă rachete albe.

Trec câteva minute și artileria inamică trage, rar la început, apoi violent, de-a lungul și la sudul pârâului Tetila. Companiile de aici se retrag și proiectilele cad și asupra Companiei 7/18.

Artileria inamică nu putea coborâ munții venind de la Buliga decât pe drumul Buliga-Schela-Arsuri-Sâmbotin, iar de la Schela să se îndrepte și spre Hurez sau Rugi.

După întârzierea ce exista între detunătura de la gura țevii și momentul explodării proiectilului, precum și după direcția de sosire a proiectilelor, comandantul Companiei 7/18 deduce că artileria inamică este foarte aproape, dacă nu pe la Sâmbotin în tot cazul pe dealurile Arsurilor.

Comandantul Companiei 7/18, este originar din Arsuri și nu se

știe nimic de soarta a lor săi. Un gol se produce în sufletul lui la gândul că frontul nu se va putea menține și într-o retragere pe care o simte că se apropie, din moment în moment, se vede rănit și nevăzut de nimeni, ca atâția din camarazii săi.

Departe în stânga se profilează o linie de trăgători din 5 Vânători înaintând spre Jiu. Rămânerea lui pe loc nu mai are nici un rost. Un reviriment brusc pe urma unei lacrimi de deznădejde: decât o moarte în retragere, ori pironit locului, mai bine una în atac.

O putere nevăzută îl împinge spre locurile copilăriei cotropite de dușmani. În aer plutesc sufletele străbunilor neînfricați ai plaiurilor oltene.

Îl cheamă la răzbunare glasul muicii sale, tulburată în somnul etern, de puhoiul nestăvilat al barbarilor civilizați, care dau foc și ucid în numele Dumnezeului lor național.

Este ziua Sfintei Paraschiva, 14 octombrie 1916, ziua mamei sale.

În darea de seamă nr. 62, înaintată de comandantul companiei 7/18, sublocotenentul Nicolae Pătrășcoiu, din ordinul colonelului Constantin Jipa, scrisă sub imperiul unei puternice emoții, asupra desfășurării incursiunii de la Arsuri, acțiune din propria sa inițiativă, se poate citi:

„Dau ordin Comapaniei 7/18 să atace în direcția Sâmbotin-Dealul Mare și să ajungă la Arsuri, unde Compania a stat în cantonament un an de zile și de unde a plecat pe front în ziua mobilizării. Oamenii cunosc bine regiunea”.

Ajung fără incident în zăvoiul Jiului și trec pe malul drept prin vad cu aproape toți oamenii Companiei și o bună parte din vânători. Patrute puternice fixe inamice încearcă oprirea trecerii; ele au fost respinse și mișcarea înainte, reluată.

Hățișul zăvoiuului, bura de ploaie și ceața mă protejează în înaintare și îndemn oamenii, ajung la ieșirea de sud-vest a satului Sâmbotin (mahalaua Copitoi), În acest moment efectivul ce-l conduc este de aproximativ 70-80 de oameni.

Sâmbotinul este înțesat de inamici și de îndată ce ies din grădini, peste drumul mahalalei Copitoi, în lunca de sub Deal, aceștia mă primesc cu focurile a două mitraliere în flancul drept din botul dealului Sâmbotin (viile din Scări). Mitralierele trag prea sus și linia de trăgători se frânge în două: o parte face față la dreapta cu sublocotenentul Ion Vâlcu din Compania mea, iar cu cealaltă parte de sub focurile mitralierelor în unghi mort, după muchia botului de deal cu vii (viile de sub deal).

Artileria inamică trage și acum cu violență la moara Rebedea. Îmi pare atât de aproape că nici un kilometru nu ne-ar despărți și intru în pădurea Ifrumea mult departe înaintea oamenilor mei, îndemnându-i.

Pe acest drum mă urmează, fără un minut de repaus, aproximativ 30 de oameni din Compania mea, istoviți după 3 zile și trei nopți de lupte și de marș în retragere de la muntele Sapa la Târgu-Jiu și înapoi la Tetila, în dimineața acestei zile.

Ajunși la drumul de pe Dealul Mare (Arsuri-Cartiu) la punctul numit Ifrumea, vedem urme proaspete de trăsuri trecute spre Cartiu-Turcinești.

Dau ordin să alerge câțiva oameni pe drum în această direcție, spre Cartiu. Rup aici legăturile telefonice, iar cu restul de oameni mă îndrept, în grabă spre nord către satul Arsuri și la ora 3h 30 min. p. m. Ajung la via Tecan, de unde se aude larmă și văd mișcare spre pivnițele de la via Negrești (bifurcarea drumurilor Arsuri-Cartiu și Arsuri-Sâmbotin). Tragem focuri de salvă apoi focuri repezi și: Înainte!

Nădăjduiesc să fie aici artileria inamică. Urmărim cu focuri pe fugarii ce o apucă pe drumul Sâmbotinului, spre Pajiște, prin pădure și grădini cu baionetele inamice se duc spre Sâmbotin.

Las aici, la bifurcația drumurilor, pe plutonierul major Grigore Păsărin să pună o pază de o grupă pe drumul spre Sâmbotin spre a preîntâmpina cu focuri pe inamicul ce ar veni de la Sâmbotin, pentru a-l deruta, iar cu restul de oameni și cei ce ar mai sosi din urmă să mă ajungă în grabă, după ce vor termina cu urmărirea lor până departe petrecându-i cu foc pe văi. Sunt atât de încălzit, cu toată vremea

răcoroasă și bura de ploaie, că nu mai pot suporta mantaua și o arunc. Mă avânt singur înainte și trag cu carabina în fiecare casă de pe linia satului de unde văd ieșind germani.

După o jumătate de kilometru de înaintare prin sat, cam prin dreptul Dosului Borzești, văd retrăgându-se prin Pajiștele spre Nord aproximativ două companii inamice în coloană de marș, urmate de cai cu samare (probabil eșalonul de luptă al mitralierelor sau vreun convoi cu muniții și hrană).

Curând încep a dispărea spre Est, după deal, către râul Sâmbotin.

De un sfert de oră artileria inamică nu mai trage și mă tem că am pierdut-o. Desigur că a înhămat și a fugit, dar oricum, drumul e greu de urcat în sat și din cauza ploilor drumul s-a desfundat, fiind nepietruit. Trebuie să prind cel puțin un tun până la ieșirea din sat spre Schela.

Alerg mereu înainte și la prima cotitură de drum mă întâmpină în galop un călăreț. Îi ucid calul, el îmi scapă neatins prin văile din stânga.

Încă 200-300 de metri de fugă și la cotul uliței ce vine dinspre Zăfrazi apar înhămați, trăgând greu un cheson cu 2,4 și 6 cai. Rezemat de colțul casei de lemn a văduvei Sandală Lupulescu, în unghiul dinspre uliță și drum, trag mereu de cai. Omor și rănesc.

Gândul îmi este să omor caili întâi, fiindcă tunurile vor rămâne de la sine. Chesonul se răstoarnă, artileriștii sar de pe cai și taie atelajele.

Care cum poate trec în goană călare pe dinaintea mea, fiindcă alt drum de scăpare nu mai este. Agentul de legătură, soldatul gornist Florian Draica, stă aiurit lângă mine, când îi cer arma. Carabina mea nu mai funcționează, țeava este tare încălzită și palma stângă arsă.

Până să înfășor mâna într-o batistă și a lua arma soldatului, se face o mică pauză. Artileriștii mai apropiați, prinși la strâmtoare, aruncă revolverele, agită în sus batiste albe și vin încet în grup, țipând și bolborosind pe limba lor.

Uit de durerea mâinii și trag înainte fără a mai ochi, pe cât mai repede cu putință, numai zgomot de armă. Fug toți în toate părțile spre pâraul Bisericii și pâraul Cartiu.

Din urmă încep să-mi vină câte unul soldații. Alerg înainte după artileriștii scăpați pe drumul satului și la poarta casei părintești, un ofițer inamic, se aruncă pe cal ajutat de ordonanță.

Îlucid cu cal cu tot. Din scrisorile găsite în buzunarul său, de soldați, mai târziu, numele lui ar fi fost maior Gegner din regimentul 21 artilerie. A fost înmormântat ulterior la biserica din Arsuri la 200 de metri depărtare de locul unde a fost ucis.

Soldatul Florian Draica, desmeticit, mă ajunge pe drumul satului și-mi spune că sunt 8 tunuri mari și cai mulți, iar inamicul a fugit.

Îi dau ordin să încalece un cal și cu orice preț să ajungă la Tetila sau unde va găsi trupe inamice, ținând calea pe unde a venit și să raporteze ce a văzut, fiindcă timp de scris nu am.

Cu oamenii care sosesc, continui drumul în goană spre nord până la Schela, de unde petrecem cu focuri pe cei întârziați cu scoaterea cailor de prin curțile satului Arsuri. Drumul e plin de căruțe și chesoane părăsite până la Schela.

Ne retragem fiindcă se înoptează și cartușele sunt pe sfârșite. Ne retragem la tunuri, unde găsesc o baterie în poziție și alta înșirată pe drumul satului.

Mă muncește gândul cum să trag cu ele cel puțin 2-3 proiectile spre Schela, când soldatul Constantin Procopie raportează că știe să tragă cu tunul, fiindcă a făcut stagiul de 2 ani la artilerie.

Cu multă greutate, prin întunericul de nu-ți vezi mâna, întoarcem spre Schela un obuzier din cele așezate în poziție de tragere spre Sud.

Abia terminăm întoarcerea lui în tăcere, auzim dinspre pâraul Cartiu. Tragem în această direcție câteva focuri de pușcă și se face liniște.

Ajutoare nu mai sosesc. Este miezul nopții și suntem numai 16.

Una din două: soldatul Florian Draica a căzut în mâna inamicului, ori trupele inamice au fost respinse pe linia Jiului și se retrag spre Copăcioasa și atunci zadarnic aștept ajutor. În orice caz fără cartușe suficiente și numai cu o mână de oameni nu pot sta aici în mijlocul

satului.

Încalec un cal din cei rămași și plec cu sergenții Grigore Miriuță și Gheorghe Pârnuțoiu în întâmpinarea ajutoarelor, lăsând pe plutonierul major Grigore Păsărin cu restul oamenilor să păzească tunurile, dar nu le spun intenția mea.

Pe drumul Arsuri-Sâmbotin, în dreptul viilor Negrești, pe la ora 1 noaptea, ne întâmpină o patrulă germană cu: „Wer da?”. Îi răspund pe cât mă pricep nemțește: „Deutcher soldat” și în momentul când descalez, o lanternă electrică ne luminează. Tragem și omorâm un german și rănim pe alții, care fug gemând, pe când noi ne continuăm drumul în mare grabă spre Jiu.

La Jiu, germanii aruncă rachete luminoase și se aud focuri de pușcă.

Ajunși la Sâmbotin văd luminile aprinse în câteva case, iar aproape de biserică se încălzesc la foc mare, soldați și în lumina focului, se văd coifurile ascuțite.

În grabă ne înapoiem la albia râului Sâmbotin. O companie inamică trece pe alături, grăbită spre nord și noi urmăm albia râului prin apă, pentru a nu face zgomot prin prundiș.

Suntem muiati complet și ploaia începe să se întetească, cu vânt.

Din cauza întunericii și hățișului din zăvoiul Jiului, nu mai găsim vadul prin care am trecut. După multe cercetări în dreapta și în stânga ajungem pe prundiș la albia Jiului.

Găsesc prin întuneric 7-8 oameni de ai mei și din vânători, acoperiți cu foile de cort. Foile de cort se confundă cu prundișul albicios și oamenii de abia își rețin respirația, când aud tropotul calului meu, crezând că eu sunt inamic, după cum și eu cred că ei sunt inamici, când îi zăresc.

Recunoașterea se face în șoaptă. Ei sunt fericiți că nu au fost capturați de inamicul care este aproape și nu doresc să rămână pe loc cu nici un preț. Nu-i pot convinge că voi veni din nou cu trupă și când

intru cu calul în apă se iau și ei de mână în urma mea și o parte se îneacă. Restul pierde armele luate de puterea apei și abia scapă cu viață la mal. Cei doi sergenți scapă de asemenea de la înec.

Pe direcția pe care trec îmi șuieră gloanțele pe la ureche.

Apa a trecut peste cal și malul stâng al Jiului, abrupt, nu-l pot trece decât după o lungă băjbăire de-a lungul lui spre sud.

Scăpat de această primejdie, la trap și la galop, fără a întâlni pe cineva, decât șuieratul gloanțelor, ajung la casa bogătașului Rebedea din Tetila, unde găsesc la ora 4 dimineața, pe domnul locotenent – colonel Ion Coandă.

Gornistul Florian Draica adusese la timp știrea despre capturarea la Arsuri a tunurilor germane.

Domnul colonel Constantin Jipa luase la cunoștință de acest fapt prin locotenentul Liviu Teiușanu.

Abia sosit, domnul locotenent-colonel Ion Coandă îmi ordonă să-mi adun Compania cum voi ști încă în cursul nopții și cu orice preț să ajung din nou la tunuri. Astfel nu voi fi crezut de nimeni.

Locotenentul Liviu Teiușanu se oferă să mă ajute cu mitralierele sale, dar când ajungem aproape de Jiu, mă părăsește.

Plec și eu la artileria noastră și rog pe locotenentul Gheorghe Ionescu din compania 5 artilerie (veche cunoștință de gimnaziu) să-mi dea doi buni artileriști ochitori-trăgători, ceea ce și face cu bucurie.

Ajuns la podul Jiului cu cei doi artileriști, întâlnesc pe domnul locotenent-colonel Ostroveanu, la moara Rebedea. Îl rog să grăbească atacul fiindcă altfel pierde tunurile capturate la Arsuri.

Inamicul a pierdut de ieri legătura cu Cartiu-Turcinești și totuși se mai încăpățânează să reziste la Sâmbotin și dealul acestuia.

Trec Jiul cu artileriștii. Urmărim malul drept la confluența Jiului cu râul Sâmbotin și în galopul cailor ajungem iarăși prin Copitoi în lunca de sub Dealul Mare, pe care îl urcăm în trap și galop. De pe deal văd fanioane albe ridicându-se pe dealul Sâmbotin.

În satul Arsuri privind un tânăr telefonist, care plânge și nu-mi

răspunde decât: „Ich bin Beobachter” (observator), fiindcă de câte ori mă uit la el mă imploră în genunchi: „Verzeihung” (iertare).

Soarele a ieșit de o jumătate de oră de după dealuri și din părul înalt din mijlocul bateriilor, amenajat ca observator de germani, văd bine cu binoclu retragerea inamicului prin Hurez și Rugi de la Cartiu și Turcinești.

Trupă amică nu se vede și obuzierele noastre de la Căineni amenință să ne lovească. Încălecăm din nou pe cai și pornim cu prizonierul în întâmpinarea trupelor. Nici un om din cei rămași aseară aici cu plutonul Grigore Păsărin nu erau la tunuri.

Bătrânul Gheorghe Tomi, singurul suflet de om rămas în sat, ascuns într-un butoi, ne asigură că au trecut prin Arsuri la vale nemți: „Câtă frunză și iarbă”.

Plutonierul major Grigore Păsărin, împreună cu oamenii rămași, după o noapte de spaimă că vor fi făcuți prizonieri, ies acum din adăposturile de peste noapte și vin la tunuri. Trimit un om cu prizonierul la Tetila.

De data aceasta tragem câteva proiectile la Nord de Hurez și Nord de Rugi în batalioanele inamice ce se retrag în coloană de marș și tragem apoi neconținut în convoaiele inamice ce se văd retrăgându-se de la vama Veche spre poiana Mihai Viteazul. Pe la orele 12 sosesc timid trupe amestecate din batalionul II/18 cu sublocotenentul Ion Vâlcu și alți ofițeri din 71 și 5 Vânători.

Inamicul nebănuit a fi așa de aproape se instalase în zorii zilei în tranșeele luate de batalionul II + 18 Gorj (șanțurile-adăpost în picioare a fost săpate de Compania 7/18 în 1915-1916) la ieșirea de Nord a satului Arsuri (1200 metri depărtare de poziția tunurilor capturate).

Mergând călare în capul coloanei, sunt primit cu focuri de mitraliere și pușcași încă înainte de a ieși din sat.

Împart grupul de aproximativ 40 de oameni în două: sublocotenentul Ion Vâlcu cu o parte la Apus de șosea și cealaltă parte o dirijez la Est de șosea în râul Sâmbotin.

Mă înapoiez la tunuri pentru a scurta trecerea. În acest timp sosește și restul batalionului II/18 ca și restul trupelor domnului locotenent-colonel Ostroveanu.

Sublocotenentul Nicolae Comșa în după amiaza zilei se urcă pe acoperișul casei părintești, între mine și inamic și prin releu de oameni, îmi comunică distanța și efectul tragerii. Trag apoi pentru a sparge șoseaua strategică Buliga, între Vama veche și Poiana lui Mihai Viteazul, pentru a face imposibilă retragerea convoaielor inamice, obligate să se scurgă pe această grea pantă.

Lupta se angajează bine când sosesc în ajutor câteva tunuri de munte și artileriștii noștri.

Inamicul nu poate răspunde cu focuri de tun, dar se apără vitejește din poziția întărită pe care au întors-o și nu cedează decât târziu noaptea. În timpul nopții se retrage până la Poiana lui Mihai Viteazul lăsând patrule la înălțimea Schela și mina de antracit, pe râu.

În seara zilei de 15 octombrie 1916 predau cu chitanță, din ordinul domnului colonel Constantin Jipa (comandantul Brigăzii 21 Mixtă) cele 8 obuziere cu chesoanele lor și 2 căruțe de telefoane domnului Scarlat Petrioanu comandantul regimentului 21 artilerie.

Dorind tuturor vrednicilor mei camarazi din regimentul 18 Gorj purtare de eroism, cu care s-au remarcat de la începutul războiului, urez viață lungă șefilor mei pentru a ne putea conduce cu luminile lor mintale la realizarea a tot ce dorește sufletul românesc de 1000 de ani: **„O ROMÂNIE MARE”**, de acum mai încrezători în forțele noastre unite: **„Cu Dumnezeu înainte să zvârlim peste hotare trufașul de dușman”**. În ziua de 16.10.1916, Marele cartier general (M.C.G.) publică următorul Comunicat Oficial nr. 63: „În valea Jiului trupele noastre își continuă ofensiva urmărind pe inamic, care se retrage în munți. Am luat prizonieri 19 ofițeri și 250 oameni de trupă bavarezi.

Sublocotenent Nicolae Pătrășcoiu cu unitatea sa a luat două baterii de 105 mm germane din Regimentul 21 bavarez. Pieseile au fost imediat puse în acțiune contra inamicului și ne-au fost de mare folos

etc., etc.”

Comunicatul a fost reprodus în presa română, a beligeranților și a neutrilor. Coresponzenții de război aliați din România au comentat faptul în ziarele pe care le reprezentau.

Un ordin de zi dat de M.C.G. care s-a comunicat mobilizaților de front și din interior.

Acestea sunt numai câteva din faptele eroice a unor figuri gorjene, în primul război mondial.

P.S.

„Un ofițer în rezervă a făcut o ispravă din acelea care trebuiau trecute alături de victorii în comunicatul oficial.

Sublocotenentul Nicolae Pătrășcoiu cu câțiva oameni ai lui au luat două obuziere de 105 mm la Jiu și a început a improșca din ele pe dușmani.

A făcut minunea fiindcă era pe pământul lui”.

NICOLAE IORGA

CÂTEVA REACȚII LA DISPARIȚIA LUI ION C.BRĂȚIANU

Dr. Vasile Novac

Moartea surprinzătoare și prematură a principalului făuritor al României Mari a produs o mare durere în rândul partizanilor politici, a multor cunoștințe și prieteni, din țară și din străinătate. Cei mai mulți și-au exprimat, în prima fază, sentimentele lor către soția sa, Eliza I. Brătianu. Ne vom referi, în cele ce urmează doar la telegramele de compasiune, trimise, în anul 1927, soției sale.

George și Jeane Crețiano, la 24 noiembrie 1927, din Washington, împărtășesc durerea soției și-a țării,, recomandându-i „curaj și resemnare”¹.

La 25 noiembrie Vasile Goldiș, din Arad, deplângea „moartea marelui patriot”². În aceeași zi, Germain Laye era profund afectat de „ireparabila nenorocire”³.

În primele zile și-au exprimat prin telegrame, compasiunea: Bally de Castellane⁴ și Geneviere de Fleurs din Paris⁵ și Suleiman din Istanbul⁶.

În numele liberalilor din județul Ialomița, la 25 noiembrie,, C. Banu declară că Organizația Județeană a P.N.L., „adânc îndurerată de pierderea ilustrului său șef, venită în mod atât de neașteptat, deplânge, alături cu familia și țara întreagă, pe marele cetățean, făuritor al României Mari care, prin faptele sale, rămâne de-a pururi legat de istoria țării și sufletul popului român”⁷.

Din Oradea, episcopul Roman Ciorogariu deplângea pe „marele

patriot dispărut"⁸. Episcopul Clujului, Nicolae Ioan, îl definea ca soț ilustru și „mare fiu al neamului românesc”⁹.

Episcopul Husing Zahrabind, în numele său și al Comunității Armene, exprima condoleanțe „pentru marea pierdere ce o îndurați Dvs. și întreaga țară, prin pierderea celui mai mare bărbat de stat al României...

Rog Cerul să vă acorde consolarea divină, în marea durere ce năvălește pe Dvs. și întreaga României și pe care o împărtășesc, din adâncul inimii, toți cei care simt românește”¹⁰.

Marcuise Durazzo din Roma¹¹, Iancu Râșcanu din Atena¹², Stere și Constantin Crețescu din Viena¹³, ca și Lahhovari, tot din Viena¹⁴ se grăbeau să exprime condoleanțe soției marelui dispărut.

Pompiliu Băbescu, prefectul județului Mehedinți, susținea, cu această ocazie:” Năpraznica veste a aruncat cea mai crudă durere în inimile noastre. Iubitul și marele îndrumător al neamului nostru va rămâne de-a pururi cea mai luminoasă figură din istoria noastră politică, iar munca lui de neobosit slujitor în ogorul public asigură numelui său cea mai mare strălucire și merită glorie.

Județul întreg, în fața mormântului deschis, aduce, prin mine, omagiul său de pioasă și recunoscătoare amintire aceluia ce a fost cea mai gentilă întruchipare a sufletului românesc”¹⁵.

Cristea Stănescu, în numele Organizației județene P.N.L. din Ciuc, îl definește ca cel „mai iubit și stimat bărbat al națiunii noastre”¹⁶, iar Victor Antonescu și T. Racotă, din partea Comitetului Județean al P.N.L. Teleorman, îl definesc drept „făuritorul României Mari și Întregite”¹⁷.

Consiliul Județean Dâmbovița, Lucia L. Bogdan din Piatra, Radu Irimescu din New York, Goicu-președintele Camerei de Comerț și Industrie, Michel Sturdza, Silvia și George Boncescu din Washington, Kaupka – secretarul Legației Cehoslovaciei din Copenhaga, arhitectul Berindei, Opreanu-președintele Camerei de Agricultură, Elena Alistar-vicepreședinta Consiliului Național al Femeilor Române, Caliopi, Septimiu Mureșan și copiii, Ion Mavrocordat din Storojineț, Sorin

Popescu-președintele Consiliului Național al Studenților Creștini din România, Marie Jean Nicolescu Pragescu din Londra, Constantin Dumba, George Bădescu din Zătrene, Grigore Ghica Deleni, Nolly Harden Moravetz din Monte Carlo, Irene Gregoire Vulturesco din Paris, membrii Clubului Sportiv din Soroca, Organizația Liberală din Drânceni, Liseta și Alexandru Iordache Ionescu-proprietari de restaurant, își exprimau durerea pentru moartea „celui mai mare bărbat de stat român”¹⁸.

Din Arad, Micolaca, președintele Organizației Liberale, scria:

„Pe mormântul celui mai mare român, lacrimi depunem, iar în durerea nemărginită, consolare să fie ca sufletul marelui dispărut – făclie eternă – va rămânea neamului românesc”¹⁹.

Au mai trimis condoleanțe: Gogu Bastea, Ion Ion Băjan, Constantin Teodorescu, Iosif Cotârleț, preotul Spiridon Popescu, Ion Busuiocescu, Ion Băjan, preotul Lungianu, preotul Arnăuțescu, Ioan Bârloiu, Gheorghe Crețu Anastase – toți din Rucăr-Muscel; directorul Școlii de Meserii din Pitești, Alexandru Steriadi, președintele Cercului Comercial Industrial din capitala Argeșului și protopopul dr. Ștefan Cioroianu²⁰. Gheorghe I. Gheorghiu susține că „Școala de Meserii din Pitești s-a bucurat întotdeauna de bunăvoința și largul concurs al marelui Om, care a fost Ion I.C. Brătianu”²¹.

Dumitru Anastasiu, din Arad, scrie, între altele: „Surprins în regiunea Torontalului de grozava știre a morții scumpului președinte de onoare și zdrobiți în fața mării lovituri, vin în numele proprietarilor de vii ai Sindicatului Viticol Timiș-Torontal, să depun omagiile noastre de recunoștință aceluia care a înfrățit pe veci podgoriile Banatului, Aradului, Bihorului... Basarabiei cu Drăgășanii și Cotnarii Micii Români”²².

În ordinea păstrării, fixată, probabil de Eliza Brătianu, au mai exprimat condoleanțe: Patriche Râmneanu-președintele Asociației Învățătorilor Bănățeni, Gavril Mihaly-prefectul județului Maramureș, Schtzer Hauptman Totter, Așezământul Cultural „Luca Moise” din Ploiești, Organizația Liberală din Ineu-Arad, membrii Sfatului Neguțătoresc din Corabia-Romanați (prezidați de Constatin Teodorescu), Henry Rita din

Paris, prefectul de Soroca, în numele populației județului; Radu și Marie Brătianu din Timișoara, de Gerlige din Munchen, Marie Lucasioviici din Paris, Organizația Național Liberală din Sasca, Asociația Generală a Corpului Didactic al Școalelor de Meserii-prezidată de către inginer Ion Sterian; Mihai Petrescu-fost judecător din Florica-Ștefănești-Mișcel, Consiliul Comunal al Orașului Soroca, Cooperativa Putneană din Focșani, Maria Baiulescu-președinta Femeilor Române din Brașov, D. Veselovschi, Grigore Cernescu din București, magistrații Tribunalului și Parchetului din Soroca, Nicolae Rădulescu din München, Organizația Coloniei Căprești din județul Soroca, Organizația P.N.L. Scurtești-Buzău, Cancelaria Legației Române din Praga, Melanie Ghica și Charles Aline Greceanu din Râmnicul Sărat, Ion Atanasiu din Dolhasca, Organizația P.N.L. Mureș, Teodor Cerchez, pensionar; fost senator în timpul războiului; I. Cocea - din partea Organizației P.N.L. Satu Mare, Eleňa Meisner-din partea Asociației pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeilor Române; Consiliul Județean Covurlui, Pompilian Păltânea din Paris, preotul George Ionescu - președintele obștii „Spiru Haret” din Cenadul Vechi, corpurile didactice secundare din Satu Mare, cetățenii orașului Tg-Neamț, Maria Al.Tătăranu, Societatea „Viitorul” din Buzău, I.G.Marinescu - directorul Școlii Normale „Carol I”, P.Zupu-prefectul județului Fălciu, profesorul Vâlceanu-președintele Asociației Corurilor și Fanfarelor din Banat, dr. Vizanti-prefectul din Botoșani, Gheorghe Ionescu-președintele Camerei Agricole Fălciu, Comitetul Crucii Roșii Caracal, Organizația Liberală din Zonal- Dolj, Consiliul Comunal Botoșani, Comitetul, persoanele și orfanele Școalei de Educatoare „Pia Brătianu”-București; Uniunea Funcționarilor din Comerț, Industrie și Birouri din România-prezidată de C.Eftimescu; Ion Dumitriu-prefectul de Dâmbovița, Valeriu Bulgaru din București, E.G.Burghilea-președintele Ateneului Român din Dorohoi, Consiliul Județean Neamț, Organizația Liberală din Balotești Ilfov, Corporația de Meseriași Iași, Florescu-primarul orașului Dorohoi, Robert Juster din București, Organizația P.N.L. Roman, Elena Mălinescu din București, N.D. Nicolau-

prefectul județului Muscel, Organizația P.N.L. Fălciu, Anie George Diamandi cu copiii și primarul N. Papahagi din Balcic²³.

Ne mulțumim să citim doar câteva extrase din ultimele telegrame amintite: Societatea „Viitorul” din Buzău îl numea „protectorul și ocrotitorul drepturilor noastre civice”²⁴, profesorul Vâlceanu îl considera cel „mai mare bărbat de stat al neamului nostru”; prefectul de Muscel era adânc îndurerat „pentru pierderea scumpului nostru soț și celui mai mare român”, iar primarul Balcicului socotea că: „țara pierde pe cel mai mare om al ei făuritorul României Mari. Neamul va fi în veci, recunoscător”²⁷.

După cum se vede Eliza I.I.C. Brătianu a primit numeroase mesaje de compasiune de pe între cuprinsul țării și din toată lumea. Este de mirare că șefii partidelor politice nu l-au iertat nici la moarte. Nu s-au grăbit să-și exprime regretul pentru pierderea suferită de România, nici Iuliu Maniu, nici Nicolae Iorga, nici Alexandru Averescu, nici alți lideri politici.

La moartea lui Take Ionescu, Ion I.C. Brătianu a procedat altfel. A rostit un frumos discurs, la 30 iunie 1922, pe care-l cităm, aproape în întregime:

„Strălucitele facultăți ale lui Take Ionescu nu se puteau stinge fără ca o durere mare să se întindă în tot cuprinsul României.

În numele guvernului, părtași al acestei dureri, aduc omagiul nostru pios memoriei acelui care, 40 de ani, a participat la viața politică a statului român și care, la realizarea unității naționale, a putut zice „major pars fui”; aceleia care constituie o figură ilustră și reprezentativă din luptele pentru dezvoltarea României moderne și pentru întregirea neamului.

În marile frământări ale lumii, însușirile lui Take Ionescu n-au stat în întuneric și numele lui s-a făcut ilustru și în politica generală a lumii. Concetățenii săi, prietenii și adversarii se simțeau măguliți de acest renume european, precum fuseseră încântați de fenomenul elocinței sale...

Nu-mi revine mie a espune aci rostul concepțiunilor politice ale

omului pe care-l plângem și-l slăvim.

Moartea pune capăt patimilor inerente, luptelor în care se înfruntă și se ciocnesc ideile și principiile contradictorii. Ea nu poate, însă, curma deosebiri de concepții și de metodă din care este constituită însăși viața politică și care, în evoluțiunea lor, străbat generațiile și le supraviețuiesc. Dar respectul acestor deosebiri, fără a pomeni vremuri mai depărtate, a îngăduit Partidului Național Liberal să colaboreze cu Take Ionescu, în forme deosebite, în timpul Războiului Balcanic și în timpul Războiului Mondial.

Din ambele colaborări, pe lângă admirația datorată însușirilor sale intelectuale, am păstrat amintirea duiosă a relațiilor simpatice, prin care inima lui ușura dificultățile, fără de care nici o colaborare nu se face.

De aceea, la omagiul datorat de guvern, unesc și expresiunea durerii Partidului Național Liberal, pentru colaboratorul marilor zile de nădejde și de jertfă.

Facă cerul ca în simțământul unanim ce înconjoară jalea lor, să afle o alinare scumpa soție și familie”²⁸.

NOTE:

1. Biblioteca Națională. Colecții Speciale, fond Brătiani 385, f.1.
2. Ibidem, f. 2.
3. Ibidem, f. 4.
4. Ibidem, f. 5.
5. Ibidem, f. 8.
6. Ibidem, f.9.
7. Ibidem, f.7.
8. Ibidem, f. 10.
9. Ibidem, f. 11.
10. Ibidem, f. 13.
11. Ibidem, f. 12.
12. Ibidem, f. 14.
13. Ibidem, f. 15.
14. Ibidem, f. 16.
15. Ibidem, f. 30.
16. Ibidem, f.f. 31-32.

17. *Ibidem*, f. 32.
18. *Ibidem*, f.f. 36-72.
19. *Ibidem*, f. 73.
20. *Ibidem*, f.f. 74-78.
21. *Ibidem*, f.76.
22. *Ibidem*, f. 79.
23. *Ibidem*, f.f. 81-145.
24. *Ibidem*, f. 121.
25. *Ibidem*, f. 124.
26. *Ibidem*, f. 142.
27. *Ibidem*, f. 145.
28. *Idem*, fond Arhiva I.I.C.Brătianu, I, mss.2, f.f 1-2.

GRIGORE IUNIAN – MINISTRU (II)

Dr. Nicolae Mischie

3. Contribuția lui Grigore Iunian la activitatea Parlamentului (II)

Ca ministru de Justiție, Grigore Iunian a trebuit să se ocupe și de multe alte probleme ce intrau în competența ministerului al cărui titular era. Unele din acestea le reclamau instituțiile judecătorești inferioare din teritoriu dar și din capitală, altele însăși ministrul.

În același timp, Grigore Iunian avea și calitatea de deputat și participa la ședințele camerei Deputaților și la Senat atunci când trebuie să răspundă diverselor interpelări, să participe la ședințele unor organe judecătorești, să stabilească anchete reclamate etc.

În ziua de 13 ianuarie 1929, ministrul Justiției a participat la solemnitatea deschiderii noului an al Consiliului legislativ unde a luat cuvântul asigurând „membrii Consiliului Legislativ că guvernul este hotărât să strângă cât mai mult relațiile dintre Consiliu, corpurile legiuitoare și guvern pentru ca colaborarea acestor organe să fie cât mai rodnică și folositoare țării.¹

În a doua jumătate a lunii ianuarie, în Parlament se discuta mesajul Tronului. Grigore Iunian a primit misiunea din partea guvernului de a răspunde din partea și în numele guvernului. „Eram obligat să îndeplinesc acest act de disciplină” spunea Iunian în ședința din 29 ianuarie. „Dezbaterile la Adresă în acest an vor avea o amploare mai mare decât până acum și au un caracter politic de o deosebită importanță”.² Și mai departe: „pentru prima oară țara are un guvern care vine pe baza unui program al său propriu, cu hotărârea de a-l realiza și cu încrederea acordată apoi de opinia publică pentru realizarea

acestui program". În continuare făcea câteva considerații pe baza constatărilor făcute cu ocazia adresei de răspuns la mesaj. O primă constatare: e posibil, în limitele țării noastre de curând încheată să obținem colaborarea tuturor cetățenilor independent de clase și categorii sociale, independent de naționalitate, independent de confesiune. Pentru aceasta – declara Grigore Iunian – trebuie un singur lucru: sinceritate în gândire și în metodele de realizare.

Am susținut totdeauna că o politică de apropiere cu minoritățile este posibilă dacă se realizează dorințele lor în limita declarațiilor făcute cu prilejul Unirii la Alba Iulia și avem satisfacția să constatăm că această credință a noastră nu a însemnat o iluzie; această constatare o facem reamintindu-ne declarațiile rostite aici de reprezentanții minorităților – domnii Roth, Kracalia și de al grupului parlamentar, dl. Ficher...

A doua constatare remarcată de Iunian era aceea a „viabilității și utilității regimului parlamentar. Nu au lipsit nici la noi detractorii acestui regim, întemnițați pe alte considerațiuni decât cele ale detractorilor din alte țări. Am avut și la noi atacuri foarte dârzi... cu cei care au declarat adversari ai regimului parlamentar". În continuare încerca să-i înțeleagă arătând că „modul cum au funcționat parlamentele trecute nu era poate de natură să întărească credința în utilitatea acestui regim” dar că Parlamentul creat prin liberă manifestare a voinței obștești, că prin modul cum va lucra se va constata utilitatea acestei instituții și se va putea trage convingerea că în dezvoltarea democratică a țării regimul parlamentar este departe de a înfățișa o instituție perimată...”³

Mai departe lua poziție față de acuzațiile reprezentanților Partidului liberal și Partidul Poporului că alegerile nu ar fi fost libere. „Deocamdată, domnilor, în legătură cu constatarea pe care o facem, pot spune că efectele alegerilor libere sunt incontestabile: am redat valoarea regimului parlamentar, l-am arătat viabil. S-a realizat nu numai faptul că discuțiunile între diversele concepții și diversele ideologii pot acum să aibă loc în incinta acestui Parlament, dar am avut și un răspuns la o preocupare foarte mare a fiecăruia din noi. În ultimul timp se auzea

foarte adeseori rostindu-se această îngrijorare: a avut țara de mult oameni de valoare, dar acum generațiile apar din ce în ce mai pipernicite. A fost suficient să reîntronăm regimul constituțional parlamentar, pentru că, prin manifestațiile pe care o bună seamă din membrii acestei majorități le-au prilejuit la această tribună, să se vadă că țara noastră și lumea politică este departe de a fi lipsită de rezervele necesare pentru acțiunea de încheiere și consolidare pe care țara o așteaptă de la noi.⁴

O a treia constatare: „Într-o viață parlamentară, reală, nu pot înfrunta destine decât partidele politice care au la baza lor o ideologie sinceră, apropiată și aplicată sau care au în fruntea lor personalități de mare valoare”. Pornind de la această constatare împărțea partidele în două: acelea care au făcut discuție obiectivă și acelea care au făcut doar scurte declarații. În acest context arată și de ce PNT a încheiat cartel cu socialiștii: „nu numai că avem un țel comun acela de a lupta alături pentru întocmirea unui regim democratic, dar și pentru că am socotit că în chipul acesta servim interesele superioare ale țării...” În continuare s-a referit și la alte probleme: „chestiunea muncitorească”, problema chiriilor, modificarea legii electorale, declarațiile partidelor liberal și averescan etc⁵.

Un articol din numărul 392 al ziarului „Dreptatea” era intitulat „Luminosul discurs al d-lui Iunian” și încerca să evidențieze calitatea discursului și să diminueze poziția adversarilor „un duel oratoric din care adversarii – Duca și Goga – au ieșit literalmente sfârtecați”⁶.

În ziua de 2 februarie un articol semnat de M. Sevastos făcea un portret lui Grigore Iunian scriind, între altele: „Istoria politică înregistrează la loc de frunte un discurs care zugrăvește o luptă ce redă zbuciumul unei generații. Dacă un discurs în care se reconstituie o epocă „și mai departe” un prilej de delectare politică și artistică azi, un document de reconstituire a unor vremi – mâine.

Grigore Iunian a reușit să dea o formă aleasă tuturor gândurilor și sentimentelor unei generații. A pătruns cu mintea-i ageră, până dincolo de dorințele noastre”⁷.

Autorul articolului mai avea și alte aprecieri elogioase care au și ceva adevăr dar prea era idealizat Grigore Iunian.

La câteva zile, în ședința Senatului Grigore Iunian a răspuns unei interpelări a lui C. Argetoianu care reclama neregularități săvârșite în alegeri la Tutova, afirmând că „alegerile nu au fost libere”. Profitând de această provocare Iunian se referă pe larg la alegeri, dar și la „serviciile aduse țării de către PNT” spunând: „dacă nu ar fi să vă spun că am făcut cu neputință în viitor aplicarea sistemului, metodelor practice de guvernele trecute și încă am adus reale servicii țării; am pacificat spiritele de la situațiunea de nesiguranță și de temere în care noi ne aflam acum câteva luni, și pe care dv. o cunoașteți; avem astăzi o atmosferă prielnică care ne permite să lucrăm în voie ca să obținem rezultate pe care dv. v-ați străduit ani de-a rândul să le obțineți fără să fi putut ajunge la ele”⁸

Răspunzând la unele afirmații ale lui C. Argetoianu precum că oamenii guvernului n-ar fi „genialitățile necesare” Iunian preciza că, nici nu ar dori să aibă genialități de tipul celor care au fost anterior acestor alegeri. „Noi suntem oameni modești, veniți pe aceste bănci pe baza unei încrederi quasi-unanime a țării și cu hotărârea de a lucra cinstit și pentru a apăra ceea ce a câștigat în aceste alegeri, adică încrederea poporului și atmosfera de cinste și de legalitate pe care am reușit să o creem”.

Supărat pe o declarație a lui Argetoianu precum că ancheta făcută la Tutova „nu a fost din proprie inițiativă ci indicată de cineva”, ceea ce era de fapt o jignire, Iunian zicea: „cu alte cuvinte și slăbiciune și lipsă de înțâietate în conducerea Departamentului” și îi preciza: „Mi-am făcut și în acest caz datoria întreagă cum mi-am făcut-o în atâtea împrejurări de când sunt în fruntea departamentului”. Apoi continua să-i atragă atenția că mai bine s-ar ocupa să vadă „modul impecabil” cu care magistrații și-au îndeplinit datoria în toate părțile decât să amintească un caz, două, trei, care s-au întâmplat pe întregul cuprins al țării”.⁹

După venirea lui Grigore Iunian în fruntea Ministerului de Justiție, a primit multe rapoarte și reclamații de la organele locale în legătură cu lipsurile și greutățile întâmpinate în rezolvarea atribuțiilor de serviciu. Aceste rapoarte erau întocmite în vederea alcătuirii bugetului pe anul 1929. Deși nu avea încă aprobat bugetul, a început să ia unele măsuri pentru a ușura activitatea organelor în subordine. Drept urmare au început să-i fie adresate întrebări în Parlament. Astfel în ședința de la Cameră din 05 februarie 1929 a fost întrebat „dacă nu înțelege că este vremea să se înceteze în magistratură cu crearea de posturi fără buget. Răspunsul lui Grigore Iunian a fost prompt și anume că măsurile făcute sunt în legătură cu un intens plan de activitate menit să ușureze distribuirea mai lesne a Justiției¹⁰.

În urma unei interpelări a deputaților Rang și Iovipale despre numirile și înaintările din magistratură, a luat cuvântul ministrul Grigore Iunian ca „să lămurească punctul de vedere al guvernului și al lui”. De la început ținea să precizeze că pe bună dreptate s-au evidențiat „relele adânci de care suferă Justiția” cunoscute și de el din rapoartele șefilor instanțelor din țară, de la cea mai modestă judecătorie rurală până la Înalta Curte de Casație și Justiție. Pentru o mai judicioasă înțelegere și evidențiere a problemelor, ministrul și-a împărțit expunerea în trei părți: 1. constatările făcute la minister; 2. relele de care suferă justiția și remediile ce se impuneau.

Dintre lipsuri erau evidențiate; lipsa de localuri, și unele fiind insalubre; lipsa de personal și ca urmare, amânarea proceselor și lungirea termenelor; lipsa de materiale, mobilier și chiar lipsa unor secții etc. Analizând toate aceste lipsuri arătate în rapoarte „examine, cenzurate și apoi transformate însumează enorma sumă de 55.500.000 lei”¹¹, ținea să precizeze Iunian.

Data fiind situația financiară grea a țării „nu mi-a îngăduit să angajez fondurile necesare”. Ceea ce s-a putut să facă a fost acordarea prin buget, la personal, a unui spor de 30 de milioane care a însemnat o relativă îmbunătățire”.

„Nu am putut prevedea în bugetul pe anul acesta nici măcar plata sumelor pentru localurile făcute”.

Situația personalului era una din cele mai grele. Lipsa de personal era generală, începând de la judecătoriile de ocol, mai ales din Ardeal, până la minister. Lipseau judecătorii, funcționarii de grefă dar și personalul inferior.

Informează că în aceste condiții grele a luat totuși unele măsuri: înființarea unor secții noi la unele tribunale, avansarea unor funcționari și redistribuirea lor și a atribuțiilor, rearondarea unor localități pe judecătorii etc.

Într-un capitol al expunerii sale a schițat „programul ministrului de Justiție”; spunea că trebuie făcute sacrificii pentru dotarea instituțiilor judecătorești cu localuri proprii și sănătoase, să le doteze cu materiale de care au nevoie, înmulțite completele de judecată etc¹².

Își puna speranța că o parte din probleme vor fi rezolvate și prin legea de organizare judecătorească ce se pregătea.

Ne vom ocupa și de „asigurarea independenței magistraților, va îndeplini programul nostru formulat precis și anume: înscrierea în lege a principiului înaintării pe loc și al gradăției și, în același timp, pentru a asigura independența tuturor magistraților de influențe politice să înscriem în lege desemnarea membrilor parchetului dintre judecătorii inamovibili.”

Deși trecuseră numai trei luni de când era ministru totuși a văzut multe lucruri care l-au nemulțumit, unele incredibile pentru omul cinstit. De aceea, probabil, în răspunsul la interpelare nemulțumirile au răbufnit. Se simte aceasta și din următoarea afirmație: „Domnilor, deși până acum nu am fost tentat niciodată să cedez stăruințelor politice și poate sunt unii prieteni ai mei, foarte buni care s-au plâns chiar de o prea mare rezistență a mea și sper că această nemulțumire să fie trecătoare și nu va altera cu nimic cele mai excelente raporturi pe care membrii guvernului trebuie să le aibă cu membrii majorității, dar în orice caz vreau să iau și în contra mea garanții”. Amintește de unele prevederi legale care au

fost și până atunci – examenul pentru promovare – dar care nu s-au respectat și din această cauză a găsit multe nereguli greu de înțeles. „Mi-am impus ca o datorie de la care nu mă voi abate, ținea Iunian să precizeze, să înaintezi pe magistrați ținând seama de porunca legii, în ordinea clasificării și a tabelelor încheiate”.

Și în concluzie zice: cu măsurile acestea pe care le vom lua în viitor, cu asigurările de înaintare pe loc, cu asigurarea gradațiilor și cu asigurarea altor norme pe care le socotim neapărat necesare, cu salarizarea excepțională a magistraților și cu inamovibilitatea¹³ credea că va îmbunătăți situația. Ce naivitate. De ea avea să-și dea seama mai târziu.

Mai trebuie amintită o interpelare făcută chiar de un coleg al lui Iunian și anume Vică Georgescu, care a întrebat cum este cu purificările din magistratură de elemente care umbreau prestigiul acestei instituții. Între altele Iunian a spus: că „în prezent inspectorii judiciari anchetează patru sute de cazuri, că a luat măsuri pentru purificare și în această privință nu face decât să aplice la guvern programul din opoziție ținând seama de înalta răspundere ce are ca ministru al Justiției. Concluzia dânsului era: un perfect acord între majoritari și membrii guvernului, o perfectă lealitate din amândouă părțile.

În fapt măsura luată de ministru de a înlătura elementele necinscrite a lovit și în unele elemente național țărăniste ceea ce de fapt i-a nemulțumit pe colegii lui. Răspunsul lui Iunian a fost comentat câteva zile de presa liberală care-l socotea ca un început al conflictului între majoritate și ministrul Grigore Iunian.¹⁴

Pe lângă activitățile impuse de executarea acțiunilor Judecătorești, mai interveneau problemele cu care se adresau diferiți cetățeni, inclusiv din personalul ministerului Justiției, audiențele ca și interpelările la care trebuia să dea răspuns.

4. Preocupări pentru bunul mers al Ministerului

În afară de îmbunătățirea legislației în domeniul juridic, de

activitățile față de personalul ministerului, mai erau de rezolvat și alte probleme.

Una din problemele principale ale oricărui minister era asigurarea condițiilor materiale pentru buna desfășurare a activității. În acest scop Parlamentul nou ales, între preocupările imediate a avut-o și pe aceea de a discuta și adopta proiectul de buget pe anul 1929.

Ministerul de Justiție era prevăzut, în proiectul de buget,¹⁵ cu suma:

La venituri 140.500.000 lei ceea ce însemna,
Față de 1928, o creștere cu..... 20.500.000 lei

La cheltuieli..... 1.146.686.000 lei cu o creștere
Față de 1928 de 69.686.000 lei

La ceea ce privește sporul la cheltuieli în sumă de 69.686.000 lei peste bugetul pe 1928 era astfel repartizat:

46.591.000 lei la personal

22.655.000 lei la materiale

Din totalul recapitulativ rezultă că pe anul 1929 Ministerul de Justiție cuprindea 13.236 persoane pentru care s-a acordat un credit de 980.626.000 lei și pentru materiale 166.060.000 lei.

Deci totalul cheltuielilor Ministerului de Justiție pe anul 1929 era prevăzut la 1.146.686.000 lei,¹⁶ sumă pe care ministerul o aprecia ca nesatisfăcătoare.

Ministerului Justiției i s-a mărit numărul personalului cu aproximativ 250^{x)} persoane. În general efectivul de personal a crescut la toate ministerele.

La începutul lunii iunie 1930 a apărut o nouă problemă internă în viața politică a țării, problemă ce va cuprinde toate forțele politice și mai ales PNT, partid ce guverna țara, și anume, prințul Carol care

părăsise țara în 1926, se întorcea fraudulos, poposind la Cotroceni. Conducerea PNT nu era în necunoștiință de revenirea lui Carol, dar se aștepta să fie mai târziu.

Consultările avute cu diverși oameni politici în noaptea de 6-7 iunie i-au arătat lui Carol că nu va întâmpina opoziție prea serioasă. Trebuia să-și spună cuvântul și guvernul. Dar șeful guvernului, dorea ca mai întâi Carol să intre în Regență, ca prim regent, deci o formulă tranzițională. Contrar așteptărilor, Carol a refuzat oferta.

Urma să-și spună cuvântul guvernul. În ședința Consiliului de miniștri din 07 iunie 1930, când s-a discutat situația lui Carol pentru soluția propusă de Iuliu Maniu s-a pronunțat numai o parte a membrilor guvernului: Al. Vaida Voevod, V. Madgearu, Voicu Nițescu, Șt. Cicio Pop și Traian Bratu. Majoritatea miniștrilor în frunte cu Ion Mihalache și Grigore Iunian s-au pronunțat pentru proclamarea lui Carol ca rege. Grigore Iunian^x, după câte ne spune Pamfil Șeicaru, și-a prezentat în acest mod punctul de vedere: „s-au guvernul menține intangibilitatea actului constituțional de la 04 ianuarie 1926 și invită pe Prinț ca în termen de 24 de ore să părăsească țara, sau anulează actul constituțional, repune pe Prinț în drepturile care decurg din calitatea lui de prim născut și îl proclamă rege.”¹⁷

Cele relatate de Pamfil Șeicaru în ședința Consiliului de miniștri sunt amintite și de Grigore Gafencu. La data de 01 martie 1931 în timpul unui dejun la M. Manoilescu, între alte probleme discutate a fost și aceea despre întoarcerea regelui. „ședința Consiliului a început pe la orele 11 noaptea și a durat, cu unele întreruperi 20 de ore. Mihalache și Iunian au fost între timp la Cotroceni unde au discutat cu Carol după care au revenit la Consiliu, unde Mihalache, Iunian pledează pentru imediata proclamare de rege a prințului Carol. Toți acești membri ai guvernului sunt de aceeași părere. Lucrurile sunt prea înaintate pentru a mai putea da înapoi... Iunian întrbuințează cu o vădită mulțumire toate resursele dialecticii sale pentru a convinge pe Maniu că nu mai e vreme de șovăire. Liniștit, dar hotărât, Maniu nu cedează... Iunian, de altă parte, care a

grăbit întoarcerea prințului pentru a dejuca planurile lui Maniu, planuri care în închipuirea lui Iunian erau întinse și machiavelice: autotputernicia, stăpânirea Regenței, Republica...! Era firește doritor să-și desăvârșească până la capăt și cât mai repede biruința, fără a mai lăsa lui Maniu nici timp, nici putința să pertracteze cu prințul Carol".

Totuși Maniu a fost la Cotroceni de unde „s-a întors convins că prințul vrea să fie rege”.

Consiliul și-a reînceput ședința unde Maniu „declară că nu se împotrivește dorinței generale ca prințul să fie proclamat rege, nu vrea însă să prezideze el această proclamare, deoarece a jurat credință regelui Mihai.¹⁸

În ziua de 07 iunie 1930, după ce Maniu n-a reușit să-și impună punctul său de vedere și să-l determine pe Carol să-și refacă căsătoria cu principesa Elena și în același timp să se despartă de Elena Lupescu, Maniu a demisionat, motiv că face aceasta deoarece „nu a putut realiza în sânul Consiliului de miniștri acordul asupra chestiunii constituționale la ordinea zilei”,¹⁹ iar în fața Înaltei Regențe motivând că nu-și poate călca jurământul pus față de regele Mihai.

Urmare a acestei situații a fost formarea unui nou guvern național-țărănesc condus de Gh.Gh.Mironescu, guvern ce avea misiunea să realizeze restaurația.

La 9³⁰ noul guvern a depus jurământul în fața regelui. Apoi Patriarhul Miron Cristea și C. Sărățeanu, regenți, și-au dat demisia din regență, puterile constituționale trecând asupra Adunării Naționale. Reprezentanța Națională a fost convocată pentru duminică 08 iunie pentru a decide asupra executării prerogativelor regale²⁰.

Grigore Iunian nu numai că s-a opus în cadrul guvernului soluției propuse de Maniu, lui însă i-a revenit misiunea de a prezenta, în ședința comună a Camerei și Senatului, sub numele de Reprezentanță Națională, proiectul de lege în numele „câtorva sute” de parlamentari, prin care legile din 04 iunie erau anulate, astfel încât Coroana revenea lui Carol. Reprezentanța Națională a hotărât cu 485 bile albe și una

neagă proclamarea lui Carol ca rege. Deci după trei zile de anevoioase negocieri, Carol a fost proclamat rege.

Dintre cei care au luat cuvântul în această Constituantă a fost și Grigore Iunian. A anunțat că nu ține o cuvântare ci dorește să „desprindă doar câteva constatări”. Ședința era o ședință festivă în care s-au adus numai elogii lui Carol, fiecare dorind să apară cât mai bine în fața noului Suveran. Între aceste constatări ale lui Iunian: „regele Carol nu este adus de nici o categorie socială, nici de un partid politic, cu atât mai puțin de prieteni personali. Regele Carol este adus prin voința generală unanimă a acestei țări... A doua constatare care se desprinde este maturitatea de gândire și de manifestare a poporului român” și după ce explica această „maturitate” continua: „Avem în același timp mulțumirea că putem să dovedim astăzi că Parlamentul răspunde la misiunea lui, pentru că astăzi noi ,aici ne-am erijat în toată puterea în rolul nostru de adevărați reprezentanți ai națiunii și nu facem astăzi decât să reamintim în numele ei cuvântul hotărâtor și care va chezăsini desigur fericita și rodnică domnie a aceluia pe care-l salutăm, în numele dumneavoastră, cu cuvintele: „Fii bine venit”, „Să trăiești Majestatea ta”.²¹

După ce a prezentat actul restaurației Gh.Gh. Mironescu și-a depus mandatul, în seara zilei de 08 iunie, pentru ca noul rege să-și execute dreptul constituțional de a numi președintele Consiliului de Miniștri și a primi jurământul guvernului.

Carol al II-lea a încredințat mandatul lui Iuliu Maniu dar acesta a refuzat, sub motiv că starea sănătății îi impune un imediat repaus de câteva luni.

După aceasta, la sugestia lui C.Argetoianu, a fost însărcinat cu formarea guvernului generalul Prezan. Nici el însă n-a reușit și astfel, la 15 iunie și-a depus mandatul.

Din nou a fost solicitat Maniu²² care, de această dată a acceptat, fapt ce demonstra clar că motivele invocate la 08 iunie erau doar o circumstanță. Acest accept s-a făcut în urma promisiunii lui Carol că se va încorona la Alba Iulia împreună cu Elena, fosta lui soție, în luna

septembrie 1930, ceea ce în concepția lui Maniu însemna neadmiterea revenirii în țară a Elenei Lupescu.

Dar la 12 august 1930 a sosit în țară Elena Lupescu. „După câteva săptămâni, pe la începutul lunii septembrie, a căutat să dea o cât mai amplă publicitate prezenței ei în țară”²³.

Efectul acestei publicități n-a întârziat să se producă. Iuliu Maniu și-a înaintat regelui demisia, întrucât Carol nu-și ținuse angajamentul de a se împăca cu fosta soție. S-au încercat artificii pentru a nu apare ca un afront regelui. Maniu a cerut înlăturarea lui M. Manoilescu din guvern care, pentru că nu era parlamentar, el fiind însă cel care se ocupase de aducerea în țară a Lupeascăi; în același timp cerea înlăturarea și a colonelului Gabriel Marinescu, prefect al poliției Capitalei care fusese numit prin decret regal la 11 iunie 1930, fără aprobarea prealabilă a guvernului. Aceștia însă erau, oamenii regelui. Nevoind să accepte aceste schimbări, Maniu a insistat să i se primească demisia. Situația a rămas neclarificată, regele neacceptând nici modificări în guvern și nici demisia lui Maniu. În cele din urmă Maniu a invocat iarăși starea de sănătate. Regele a acceptat demisia.

La 10 octombrie 1930 în fruntea guvernului a revenit Gh.Gh. Mironescu. În guvern au fost incluși trei oameni de încredere ai regelui: M. Manoilescu, Grigore Iunian^x și Emil Hațeganu. Acest guvern va sta până la 18 aprilie 1931.

De remarcat că de fapt, cu mici modificări, guvernul a continuat activitatea. Ar fi fost posibil să se solidarizeze cu șeful său și să demisioneze în bloc dar guvernul n-a făcut-o și nici Maniu n-a cerut-o. Toți miniștrii au rămas la posturile lor, regele primind doar demisia șefului guvernului. În cazul solidarizării membrilor guvernului cu președintele ar fi putut urma o criză de guvern și noi alegeri, care având loc în timpul unei campanii contra imoralității capului statului și solidarizându-se toate forțele politice s-ar fi putut solda cu înlăturarea lui Carol. Dar n-a fost să fie așa. Pentru a doua oară se săvârșea iarăși o greșală ce-i arăta regelui neputința oamenilor politici, cerându-i condiții pentru rezolvarea

scopurilor sale.

În acest timp situația economică a țării cuprinsă de criză generală a continuat să se agraveze. Problemelor vechi nerezolvate se adăugau altele noi, ceea ce făcea ca populația țării să trăiască în una din cele mai grele perioade. Toate acestea au avut urmări profunde în viața politică, în sistemul de guvernare, cea ce a făcut ca guvernul Mironescu să-și încheie activitatea.

După ce a fost demis guvernul Mironescu, la 4 aprilie 1931, a urmat o perioadă scurtă de criză politică, timp în care Carol s-a orientat spre alte soluții. I-a încredințat, mai întâi, lui N. Titulescu mandatul de a forma guvernul. Mașinațiunile politice, mai ales acțiunile lui C. Argetoianu de a forma un guvern în sensul dorit de rege, era o piedică în orientarea lui Nicolae Titulescu care dorea un guvern de Uniune Națională. neputând ajunge la o astfel de formațiune guvernamentală, Titulescu a încercat constituirea unui cabinet de „personalități și tehnicieni”, fără dizolvarea Parlamentului în funcțiune, cu majoritate național-țărănistă. Aceasta însă nu era în vederile grupării carliste considerând că ar fi la discreția lui Maniu. Înțelegând mașinațiunile Camarilei ce se făcea în spatele său și imposibilitatea constituirii unui guvern „de Uniune” în afara partidelor, Nicolae Titulescu și-a depus mandatul la 17 aprilie 1931.

La 18 aprilie 1931 a fost însărcinat cu formarea guvernului N. Iorga, secondat de C. Argetoianu, omul Camarilei regale, o replică pe care regele o dădea partidelor politice care nu au înțeles să răspundă la apelurile ce li s-au adresat și era în același timp o lecție pentru ele, arătându-le că țara se poate conduce, la nevoie, și cu un guvern în afara partidelor²⁴.

Nici din acest guvern Grigore Iunian nu a făcut parte. Guvernul Iorga-Argetoianu s-a confruntat cu greutăți insurmontabile cărora n-a putut să le facă față. De aceea la 31 mai 1932 și-a înaintat demisia. I-a urmat iarăși un guvern național – țărănesc condus de Al. Vaida Voevod, de la 06 iunie până la 10 august 1932 și iarăși Vaida de la 11 august la 19 octombrie 1932 când a revenit în fruntea guvernului Iuliu Maniu, dar

numai pentru câteva luni, pentru că la 14 ianuarie 1933 în fruntea guvernului va reveni Al. Vaida Voevod până la 13 noiembrie 1933.

Deci, într-o perioadă de numai câțiva ani s-au perindat la cârma țării opt guverne formate de Partidul Național Țărănesc, între ele fiind, pentru 13 luni, un guvern de specialiști, guvernul Iorga-Argetoianu.

Această perioadă a fost caracterizată de o puternică criză economică și politică, de frământări politice sociale deosebite soldate în 1929 și în 1933 cu asasinat, arestări și condamnări la închisoare. Principalele probleme ale vieții economice nu numai că nu și-au găsit rezolvare, dar ele sau agravat considerabil cu urmări profunde în viața țării, dar și a partidului de guvernământ.

În această perioadă, ca o expresie a crizei politice, care tindea să devină o criză de regim, a fost activitatea forțelor reacționare, de dreapta și de extremă dreaptă²⁵.

5. Părăsirea Partidului Național Țărănesc

Multiple greutateți obiective, dar și subiective pe care le-a întâmpinat Partidul Național Țărănesc la guvernare, faptul că nu a putut răspunde tuturor necesităților pe care le ridica viața, n-a putut mulțumi pe toți membrii din conducerea guvernului și a partidului, n-a putut să armonizeze interesele și concepțiile, au dus la puternice frământări în conducerea partidului, soldate chiar cu plecări din partid așa cum s-a întâmplat în 1930 cu C. Stere...

Unul dintre cei care nu s-au putut acomoda, nu s-a putut împăca cu stilul nici cu metodele de conducere, ale partidului dar mai ales cu părăsirea de către conducerea partidului a multor prevederi ale programului partidului, a fost și Grigore Iunian.

Momentul „restaurației” a făcut să se adauge noi aspecte la situația din partid. La venirea lui Carol, așa după cum s-a văzut, în sânul guvernului erau două opinii: a lui Maniu susținând proclamarea lui Carol ca regent a lui Mihalache, Iunian și alții care susțineau proclamarea lui ca rege. „Dl. Iunian a ținut să propună Adunării Constituantei proclamarea ca rege, fapt ce a îndârjit și mai mult pe

șeful partidului... Fricțiunile au continuat accentuându-se, mai ales că Iunian lăsase să se înțeleagă că ar fi „homo regius” și la o eventuală schimbare de regim ar fi spus să primească sarcina de prim-ministru.

La rândul lui Grigore Iunian era supărat că nu i se dăduse Ministerul de Interne și nu pierdea nici o ocazie de a-și manifesta nemulțumirea față de modul cum înțelegea să guverneze Maniu²⁶.

Nemulțumiți pentru funcții mai erau și din partea altora²⁷.

La 10 iulie 1931, Grigore Gafencu nota despre cele discutate cu Iunian, Răducanu și Kaufman la „Colonade”. „Îl întreb pe Grigoriță ce l-a îndemnat să fie carlist. Răspunsul e cel așteptat și corespunde lămuririlor pe care le-am însemnat în acest caet: slăbiciunea Regenței. Numirea lui Sărățeanu l-a hotărât pe Iunian să îmbrățișeze cauza restaurației. Din motive politice, în primul rând: țara nu mai avea nici-o cârmă, nici-o axă fixă, deoarece Regența era un caraghioslâc! – ne trebuia o monarhie solidă. Din motive personale, de asemenea, pe care de altfel nu le mărturisește: pentru a ridica o piatră în calea atotputerniciei lui Maniu.

Înțelepciune politică și patimă – e întreg Grigoriță. Înțelepciunea i-a arătat calea, patima l-a hotărât să lucreze repede. Și tare mă tem că în ziua sosirii aeroplanului princiar la Băneasa, când Grigoriță s-a prezentat din nou în Consiliul de Miniștri, în fața fostului său șef și a foștilor săi colegi, ca înscăunător de domn, un mijlocitor benevol și dezinteresat între democrație și viitorul stăpân, ceea ce l-a bucurat mai adânc, nu a fost soarta viitoarei monarhii, ci faptul că s-a sfârșit pentru totdeauna cu chestia Sărățeanu”²⁸.

De altfel, PNT era el însuși cuprins de puternice frământări. Nu se reușise încă o unitate ideologică, o apropiere până la contopire între elementele provenite din Partidul Național și cel Țărănesc. Este cunoscută atitudinea față de C. Stere, ceea ce a dus, în cele din urmă, la înlăturarea lui din Partid. Acest eveniment s-a resimțit puternic în PNT. Una din primele urmări a fost declarația celor 36 de parlamentari citită în Camera Deputaților în ziua de 08 aprilie 1930 în care se aduceau

elogii lui C. Stere, pentru contribuția adusă la dezvoltarea mișcării naționale române din Basarabia pentru unire. La 09 noiembrie 1930, adepții lui C. Stere s-au întrunit la Chișinău discutând situația petrecută. După aceasta a urmat constituirea unui nou partid avându-l ca conducător pe C. Stere – Partidul Țărănesc Democrat.

Condițiile grele ale anilor 1929-1933, lipsa de unitate și concepție a conducerii PNȚ în luarea diferitelor măsuri, politica regelui Carol de a dezbină partidele și a și le subordona sau resimțit din plin și în viața PNȚ. În primul rând instabilitatea guvernamentală, schimbarea frecventă a miniștrilor, puternice contradicții între cei veniți din Partidul Național și Partidul Țărănesc, disensiunile dintre diferite grupări, dar mai ales între cea de dreapta și de stânga, au fost atât de puternice încât o vreme PNȚ a fost la un pas de sciziune.²⁹

În contextul crizei generale din România, câteva probleme au avut o importanță deosebită. De modul cum se răspundea rezolvării acestora depindea soarta guvernului, și în ultima instanță soarta poporului român. Dintre acestea mai importante erau:

a) *Situația agriculturii*. Așa cum se știe, după război a avut loc reforma agrară în urma căreia sute de mii de țărani au primit pământ. Dar înzestrarea lor tehnică, posibilitatea de a-și asigura mijloacele de muncă, semințele etc. erau tot mai grele, determinându-i pe mulți din ei să apeleze la împrumuturi de la bănci, ajungând în situația ca pământul lor să fie grevat de datorii care uneori erau mai mari decât pământul pe care-l aveau.

Această situație s-a încercat să fie rezolvată prin ceea ce în contemporaneitate s-a numit legea Conversiunii datoriilor agricole.

Ea a fost discutată în câteva rânduri în Parlament găsindu-se de fiecare dată câte o soluție dar niciodată reală și definitivă. În modul de rezolvare opiniile erau diferite, neajungându-se la o soluție unică în timpul guvernării naționale țărăniști³⁰.

Divergențele dintre diferitele grupări ieșeau mereu la iveală cu ocazia discutării modificării legii conversiunii datoriilor agricole

considerată de grupările monopoliste din țară și de peste hotare ca având prevederi prea „largi”, de natură să schimbe însăși ideea de proprietate, temelia societății capitaliste.

Referindu-se la situația creată M.I. Costin scria: „Pe această temă P.N.Ț. s-a împărțit în două tabere, al căror antagonism era așa de pronunțat, încât n-a lipsit mult ca legea să cadă și o dată cu ea și guvernul.

Deoparte domnii Iunian și Potarcă cereau să se facă o lege cât mai largă – dl. Iunian era chiar pentru inflație controlată care devalorizând leul și urcând prețul produselor și al pământului mai ales, ar fi ușurat situația agricultorilor; iar domnii Vaida, Mironescu și majoritatea guvernului fiind pentru refacerea creditului și menținerea stabilizării, pentru că angajamentele luate față de străinătate ne obligau, cât și pentru că inflația, odată începută, nu putea fi reglementată ca efecte și ruperea zăgazului prețurilor poate duce la haos, așa cum a dus în țările Europei Centrale.

Parlamentarii țărăniști erau de partea domnului Iunian, pentru o cât mai largă conversiune, în timp ce național-ardelenii, atât din convingerea necesității restabilirii creditului, cât și din antipatie pentru Iunian, susțineau temeinic proiectul guvernului. Dl. Iunian, care de multă vreme nu mai era în acord cu conducerea partidului și-a dat demisia^x, declarând că va vota contra proiectului împreună cu amicii săi. (M.I. Costian, op. cit. p. 133, Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, volumul II, partea I-a, p. 966-967).

b) *Problema finanțelor și a creditului.* Băncile românești erau instituții relativ noi, dispunând de capital puțin. Acestea dăduseră bani agriculturii de la care se recuperau tot mai greu și tot mai puțini. În afară de aceasta stabilizarea leului ce se făcuse în anul 1929, se realizase pe o bază nereală ceea ce avea ca urmare imposibilitatea de a se echilibra bugetul, partea cheltuielilor depășind în fiecare an veniturile.

c) *Raporturile dintre România și capitalul internațional.* Nevoile dezvoltării economice și necesitatea de capital au impus apelarea la

împrumuturi externe, făcute în 1929 și 1931. Ca orice împrumut ele au impus dobânzi mari și comisioane însemnate de pe urma cărora au beneficiat și cei ce au tratat împrumuturi (în general reprezentanții a P.N.Ț), dar și cei ce le-au acordat.

Efectele crizei asupra economiei au făcut imposibilă restituirea la timp a sumelor și chiar achitarea dobânzilor, ceea ce au determinat creșterea datoriilor. Băncile străine au impus controlori care să urmărească modul cum se foloseau banii împrumutați și să se asigure restituirea lor³⁰.

Toate acestea au creat mari probleme guvernului în căutarea căilor și mijloacelor de soluționare. Unii dintre membrii guvernului nu erau deloc de acord cu modalitatea de rezolvare cerută de conducerea P.N.Ț.

Tocmai în aceste probleme a izbucnit conflictul între Grigore Iunian – vicepreședinte al P.N.Ț. și pentru o perioadă de timp, ministru al Justiției, și dreapta conducerii partidului. El aprecia că, conducerea partidului s-a îndepărtat de prevederile în baza căruia veniseră la putere, că unele măsuri ce se luau, loveau în interesele maselor muncitoare, producătoare de bunuri materiale. Expresia nemulțumirii sale s-a concretizat în cele câteva demisii pe care le-a dat în funcția de ministru, în unele intervenții în conducerea partidului, în ședințe de guvern, ședințe și conferințe ale organizațiilor Județene ale P.N.Ț. dar și în Parlament și în ultima instanță în plecarea din partid³¹.

În afară de problemele esențiale ale vieții de stat, economice și politice au fost și alte probleme care l-au nemulțumit pe Iunian și care l-au determinat să demisioneze din funcție. În expunerea făcută la întrunirea publică de la Târgu-Jiu în 20 octombrie 1932³² Grigore Iunian, între alte probleme, pe care le-a înfățișat publicului, s-a referit și la conflictul avut cu conducerea partidului în mai multe rânduri, ce l-au determinat să-și dea demisia din guvern. Prima dată a fost în 1929, în urma completării Regenței, după moartea regentului Gh. Buzdugan. În loc să se caute o persoană reprezentativă prin competență și experiență,

Maniu a urmărit să o completeze printr-un devotat D.C. Sărățeanu, un om cu: autoritatea slăbită prin faptul că era rudă cu doi frunțași ai Partidului Național Țărănesc: domnii Al. Vaida și Mihai Popovici (cu Vaida era văr, cu M. Popovici era cumnat). O soră a acestuia era căsătorită cu ...?

Mihai Manoilescu consemna în memoriile sale astfel acest eveniment: puțini oameni „care aveau privilegiul să afle vreodată de existența obscurului personaj... care avea însă marele merit de a fi ... cumnat cu Mihai Popovici, ministrul de finanțe și prin aceasta , oferea toate garanțiile de obediență față de Iuliu Maniu. Așadar, nepotismul românesc, care caracteriza toată viața publică, ajungea acum să hotărască până și asupra locțiitorului suveranului...

E un om fără nici o valoare și fără nici-un prestigiu în lumea lui; Iunian ca ministru al Justiției era pe punctul să-l scoată din magistratură pentru incapacitate³³.

Și totuși nimeni nu a împiedicat pe majoritari (din Parlament) să execute ordinul primit.

Numai Iunian era furios din ambiție că nu fusese consultat tocmai el, ministrul Justiției³⁴.

Grigore Iunian a încercat să folosească acest moment pentru „operația de curățire morală și pentru a asigura o mai bună gospodărire a statului”, în care scop a cerut „ca tot ce e putred să fie înlăturat și să punem în fruntea departamentelor pe cei mai capabili.” Până aici, dregătoriile erau împărțite între ardeleni și țărăniști, după un criteriu ciudat, pe baza raportului de forțe, iar nu pe baza valorii morale și intelectuale.

Pentru a face posibilă o nouă rânduială, în consfătuirea avută cu prietenii țărăniști, m-am oferit să părăsesc guvernul, ca o compensație dată ardelenilor pentru demiterea lui Mihai Popovici (Ministru de finanțe n.n.). Nu am reușit să obțin nici-o îmbunătățire”.³⁵

În decembrie 1929 regenta a cerut să se alcătuiască un proiect pentru apărarea onoarei. De altfel și unii membrii ai partidului a căror

onorabilitate fusese pusă în discuție au dorit acest proiect. Pentru a liniști momentan spiritele – spunea Grigore Iunian – am pus să se alcătuiască un proiect ce nu a văzut niciodată lumea zilei”.³⁶

În februarie 1930 președintele Consiliului de miniștri, Iuliu Maniu, i-a cerut lui Grigore Iunian să întocmească în termen de cinci zile „o lege de încătușare a presei.”³⁷ Am refuzat să vin cu un astfel de proiect. Am declarat apoi, chiar dacă, prin imposibil a-și accepta concepția proiectului, nu puteam admite ca el să fie impus de regență care cerea și când și cum să fie votat.

Arătând conducerii partidului ce greșeală se comite atunci când se pleacă steagul în fața unor cereri de acest fel, am părăsit din nou guvernul.” Dar momentul nu era potrivit pentru demisia. Partidul se afla în pragul alegerilor Județene și Iunian a fost solicitat să rămână în guvern spre a nu periclita aceste alegeri.

Grigore Iunian n-a acceptat, dar a promis că pleacă fără a face vâlvă, fără a se arăta nimănui motivele. Timp de două săptămâni s-a arătat cu el ca să nu aducă la cunoștință publicului demisia, în timp ce în Cameră se plănuia o acțiune împotriva lui, fiind criticat, hulit și arătat ca un răzvrătit. „aveam tot dreptul, față de, aceste atacuri, să lămuresc prin presă atitudinea mea – și sigur orice ziar îmi da ospitalitatea cerită – dar n-am spus-o însă nimănui. Am dat dovadă de disciplină, mergând până la jertfa morală în folosul partidului”³⁷.

În 1930 am aflat că Franța oferea guvernului român un împrumut. Cercetând Iunian condițiile în care era oferit s-a opus obținerii lui și a convins chiar și pe colegii lui despre faptul că împrumuturi de acest fel „sunt adevărate nenorociri pentru țară, aducând noi greutăți pe spinarea poporului încovoiat de atâtea sarcini.”

Dar surpriză, zicea Iunian. Peste două luni află de la cei doi colegi economiști din guvern – Mihai Manoilescu și V. Madgearu – că tratativele pentru împrumut erau aproape terminate. Urmărind să se edifice despre această situație află și de la primul ministru G. Mironescu, că împrumutul urma să se realizeze.

Văzând că obiecțiile n-au fost luate în considerație am demisionat, nevoind să mă fac părtaș al unei operațiuni greșite”³⁸. Nici de această dată însă n-a lăsat să se strecoare în presă motivele plecării din guvern. „Am făcut pentru a doua oară dovada de disciplină”.

Deci, funcția de ministru pe care a îndeplinit-o atunci când Partidul Național Țărănesc a ajuns la conducerea țării n-a fost de lungă durată. Multe din ideile sale erau în contradicție cu cele ale multora din conducerea P.N.Ț. mai ales dintre cei proveniți din Partidul Național, apropiații lui Maniu. De altfel nu a mai fost ministru cu toate că a rămas vicepreședinte al Partidului până în toamna anului 1932 când și-a dat demisia din P.N.Ț. formând, împreună cu unii dintre prietenii săi, Partidul Țărănesc Radical.

NOTE:

1. „Dreptatea” anul III, nr. 378 din 14 ianuarie 1929, p. 5
 2. D.A.D. nr. 21 din martie 1929, ședința din 29 ianuarie 1929, p. 396.
 3. *Ibidem*, p. 597.
 4. *Ibidem*, p. 598.
 5. D.A.D. nr. 21 din 05 martie 1929, din ședința din 29 ianuarie 1929, p. 599-606. „Dreptatea” anul III, nr. 391 din 31 ianuarie 1929, p. 3-5.
 6. „Dreptatea” anul III, nr. 392 din 01 februarie 1929, p. 1 coloana 1-2.
 7. „Dreptatea” anul III, nr. 393 di 02 februarie 1929, p. 1, coloana 3-5.
 8. *Ibidem*, p. 3, coloana 7.
 9. *Ibidem*, p. 4, coloana 1-2.
 10. D.A.D., nr. 38 din 30 aprilie 1929, ședința din 21 februarie 1929, p. 1187.
 11. *Ibidem*, p. 1185.
 12. *Ibidem*, p. 1188.
 13. D.A.D. ședința din 21 februarie 1929, p. 1188-1191. „Dreptatea” anul III, nr. 411 din 23 februarie 1929, p. 4-5.
 14. „Dreptatea” anul II, 462 din 27 aprilie 1929, p. 6.
 15. Arh. St. București, fond Ministerul de Justiție, dosar nr. 45/1929; 119/1929; 124/1929; 27/1930.
 16. „Monitorul Oficial” nr.5, D.A.D. din 19 ianuarie 1929, p. 323-326.
- x) În acest total intrau: consilieri, magistrați, ajutori de grefă, impegați și aprozi. La instanțele inferioare erau suplimentare cu 20 judecători, 3 administratori contabili, 47 ajutori de grefă, 131 impegați, aprozi și servitori 21.
- x) Grigore Iunian nu mai era ministrul Justiției din 07 martie 1930 această funcție îndeplinind-o Voicu Nițescu. El va fi însă ministru după 12 martie 1930.

17. Pamfil Șeicaru. *Istoria Partidelor Național Țărănesc și Național Țărănesc*. Editura „Carpați” Madrid 1963, volumul II, p. 162.
18. Grigore Gafencu. *Însemnări politice 1929-1930*. Humanitas, București 1991, p. 106-109.
19. „Dreptatea” anul IV, nr. 787 din 09 iunie 1930, p.1.
20. M.I. Costian, *Regele Carol al II-lea și partidele politice*. Tipografia „Lupta”, N. Stroilă București 1933, p. 37-38, 46-54.
21. „Dreptatea”, anul IV, nr. 798 din iunie 1930, p. 3.
22. M.I. Costian, **op. cit.**, p. 57-58.
23. Pamfil Șeicaru, **op. cit.** p. 171.
- x) Dar prezența lui în guvern a fost de scurtă durată, doar până la 19 noiembrie, când a fost înlocuit de Voicu Nițescu.
24. M.I. Costian, **op. cit.** p. 83.
25. Ion Scurtu. *Din viața politică a României (1926-1947)*... p. 173-175.
26. M.I. Costian, **op. cit.**, p. 65.
27. **Ibidem**, p. 67.
28. Grigore Gafencu. *Însemnări politice, 1929-1939*. Humanitas, București, 1991, p. 177.
29. Z. Ornea, **op. cit.**, p. 70.
- x) Era vicepreședinte al PNT
30. Gh. Dumitrașcu. *Crearea Partidului Radical Țărănesc*, în „Lucrări științifice ale cadrelor didactice”. Suceava 1970, p. 1-10.
31. „Dimineața” din 14 octombrie 1932. V. Arimia, Ion Ardeleanu, Alex. Cebuc. *Istoria Partidului Național Țărănesc*. Documente 1926-1947. Editura Arc 2000 București 1994, p. 40-41.
32. Al. Mateescu. *Partidul Radical Țărănesc. Discursul d-lui Grigore Iunian la Târgu Jiu în 20 octombrie 1932*. p. 43-54. „Gorjanul” anul IX nr. 40-41 din 08-15 noiembrie 1932, articolul *Grandioasa întâlnire de la Târgu Jiu*.
33. Ion Scurtu. *Contribuții privind viața politică din România* ... p. 281.
34. Mihai Manoilescu. *Memorii*. Editura Enciclopedică, București 1993, volumul I, p. 175.
35. „Gorjanul” anul IX, nr. 40-41 din 08-15 noiembrie 1932.
36. **Ibidem**.
- x) Și această versiune a lui Grigore Iunian este confirmată și de Grigore Gafencu în Însemnările sale din ziua de 14 iulie 1931: Maniu „nu e niciodată mai amabil decât când pregătește o infamie”. Grigoriță istorisește cum a fost îndepărtat din guvern: Maniu, pentru a liniști pe Ardelenii din reacțiunea lui Iunian în chestia Sărățeanu și a răzbuna pe Popovici, a hotărât să obțină demisia Ministerului de Justiție. Nu i-a cerut-o însă. I-a cerut numai în numele prințului Nicolae (regent) să treacă o lege împotriva presei. Iunian s-a opus și a demisionat.” Grigore Gafencu, **op. cit.**, p. 175.
37. **Ibidem**.
38. **Ibidem**.

CAVALERI GORJENI AI ORDINULUI „MIHAI VITEAZUL”

Dr. Vasile Novac

Regele Ferdinand I, prin Înaltul Decret nr. 3249, din 21 decembrie 1916, publicat în „Monitorul Oficial” nr. 223, din 25 decembrie 1916, promulga legea pentru înființarea ordinului militar de război „Mihai Viteazul”. „Ordinul – se preciza în articolul 1 – va avea trei clase cu denumirea: cls. III-a, cls. II-a, cls. I-a.

El va fi conferit exclusiv pentru fapte excepționale de război ofițerilor care s-au distins în fața inamicului.

Nimeni nu poate căpăta clasă superioară, dacă nu este decorat cu clasa III-a”¹.

Vom prezenta, în intervenția de față, pe ofițerii Regimentului 18 Dorobanți, 58 Infanterie, 2 Artilerie, pe alți ofițeri care au luptat pe Valea Jiului ori au fost la comanda eșaloanelor superioare ale regimentelor gorjene sau sunt de origine gorjeană.

Pentru vitejia cu care a luptat în Războiul de Întregire a Neamului, și, mai ales, pentru contribuția adusă la victoria de la Mărăști, Regele Ferdinand, în persoană, decorează Regimentul 18 Dorobanți Gorj cu ordinul „Mihai Viteazul” cls. III-a, la 31 august 1917, la Poiana Țigăncii, lângă Mărăști. Este al XI-lea regiment al Armatei Române, care primește această înaltă distincție. Motivația se face, prin Î. D. Nr. 834, din 4 august 1917:

„Pentru vitejia și avântul cu care au luptat ofițerii, subofițerii și soldații regimentului în luptele înverșunate ce s-au desfășurat între 11-

14 iulie 1917, repetând, astfel, strălucitele fapte de arme ce au săvârșit pe valea Jiului, în luptele din 1916.

Atacând, cu furie, pozițiile întărite de pe Dealul Mărăști, de pe Dealul Răchitașul Mic, precum și acelea de pe Muntele Țina Neagră și Țina Golașe au aruncat, pe rând, trupele inamice, afară din liniile lor de apărare și le-au pus pe fugă, în dezordine, până dincolo de Lepșa.

Au luat prizonieri: 8 ofițeri, 676 trupă și au capturat: 4 obuziere mari, 4 mitraliere, 13 mortiere de tranșee, 1 tun de munte, 3 camioane, 900 lăzi de grenade și bombe, precum și un bogat material de război”².

Generalul de brigadă Dragalina A. Ioan, comandantul Armatei I-ai, mort în urma rănirii căpătate pe Valea Jiului, a fost decorat cu ordinul „Mihai Viteazul” cls. III-a, pentru „repetate acte de vitejie și destoinicie în conducerea trupelor”³.

Maiorul Stănescu Vasile, din Regimentul „Alexandru cel Bun” nr. 37, care comanda, în 1917, Regimentul 18 Dorobanți, a fost decorat, în 1916, pentru că „în luptele de la Alfalău, a condus acțiunea în luptă, dând exemplu subalternilor săi, urmărind în fruntea trupei sale, pe inamic, nelăsându-i să mai ocupe vreo poziție de rezistență. În lupta de la Dealul Gyartgiernos, după ce petrecuse noaptea în imediata apropiere a inamicului și sub focurile obuzelor, a respins inamicul care venise să atace, iar, în lupta de la Gzere Domb, a respins inamicul care venise să atace, ajungând cu trupa, până la rețelele de sârmă ale acestuia...”⁴.

Locotenent Mihăilescu I. Grigore, din Regimentul 1 Artilerie „Carol I”, este recompensat pentru „curajul și devotamentul cu care a condus bateria în luptele din 1916, de la Petroșani și Valea Jiului, distingându-se, în special, în zilele de 14, 15 și 16 octombrie 1916, în luptele de la Arsuri și Schela, unde luând comanda unei companii de infanterie, a reușit, cu un curaj fără seamăn, să recucerească tunurile capturate de inamic ale Regimentului 21 Artilerie. Formând, din proprie inițiativă, o patrulă de 12 oameni, și, plecând cu ea în urmărirea inamicului, a ajuns cel dintâi, cu patrula, pe pozițiile unde tunurile fuseseră capturate, reluându-le de la inamic”⁵.

Primul cavaler al ordinului „Mihai Viteazul” cls. III-a, din Regimentul 18 Dorobanți, este sublocotenentul de rezervă Pătrășcoiu Nicolae, „care a săvârșit în ziua de 14 octombrie 1916, unul din cele mai strălucite acte de eroism. Fiind însărcinat să respingă pe inamic, a pornit la atac cu vitejie și elan, deși compania sa avea un efectiv foarte redus, totuși a spart frontul inamic, aruncând în dezordine infanteria și artileria vrășmașe de pe Dealul Mare și din satul Arsurile, pe care le-a ocupat. A pus stăpânire pe două baterii complete de obuziere de 105 mm. din Regimentul 21 Bavarez și, cu ajutorul a doi tunari români, a deschis, cu câteva din ele, focul asupra inamicului.

După respingerea lui, a predat cele 8 obuziere, cu chesoanele lor de muniții și cu un bogat material de război, unui regiment de artilerie român”⁶.

Căpitanul Bădescu Haralambie, din Regimentul 58 Infanterie, a fost decorat, la 4 martie 1917, pentru „vitejia cu care și-a comandat batalionul, în luptele din Transilvania și Carpați. Între 15-20 septembrie 1916, a condus, cu energie și bravură, batalionul, repurtând frumoase succese pentru cucerirea Muntelui Pietrei Leșului, producând pierderi grele inamicului, covârșitor în efectiv și artilerie”⁷.

Boerescu Pârvan, căpitan din Statul major al Armatei I-âi, primește, la 10 martie 1917, prestigiosul ordin, pentru „vitejia, inițiativa și avântul cu care s-a condus, la 5 septembrie 1916, în lupta de lângă pichetul Polatiște și, la 14 octombrie 1916, în lupta de lângă Sâmbotinul, când a condus, succesiv, trei linii de trăgători, prin focul de baraj al altilieriei bavareze”⁸.

Maiorul Cornea Nicolae, din Regimentul VII Rahova nr.25, primește înaltul ordin de război, la 20 aprilie 1917, pentru „repetatele fapte de arme, prin care a dat pribe de vitejie, devotament și destoinicie. S-a distins, în mod deosebit, în luptele aprige de pe dealurile Runcul, Căpușa și Arșiței, precum și în acelea de pe Valea Cașinului, din 1916”⁹.

În aceeași zi, se acordă acest ordin și căpitanului Macici Nicolae, din Regimentul 41 Infanterie, pentru „vitejia și destoinicia ce a arătat pe

câmpul de bătaie”.

În luptele de la Pasul Merișor, a rezistat, cu compania de mitraliere, focului violent al artileriei inamice și a înlesnit, prin aceasta, procurarea unei poziții pierdute. La 20 septembrie 1916, a dat probe de același devotament, în luptele de la pasul Vulcan¹⁰.

Locotenent colonelul Trușculescu Mihail, comandant al Regimentului Rovine nr. 26, este decorat, la 12 mai 1917, pentru „vitejia și avântul cu care a luptat pe câmpul de onoare. S-a distins în mod deosebit, prin destoinicia și bravura cu care a condus Regimentul 18 Inf. pe câmpul de luptă și prin recunoașterile ofensive ce a condus (subl. noastră – V.N.).

De la 13-25 decembrie 1916, a susținut energic, cu un batalion din Regimentul 26 Infanterie, o divizie de cavalerie rusă împotriva atacurilor unui inamic, cu mult superior în număr¹¹.

Sublocotenentul Buzgurescu Pantelie, din Regimentul 26 Infanterie, a fost decorat cu „Mihai Viteazul” cls. III-a, pentru „vitejia și avântul cu care a atacat și respins, de trei ori, la baionetă, inamicul ce înainta în direcția Vizantea Găurile, la 24 decembrie 1916, producându-i mari pierderi”¹².

Colonelul Dejoianu Ioan, comandantul Regimentului 5 Obuziere, este decorat, la 12 iunie 1917, pentru „vitejia și destoinicia cu care a condus operațiunile de la Jiu, între 28 și 30 septembrie 1916, cucerind Muntele Muncelu, Țiglăul Mic și Mare și Zănoaga, aruncând pe inamic peste frontieră.

S-a distins, apoi, pentru energia cu care a condus Detașamentul de la Cerna, între 12 și 17 octombrie 1916, în Valea Jiului¹³.

Maiorul Sichitiu Nicolae, din Regimentul 2 Obuziere, a fost distins la 22 iunie 1917, pentru „vitejia și destoinicia de care a dat dovadă în conducerea focului bateriilor sale. La 26 august 1916, a executat singur, sub focurile infanteriei inamice, pe Valea Oltului (Transilvania) mai multe recunoașteri în teren deschis, iar la 31 august 1916, a făcut recunoașteri de artilerie, care au înlesnit ocuparea orașului Făgăraș. S-a distins în

luptele de la Cincu Mare, Dealul Crucii și de la satul Vadul. Luând comanda Regimentului 83 Infanterie, a dat probe, în timpul retragerii, de o rară energie și a murit – moarte de erou – în luptele de lângă Băicoi”¹⁴.

Locotenentului aviator Craiu Vasile i se conferă înaltul ordin, la 23 iunie 1917, pentru „vitejia și avântul cu care a angajat o luptă aeriană, la 15 iunie 1917. Pe când proteja un aparat român, ce regla tirul artileriei, a fost atacat de trei avioane inamice și, în timpul luptei, a avut umărul perforat de un glonț. Deși grav rănit, a condus aparatul, cu iscusință, și a reușit a-l readuce în liniile noastre”¹⁵.

Locotenent colonelul Rasoviceanu Gheorghe primește prestigiosul ordin, pentru „vitejia, destoinicia și devotamentul excepțional de care a dat dovadă, la Mărăști, în ziua de 29 iulie 1917, când în fruntea companiilor ce formau rezerva, a contraatacat inamicul ce încerca să învâluie aripa dreaptă a Diviziei a 9-a, restabilind situația critică în care se găsea această divizie”¹⁶.

Locotenentul de rezervă, din Regimentul 18 Dorobanți, a fost răsplătit, la 18 septembrie 1917, pentru „vitejia și avântul cu care a comandat Compania 11-a, în luptele de pe Dealul Mărăștilor, din 11 iulie 1917. A atacat, cu hotărâre, uvrajul nr. 108 – apărat cu îndârjire de germani și l-a cucerit, împreună cu 55 prizonieri; apoi, ajungând pe Dealul Teiușului, a capturat, cu unitatea sa, o baterie de obuziere de 100 mm”¹⁷.

Kornea Radu (viitorul general), locotenent în Regimentul 4 Roșiori „Regina Maria”, la 2 noiembrie 1917, a fost distins pentru „vitejia cu care a comandat o secție de mitraliere în lupta ce s-a dat, la 31 iulie 1917, pentru cucerirea Cotei 703, de pe Dealul Tarapan (Oituz). Pe când înainta, prin focul de baraj al inamicului, a avut o piesă avariata și ofițerul însuși a fost îngropat de un obuz de 150 mm. Fiind ridicat de roșiori, a trecut cu a doua piesă mai departe, prin focul de baraj, și, punându-se sub ordinele unui batalion de infanterie, a concurat de aproape la cucerirea poziției. În ziua de 8 august, a căzut rănit, pe când

se afla în linia 1-a”¹⁸.

Maiorul Pleșoianu Constantin, din Regimentul 18 Gorj, a fost decorat, la 25 ianuarie 1918, pentru „vitejia și avântul cu care a condus Batalionul I și II, în aprigile lupte de la nord Muncelul, din 16 și 17 august 1917, opunând o rezistență eroică unui dușman covârșitor în număr și artilerie, a reușit să-i respingă repetatele atacuri, cauzându-i mari pierderi și oprindu-i înaintarea pe dealurile Buduiul, Calciu și Secului. În seara zilei de 16 august, a căzut rănit, contribuind, cu sângele său, la victoria detașamentului ce l-a comandat”¹⁹.

Generalul de brigadă Obogeanu Mihail, comandantul provizoriu al Diviziei I, fost comandant al Brigăzii I infanterie (din care făceau parte Regim. 17 și 18 Inf.), a fost distins, în septembrie 1920, cu Înaltul ordin pentru „bravura și priceperea cu care a condus trupele Diviziei a I-a, în luptele cu maghiarii, la Szolnok, Fegyvernek și Kenderes, în iulie 1919.

Inamicul, atacând cu forțe superioare, aripa dreaptă a trupelor noastre, în ziua de 25 iulie, a intervenit personal în luptă, cu rezervele disponibile, și, trecând prin tirul de baraj al artileriei inamice, a restabilit situația, respingând pe inamic, cu pierderi”²⁰.

În al doilea război mondial, primul gorjean distins cu ordinul militar „Mihai Viteazul” cls. III-a, a fost generalul de brigadă Lascăr Mihail, comandantul Brigăzii Mixte Munte. La 17 octombrie 1941, i se atribuie această decorație, pentru „curajul, hotărârea și energia de care a dat dovadă în operațiunile de frontieră, cucerirea Bucovinei și Basarabiei de Nord. La trecerea Nistrului, de asemenea, a condus Brigada, cu fermitate și energie, apărând apoi capul de pod, cu înverșunare, respingând, prin contraatacuri, toate atacurile dușmanului”²¹.

Tot la 17 octombrie 1941, a fost decorat și sublocotenentul Cepleanu O. Dan, din regimentul 10 Roșiori „Purtat”, pentru „eroismul și abnegația de care a dat dovadă pe timpul acțiunii de fortare a zonei fortificate a Nistrului, unde reușește să cucerească, cu plutonul său, mai multe cazemate.

În fața rezistenței de la Vilii, atacă pe inamic cu mai multă

îndrăzneală, înlesnind, astfel, înaintarea escadronului ce fusese oprit"²².

Colonelul Korne Radu, comandantul Regimentului 6 Roșiori „Purtat”, este primul gorjean care primește Ordinul „Mihai Viteazul” cls. II-a, pentru că, așa cum s-a văzut mai sus, i se acordase clasa III-a, în Războiul de Întregire a Neamului. Noua distincție i-a fost conferită pentru „energia și bravura excepțională cu care a condus regimentul său, în cursul luptelor de la Achimovca, reușind ca, în ziua de 26 septembrie 1941, să răstoarne atacul inamic, zvârlind forțele sovietice spre nord-est, dincolo de vechea poziție a Brigadei.

În zilele următoare, rezistă – cu bărbăție – tuturor atacurilor inamice, rămânând neclintit pe poziție"²³.

Generalul de brigadă Carlaonț I. Dumitru, comandantul Diviziei 8 Infanterie, este răsplătit pentru „curajul personal, concepția clară și energia cu care a condus operațiunile diviziei sale, pe timpul de la 9-25 septembrie 1941, în luptele pentru cucerirea Odesei"²⁴.

Locotenentul Popescu N. Vasile, din Regimentul 54 Artilerie, la 12 februarie 1912, a fost decorat, pentru „curajul, devotamentul și spiritul de sacrificiu de care a dat dovadă în cursul luptelor din Regiunea Odesei, distingându-se, în special, în ziua de 11 septembrie 1941, când, deși batalionul, în sprijinul căruia era, este încercuit, rămâne la observator, de unde conduce, prin postul de radio al infanteriei, focul divizionului, până la depresurare"²⁵.

Locotenentul Anghelescu N. Alexandru Nicolae, din Divizionul 57 Artilerie grea, primește la 6 noiembrie 1942, ordinul „Mihai Viteazul” cls. III-a, pentru modul cu care a condus tirul bateriei sale în luptele de la Mănești – Fântâna Albă, în cele de forțarea Nistrului, precum și în luptele dintre Nipru și Marea Azov (în fața satului Timoșevca), sprijinind cu tărie înaintarea vânătorilor Brigadei a II-a Mixtă și contribuind la sfârșimarea contraatacurilor inamice.

În crâncenele lupte de la Malaya – Belosjarca, bateria sa fiind atacată cu care de luptă, ofițerul, cu un calm excepțional, a condus tragerea cu obuzierul asupra carelor inamice, reușind să le îndepărteze

și să distrugă unul din ele.

În luptele grele din Istmul Crimeii, a tras până la ultimul proiectil, cu rezultate excelente, asupra fortificațiilor inamice și a trupelor masate în zona Tonb, Urchino și Tarhan”²⁶.

La 16 noiembrie 1942, este distins căpitanul Mihuț I. Gheorghe, din Brigada I Mixtă Munte (artilerie), pentru „curajul, priceperea și inițiativa cu care a acționat, în ziua de 17 iulie, la plaja de trecere peste Nistru de către Batalionul II Vânători de Munte, reușind să identifice rezistențele inamice și, prin măsurile luate, să le neutralizeze, reușind, astfel, operațiunea de trecere a batalionului.

După trecerea Nistrului, în bătălia din fața satului Timoșevca, a fost întrebuințat pe teren, ajutând prin măsuri luate din proprie inițiativă, la menținerea poziției ocupată de brigadă.

În luptele de la Sevastopol (17-22 decembrie 1941), a însoțit, pe teren, acțiunea Grupului 3 Vânători de Munte, pentru cucerirea Dealului Capele și, când comandantul cade ucis de explozia unui obuz, asigură buna desfășurare a operațiunilor, până la numirea altui comandant”²⁷.

Generalul de divizie Lascăr Mihail, comandantul Diviziei 6 Infanterie, este al doilea gorjean distins cu clasa a II-a a ordinului „Mihai Viteazul”, ambele clase primite în același război. Clasa a II-a îi este atribuită, la 31 decembrie 1942, pentru „vitejia personală, exemplul dat trupelor de sub comanda și conducerea neșovăielnică de care a dat dovadă în cele mai grele împrejurări posibile de luptă în război”²⁸.

Căpitanul Hâncu Constantin, din Divizia 18 Infanterie, din care făcea parte și Regimentul 18 Dorobanți „Tudor Vladimirescu”, din Tg-Jiu, este recompensat, la 15 februarie 1943, pentru „eroismul și spiritul de sacrificiu de care a dat dovadă ca ofițer de stat major, atât pe timpul când Divizia a stat pe front, în fața Odesei, cât și în ofensiva Diviziei din Crimeea, la Feodosia.

S-a distins, în deosebi, în zilele de 27 și 28 februarie 1942, când, inamicul, presând puternic, forțează stânga diviziei să se repleze, iar

căpitanul Hâncu, trimis în această parte cu misiunea de informare, se alătură comandantului de regiment și luând măsuri de regrupare a forțelor, pronunță câteva contraatacuri, limitând, astfel, pătrunderea inamicului.

Comandantul regimentului și comandantul Batalionului III căzând răniți, continuă singur acțiunea, restabilind situația.

Rămas ca ofițer de legătură pe lângă Comandamentul German, între 1-23 martie 1942, stând permanent în cel mai puternic bombardament de artilerie, este grav rănit. Evacuat la spital, i se amputează brațul²⁹.

Hâncu C. Atanasie, locotenent de rezervă în Regimentul 18 Dorobanți, este distins cu prestigiosul ordin , la 15 februarie 1943, pentru „curajul și disprețul de moarte de care a dat dovadă, în zilele de 24-26 iunie 1942, în luptele pentru cucerirea Bastionului fiind oprit de focurile cazematelor inamice, locotenentul de rezervă Hâncu, în fruntea companiei sale, execută o manevră îndrăzneță și, reușind să ajungă la flancul inamic, distruge aceste cazemate, care barau drumul batalionului. Asaltează apoi, Bastionul II, unde pătrunde cel dintâi. Comandantul batalionului căzând rănit, ia comanda acestei unități și asigură stăpânirea Bastionului II, cu toate contraatacurile date de inamic”³⁰.

Locotenent colonelul Marinescu Matei, șef de stat major al Diviziei 18 Infanterie, este decorat pentru „curajul deosebit și inițiativa de care a dat dovadă pe câmpul de luptă”.

În ziua de 24 noiembrie 1942, a executat recunoașteri îndrăznețe, pentru intrarea în dispozitiv a unităților.

În ziua de 26 noiembrie 1942, aflând că inamicul a pătruns la sud de V. Aksay, căutând să învăluie batalionul de la Kovalevca, organizează și conduce un contraatac în flancul inamic, restabilind situația.

În ziua de 29 noiembrie 1942 m ia parte la contraatacul executat de Batalionul de Pază care are ca rezultat recuperarea satului Pimen

Tscherni și restabilirea apărării pe vechea poziție”³¹.

La 23 august 1944, s-a înființat un nou ordin militar de război „Mihai Viteazul” cu spade. Pe aceeași dată „se închide” vechiul ordin instituit de Ferdinand I, la 25 decembrie 1916³².

Primul beneficiar al noului ordin este generalul de corp de armată Sănătescu Constantin, președintele Consiliului de Miniștri. Motivația acordării este următoarea: „Pentru dispozițiunile luate și ordinele date, atât Marelui Stat Major, cât și trupelor, în acțiunile de la 23 august la 27 august 1944, ca președinte al Consiliului de Miniștri, reușind astfel ca, prin acte de comandament militar și curaj personal, să lichideze complet rezistența germană de pe teritoriul țării”³³.

Generalul de brigadă Pascu N. Vasile, comandantul Diviziei 18 Vânători de Munte, este răsplătit pentru „curajul și dârzenia cu care a condus, din primele linii, acțiunea diviziei sale, din zona Aiud, reușind să respingă puternicile atacuri care amenințau orașul, precum și în luptele defensive din zona Chetani-Hădăreni unde, cu toate atacurile de care de luptă inamice, divizia sa își păstrează poziția.

S-a distins... între 27 septembrie și 13 octombrie 1944, în luptele ofensive și defensive din zona Viișoara, Luna, Urea (nord Arieș), precum și în cele din zona Cluj, Someșuri, Apahida unde, manevrând inamicul pe la nord de Someș, ușurează cucerirea și eliberarea Clujului.

După 13 octombrie 1944, ia parte, cu divizia sa, la urmărirea inamicului și, prin înaintarea sa viguroasă, contribuie la înlăturarea rezistențelor, pe care inamicul încearcă să le opună, în scopul de a-și retrage grosul”³⁴. Rolul său în cucerirea Clujului a fost recunoscut și de către comandantul Corpului 104 Rus, care i s-a trimis, prin căpitanul Novicov: „Mulțumesc călduros trupelor Diviziei 18, ofițerilor și Statului Major pentru modul ireproșabil cum a acționat divizia în luptele pentru cucerirea Clujului, fiind totdeauna prima, printre celelalte mari unități de sub comanda mea”³⁵.

Generalul de brigadă Corbuleanu M. Mihai, care a comandat Divizia 18 Infanterie, între 3 ianuarie și 26 februarie 1945, este distins

pentru „bravura deosebită, avântul și destoinicia de care a dat dovadă pe câmpul de luptă, distingându-se în special în acțiunea ofensivă de pe valea Hernadului (15-23 decembrie), unde reușind să rupă dispozitivul inamic, după o pătrundere de 15 km., cucerește satul Fay, înlesnind, astfel, înaintarea diviziilor vecine, precum și acțiunile grele pentru cucerirea masivului păduros de la sud de Varhosszuret și a orașului Roznava (11-23 ianuarie 1945), cu care ocazie se capturează mulți prizonieri și material de război.

În zilele de 11, 12 și 13 ianuarie 1945...cucerește Cota 542 și, străbătând toată pădurea, ajunge primul, cu Divizia 18 Infanterie, la marginea de nord a pădurii, fără a ține seama de flancurile rămase descoperite, prin oprirea diviziilor vecine, de unde ține cu foc întreaga vale a Roznavei.

În zilele de 18 și 19 ianuarie 1945, cucerește Cota 589 și, dispunând majoritatea forțelor în zona acestei cote, atacă, cu valoarea a două regimente, de la Cota 589 spre sud, căzând în spatele și flancul inamicului de pe creasta nord Sf. Ana.

În zilele de 21 și 22 ianuarie 1945, deși Divizia 6 Infanterie era oprită de inamic, lăsând flancul stâng neasigurat, iar Divizia 21 Infanterie era înapoi, generalul Corbuleanu Mihail debușează, cu grosul Diviziei 18 Infanterie, în Câmpia Roznavei, cucerește satul Varhosszuret și pădurea Kapolna, capturând 170 prizonieri, armament și material de război.

Conducerea Diviziei 18 Infanterie, în toate aceste operațiuni remarcabile, care au asigurat succesele Corpului 6 Armată și ale Armatei IV Rovine, ajutând tot timpul diviziile vecine, arată, cu prisosință, calitățile excepționale ale generalului Corbuleanu Mihail: o concepție deosebită, îndrăzneală remarcabilă, operând în toate ocaziile, în formă de pană, fără să țină seama de flancurile descoperite și cu un avânt rar în luarea hotărârilor și în execuția operațiunilor”³⁶.

Același ordin militar îl primește și șeful de stat major al Diviziei 18 Infanterie, locotenent colonelul Nicolescu, pentru „curajul, priceperea

și spiritul de sacrificiu de care a dat dovadă, atât în luptele pentru forțarea Tisei și formarea capului de pod de la Vencsello (în zilele de 19-21 noiembrie 1944), când fiind trimis la aripa stângă a frontului, prin măsurile luate, a salvat situația ce devenise critică, cât mai ales în acțiunile pentru cucerirea Cotei 203 și a păduricii de la est Cota 263, unde intervin succesiv la unitățile din linia întâia, impulsionându-le la atac.

În luptele pentru cucerirea satului Buzica, a intervenit în sectorul Regimentului 90 Infanterie, manevrând cu toată energia, la vest de Buzica, două companii din Batalionul II, fapt care a determinat căderea acestui sat.

A servit ca șef de stat major al Diviziei 18, de la 18 octombrie 1944 până la finele lunii decembrie 1944. În tot acest timp, Divizia a fost într-o încordare continuă, în luptele de zi și noapte, pentru a arunca pe inamic, cât mai repede, peste Tisa. Tot în acest timp, locotenent colonelul Nicolescu a fost mereu la postul său, alergând zi și noapte între eșalonul II și prima linie.

Între 19 și 22 noiembrie, Divizia trece la nord de Tisa, la satul Vencello. În ziua de 21 noiembrie 1944, inamicul contraatacă de 8 ori. Grupul 90 este pus în dezordine, o parte din trupă trecând la sud de Tisa. Locotenent colonelul Nicolescu, cu alți ofițeri de stat major, alergând la fața locului, a refăcut situația, personal comandând batalion și grup.

În luptele de pe valea Henadului, a condus personal batalionul căpitanului Scridan, a cucerit păduricea de la sud de Cota 363, ușurând și înaintarea Diviziei 3 Infanterie.

În luptele spre satul Fay și spre Szemere... s-a distins prin acțiuni personale, în linia întâia, dând dovadă de curaj și dârzenie.

La satul Buzica, intervenind personal la batalionul maiorului Pircă, s-a reușit a se intra în sat, pe la vest, și a se cuceri satul până seara. Pentru cucerirea acestui sat, Divizia a pierdut, în două zile, o sută de ofițeri și trupă morți, în afară de răniți³⁷.

Căpitanului de rezervă Cristea R. Cristea, ofițer cu operațiile în Regimentul 18 Gorj, i s-a conferit ordinul, pentru „curajul excepțional și

priceperea de care a dat dovadă în luptă”.

În noaptea de 23 decembrie 1944, în fruntea Companiei de Pionieri, din inițiativă personală, cucerește ferma de la est de Halmay Szentistvanboksa, capturând 11 prizonieri, 3 mitraliere, 4 pistoale automate și multe arme și munițiuni.

În ziua de 4 decembrie 1944, pune stăpânire pe Cota 263 Mayrosz.

În ziua de 18 ianuarie 1945, luând comanda Batalionului II, cucerește Cota 535, capturând 150 prizonieri, 6 mitraliere, 4 puști mitraliere și foarte multe arme și munițiuni.

La 20 ianuarie 1945, asaltează dârzele rezistențe din zona Cotei 580, le sfarmă progresiv și cucerește înălțimea...

În ziua de 20 ianuarie 1945, în fruntea Batalionului II, din Regimentul 18 Infanterie, atacă fulgerător rezistențele inamice ce apărau, cu înverșunare, orașul Roznava, reușind să le străpungă în săgeată.

Manevrează rezistențele din zona Cotei 332 (sud-est Roznava) și, în timpul nopții, continuă acțiunea, amenințând tot mai mult de flanc rezistențele din zona Cotei 587.

În prima linie cu voluntarii săi, pătrunde în Roznava, și, cu batalionul său, duce o înverșunată luptă de stradă cu inamicul ce rămăsese ca unități de sacrificiu, dar pe care le forțează să se tragă, pe înălțimile de la vest de oraș.

Fiind primul ofițer român care, cu batalionul II din Regimentul 18 Infanterie, a pătruns și a cucerit orașul Roznava, căpitanul de rezervă Cristea R. Cristea este citat, pentru a doua oară, pe Corpul 6 Armată, cu Ordinul de ZI nr. 195/23 ianuarie 1945, pentru strălucite fapte de arme...³⁸.

Căpitanului Vasiliu Rășcanu C.I. Constantin, din Statul Major al Diviziei 18 Infanterie, i s-a atribuit Ordinul „Mihai Viteazul” cu spade, pentru „bravura, priceperea și energia de care a dat dovadă pe câmpul de luptă”.

În ziua de 19 aprilie 1945, fiind trimis de comandantul diviziei spre a dirija atacul ce urma să fie dat de Batalionul I din Regimentul 92 Infanterie și Batalionul I din Regimentul 90 Infanterie, pentru cucerirea Cotei 1062 din Munții Tatra Mică, a pregătit personal și în amănunțime acest atac, dând misiuni precise fiecărei companii. Apoi, a condus execuția atacului pe timpul zilei, prin manevre de înfiltrări și întoarceri. Din cauza reacțiunii foarte puternice a inamicului, a dirijat ultima companie din rezervă, pentru a face o manevră largă de întoarcere, pe la sud de cotă. Manevra a reușit, inamicul fiind surprins și cota a fost cucerită, în seara zilei. În timpul acestei operațiuni, pe lângă priceperea tactică, prin bravura și prezența sa permanentă pe linia întâi, a impulsionat o mișcare, determinând, astfel, reușita atacului.

Prin cucerirea acestei cote... s-a asigurat Diviziei un foarte bun observator, care a permis vederea în dispozitiv inamic până în Valea Rojecului și o bună bază de plecare pentru operațiunile ulterioare, care nu s-ar fi putut desfășura fără stăpânirea acestui punct important din sectorul diviziei.

La 28 aprilie 1945, este trimis a dirija atacul Regimentului 92 Infanterie, de la Cota 833 către Fryvald. În timpul execuției atacului, într-un moment critic, când puternica rezistență inamică oprirea dispozitivul de atac al Batalionului I din Regimentul 92 Inf. și comandantul regimentului raportase Diviziei că nu se mai poate înainta, comandantul Diviziei a dat căpitanului Vasiliu Rășcanu însărcinarea de a lua personal conducerea atacului, punându-i la dispoziție și al doilea batalion. Căpitanul Vasiliu Rășcanu, după ce s-a avântat și a pregătit o nouă manevră – în special prin coordonarea ei cu sprijinul intens al artileriei, a reluat atacul și, prin manevra pe direcții deosebite, cu câte o companie din al doilea batalion, a reușit să cucerească întreaga regiune a Cotei 833, asigurându-se, astfel, o foarte bună bază de plecare pentru continuarea atacului pe timpul nopții de 28 aprilie, care a avut ca rezultat străpungerea poziției până în Valea Rajecului și începerea urmăririi în direcția Feyvald-Durcina. În această operațiune, căpitanul Vasiliu

Rășcanu, sub focul intens al inamicului, a dovedit, pe lângă destoinicie în conducere, o deosebită bravură personală, mergând și impulsionând chiar compania din primul eșalon de atac”³⁹.

Căpitanul Cristorian D. Dumitru, comandantul Grupului de Cercetare din Divizia 18 Infanterie, este răsplătit cu același ordin, pentru „bravura și dârzenia, cu care, în calitate de comandant al Detașamentului „Fulger”, cucerește cotele 589,555 și creasta de la nord Sf. Ana...

În ziua de 17 ianuarie 1945, comandând un detașament denumit „Fulger”, compus din oamenii de la Grupul 18 Cercetare, jandarmi, pionieri și artileriști, atacă cu îndrăzneală și sânge rece, cucerește Cota 589, puternic apărată de inamic.

A doua zi...a comandat același detașament...cu care a atacat, împreună cu Regimentul 18 Infanterie, de la Cota 589 spre Cota 555, căzând în flancul și spatele dușmanului, care se opunea înaintării Regimentului 92 Infanterie spre Roznava. Atacul dat sub comanda căpitanului Cristorian Dumitru este dus cu avânt și îndrăzneală, cucerind, până seara, Cota 555 și creasta de nord Sf. Ana, capturând numeros material de război și prizonieri.

În cursul luptelor duse de Divizia 18 Infanterie, între 24 februarie și 1 martie 1945, la vest de satul Duluavy, pentru cucerirea fermei Zelobudza, căpitanul Cristorian Dumitru primește greaua misiune de a cuceri ferma, puternic apărată de inamic, printr-un atac dat prin surprindere, în timpul nopții de 25 spre 26 februarie 1945. El organizează în amănunt atacul, pe care-l execută cu mult elan, reușind să pătrundă în fermă.

În noaptea de 1 spre 2 martie 1945, căpitanul Cristorian Dumitru atacă și cucerește, prin surprindere, satul Pilin, reușind a pătrunde circa 2 km. în adâncimea dispozitivului inamic, antrenând la înaintarea Regimentului 18 Dorobanți și întreg dispozitivul ofensiv al Diviziei. Cu această ocazie, Grupul 18 Cercetare, de sub comanda sa, capturează două tunuri antitanc și o șeniletă, precum și alte materiale.

În după-amiaza zilei de 2 martie 1945, Grupul 18 Cercetare este

puternic contraatacat de inamic, sprijinit de aruncătoare grele. Căpitanul Cristorian rămâne în mijlocul unității sale, care suferise pierderi însemnate și păstrează satul și fabrica Pilin, unde cade rănit grav”⁴⁰.

Sublocotenentului Diaconescu Valeriu, din Regimentul 18 Infanterie, i se conferă ordinul „Mihai Viteazul” cu spade, pentru „curajul deosebit și priceperea cu care și-a condus batalionul pe câmpul de luptă...

În ziua de 20 decembrie 1944, inamicul contraatacă, cu forțe superioare, și reușește o pătrundere în intervalul dintre Batalionul 18 Infanterie și regimentul din stânga. Fără să aștepte ordinul regimentului, sublocotenentul Diaconescu atacă, din flanc, inamicul ce pătrunsese în dispozitiv și deși avea un efectiv mult inferior, prin repeziciunea cu care a dezlănțuit atacul și prin îndrăzneala cu care l-a executat, inamicul este derutat și obligat să se înapoieze în vechile poziții.

Trăgând personal una din puștile mitraliere, este rănit destul de grav la un picior. Deși medicul regimentului voia să-l evacueze, refuză categoric aceasta, rămânând, mai departe, în mijlocul ostașilor săi.

În grelele lupte de la Cota 863, se distinge în mod cu totul deosebit. Cele două batalioane ale Regimentului 18 Infanterie cuceresc, printr-o manevră foarte îndrăzneată, această cotă, cel mai important punct din întreg dispozitivul Diviziei. Inamicul contraatacă, cu forțe superioare, și, după grele lupte, reușește să încercuiască aproape complet pe apărătorii cotei. Aflat în rezerva Regimentului cu Compania de Pionieri, sublocotenentul Diaconescu Valeriu primește ordin să atace și să depresureze pe apărătorii Cotei 863. Plin de încredere și îngrijorat de soarta camarazilor săi, pornește la atac, cu atâta elan, încât, după lupte grele de aproape o oră, reușește, prin priceperea și curajul său nemăsurat, să respingă pe inamicul mult superior și să despresoare pe vitejii apărători ai cotei. Contraatacat, din nou, de inamic, rezistă pe poziția cucerită, trăgând personal la una din puștile mitraliere și respinge contraatacul, lăsând pe teren patru răniți.

În ziua de 25 februarie 1945, Compania Specială a locotenentului

Făgărășanu atacă și cucerește Cota 426, după lupte extrem de grele și cu pierderi foarte mari. Focul concentric al brandurilor și al armelor automate inamice împuținează atât de mult pe apărătorii cotei, încât un contraatac inamic silește pe supraviețuitori să se repleze, după ce pierd pe toți comandanții lor. Cum această poziție trebuia stăpânită cu orice preț, este atacată de Compania de Pionieri, sub comanda bravului sublocotenent Diaconescu Valeriu, deși cu o companie redusă numerică, cu tot focul ucigător al inamicului, atacul este atât de fulgerător, încât cota se recucerește, inamicul retrăgându-se în pierdere. Un proiectil inamic lovește în plin neobositul și viteazul ofițer, care moare cu zâmbetul pe buze, că a cucerit Cota 426 și, astfel, ferma Zelabuzda va putea fi cucerită de regiment⁴¹.

Locotenentul Făgărășanu P. Petre, comandant de companie în Regimentul 18 Infanterie, este răsplătit pentru „curajul personal și inițiativa cu care a comandat compania în atacul pentru cucerirea înălțimii cu Cota 426, unde luptă cu arma în mână, chiar după ce doi ofițeri subalterni căzuseră...

Personal, a capturat 5 prizonieri și a cucerit, cu resturile companiei înălțimile la Cota 426, unde a fost grav rănit și evacuat⁴².

Sublocotenentul de rezervă Barais M. Paul, comandant de pluton în Regimentul 18 Infanterie, se distinge pentru „curajul și spiritul de sacrificiu de care a dat dovadă în luptele pentru cucerirea fermei Zelobandza (vest Occov)... și ...la cucerirea satului Pilin și a fabricii Pilin...

Dotat cu cele mai alese calități de luptător, continu în linia întâi, în mijlocul companiei sale... a fost un exemplu viu de îndeplinirea datoriei pentru toți ostașii și camarazii săi, câștigându-și, în foarte scurt timp stima și iubirea camarazilor și a ostașilor de sub comanda sa.

În zilele de 25 februarie la 8 martie 1945, ia parte la luptele grele și sângeroase pentru cucerirea fermei Zelobandza (vest Ocova), transformată de inamic într-o adevărată fortăreață și, apoi la cucerirea satului Pilin și a fabricii Pilin, atacând mereu, în fruntea companiei sale

și rezistând cu bravii săi ostași la toate contraatacurilor inamicului.

Se distinge, apoi, în luptele pentru cucerirea Cotei 754 și a satului Hrachot, lupte care au durat de la 9-22 martie 1945, inamicul apărând această cotă cheie a poziției, contraatacând cu tancuri ori de câte ori se cucerea vreun punct important din teren.

În ziua de 6 mai 1945, sublocotenentul Barais se află din nou, la datorie. Compania sa este destinată să execute efortul pe stânga, pentru a cuceri, prin învăluire, pădurea rotundă de la sud de satul Piskupine. Strigând „Înainte!” vitejilor săi ostași și făcându-le semn cu lopata ce o avea în mână, încearcă ultimul salt pentru cucerirea obiectivului. O schijă de proiectil antitanc, tras direct, stinge flacăra vieții acestui brav ofițer⁴³.

NOTE:

1. Arhiva Min. Ap. Naț., Anuarul Ordinul Militar „Mihai Viteazul” 1916-1920, vol. I, f. 1.
2. *Ibidem*, f. 174.
3. *Ibidem*, f. 13.
4. *Ibidem*, f. 15.
5. *Ibidem*, f. 18.
6. *Ibidem*, f. 23.
7. *Ibidem*, f. 32.
8. *Ibidem*, f. 33.
9. *Ibidem*, f. 41.
10. *Ibidem*.
11. *Ibidem*, f.f. 44-45.
12. *Ibidem*, vol. III, f. 82.
13. *Ibidem*, f. 85.
14. *Ibidem*, f. 82.
15. *Ibidem*, f. 85.
16. *Ibidem*, f. 96.
17. *Ibidem*, vol. I, f. 53.
18. *Ibidem*, f. 54.
19. *Ibidem*, vol. III, f. 96.
20. *Ibidem*, vol. I, f. 73.
21. *Ibidem*, Anuarul Ordinului „Mihai Viteazul” 1941-1945, f. 65.
22. *Ibidem*, f. 120.
23. *Ibidem*, f. 248.
24. *Ibidem*, f. 281.
25. *Ibidem*, f. 336.
26. *Ibidem*, f. 539.

27. *Ibidem*, f. 534.
28. *Ibidem*, f. 551.
29. *Ibidem*, f. 605.
30. *Ibidem*, f. 618.
31. *Ibidem*, f. 910.
32. Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară, Participanți la Războiul Antihitlerist, distinși cu Ordinul Militar „Mihai Viteazul” cu spade, mssm dactilografiat, Ed. Mil., 1972, pag. 6
33. *Ibidem*₁, pag. 10.
34. *Ibidem*, pag. 335.
35. *Ibidem*, pag. 336.
36. *Ibidem*, p.p. 337-338.
37. *Ibidem*, p.p. 339-340.
38. *Ibidem*, p.p. 341 și 343.
39. *Ibidem*, p.p. 344-346.
40. *Ibidem*, p.p. 347-348.
41. *Ibidem*, p.p. 349-351.
42. *Ibidem*, p. 352.
43. *Ibidem*, p.p. 353-354.

GHEORGHE TĂTĂRESCU ȘI IDEALUL NAȚIONAL

Gheorghe Nichifor

Remarcabilul om politic al perioade interbelice românești, gorjeanul Gheorghe Tătărescu (1886-1957), a fost actorul sau martorul celor mai de seamă evenimente din prima jumătate a secolului al XX-lea. Personaj complex, uneori controversat, alteori adulat, el continuă să ofere cercetătorului multiple înfățișări și perspective.

Studiile și articolele din ultima vreme s-au oprit cu mai multă insistență asupra carierei sale politice, fără îndoială de o mare însemnătate, dar nu întotdeauna elocventă pentru conturarea puternicei sale personalități, căci, Gheorghe Tătărescu a fost și un mare iubitor de cultură, un sprijinitor fervent al meleagului natal și un remarcabil militant pentru desăvârșirea unității naționale și, după 1918, pentru menținerea integrității teritoriale.

Gheorghe Tătărescu a participat, ca sublocotenent de rezervă, la al doilea război balcanic, sfârșit cu prestigioasa pace de la București, din 1913, prin care României îi revenea Cadrilaterul dobrogean.¹ La războiul de întregire a neamului (1916-1919) este prezentat cu gradul de locotenent, în calitate de comandant al Companiei 16 din Regimentul 18 Gorj, fiind înaintat la gradul de căpitan, în urma luptelor din Valea Jiului. În octombrie 1916 tatăl său, generalul Nicolae Tătărescu, moare datorită unei comotii cerebrale, provocată de șocul veștii că armata română se retrăgea din Transilvania, ca urmare a presiunii dinspre sud a trupelor germano-turco-bulgare, de sub comanda generalului Mackensen².

Retras în Moldova, Gheorghe Tătărescu, a deținut funcția de aghiotant al comandantului Școlii Militare de ofițeri de infanterie de la Botoșani, postură în care a desfășurat, prin prelegeri și conferințe, o intensă activitate de redresare a moralului armatei. În mod implicit, poate fi considerat un modelator al puternicelor caractere ostășești, care s-au distins în eroicele lupte din vara anului 1917, de pe frontul din Moldova.

Se poate afirma că după 1918, comportamentul politic avansat de Gheorghe Tătărescu a fost subordonat idealului consolidării României Mari. Prin realizarea sa cea mai importantă, în timpul guvernării Brătianu din anii 1922-1926, unde a deținut funcția de subsecretar de stat la Ministerul de Interne, a fost lichidarea mișcării comuniste antiromânești de la Tatar-Bunar, coordonată de Cristian Rackovski, prietenul lui Lenin, în noiembrie 1924.³ Din nefericire i-a fost dat să accepte, obligat de o situație internă și internațională ostilă, în favoarea acelorai sovietici, în iunie 1940, cedarea Basarabiei și a nordului Bucovinei.

Evenimentele tragicului an 1940 l-au marcat profund, astfel că atunci când din nou nu a putut fi util patriei sale nu a uitat să-i apere fruntariile pentru care luptase în anii 1916-1917. A condus, în 1946, delegația română la Conferința de la Paris, unde a reprezentat cu cinste interesele țării. Referindu-se la clauzele Tratatului de Pace, le-a calificat în mod categoric nedrepte și a solicitat pe un ton ferm ameliorarea lor. Guvernul român – preciza el – își rezervă dreptul de a pretinde despăgubiri și reparații atât de la Germania cât și de la Ungaria. „Drept răspuns la declarațiile delegatului maghiar, care nu recunoaște că țara sa datorează reparații României și care, în plus, cerea o suprafață de 22.000 kilometri pătrați din teritoriul românesc, Gheorghe Tătărescu arăta într-o conferință de presă: „ca unii care nu am râvnit niciodată la bunul altuia suntem bine plasați pentru a apăra bunul nostru cu toată hotărârea și cu toată tăria cerută de împrejurări. Transilvania este de-a pururi pământ românesc și nu ne rămâne decât să regretăm declarația părții ungare. Ea a încetat de mult să mai fie o problemă de discutat”⁴.

Imaginea lui Gheorghe Tătărescu, de militant pentru consolidarea

României Mari, răzbate și din presa Gorjului, cu deosebire din paginile „Gorjanului”, cea mai populară publicație a acestui meleag, din perioada interbelică. Am selectat, din mulțimea articolelor apărute, două exemple care ni-l relevă pe marele om politic liberal, în ipostaza de prim ministru, rostind discursuri cu prilejul morții marelui bărbat unionist, Gheorghe Pop de Băsești, precum și cu ocazia aniversării a 16 ani de la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918.

DISCURSUL LUI GHEORGHE TĂTĂRESCU LA CATAFALCUL LUI ȘTEFAN CICIO POP⁵

Sunt aici din porunca lui. Într-o ultimă sforțare a trupului său biruit, el a șoptit alor săi: „De va fi să vorbească la groapă vreun ministru, - să vină un ministru din Regat. Iar guvernul a răspuns: „La sicriul lui Ștefan Cicio Pop, în numele guvernului, să străjuiască primul ministru al țării”.

Sunt aici din porunca lui, dar sunt aici și din porunca conștiinței românești. Căci, Ștefan Cicio Pop nu a fost numai al unei provincii și nu a fost numai al unui partid, ci a fost și a rămas al neamului întreg.

Alții vor spune mai bine decât mine ce a fost linia dreaptă a acestei viați trudite, întărită, închinată toată unui singur ideal. Eu nu pot aduce aici decât frânturi de amintiri și mărturii personale fără de preț.

Când l-a văzut pentru prima oară în cea dintâi Cameră a României Mari, am crezut că văd un atlet purtând pe umerii săi masivi nevăzute poveri și având încă în ochi scânteieri de fericire; iar când a prins a vorbi, în glasul său părea că vibrează încă sufletul apostolilor, care de-a lungul istoriei neamului său a denunțat nedreptatea și împilare și strigătele protestatare ale celor care s-au jertfit în temnițe și s-au chinuit pe roată. Așa l-am cunoscut !

Nimeni nu a întruchipat mai bine însușirile mai dominante și virtuțile acestui Ardeal – pământ de suferințe și de jertfe – dar și pământ

de rezistență, de unde s-au ridicat de-a lungul veacurilor, ca niște ruguri, apelurile de redeșteptare a conștiinței naționale. Nimeni n-a reprezentat mai bine rasa sa – lunga însușire a generațiilor, care și-au transmis una alteia instinctul originei comune, iubirea atavică de pământ, dorul de libertate și credința sfântă în birunță a eforturilor și a jertfelor de fiecare clipă.

Omul acesta a trecut în eternitate. Glasul cu rezonanță de armă, care n-a slujit decât cauza românismului, a amuțit pentru totdeauna.

Este parcă o răzbunare a destinului! Rând pe rând se duc străjerii care au vegheat la căpătâiul marilor noastre cuceriri.

Alaltăieri Teodor Mihali; ieri Vasile Goldiș; astăzi Ștefan Cicio Pop. Rând pe rând cad cei care prin stăruințele și jertfele lor au făcut să cadă hotarele vitregi ale istoriei.

Ei pleacă din mijlocul nostru în ziua în care sporesc greutățile și se întărește vuietul amenințărilor; ei pleacă în ceasul în care mai mult ca oricând ar fi fost nevoie de pilda lor, de sfatul lor, de înțelepciunea și patriotismul lor.

În jurul golurilor imense, create de dispariția lor, stă generația noastră pironită de îngrijirea ce trezește conștiința marilor răspunderi. De aceea, nicăieri mai bine decât în jurul acestui sicriu, nu putem să ne reculegem și totodată să ne întărim în hotărârea de a apăra patrimoniul înfăptuirilor istorice, ce ne-au lăsat moșnenire.

Ei aud aici glasul lui Ștefan Cicio Pop, ridicându-se pentru ultima oară peste tumultul luptelor și al încăierărilor și strigând dincolo de hotarele morții: „Grijiți să nu primejduiți prin patimi de o clipă ceea ce au voit să se dea pentru totdeauna jertfele și sângele înaintașilor”.

Ultimul gând al Ștefan Cicio Pop a fost pentru Regat. Gândul acesta simbolic ia astăzi valoarea unui comandament. Regat, Unirea. Iată testamentul politic al omului care a deschis Adunarea de la alba Iulia. Testamentul acesta îl primim și aceea să ne legăm, români din patru unghiuri, să-i rămânem credincioși și să-l executăm cu pietate și credință, pentru ca astfel primind de la înaintași unirea teritoriilor, să

putem lăsa unirea desăvârșită a sufletelor.

În numele guvernului meu aduc lui Ștefan Cicio Pop un ultim și suprem omagiu de recunoștință. Dumnezeu odihnească-l în pace !

DISCURSUL LUI GHEORGHE TĂTĂRESCU DIN PARLAMENT CU OCAZIA ZILEI DE 1 DECEMBRIE ⁶

În ziua acestei comemorări, se cuvine să ne desfacem de tot ce este trecător, pentru a ne identifica numai cu ce este etern în rosturile neamului nostru.

În împlinirea acestei porunci, să aducem prinosul nostru de recunoștință tuturor acelor luptători și cărturari ai Ardealului care au pățimit și s-au jertfit de-a lungul vremii pentru gândul unirii. Să aducem apoi prinosul nostru de laudă marilor români care în 1 decembrie 1918, biruind toate loviturile și toate piedicile, au știut să împlinească voința generațiilor apuse.

Să așezăm în slava acelor zile pe toți cei care au pregătit și au desăvârșit acest mare fapt: pe Gheorghe Pop de Băsești, pe Braniște, pe Mihail și pe Lucaci, pe Vasile Goldiș și pe Ștefan Cicio Pop, pe toți cei morți și pe toți cei vii.

Să-i așezăm alături de cetele de mii de plugari și de păstori, care la un apel al istoriei, au alergat din cele patru unghiuri ale Ardealului pentru a striga în cetatea sfântă: „Noi vrem să ne unim cu Țara”, să-i așezăm alături de soldații sfărâmători de hotare, care purtând steagurile liberării, au pecetluit cu sângele Regatului reînvierea Ardealului.

Pe toți – dar pe toți – să-i așezăm în slava acelei zile, care apoteozează domnia lui Ferdinand, întâiul rege al tuturor românilor și încununează numele lui I.I.C.Brătianu și ale sfetnicilor săi. Și apoi, slăvind această zi, să proclamăm din nou , cu mâinile împreunate, hotărârea de a păstra neatins regatul pe care ni l-au încredințat jertfele martirilor și eroilor noștri și să ne întărească în această hotărâre. Zarva crescută a celor care învinși de dreptatea istorică, nu vor să uite privilegiile

nedreptății și nu vor să uite privilegiile silniciei. Să lăsăm conștiinței neamului nostru să strige din nou că ceea ce s-a împlinit nu se mai poate desface și că nu este putere omenească, care să poată să clintească vreuna din pietrele de la hotarele noastre. Ne-am unit pentru totdeauna. Ne-am unit pentru a aduce contribuția geniului poporului nostru la opera de civilizație a celorlalte popoare; ne-am unit pentru a trăi în pace și libertate și statornică prietenie cu celelalte seminții conlocuitoare.

În slujba idealurilor de muncă, de pace și de concordie, sub înțeleapta ocârmuire a lui Carol al II-lea – Consolidatorul – neamului nostru va continua să-și îndeplinească în acest colț de lume misiunea sa istorică.

NOTE:

1. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie*, Edit. Enciclopedică, București, 1996, p. XI.
2. Gh. Nichifor, *Gheorghe Tătărescu. 35 de ani de la moarte*, în „Liberalul” (București), an XLVI, nr. 11/69, din 19-25 martie 1992.
3. Gh. Nichifor, *Intellectualitatea Gorjului și Marea Unire*, Edit. „Alexandru Ștefulescu”, Târgu Jiu, 1995, p. 117-151.
4. Gh. Nichifor, *Gheorghe Tătărescu. 35 de ani de la moarte*.
5. „Gorjanul” (Tg.-Jiu), an XI, nr. 10-11, din 5 martie 1934.
6. *Idem*, an XI, nr. 49, din 12 decembrie 1934.

COLECTIVIZAREA ÎN FAȚA ISTORIEI (II)

Dr. Avram Cezar

În instrucțiunile primite de Județeană de partid Dolj din partea C.C al P.M.R. nr. 87/24.II.1950 se sublinia printre altele: „Dați îndrumări organelor de partid din subordine, activiștilor și organizațiilor de masă să acționeze cu toată energia, împotriva celor care ascund sămânța, celor care se sustrag de la munca câmpului, celor care lasă loturile neînsămânțate, celor care incită și se pronunță împotriva partidului și formelor de lucrare în comun a pământului¹.

În continuare se arată că „ordine și dispoziții speciale” au primit și lucrătorii din serviciile speciale – securitatea, miliția, procuratura, că trebuie să se acționeze cu toată energia împotriva „cozilor de topor” ale burgheziei și moșierimii, ale capitaliștilor din afară”².

Pentru prima oară Gheorghe Gheorghiu-Dej semnalează în 23 iunie 1950 cazuri de reacții la colectivizare: „Pe alocuri – spunea el – dușmanii, înnebuniți de ură – au trecut de-a dreptul la acte de teroare”³.

Rezistența țărănească luase amploare și nu se mai putea păstra tăcerea; „bucuria” țăranului la înscrierea în colectiv, „dorința” de a se adera la viața „îmbelșugată” promisă, la fericirea deplină pe care „fratele sovietic” o cunoștea, îl determină pe acesta să-și manifeste violent rezistența la depozitarea de întreg avutul său, la sechestrarea apartenenței la pământul și patria sa. În județul Iași, chiaburii au ucis mișelește pe un membru al unei comisii de verificare⁴ anunța cu îngrijorare și „fermitate” revoluționară liderul partidului. A trecut cu tăcere, „speriat” de mulțimea cazurilor, cele 4 ucideri de activiști de partid,

„perceptor” și milițian din comunele Laloșu, Hunia și Zănoaga din Oltenia⁵, în vara anului 1950.

Sub presiunea acțiunilor țărănești, în 12-13 decembrie 1950, plenara C.C. al P.M.R. a hotărât „anularea datoriilor-rate de împrumut în bani sau în cereale – ce au rămas de plătit statului de către țăranii împrumutați prin reforma agrară din 1945⁶. Cu cinismul binecunoscut, țăranul a fost pus să plătească un pământ ce nu i-a aparținut decât câțiva ani, un pământ care a fost dat de comuniști „în stăpânire definitivă, pentru totdeauna”.

Hotărârea Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 26 ianuarie 1951, cu privire la activitatea ziarului „Scânteia”, a dat semnalul declanșării unei ample campanii împotriva chiaburilor, în presă, la radio, cinematografie, broșuri, afișe etc. „Înainte”, cotidian craiovean, în prima pagină a numărului din 29 ianuarie 1951 tipărea chemarea partidului: „Demascați chiaburul care s-a vândut imperialiștilor și vrea să readucă capitalismul găunos”. Un afiș care a constituit material de propagandă în epocă, conținea printre altele fraze instigatoare și afirmația: „chiaburul vă exploatează și urmărește prin faptele sale mârșave, să distrugă statul proletarietului, statul muncitorilor aliați cu țăranii muncitori”.

Cu toate că pumnul de fier al proletarietului s-a făcut simțit în continuare, lumea satului cunoaște, între februarie 1951-octombrie 1952, o mică destindere. La acestea a contribuit și circulara emisă de C.C. al P.M.R. din 30 ianuarie 1951 care a avertizat că „orice presiune economică sau administrativă față de țăranii muncitori pentru a-i determina să intre în gospodăria colectivă va fi sancționată cu severitate”⁷.

Excesele comise în timpul colectivizării au fost dezvăluite și de directivele C.C. al P.M.R. cu privire la alegerea organelor conducătoare de partid apărute în 12 martie 1951⁸. liderul partidului, Dej, a condamnat abuzurile comise în timpul colectivizării, în 11 mai același an, afirmând că s-au folosit „metodele de constrângere” și că „s-au produs grosolane abateri de la linia partidului”⁹.

Dar aceste „condamnări” și detașări față de violență existente în

satul românesc, au alternat cu afirmațiile dezarmante și senine ale conducerii partidului și statului. Astfel, Hotărârea C.C. al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri din martie 1951, însera declarația voită „convingătoare”, a păstrării principiului liberului consimțământ. „pe baza întăririi alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare – se spunea în Hotărâre – și acordării ajutorului politic organizatoric și material din partea partidului și guvernului în 1941 și 1950, în RPR, *pe baza principiului liberului consimțământ*, au luat ființă 1029 de gospodării colective, cuprinzând 65.974 de familii de țărani săraci și mijlocași, având 268.640 ha de teren”¹⁰.

Desigur aceste realizări se datorau, pe lângă ajutorul „statului de democrație populară” care cedase gospodăriilor colective pământul din rezerva de stat „spre folosință veșnică”, credite, scutire pe doi ani de plata impozitului agricol și 20% reducere la colectări, sprijinului și exemplului sovietic. „De un mare ajutor în organizarea și consolidarea gospodăriilor colective a fost vizita celor 150 de țărani muncitori din țara noastră în Uniunea Sovietică în vara anului 1949 și a celor 210 în vara anului 1950”¹¹. De asemenea, nu putea să nu aibă o importanță covârșitoare, „munca de întărire și organizare a gospodăriilor colective”, vizita „delegațiilor de colhoznici, care, împărțășind experiența colhozurilor sovietice, a dat un mare ajutor gospodăriilor colective și țărănimii muncitoare din țara noastră”¹². Mereu prezența sovietică, mereu grija de a păstra linia stalinistă, de a nu devia de la ideologia marxist-leninistă-stalinistă, de a nu crea, cumva, suspiciunea de trădare. A fi comunist însemna a fi stalinist, „internaționalist”. Dacă aveai ideea nefericită de a fi întâi român și după aceea comunist, încheiai socotelile cu lumea, indiferent de treapta socială pe care te aflai.

Importanța pe care o dă partidul agriculturii este reliefată și de intensificarea politizării muncii în acest domeniu. Prin Hotărârea C.C. al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri privind întreținerea culturilor, prezentarea și executarea la timp a strănerii recoltei și executarea de colectări pe anul 1951, apărută pe 24 mai, același an, a fost creată

funcția de „director politic adjunct” în S.M.T.-uri, s-a cerut „implicarea elevilor la muncile agricole”, s-au dat indicații agrotehnice pentru recoltarea orzului¹³; grefa sistemului stalinist în România a continuat, cu o încăpățănare demnă de o cauză mai bună. „Experiența Uniunii Sovietice – se arăta într-o broșură editată de „Institutul de cercetări agronomice” în 1954 – a ușurat mult opera de transformare socialistă a agriculturii în țara noastră. Partidul Muncitoresc Român învățând din experiența PC (b) al U.S. a indicat căile cele mai potrivite pentru transformarea socialistă a agriculturii”¹⁴. Această „învățătură” a costat enorm societatea românească. Miile de dispăruți, zecile de mii de torturați, în cei 15 ani de calvar stalinist, au depus mărturie în acest sens.

Atestarea acelor vremuri de apocalipsă a fost făcută chiar de documentele partidului. Hotărârea C.C al P.M.R. asupra muncii pe tărâmul construirii G.A.C.-urilor și întovărășirilor agricole din 18 septembrie 1951 a recunoscut, în mod clar, că s-au comis abuzuri de către „unii activiști și funcționari de stat” care „în loc să ducă printre țărani muncitori o muncă de convingere, i-au silit prin măsuri birocratice să admită la schimbul de pământ”¹⁵; a recunoscut că s-au făcut excese forțându-se ritmul de creștere a numărului G.A.C.-urilor în cinci foste județe, printre care și Vâlcea. Pentru prima oară, în mod oficial, această hotărâre a recunoscut lipsa brațelor de muncă, pentru că țărani „*intrați prin constrângere* nu participă la activitatea gospodăriei și uneori nu au nici o legătură de muncă cu ea”¹⁶. A fost recunoscut și faptul că, măsurile de îngrădire „îndreptate împotriva chiaburimii au lovit în țărani mijlocași, încălcându-se în mod intolerant linia partidului de alianță cu țărani mijlocași”¹⁷.

Propaganda comunistă revenea obsedant în susținerea afirmației că linia partidului este păstrarea liberului consimțământ. Această obsesie este și ea o dovadă a gravelor abuzuri săvârșite în lumea satului românesc, abuzuri direcționate însă prin indicații secrete date organelor de securitate și miliție, organelor administrative și de partid. „Să se

grăbească prin propagandă și *constrângere* acolo unde este necesar, constituirea întovărășirilor și gospodăriilor colective”¹⁸ se spunea într-o circulară a regionalei de partid Craiova, nr. 1161/16 ian.1952, trimisă raioanelor de partid. Confirmarea folosirii constrângerii se găsește în chiar Hotărârea C.C al P.M.R. din 18 sept. 1951, prin care se cerea „întărirea muncii politice în G.A.C.-uri și *asimilarea modelului sovietic*”,¹⁹ organizarea pe scară largă a întâlnirilor și discuțiilor țăranilor care vizitaseră U.R.S.S.-ul cu țăranii muncitori din diverse sate, „întâlniri la care aceștia vor povesti ceea ce au văzut la colhozurile, sovhozurile și S.M.T.-urile din Uniunea Sovietică”²⁰.

Instrucțiunea C.C. nr. 791/13 noiembrie 1951 privind aplicarea hotărârii din septembrie 1951, trimisă secretariatului regionalei P.M.R. Craiova, cerea pe lângă alte măsuri și „grăbirea ritmului de înființare a gospodăriilor colective”²¹.

Aceste dispoziții contradictorii dovedesc existența luptei pentru putere din sânul conducerii partidului, între linia moscovită care dorea o rapidă trecere la gospodăria colectivă, după modelul dur stalinist, și gruparea Dej, care promova o trecere mai lentă, fără însă a se renunța la „stilul” stalinist.

Fr. Engels, referindu-se la țăranii mijlocași și chiaburi, necunoscând în practică „eficiența” ideilor comuniste, scria: „probabil noi vom renunța la exproprierea violentă, contând pe faptul că dezvoltarea economică va învăța minte și aceste capete tare”²². Stalin punând în practică colectivizarea a observat că lămurirea și liberul consimțământ sunt o simplă utopie. El a inițiat exproprierea violentă pe baza colectivizării integrale a agriculturii, inaugurând căile de lichidare a claselor exploatatoare în genere și a „ultimei și celei mai numeroase clase exploatatoare, chiaburimea, în special”²³.

Comuniștii români au avut „procedeul” la îndemână. Ei erau conștienți de evidența rezistenței țăranimii române la depozedarea de pământ și inventar viu și mort. Țăranul român a fost conștient, că însăși viața îi este în pericol, că un capitalist mult mai feroce – statul comunist

– decât regimul burghezo-moșieresc, îi amenința existența.

Distrugerea proprietății a afectat întreaga populație sătească, cu excepția unor „elemente parazitare, marginalizate de comunitate și ulterior propulsate de partid în funcții de conducere”²⁴. Indiferent de categoria în care a fost încadrat, țăranul nu a fost dispus să renunțe la pământ, unelte și animale, din dragoste pentru ideologia comunistă, care una promitea și alta făcea în realitate.

Fostul și prezentul, în propagandă, aliat al țărănimii, protectorul său din vremea regimului burghezo-moșieresc, partidul, s-a înarmat cu toate mijloacele propagandiste și a trecut la acțiune deschisă, de o duritate fanariotă, dar și demascatoare. Încă din 1948, partidul muncitoresc a trimis la sate circa 100.000 de activiști, ca sprijin pentru acțiunile de colectare, și alți 115.543 ca sprijin pentru acțiunile de însămânțare²⁵. Mulți dintre ei au fost analfabeți sau cu câteva clase primare. Fii de țărani, în majoritate sau cu rude la țară, înarmați cu „ura proletară” au strivit pur și simplu lumea satelor. 816 activiști lucrau în localitățile regiunii Craiova în vara anului 1952. Dintre aceștia 584 erau muncitori (357 din Craiova), 104 țărani, 54 activiști de partid ai raionului sau regiunii, 43 tractoriști sau lucrători S.M.T., 18 învățători, 11 tehnicieni sau agenți agronomi și veterinari, 2 ingineri agronomi. Din cei 816 activiști numai 9 erau femei²⁶. Unii dintre aceștia, pentru munca de renegați efectuată, au fost răsplătiți de partid, dar marea majoritate aveau să fie uitați, ei reîntorcându-se la vechile ocupații.

Cei care s-au evidențiat în lupta „împotriva dușmanului de clasă” au fost trimiși la școli de partid. Puțini și-au continuat studiile la seral sau fără frecvență ori au absolvit facultățile muncitorești de scurtă durată, ocupând apoi funcții importante în administrație, securitate, partid. Nivelul lor de cultură a rămas însă același – rudimentar, agramat, semidoct – iar caracterul de delatori și oameni fără scrupule i-a însoțit toată viața.

„Am executat ordinul partidului, am făcut pe chiaburi să simtă tăria clasei muncitoare”, ne relatea Bogheanu Ilie în iulie 1991, fost tractorist, apoi activist al colectivizării, directorul Arhivelor Statului

Craiova, între anii 1970-1983.

Constantin Ion, fierar, membru al partidului comunist din sept. 1994, activist și secretar al Organizației de partid plasa Oltețu, jud. Vâlcea, între anii 1945-1946, devenit teroarea satelor de pe valea Pescenei și Oltețului în anii colectivizării, ne declara în mai 1987: „Îmi știau toți de frică; puteam să fac ce vreau; am fost cineva”.

Gogoli Ion, comuna Stirbești, jud. Vâlcea, activist al colectivizării, vicepreședinte de sfat comunal, contabil la Sfatul Popular, paznic de noapte la magazinul sătesc în 1971, ne relatea în 1976: „Aveam pușcă și cabrioletă la dispoziție. Mergeam seara la chiaburul Iliescu, beam și mâncam pe săturate, iar dimineața îl chemam la primărie și îl făceam să moară de frică”.

În sistemul propagandistic comunist au fost cooptați și învățători, ca unii care erau mereu în mijlocul sătenilor. Mulți dintre intelectualii satului au refuzat net propunerea comuniștilor, indiferent de consecințe. Fricoșii și amatorii de chilipiruri, cei care s-au lăsat șantajați, au acceptat însă. Învățătorul Ștefănescu Marin din Herăști, Vâlcea, ne declara în ianuarie 1993: „Am fost pe frontul din est. Rănit fiind la Cotul Domnului, am stat tot prin spitale. Nu am mai fost mobilizat pe frontul de vest. Instructorul raional de partid, Lăcraru Stan, subordonatul meu în răsărit, căzut prizonier la ruși și întors cu Tudor Vladimirescu, a venit la mine și a zis, că dacă nu sunt cu ei – comuniștii el mă dă afară din slujbă și poate văd și cum arată beciurile securității”.

Ajutați de organele administrației locale, de organizațiile de partid sătești, în număr de 217 în 1949,²⁷ având spatele asigurat de Miliție și Securitate, activiștii au acționat în echipe. Uneori au fost secondăți de lideri sindicali sau cadre muncitorești, cu funcții de partid în întreprinderi. Ștef Emil, directorul Fabricii Brătășeanu (devenită 7 Noiembrie) a participat între anii 1949-1953 la colectivizarea regiunii Oltenia. „Mergeam în sate 7-11. Aveam pistol și eram însoțiți și de un ofițer de securitate. Ne întorceam vinerea, la ședința Biroului regional și depuneam rapoartele scrise. Semnalăm cazurile în care chiaburii sau

alți țărani se arătau ostili. Când era cazul, îi duceam pe cei care nu voiau să audă de tovărășie sau colectiv la miliție și îi lămuream și cu înjurături și cu bătaia. Nu am omorât pe nimeni, dar am trimis vreo câțiva la securitate. Nu știu ce s-a întâmplat cu ei, dar cred că le-au dat drumul”, ne spunea Stef Emil în octombrie 1992, cu seninătate și conștiință „neîntinată”, doar el „nu a omorât pe nimeni”.

Documentele programatice din anii 1952-1953, au conținut largi referiri la rolul organizațiilor de partid, organizațiilor de femei U.T.M.-ului, sindicatelor agricole etc. în „bunul mers al colectivizării. Anii 1949-1953, etapa de început a colectivizării, a probat capacitatea organizatorică a partidului, viteza de reacție a organelor de miliție și mai ales de securitate, „vigilența revoluționară” a administrației locale. În scenariul colectivizării regăsim aceste forțe gata de intervenție la comanda stăpânilor colectivizării din ierarhia puterii. Cu ajutorul lor și la instigația conducerii, violența a devenit lege, iar rezistența la colectivizare atitudine dușmănoasă împotriva ordinii, regimului și statului comunist.

Loviturile au fost direcționate mai ales împotriva capului de familie, cu toate că toți membrii ei au simțit impactul cu duritatea „echipelor de colectivizare”.

Conducerea comunistă a intuit sau a cunoscut dictonul lui Mao Tze Dun „puterea vine pe țeava puștii”. Cert este că ei au aplicat cât se poate de bine aceste cuvinte ale liderului chinez. Constrângerea fizică și morală au constituit armele preferate ale celor ce au înfăptuit colectivizarea, „înscrierea de bună voie”, atât de mult cântată prin propaganda demagogică, ne-o explică subiecții prelucrați, „revoluționar”, care au avut șansa să trăiască.

În Turburea, din comuna Irimești, raion Oltețu, județul Vâlcea, într-o declarație autenticată la notariat și trimisă la „Comisia pentru cercetarea abuzurilor și pentru petiții” din camera Deputaților, dosarul 5496/1992, f. 7, ne relatează: „În iulie 1950 am fost convocat împreună cu Dumitrescu Gheorghe, la postul de miliție. În aceeași seară am fost trimiși sub escortă, din comuna Irimești la Miliția Bălcești. Aici am fost

legat împreună cu Dumitrescu Gheorghe și băgat în beci de unde am fost scoși pe rând de 3-4 ori. Ni s-a cerut să donăm întreaga avere pentru înființarea gospodăriei colective. Dumitrescu Gheorghe îmi spunea că, atunci când este scos din beci, este amenințat că va fi omorât sau îndepărtat din comună la 40 km dacă nu semnează actul de donație al averii sale în favoarea G.A.C.-ului. În seara zilei de 14 iulie, Dumitrescu Gheorghe a fost scos din beci și nu a fost adus înapoi. Soția lui Gheorghe Dumitrescu declară ce s-a întâmplat în continuare cu refractarul chiabur: „La 14 iulie 1950 soțul meu a fost dus cu escortă, cu un milițian, iar în curte era secretarul P.M.R. Dima I. Dumitru, președintele Comitetului Provizoriu al Comunei Benești, județul Vâlcea, Mihai I. Barbu, activistul P.M.R. Dumitru I. Cornacu, care forțaseră ușa și intraseră în casă. La întrebarea soțului ce înseamnă aceasta, i s-a răspuns să-și ia soția că trebuie să plece din sat. Am fost luați amândoi sub escortă și ne-au dus cu domiciliu obligatoriu în satul Popești, județul Vâlcea. Întregul inventar al gospodăriei a fost preluat de cei care au spart ușile și au întocmit un proces verbal”²⁸.

Vrabie Ion, țăran mijlocaș, com. Băbeni, Oltețu, jud. Vâlcea, proprietar a 3,60 ha, 2 boi, 1 vacă, 5 oi, 1 capră, impropietărit în 1945 cu 1 ha teren arabil, ca participant la război, a fost închis în aprilie –mai 1950 la Miliția Bălcești pentru afirmațiile „defăimătoare” aduse gospodăriei colective: „Am văzut colectiv în Rusia; colectivul este moartea noastră”²⁹. Activistul P.M.R., Dumitru Cornacu, împreună cu sublocotenentul de securitate Marin Mardare conduc cercetările. Țăranul este „lămurit”, în cele din urmă, să iscălească cererea de intrare în gospodăria colectivă”³⁰.

Partidul a pedepsit sever pe cei care au refuzat înscrierea în gospodăria colectivă, iar cei care și-au apărat dreptul la proprietate au fost clasificați drept dușmani ai poporului pentru toată viața. Ștefan Marin și Siminică Ilarie din satul Valea Stanciului, com. Bârza, raion Segarcea, după o descindere făcută noaptea au fost luați și închiși în beciul clădirii miliției comunale. Aici au fost bătuți de o echipă de „săteni revoluționari”,

după ce milițianul și secretarul Sfatului Popular s-au retras. „Lovit în burtă, izbit cu capul de pereți, de oamenii pe care îi ajutasem de multe ori, dar care erau beți” – ne spune Ștefan Marin într-o discuție avută în 15 august 1992 – am sfârșit semnând cererea de intrare în colectiv”.

Sediul Sfatului Popular a fost ales de multe ori ca loc de desfășurare al presiunilor, printre agresori numărându-se Autoritățile locale, membrii de partid din comună, activistul P.M.R și nelipsitul milițian.

Grigore A. Barbu din satul Zorsca, comuna Amărăștii de Sus, proprietarul unei suprafețe de 8 ha, în etate de 77 de ani în 1992, ne relatează: „Treceam prin fața Sfatului Popular în vara anului 1952, când am fost oprit din drum de președintele de atunci Vasile Stan, care m-a băgat în clădirea primăriei. Aici, fără nici o vorbă sau vreun motiv, el, împreună cu alți comuniști, s-au pus cu bătaia pe mine. M-au trântit pe podea și m-au lovit cu pumnii, cu picioarele și cu un lanț până nu am mai știut de mine”³¹. Săteanul Barbu Grigore, maltratată în 1952 din cauza refuzului de înscriere în G.A.C., având bunurile și casa deja confiscate, a fost supus în 1960 la noi presiuni, de data aceasta pentru a intra în tovărășire.

Gașpar Ilie din satul Mileni, comuna Bistreț, raion Vânu Mare, proprietarul unei suprafețe de 2,6 ha, ne relatează: „Am fost amenințat cu moartea de mai multe ori. Am fost bătut de organele de partid și securitate în permanență. În fiecare săptămână am fost ridicat de la domiciliu și dus la Vânu Mare, Mehedinți. Ne puneau cu ochii în foc, eram scoși dezbrăcați pe zăpadă unde ne țineau până nu mai puteam mișca. Eram bătuți la tălpi și spânzurați de picioare. Trebuia să spunem tot și să ne înscriem în colectiv”.

Un alt factor declanșator al violenței a fost tentativa de părăsire a structurii colectiviste. Părăsirea structurii, în primii ani ai procesului, avea pentru comuniști efectul unei boli contagioase, inspirând și alte familii de țărani.

Rădulescu Anton, membru al G.A.C. „Calea fericirii”, comuna Lădești, raion Oltețu, intrat în colectiv la 12 oct. 1952, odată cu înființarea

lui, a făcut cerere de ieșire în nov. 1953. A fost anchetat de miliția Lădești și serviciul de securitate Bălcești, sub stare de arest și „lămurit” să-și retragă cererea. Problema a fost rezolvată satisfăcător. Rădulescu Anton trebuie să mai stea în arest câteva zile pentru a-i dispărea vânătaia de la cap, făcută de respectivul, în mod intenționat: s-a lovit cu capul de pereții camerei în care a dat declarația”, raporta locotenentul Stamate I., forurilor ierarhice în 16 dec. 1953³².

Partidul nu și-a putut îngădui o asemenea concesie. Era conștient de riscul prăbușirii întregului eșafodaj, eșafodaj pe care îl construia cu multe „eforturi”. Comuniștii români, după exemplul celor sovietici, au intenționat să creeze o psihoză a maselor, pe care să le folosească în menținerea puterii. Ei și-au dat seama repede că propaganda, oricât de abilă și cu dăruire ar fi fost făcută, nu putea să înlăture realitatea. Forța, violența, a constituit principala armă. Ortega y Gasset în „Revolta maselor”³³ și Gustave Le Bon în „Psihologia maselor”³⁴ dezvăluie rădăcinile iraționale ale factorului de coeziune ce leagă „masa”, „colectivul” în ipostazele dirijate ale istoriei. Statul totalitar comunist, promotor al „idealurilor mulțimii” în propaganda dezlănțuită, în practică, nu a ținut cont în nici un moment de „opiniile mulțimilor”, deși a avut o teamă permanentă de „furia” acestora. Acest lucru este dovedit și de regimul represiv, brutal, antiuman, impus lumii satului. Noile dogme au dobândit puterea vechilor dogme, adică forța tiranică și suverană care să le pună la adăpost de discuție.

Mogoșeanu Costică, țăran din comuna Grădiștea, raion Oltețu, posesor a 4ha de teren arabil, a simțit din plin „bunăvoința” exponentului poporului. La o distanță de 3 km de localitate a fost oprit, noaptea, de activistul P.M.R., șoferul și încă un civil, care a scos pistolul și a tras. A fost bătut pentru vina „că nu se înscrie în G.A.C.”. A fost amenințat că întreaga familie va fi deportată, dacă nu se înscrie în colectiv, întrucât motivul deja exista: vorbise că „vin americanii”³⁵.

Convergența agresiunilor dirijate de funcționarii Sfaturilor populare, conducătorii gospodăriilor colective, comuniștii „devotați” ai

organizațiilor locale, activiștii P.M.R., miliție, securitate, caracterul programat al acțiunilor de asimilare în structurile colectiviste a asigurat o cotă nemaîntâlnită de presiune asupra țăranului. Prin legături de familie și determinări economice, țăranul a fost fixat prin tradiție în perimetrului comunității rurale. El a dispus de posibilități reduse de retragere sau transfer spre zonele urbane. Proprietarul de pământ a fost adus însă, în situația în care, intrarea în colectiv a echivalat cu prăbușirea în incertitudine și mizerie. Continuarea rezistenței a condus spre represalii și închisoare, în cazul cel mai bun. În această situație el a optat pentru soluția care a garantat supraviețuirea familiei deși era conștient că pierdea statutul economic, bunurile și pământul. Psihologia agresorului, care excelează în metode violente, era circumscrisă convingerii că acestea vor sfărâma rezistența proprietarilor de pământ, aducându-i cu animalele și uneltele la porțile colectivului. Condamnarea politică, care aducea după sine confiscarea averii, a fost una dintre ultimele metode folosite de autorități. Numărul condamnaților politici a crescut, în timp ce lista țăranilor colectivizați a stagnat, pentru o perioadă de vreme.

Ștefan Nistorescu din satul Drăganu, comuna Valea Mare, raion Oltețu, învățător, a fost evacuat din locuință – unde a fost instalat sediul G.A.C. – iar pământul confiscat. Dat afară din învățământ s-a apucat de cărăușie, transportând cereale cu căruța la Craiova. Într-o zi, în timp ce împreună cu soția ieșeau din comună, comisia de colectivizare i-a blocat drumul, confiscându-le calul și căruța. Opunându-se cei doi au fost crunt bătuți. În urma loviturilor primite, soția lui Ștefan Nistorescu a decedat³⁶.

Ilie Cârciumărescu din comuna Băilești, raion Băilești, a fost arestat, anchetat și omorât în bătaie în iulie 1950. Fiul său, Pătru Cârciumărescu era în același timp condamnat la doi ani închisoare corecțională și confiscarea averii, pentru nerespectarea planului de stat³⁷.

Șantajul autorităților a acționat atât asupra proprietarilor, amenințându-i cu concedierea copiilor angajați în orașe, în prima fază, apoi a eliminării din școli a acestora, cât și asupra copiilor, care, la

presiunea serviciilor de cadre, s-au transformat, ei înșiși în instrumente ale colectivizării.

Cazul lui Amariei Ilie din comuna Nedeia, raion Gura Jiului, care a fost determinat de fiul său Amariei Marcel, funcționar la Secția Financiară a regiunii Craiova, să intre în gospodăria colectivă în oct. 1952, întrucât avea să fie „dat afară din serviciu”³⁸.

În anii 1949-1953, acțiunea de colectivizare a constituit vectorul satului românesc, mentalitatea și practicile stabilite invadând mediul rural. În 24 septembrie 1952, Gh. Dej considera că agricultura era dominată „de mica gospodărie țărănească, care dă o mică cantitate de cereale marfă și care generează capitalism spontan și în proporție de masă”³⁹. prin Hotărârea C.C. al P.M.R. din 26 sept. 1952 cu privire la întărirea raioanelor sătești ale Partidului și intensificarea muncii politice de masă la sate s-au stabilit ca 85% din „activiștii aparatului comitetelor raionale ale P.M.R.”, să fie membrii de partid, „muncitori în industrie, cu un stagiu de producție de cel puțin cinci ani și care nu sunt legați de proprietatea agricolă”⁴⁰.

Din nou elementul proletar, oameni care nu aveau legături cu pământul, executanți fideli ai ordinelor „partidului”. Denotă această „indicație”, teama față de o eventuală solidaritate a celor trimiși să înfăptuiască colectivizarea, cu țăranul „recalcitrant”.

Începând cu 1 oct. 1952, lumea satului a cunoscut o nouă campanie de demascare a „dușmanului de clasă” – chiaburimea. Peste 3000 de țărani intrați în G.A.C. au fost demascați drept chiaburi.

În regiunea Oltenia, această nouă campanie, a fost destul de violentă, în sensul că pe lângă cei 116 „chiaburi descoperiți”⁴¹ și dați afară din colectiv, au fost sancționate 42 cadre de partid și administrație, 5 fiind „destitute”⁴².

„Descoperirea – conform indicațiilor stabilite – se apunea într-o circulară a raionalei P.M.R. Craiova din 15 ian. 1953 – a chiaburilor care s-au camuflat în rândurile țăranimii mijlocașe și sărace și au intrat în gospodăriile colective, ca să scape de impuneri și dări și ca să submineze

și saboteze unitățile colectiviste, este o sarcină de cea mai mare importanță de care sunt răspunzători președinții și secretarii raioanelor și comunelor, toți comuniștii". Primii secretari și secretarii birourilor raionale de partid, președinții și secretarii Comitetelor Executive ale Sfaturilor populare raionale, în întreaga lor activitate trebuie să se dovedească cinstiți față de partid și de stat, dreپți cu țărănimea muncitoare, necruțatori față de dușmanul de clasă, față de hoți și sabotori care nu sunt alții decât chiaburii"⁴³.

Anul 1952 a fost marcat de un eveniment major al strategiei consolidării regimului totalitar, al afirmării liniei staliniste în politica economică, Constituția Republicii Populare Române din 27 sept. 1952, constituie actul prin care Partidul Muncitoresc Român și-a consacrat și realizat interesele politice. Această „Chartă a națiunii” a consemnat, în scris, totala aservire a statului român față de Uniunea Sovietică. „Alianța cu marea Uniune Sovietică – se spune în capitolul introductiv, alineatul IV – sprijinul și ajutorul său dezinteresat și frățesc asigură independența, suveranitatea de stat, dezvoltarea și înflorirea Republicii Populare Române”⁴⁴. Prietenia cu URSS constituia „baza politicii noastre externe”, forma acel „motiv” prin care statul român a devenit în mod constituțional un protector al marelui imperiu de la răsărit. Uniunii Sovietice i s-a ipotecat atât suveranitatea externă cât și cea internă. În fapt, România, devenise a XVII-a republică unională⁴⁵. Această Constituție, modificată neesențial prin 29 ianuarie 1953⁴⁶ și 25 martie 1961⁴⁷, a inserat pentru prima oară conceptul de proprietate socialistă – art. 6, precum și „rolul conducător al partidului” – art. 86.

Proprietatea socialistă a constituit mijlocul economic de aservire a cetățeanului, iar partidul „unic conducător”, mijlocul politic de subjugare a lui. Ruptura față de istorie a cunoscut una din etapele de apogeu. Decretând proprietatea privată ca furt și „demascând” inechitatea socială ca urmare a exploatării forței de muncă a țărânului muncitor, comuniștii români ca și cei sovietici au declanșat „ideologia luptei finale”. Realitatea avea să infirme utopia stalinistă, iar radicalizarea ideologică a maselor

a eșuat, fapt confirmat de prăbușirea regimurilor comuniste dictatoriale în anii 80, surprinde în flagrant delict de irealitate și absurdă ficțiune. Dar în anii 1949-1959, intoxicarea cu idiomul totalitar stalinist s-a aflat în plină desfășurare. Socialismul a devenit un fel de religie de stat, iar mijloacele de comunicare în masă au avut drept scop inocularea psihismului și șablonismului festivist prin prezentarea viciată a evenimentelor și stărilor socio-economice, prin apologia „unității de nezdruccinat în jurul partidului” – ca act simbolic de supunere totală și necondiționată.

În anul 1953, rețeta stalinistă a colectivizării a fost aplicată în mod organizat și constant. Formula „îndulcită” a N.E.P.-ului – încurajarea inițiativei micului producător prin sistemul de achiziții și contractări și găsirea compromisului în faza intermediară a T.O.Z.-urilor – întovărășiri de lucrare în comun a pământului care nu se mai desfăceau toamna și în care țăranul, teoretic, își păstra dreptul de proprietate asupra pământului – au constituit doar o amânare vremelnică, o „găselniță” comunistă folositoare propagandei de moment. Rezistența țăranimii față de colectivizare a impus aceste „artificii”.

Un rol important în definirea politicii l-a avut Congresul fruntașilor gospodăriilor agricole colective ținut în mai 1953 și Plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din 19-20 august același an. La Congres a fost adoptat noul statut numit „legea de bază a vieții gospodăriilor colective” și s-au purtat discuții cu privire la măsurile ce trebuiau luate în vedere consolidării alianței muncitorești-țăărănești⁴⁸. Experiența G.A.C.-urilor a fost însă codificată în acest „statut model” în 18 iunie 1953, când apărea cu o lună întârziere, H.C.M. 1650⁴⁹.

Această experiență negativă, cunoscută de „elita” partidului, arătată de propaganda comunistă ca foarte pozitivă, secondată de ineficiența și instabilitatea economică a GAS-urilor, a impus liderilor comuniști o măsură de compromis. Aceasta a constatat în apariția întovărășirilor, forme asociative, în care, teoretic, țăranii rămâneau proprietari pe unelte, animale de muncă și pământ. Partidul s-a retras,

În această fază, pe poziții mai pragmatice și, implicit, a recunoscut eșecul ofensivei de colectivizare a agriculturii la începuturile sale.

Plenara lărgită din august, cu privire la „sarcinile partidului în domeniul dezvoltării economiei naționale și ridicării continue a nivelului de trai material și cultural al oamenilor muncii”⁵⁰ a recunoscut că, „datorită industrializării forțate”, producția agricolă a rămas în urmă, iar în campania de colectivizare s-au comis abuzuri. „Măsurile contrarii liniei partidului luate de către elemente iresponsabile sau provocatoare față de unele gospodării cheaburești – se arăta în Rezoluție – prin impuneri exagerate și ilegale în domeniul impozitelor, cotelor de colectare și altor obligații, au dus la scăderea producției acestor gospodării, la lăsarea lor în paragină și chiar la părăsirea lor de către proprietari, ceea ce a dăunat economiei naționale”⁵¹. Obiceiul de a găsi vinovați era deja statuat. „Iresponsabilii și provocatorii au presărat constant drumul colectivizării, ei fiind paratrăsnetul eșecurilor partidului”.

În documentele adoptate, inclusiv în statutul model, s-a bătut din nou monedă pe „unirea de bună voie”, arătându-le că la baza gospodăriei colective „stătea proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție, munca în colectiv și proprietatea deplină asupra producției obținute”⁵². Proprietatea deplină a fost „confirmată” de anii colectivizării și cei care au urmat, prin infirmarea în practică a acestei afirmații demagogice. Țăranul a fost în fapt expropiat, prin metode dure și sub acoperirea unei propagande mincinoase și nocive.

În urma eșecurilor, partidul și guvernul au fost nevoiți să scadă presiunea economică asupra micilor producători de la sate – H.C.M. 3007 din 10 sept. 1953 prin care se acordă scutiri de impozite și taxe gospodăriilor agricole individuale și G.A.C.-urilor⁵³, să reducă cotele pentru producătorii care încheiau contracte cu statul – Hotărârea Consiliului de Miniștri și a C.C. al P.M.R. din 28 oct. 1953 – să ia măsuri organizatorice, inclusiv organizarea învățământului, pentru școlarizarea cadrelor necesare gospodăriilor colective – H.C.M. 4319 din decembrie 1953⁵⁴.

Un accent deosebit a fost pus pe „Organizarea de vizite ale țăranilor muncitori, împreună cu nevestele lor în gospodăriile colective din țară și în sovhozurile și colhozurile din Uniunea Sovietică”. În cursul anului 1953, din regiunea Craiova au făcut vizite de „documentare” în Uniunea Sovietică 316 țărani și activiști în 17 grupuri, iar în regiune au venit 3 delegații de colhoznici din Uniune⁵⁵.

În anii 1949-1953, în mod constant, s-a urmărit să se formeze sistemul supercentralizat al agriculturii socialiste, chiar dacă s-a găsit pe o bază artificială și chiar dacă rezultatul apăsător, cu evidență, negativ. Hrănit cu sfaturi, indicații și planuri elaborate la centru de oameni servili și de multe ori incompetenți, somat de organele de partid să răspundă la toate urgențele, sectorul socialist a clacat încă de la început, deregând aprovizionarea populației, dezvoltarea nivelului de viață al poporului român. Ideologia s-a comprimat la un act de vendetă istorică, devenind irațională, illogică, iar dictatura a instaurat starea de „urgentă permanentă” ce va duce la moarte civică, socială și psihică, la prigoană și genocid, în dorința de monopolizare a viitorului.

NOTE:

1. Arh. St. Dolj, P.M.R. Dolj., dos. 9/1950, f.343.
2. *Ibidem*, p. 344.
3. Gheorghe Gheorghiu-Dej, *op.cit.*, 1955, p. 317.
4. *Ibidem*.
5. Arh. St. Dolj, Sfatul Popular Regional Craiova, birou special, dos. 19/1950, f. 73,81,117.
6. *Documente ...*, Buc., 1965, p. 91. Hotărârea a constituit obiectul Legii nr.10 (*Ibidem*, p. 92).
7. Ministerul Justiției, *Legislația Gospodăriilor Agricole Colective și a Întovărășirilor Agricole*, Editura de Stat pentru literatura economică și juridică, Buc., 1956, p. 34.
8. *Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România*, Edit. Politică, Buc., 1969, p. 470.
9. Gheorghe Gheorghiu-Dej, *op.cit.*, Buc., 1953, p. 556.
10. *Documente ...*, p. 93.
11. *Ibidem*.
12. *Ibidem*.
13. B.O. nr. 58 din 24 mai 1951.

14. N. Braşoveanu, *Rolul întovărăşirilor agricole în transformarea socialistă a agriculturii*, Editura Agro-Silvică de Stat, Buc., 1954, p. 34.
15. *Documente ...*, p. 104.
16. *Ibidem*, p. 116.
17. *Ibidem*, p. 104.
18. Arh. St. Dolj, Sf. Popular Regional Craiova, birou special, dos. 5/1952, p. 93.
19. *Documente ...*, p. 118.
20. *Ibidem*.
21. Arh. St. Dolj, Regionala P.M.R. Craiova, secretariat, dos. 897/1951, p. 7-11.
22. K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. XVI (partea a II-a), Buc., 1948, p. 459.
23. „Studii. Revistă de istorie şi filozofie”, an 3/1950, p. 53.
24. Comisia pentru cercetarea abuzurilor şi pentru petiţii din Camera Deputaţilor, *Dosarul colectivizării agriculturii în România. 1949-1962*, op.cit., 1955, p. 236.
25. Gh. Gheorghiu-Dej, op.cit., 1955, p. 236.
26. Statistica realizată după fişa de cadre; Arh. St. Dolj, Sf. Pop. Regiunea Craiova, Birou special, dos. 3/1952, p. 231-272; *Ibidem*, Regionala P.M.R. Craiova, serv. Cadre, dos. 63/1952, f. 11-237; 315-563; *Ibidem*, dos. 79/1952; f. 3-194; 231-257; 290-343.
27. *Ibidem*, Regionala P.M.R. Craiova, secţia organizatorică, dos. 7/1951, f. 19.
28. Comisia pentru cercetarea abuzurilor şi pentru petiţii, 5496/1992, f. 6-7. Cu Ion Turbureanu am avut o discuţie în februarie 1993. Relatările cu privire la anii colectivizării şi la rezistenţa opusă de ţăranii din satele Beneşti, Săscioara, Locusteni, Otetelişu le vom expune într-un capitol special.
29. Arh. St. Dolj, Regionala P.M.R. Craiova, Birou special, dos. 19/1952, f. 91.
30. Vrabie Ion apare în lista membrilor fondatori ai gospodăriei agricole colective „Ogorul Roşu”, com. Băbeni, jud. Vâlcea, înfiinţată în 28 mai 1950; *Ibidem*, Sf. Popular al regiunii Craiova serviciul administrativ, dos. 528/1952, f. 36-37.
31. Discuţie purtată în iulie 1992. Cazul Barbu A. Grigore face obiectul dosarului 5576/1992, f. 2, de la Comisia pentru cercetarea abuzurilor şi pentru petiţii din Camera Deputaţilor.
32. Arh. St. Dolj, Regionala P.M.R. Craiova, birou special, dos. 17/1953, f. 163.
33. Ortega y Gasset, Jose, *La révolte des masses*, Delamain et Boutelleau, Paris, 1937.
34. Gustave le Bon, *Psihologia maselor*, Ed. Ştiinţifică, Buc., 1991.
35. Relatare făcută în mai 1991 în faţa noastră şi a fiului său în etate de 39 ani – Moşoşeanu Ilie.
36. Comisia pentru cercetarea abuzurilor şi pentru petiţii din Camera Deputaţilor, dos. 4961/1992, f. 9.
37. *Ibidem*, dos. 6020/1992, f. 14.
38. Discuţie cu Marcel Amariei în oct. 1992.
39. Gh. Gheorghiu-Dej, op.cit., p. 689, 1953.
40. *Documente ...*, p. 142.
41. Arh. St. Dolj, Regionala P.M.R. Craiova, serv. Cadre, dos. 19/1953, f. 72.
42. *Ibidem*, birou special, dos. 15/1953, f. 64.
43. *Ibidem*, dos. 7/1953, f. 19.
44. „Buletinul oficial”, nr.1 din 27 sept. 1952.
45. Eleodor Focşeneanu, op. cit., p. 114.
46. Legea nr.3 în B. Of. nr. 4 din 29 ian. 1953.
47. Legea nr. 1 în *Ibidem*, nr.9 din 25 martie 1961.
48. *Documente ...*, p. 152.

49. H.C.M. nr. 1650 în B. Of. nr. 39 din 18 iunie 1953.
50. *Documente ...*, p. 152-182.
51. *Rezoluții și Hotărâri ale Comitetului Central al P.M.R.*, vol. II, Ed. Politică, Buc., 1954, p. 478-479.
52. *Documente ...*, p. 183.
53. H.C.M. 3007 în „Colecția de Hotărâri și dispoziții a Consiliului de Miniștri al R.P.R.”, nr. 57 din 10 sept. 1953.
54. *Documente ...*, p. 217.
55. *Ibidem*, 228.
56. Arh. St. Dj., Reg. P.M.R. Craiova, secția propagandă, dos. 11/1954, f. 9.

II. GEOGRAFIE ȘI GEOLOGIE

GORJUL ÎN LUCRĂRILE GEOGRAFICE ALE PROFESORULUI ION CONEA

Dr. Dragoș Bugă

La 15 ianuarie 1997 s-au împlinit 95 de ani de la nașterea profesorului ION CONEA. Cu această ocazie Institutul de Geografie al Academiei Române a organizat o ședință de comunicări în memoria profesorului Ion Conea, în care s-a evidențiat contribuția sa la dezvoltarea geografiei românești, ca întemeietor de discipline geografice, om de cultură și pasionat cercetător în descifrarea pământului și poporului român¹.

Ion Conea a făcut parte din generația de geografi din prima jumătate a sec.XX, care au avut o contribuție deosebită la dezvoltarea geografiei și recunoașterea ei ca știință, de sine stătătoare, pe plan mondial. A fost numit de prof. Simion Mehedinți (întemeietorul geografiei moderne românești) asistent, înainte de a-și lua licența, la numai 21 de ani. Din primii ani de studenție a început să-și cristalizeze domeniile de studiu în geografie. Multe dintre studiile lui se bazează, după cum vom vedea, pe cercetări de teren în Oltenia carpatică și subcarpatică și, îndeosebi, în teritoriul Gorjului.

Cu o pregătire geografică complexă, așa cum o cerea prof. Simion Mehedinți și pe care a impus-o tuturor elevilor săi și, posedând o cultură clasică rar întâlnită la geografii noștri, care i-a dat posibilitatea să pătrundă în cele mai diverse ramuri ale științei, Ion Conea se dedică tot mai mult geografiei istorice și toponimiei, dar abordează, în egală

măsură, atunci când este cazul, în decursul celor aproape 50 de ani de activitate științifică, probleme din aproape toate laturile geografiei. Lucrările de geografie istorică și toponimie, prin conținutul lor, stil și formă, l-au impus, încă de timpuriu ca unul din cei mai de seamă oameni de știință și cultură ai geografiei românești. S-a deosebit prin preocupări, caracter, cultură și temperament, de toți geografil de la noi. Fire independentă, cu o inteligență rar întâlnită și cu un talent nebănuț, își leagă întreaga viață de cercetarea în natură (pe viu), la fața locului, a trecutului istoric al poporului român.

Ion Conea a elaborat studii la nivel național și regional din toate domeniile geografiei umane și chiar geografiei fizice, dar s-a axat îndeosebi pe probleme de geografie istorică, toponimie și geografie a satului. Ucenicia în cercetare și în continuare principalul laborator de lucru în teren și l-a fixat în Subcarpații Olteniei și îndeosebi în Subcarpații Gorjului. De aici se putea ușor mișca și în zonele de munte, în plaiurile cu conace, în lungul culoarului depresionar de la bordura muntelui și în întreaga zonă depresionară a Olteniei. În cercetările lui a călcat pas cu pas tot teritoriul subcarpatic al țării cuprins între Olt și Cerna. S-a apropiat, ca nimeni altul, de oamenii de la țară. L-a interesat viața țăranului român și evoluția satului românesc în decursul timpului.

După cum C. Brătescu este numit și geograful Dobrogei, tot așa și pe Ion Conea îl putem numi geograful Olteniei carpatice și subcarpatice, sau simplu *geograful Gorjului*. Nici unul dintre geografil noștri nu a cercetat aceste meleaguri cum le-a cercetat și le-a descris profesorul Ion Conea. Toate lucrările lui, care se referă la zona carpatică și subcarpatică a Olteniei, cuprind, în totalitate, și teritoriul Gorjului.

Lucrările lui Ion Cornea au ca suport sudul fizico-geografic al teritoriului pe care îl cercetează, el adeptul principiului l-a respectat: pentru a realiza adevărate lucrări de geografie umană trebuie în primul rând să cunoști teritoriul pe care-l studiezi sub aspect fizico-geografic, relieful, cu tot complexul lui de factori, fiind pe care se grefează și se dezvoltă societatea umană.

Cel mai de preț document pentru Ion Conea în studiile de geografie istorică și toponimie era terenul, adică cercetarea fenomenelor la fața locului. Geografia istorică și toponimia au fost științele cărora le-a consacrat, mai ales în ultimele decenii ale activității sale științifice, întreaga sa muncă. A fost unul dintre fondatorii geografiei istorice din țara noastră și cel care a pus bazele toponimiei geografice. Prin acestea a încercat și a reușit, mai mult decât oricare alt geograf, să aducă contribuții de seamă cu privire la apariția, formarea și continuitatea poporului român în spațiul carpato-ponto-danubian al Europei.

Cea dintâi unealtă de lucru în geografia istorică, spune Ion Conea, va trebui să fie harta contemporană a epocii studiate și documentele istorice. Dar atât harta cât și documentul, se cere însă să fie confruntate cu terenul. Numai prin cercetare la teren poți face adevărata geografie istorică. Nimic nu va egala în cercetările de această natură studiul la fața locului, sau cum numește Ion Conea astfel de cercetări „autopsia geografică”. Acolo în teren vei găsi documente nescrise, trimise prin grai viu, din generație în generație, de o mare importanță pentru geografia istorică și toponimie. Întotdeauna însă în studiile de geografie istorică, spune Ion Conea, trebuie pornit de la geografia fizică: îți vei face după aceea un reazem solid din concluziile geografiei umane, pentru ca abia după aceea să calci pe domeniul geografiei istorice. Înarmat acum cu tot acest bagaj de unelte proprii lucrului la care pornești, împarți și munca aceasta în două; una în fața mesei de lucru, alta la fața locului, în fața recoltei de cules a naturii. Numai așa concepea Ion Conea cercetarea geografică în studiile de geografie istorică și toponimie.

Toponimia ca și geografia și alte științe apropiate (istoria, etnografia etc.), spunea de multe ori Ion Conea, nu se fac (nu se studiază) în cabinet, ci pe teren. Terenul este laboratorul omului de știință din aceste domenii. Numai cine calcă cu piciorul terenul, și nu cel care îl cunoaște din cărți face adevărata știință, descoperă adevărul. În teren, dacă știi să-l cercetezi, găsești adevărata istorie a poporului român,

pe care o poți descifra îndeosebi (dar nu numai) prin toponimie. „O geografie a patriei noastre, spune Ion Conea, nu este numai geografia pământului ei, ci geografia poporului care trăiește pe acest pământ-mai exact-a raporturilor dintre acest popor și acest pământ”. (Toponimia-aspectele ei geografice, în *Monografia geografică a R.P.Română*, București, 1960, p.66.).

În toate studiile lui (care numără peste 100, Ion Conea susține, pe baza documentelor istorice, a cercetărilor de teren și a analizei realizate de istorici și geografi români și străini (Bauer, Sulzer, Eugene Pittard, Em. de Martonne, Dimitrie Cantemir, N. Iorga, G. Vâlsan, C.C. Giurescu, Ion Donat și alții) teza nașterii și continuității poporului român în teritoriul carpato-ponto-danubian al Europei, cu centrul în Carpați și regiunile înconjurătoare. Un rol principal l-au avut, în acest sens, regiunile de munte și dealuri ale țării, cu depresiunile lor și codrii seculari din regiunile mai joase, unde populația, la nevoie, a găsit întotdeauna adăpost. Poporul român, adaugă Ion Conea, a curs ca și râurile acestui pământ dinspre centrul carpatic spre șesurile lui. Fără acești carpați cei mai umblați și cei mai cunoscuți și cei mai plin de drumuri, același azi ca și acum două sau trei mii de ani, poporul român greu s-ar fi putut menține pe acest pământ. Casa de adăpost și de continuitate și ea, în restriștea Evului Mediu, a fost pădurea. Element de frunte în componența spațiului nostru geografic.

Scriind „*Destinul istoric al Carpaților*” (studiu publicat în anul 1935, în revista „Rânduiala”) ca răspuns la „Ardealul istoric” apărut la Budapesta și prefătat de contele Teleki (în care, printre altele, unul din autori afirmă că „Muntenia de pe Carpați a frontierei nu este numai un act de violență împotriva națiunii maghiare, ci și mai mult: o adevărată injurie adresată lui Dumnezeu”). Ion Conea bazându-se pe argumente arheologice și istorice demonstrează că lanțul munților Carpați a format întotdeauna de la geto-daci și romani până astăzi, coloana vertebrală a pământului și poporului român, în „văile cărora, cum spunea Nicolae Iorga, s-a plămădit mai ales neamul românesc, cel legat de fiecare

stâncă a lanțului carpatic". Cu mult înainte de a fi vorba de unguri în Europa, Carpații au jucat, spune Ion Conea, un rol de adăpost de populații și au fost, mai ales, cu trei milenii înainte de era creștină, casa de adăpost a unei populații care se dovedește a fi, în chip aproape sigur, trunchiul primitiv al celor care mai spre noi cu trei mii aveau să fie dacii" (*Geografie și istorie românească*, București, 1944, p. 92). În Carpați se păstrează urme din vechi civilizații și acestea nu sunt altele decât ale înaintașilor poporului român cum afirmă în „Getica” V: Pârvan, care urmărind expansiunea neamului getic din centrul carpatic ca țară de obârșie, adaugă „Mi-am seama că centrul lor etnografic era pe platoul transilvan (apud Ion Conea, p. 95). Deci încă de atunci, continuă Ion Conea, Carpații formau coloana vertebrală a neamului părinte a celui românesc. Cetățile dacice din munții Orăștiei și Buridava de sub Cozia, ca și drumurile castrele romane, care îi traversează sau îi înconjoară, sunt martori de netăgăduit în acest sens, iar „țările” create de populația autohtonă în micile depresiuni sau în văile lor: a Loviștei, a Bârsei, a Oltului, a Maramureșului, a Vrancei și altele, sunt un fel de uriașe cuiburi ale populației autohtone, locuri adăpostite, unde a început a se depăna firul istoriei românești. Din închegarea laolaltă a lor și a cnezatelor și voievodatelor de mai târziu, din Diploma Ioaniților (1247), din care unele încălecau pe ambii versanți ai munților, s-au născut, spune Ion Conea, Principatele Române, din care Principate, apoi, s-a născut această Românie. În Oltenia subcarpatică, în teritoriul Gorjului de astăzi, a existat voievodatul lui Litovoi, unul din nucleeele politice în formarea unității politice și social economice ale Țării Românești. Istoricul Ion Donat presupune că acest voievodat și-a avut capitala la Curte (pe locul unde există astăzi cula de la Curtișoara?). Neamul românesc, continua Ion Conea, a fost „zămislit din necesitatea Imperiului Roman de a-și așeza o santinelă în Carpații sud-estici și coborâșurile lor împotriva seminișilor barbare de miazănoapte și răsărit, care amenințau cultura umană creată de geniul latin” (op. cit. p. 96). Ca și dacii lui Florus, pe care de multe ori Ion Conea îl cita (*Daci inhaerent montibus*), ca și daco-romanii de mai

târziu, așa și românii apar în istorie lipiți de Carpați. Nu numai pământul dacic de o parte și de alta a Carpaților este alcătuit, în cea mai mare parte, din material carpatic, ci și istoria românească tot din centru spre margini, din spatele și fața munților s-a născut (**op. cit.** p. 104-105). Legăturile permanente care au existat între populația de la nord și sud de Carpați, cele mai multe situate la contactul cu muntele, este rodul mișcării migratoare a unei populații din Transilvania, generată, cu precădere, de păstoritul transhumant. „Această mișcare pendulatoare, spune Ion Conea, între „patria” de vară a munților și „patria” de iarnă a șesurilor și luncilor periferice a avut loc secole de-a rândul. În deplasarea lor oierii străbăteau în fiecare an Subcarpații, care prin avantajele oferite au stimulat dorința de stabilire definitivă sub poalele muntelui. Gorjul, continuă Ion Conea, cel așezat sub munții cei mai ușor de trecut, cu cel mai intens păstorit pe munții din nordu-i, cu cele mai multe și mai vechi drumuri transcarpatice, în unitate politică cu Hațegul de pe vremea lui Litovoi ... a fost acela ce a primit cea mai multă populație descălecată de dincolo” (*Pe urmele descălecatului din sud: sate de unguri din Oltenia subcarpatică*, 1939, p. 51 și 55). Populația multor sate situate în culoarul depresionar și la contactul cu muntele păstrează și în prezent obiceiurile, datinile și portul cu care a venit, cu secole în urmă, de dincolo de Carpați. Creșterea oilor reprezintă și astăzi, pentru mulți locuitori, ocupația de bază a lor. Satele cu populație ungurenească, constată Ion Conea, se înșiră în serie din Titirleștii de lângă Baia de Aramă până la Băbenii de pe Olt. Printre acestea în Gorj sunt: Tismana, Ungureni, Tismana-Vânăta, Măzăroi, Preajba Mare, Preajba Mică, Bengești-Ungureni, Crasna-Ungureni, Novaci-Ungureni etc.

În Parâng a fost cea mai intensă și mai interesantă viață pastorală din Carpații Meridionali. Aici, spune Ion Conea, s-a întâlnit populația de ungureni din Țara Hațegului, din satele din Mărginimea Sibiului (Poiana, Tilișca, Jina), cu cea din depresiunea Târgu Jiului, a Polovragilor și a Horezului. Geograful francez Em. De Martonne, care a cercetat pământul românesc și, îndeosebi zona carpatică în primele decenii ale sec. XX,

de la care ne-au rămas studii de importanță majoră referitoare la evoluția vieții umane din România, printre care se numără „Viața pastorală și transhumanța în Carpați; importanța lor geografică și istorică”, conchide: pentru a studia organizarea vieții pastorale nu este câmp mai bun de observație decât masivul Parâng; aici există o populație pastorală foarte deasă. Stânele sunt veritabile centre sociale. Familii întregi trăiesc aici: bărbați, femei și copii. Aici ei se nasc, se căsătoresc și mor. În zona de pășune a Parângului, adaugă Em. De Martonne, se găsesc 16 loc/km² și circa 200 de oi. O populație mai deasă decât a Braziliei.

Ion Conea, bazându-se pe studiul documentelor istorice și cartografice afirmă în lucrarea „Plaiul și muntele în Oltenia” (în volum jubiliar Oltenia, 1943) că odinioară plaiul și muntele erau mult mai locuite decât în prezent. Satele de sub bordura sudică, abruptă, a Carpaților Gorjului nu se grăbeau ca astăzi în gura râurilor la ieșirea acestora din plai, ci își aveau gospodăriile risipite în munte. Documentul registru al hărții austriace din 1790 arată că satul Isvarna, era la acea dată risipit în munte ca și altele. Runcu, de exemplu, a fost scos la linie în 1835, iar Topești, Vâlcele, Isvarna, Bâlta, Bâlțoara abia în 1864.

Profesorul Ion Conea prezintă în lucrările sale întreaga activitate umană desfășurată secole de-a rândul în teritoriul Gorjului și în general în Oltenia subcarpatică, unde și-a desfășurat o mare parte a cercetărilor sale. În lucrarea „Om și natură în Oltenia de miazănoapte” spune printre altele: „Am călcat-o cu piciorul toată, pas cu pas, am străbătut-o cu toate felurile de vehicule și vorba turiștilor, am făcut-o și cu avionul de la est spre vest. Din cercetările realizate, care au înregistrat tot ce a fost posibil sub aspect geografic; istoria ei, viața satelor, toponimia și cadrul geografic umanizat, mi-am dat seama că „Oltenia este una din cele mai interesante și cu precis contur din câte piese alcătuiesc ființa pământului și a istoriei și a sufletului românesc de azi. Și din ea acea Oltenie subcarpatică cu inima în Gorj și întinzându-se spre apus până în Baia de aramă și Cloșanii lui Tudor, iar spre răsărit până acolo unde „unde Oltului zidul vechi al mănăstirii în cadență îl izbesc” (p. 131). Gorjul,

care stă prins ca un cuib uman sub streășina Carpaților, ascunde în el multă istorie nedescifrată a poporului român.

Lucrările de sinteză ale profesorului Ion Conea din domeniul geografiei istorice și toponimiei se bazează, în parte, și pe cercetările făcute, ani de-a rândul în Oltenia carpatică și subcarpatică și îndeosebi în Gorj. L-au atras aceste meleaguri prin farmecul și frumusețea lor, prin istoria care s-a plămădit în acest cuib de viață românească. A descris, ca nimeni altul, frumusețea acestor locuri, a studiat viața oamenilor de aici, originea satelor și a populației, toponimia locală și întreaga activitate care s-a desfășurat în decursul istoriei. Studiile publicate, care abordează toate problemele vieții umane, în decursul istoriei pe teritoriul Gorjului și împrejurimi, stau mărturie în acest sens (vezi lista de lucrări la sfârșit).

Ion Conea a abordat în lucrările sale de geografie istorică și toponimie geografică probleme foarte dificile referitoare la istoria poporului român, pe care le-a rezolvat cu competența omului de știință complex și bine documentat. Felul de a aborda problemele, complexitatea lor și pregătirea sa științifică au făcut din profesorul Ion Conea geograful care s-a ridicat deasupra multor geografi din generația sa. Iată, în acest sens, cum este caracterizată activitatea științifică a profesorului Ion Conea în „Enciclopedia istoriografiei românești” (București, 1978): „Este dovada cea mai grăitoare a rezultatelor fericite și fecunde pe care le aduce stăpânirea perfectă a izvoarelor și cunoașterea exactă a terenului. Abordarea din unghiuri de vedere cartografic, toponomastic și istoric a unei regiuni, sau corelarea permanentă a datelor furnizate de sursă cu realitățile din teren i-au permis lui Ion Conea să deschidă perspective de nebănuit cercetării istorice (...) Ion Conea are meritul de a fi subliniat și demonstrat că geografia este unul din cei mai prețioși auxiliari ai istoriei”.

Cu toate acestea în anul 1949 profesorul Ion Conea a fost înlăturat de la catedră și a rămas să lucreze în cadrul Institutului de Geografie, al cărui membru fondator a fost. Nici aici, însă, n-a fost lăsat

să lucreze în liniște. În anul 1958 a fost trecut în rândul personalului științific neatestat, pe post de geograf. Numai intervenția „dură” a academicianului Virgiu Iavovici, directorul institutului de atunci, l-au repus în drepturile ce i se cuveneau și pe care le merita din plin. Prin anii 1960, când s-a reintrodus cursul de toponimie la facultatea de Geografie (curs pe care l-a predat înainte de a fi înlăturat) a cerut, fără pretenții materiale, să țină primele prelegeri, dar conducerea facultății de atunci n-a fost de acord, fiindcă și-a dat seama că odată ținut cursul de Ion Conea, cel care venea după el nu mai avea nici o șansă să fie ascultat de studenți. Ion Conea n-a spus nimic, dar l-a durut. Nu l-au dorit unii fiindcă el n-a acceptat niciodată compromisurile. A pus întotdeauna, mai presus de orice, adevărul științific.

Ion Conea n-a dat atât cât a putut în geografia românească. De vină n-a fost el, ci cei care s-au opus adevărului științific. Cu toate acestea Ion Conea trăiește printre geografi, istorici, toponimiști și etnografi, prin tot ceea ce a scris. Prin lucrările sale, prin îndemnul la muncă și prin exemplul personal a contribuit la dezvoltarea pasiunii pentru cercetarea științifică în rândul geografilor. Și-a consacrat întreaga viață cercetării științifice, lăsând studii de o deosebită importanță pentru descifrarea trecutului poporului român. Gorjul a reprezentat pentru profesorul Ion Conea un teritoriu nucleu în activitatea sa de cercetare științifică în domeniul geografiei istorice și toponimiei geografice.

Ion Conea a fost unul dintre fondatorii geografiei istorice din țara noastră și cel care a pus bazele toponimiei geografice din România. Opera sa ne-a rămas mărturie în acest sens. Cine n-a cunoscut-o este bine și necesar să o cunoască. Cei care au cunoscut-o sunt datori să o aprofundeze și să o facă cunoscută tuturor geografilor, istoricilor, toponimiștilor, lucrările lui fiind o sursă de inspirație pentru toți care lucrează în aceste domenii. Numai așa ne facem datoria față de cel ce a fost geograful istoric și toponimistul geograf Ion Conea, ne facem datoria față de geografia românească.

Cei care vor să continue cercetarea pământului gorjean pe linia

geografiei umane nu trebuie să pornească la drum fără a cunoaște tot ce a scris Ion Conea despre Gorj, căci în unele privințe nu mai au prea multe de spus. În același timp, însă, așa cum remarcă chiar profesorul Conea, pământul și oamenii Gorjului păstrează în adâncul lor multă istorie, care atunci când va fi descifrată, va aduce noi dovezi în privința nașterii continuității neamului românesc pe acest pământ al Daciei romane.

Studii realizate de profesorul Ion Conea ca rezultat al cercetărilor în Gorj, în regiunea montană și submontană a Olteniei

1. *În munții Gorjului un sat de munte-Sohodolul-ca într-o stațiune preistorică*, în Cuvântul nr.5, 1929.
2. *Determinări geografice în așezarea satului Runcu*, în Arhiva socială, 1930.
3. *Studiul geografic al castanilor din Oltenia*, în Buletinul Societății Române de Geografie (BSRRG), 1931, vol. L.
4. *Cheile Runcului*, BSRRG, 1931, vol. L
5. *Așezările omenești în depresiunea subcarpatică din Oltenia (considerații generale)*, BSRRG, 1931, vol. L
6. *Două nume topice de origine străveche în Munții Olteniei*, BSRRG, 1932, vol. LI
7. *Tismana și împrejurimile ei*, BSRRG, 1932, vol. LI
8. *Cercetări geografice în Diploma Ioaniților*, BSRRG, 1932, vol. LI
9. *Destinul istoric al carpaților*, în revista „Rânduiala”, 1935
10. *Din geografia istorică și umană a Carpaților*, BSRRG, 1936, vol. LI
11. *Bazinul Isvarnei-Celei, cuib de viață românească*, BSRRG, 1937, vol. LVI
12. *O vânătoare de păsări la Isvarna*, BSRRG, 1937, vol. LVI
13. *Geografia satului românesc*, în Sociologia românească, 1937, II, 2-3

14. *Cel dintâi hotar politic pe creasta Munților Olteniei (1520). Prima lui transpunere cartografică (1720)*, în revista „Soveja”, 1937, X-XI
15. Acele „piscine din Celei” (1247) erau sub Munții Gorjului, în vol. *Corecturi geografice în istoria românilor*, Buc., 1938
16. *Prin geografia umană la o nouă concepție a geografiei istorice*, BSRRG, 1938, vol. LVII
17. *Pe urmele descălecatului din sud: sate de ungureni din Oltenia subcarpatică*, BSRRG, 1939, vol. LVIII
18. *Plaiul și muntele în istoria Olteniei*, în vol. Jubiliar „Oltenia”, 1943, Craiova
19. *Spațiul geografic românesc*, în vol. „Geografie și istorie românească”, Buc. 1944
20. *Vechi târguri-nedei pe culmile Carpaților*, în Buletin Științific al Academiei, seria Geologie-Geografie, II, 1957
21. *Așezări de înălțime în Carpații Meridionali-așezările din plaiul Bumbeștiului*, studii și cercetări, seria Geografie, XVI, 1969
22. *Sensul termenului „plai” la populația satelor Olteniei subcarpatice*, în *Lucrările Simpozionului de Toponimie*, 1972, Inst. de geografie, 1975

Notă:

1. Ion Conea s-a născut în Coteana, jud. Olt. A urmat cursurile școlii primare în satul natal, unde din primele zile este remarcat de învățătorul lui ca un element cu o inteligență ieșită din comun. La absolvirea claselor primare învățătorul insistă pe lângă părinți să-și dea copilul la învățătură mai departe. Lipsiți de mijloacele materiale (țărani cu cinci copii) părinții ezită. Ca să-i determine, îi cheamă la școală ca să vadă cum se prezintă copilul lor la învățătură. Tatăl, ocupat cu ale gospodăriei, nu poate să meargă; se duce în schimb mama, care asistă la o lecție de clasă. Reîntoarsă acasă, cu lacrimi în ochi, îi spune soțului: „Gheorghe, copilul nostru Ion vorbește mai frumos ca învățătorul. Trebuie să-l dăm la învățătură. Va fi greu, dar poate mai târziu ne va scăpa și pe noi de greutate.” Se hotărăsc să-l facă învățător. Cu mari sacrificii (își vând boii) adună ceva bani. Toamna, tatăl își ia copilul de mână și pleacă cu el la margine de țară, în Constanța lui Ovidiu, și îl înscrie la școala normală. (A fost primul copil din Coteana Oltului care a plecat din sat

www.cimec.ro / www.muzeugorj.ro

la învățătură în altă parte). De la început atrage atenția profesorilor prin maturitatea de gândire și posibilitățile sale intelectuale. Profesorul Constantin Brătescu, directorul școlii, unul din marii noștri geografi, care a întrezărit în elevul Ion Conea omul cu calități intelectuale mult superioare celor din jur, îl trimite la Iașii lui Eminescu să-și facă studiile la liceul „Internat”. Satisfacția a fost mare pentru îndrumătorul lui, numele elevului Conea a rămas înscris pentru totdeauna cu litere de aur pe placa de onoare a liceului ca un omagiu adus celui care i-a dat posibilitatea să urce treptele acestei instituții de cultură. La absolvirea liceului, neavând posibilități materiale să urmeze cursurile unei facultăți, a vrut să renunțe. Numai suportul moral și material al profesorului C. Brătescu, care i-a fost tot timpul sfătuitor, prieten și părinte spiritual l-au făcut să se înscrie la Facultatea de Geografie a Universității București.

DEPOZITELE CARSTICE MEZOZOICE DIN VERSANTUL SUDIC AL MUNȚILOR VULCAN ȘI PARÂNG

Dr. Ilie Huică *

Dintre cele mai întinse suprafețe carstice din țara noastră și cu un volum apreciabil de masă calcaroasă se consideră și cele situate între văile Motru și Olteț de pe versantul sudic al munților Vulcan și Parâng din nordul județului Gorj. Această vastă suprafață – care de altfel se leagă până la Dunăre de unde continuă cu depozitele similare ale Serbiei iar la est trece de valea Oltețului, dezvoltându-se până în valea Tărăia – este foarte bogată în fenomene carstice atât exogene cât și endogene, putând astfel rivaliza și din acest punct de vedere cu unele entități calcaroase ale munților Apuseni.

Munții Vulcan și munții Parâng alcătuiesc un enorm masiv de cristalin împărțit în două zone printr-o ondulație sinclinală longitudinală pe aliniamentul est-vest Cloșani-Piatra Boroștenilor-Piva-Locuri Rele Lainici: o zonă nordică situată în directă prelungire a munților Cernei și o zonă sudică, situată către depresiunea sudică a Olteniei, ambele formate din șisturi cristaline cuarțoase-sericitoase-cloritoase, străbătute de corpuri granitice, acoperite atât la exterior cât și de-a lungul sinclinalului longitudinal median de petice de Mezozoic (Voitești, 1944).

Suprafața din regiunea cercetată poate fi separată convențional în două areale distincte și anume:

- o zonă vestică situată între valea Motrului și valea Jiului care de altfel este și cea mai extinsă
- o zonă estică cuprinsă între valea Gilortului și valea Tărăia.

1. Zona Vestică.

Din punct de vedere morfologic, zona dintre Motru și Jiu reprezintă un platou cu o altitudine în jur de 600 m, fragmentat de cursurile de apă direcționate în general nord-sud printre care menționăm pe cele mai importante: Tismana, Runcu-Sohodol, Suseni, Șușița Seacă, Șușița Verde, Porcu etc.

Platoul menționat corespunde unui nivel de eroziune care a luat naștere în postsarmațian, fiind numit de E. De Martonne „Platforma Gornovița” este presărat cu numeroase doline, văi oarbe sau sohodoluri, lapiezuri, avene etc.

1.1. Câteva referințe istorice.

Date geologice asupra regiunii s-au găsit încă din a 2-a jumătate a secolului trecut și din prima jumătate a secolului al XX-lea, rămase de la Schafarzik, Gr. Ștefănescu, L. Mrazec, Gh. Munteanu Murgoci și alții.

O imagine a întregii arii de răspândire a depozitelor mezozoice dintre Motru și Jiu o datorăm lui Gh. Manolescu (1937).

Cercetările întreprinse de V. Mutihac (1959-1962) și de I. Huică (1962, 1965, 1968) au urmărit stratigrafia depozitelor pe baza căruia au adus numeroase contribuții privind tectonica regiunii care au servit la întocmirea hărții geologice la scara 1:200.000, foaia Tg-Jiu.

1.2. Geologia regiunii

Referitor la structura geologică s-au deosebit mai multe unități geotectonice și anume: fundamentul cristalin străbătut de mase granitice, învelișul sedimentar al acestuia, pânza Getică și pânza de Severin.

În expunerea noastră vom prezenta numai depozitele calcaroase care intră în alcătuirea învelișului sedimentar al autohtonului sedimentar, depozite care prezintă numeroase și variate fenomene și procese carstice.

1.2.1. Doggerul

Cele mai vechi depozite calcaroase din regiune aparțin Jurascului mediu și anume Doggerului.

Relațiile stratigrafice dintre Liasicul în facies de Gresten și depozitele carbonatate supraiacente pot fi observate pe valea Tismana, în partea nord-vestică a Mănăstirii Tismana unde, peste gresiile cuarțitice care alternează cu șisturi argiloase, grezoase, micafero, negricioase, cu impresiuni de plante, situate pe valea Sasa – la izvorul Basarabilor – se dispun calcare detritice, spatice, cenușiu-negricioase; calcarele prezintă o oarecare stratificație, spre bază apărând în bancuri a căror grosime atinge 1 m. Cu acest aspect calcarele apar în afloriment pe o grosime de 10 -12 m, după care devin fine și capătă un aspect de masivitate.

Trecerea bruscă de la gresii cuarțitice spatice poate fi un argument în favoarea supoziției că între Liasic și Dogger a existat o fază de exondare.

Din calcarele spatice care alcătuiesc platoul pe care este așezată Mănăstirea Tismana care alcătuiesc o mică peșteră, curge un izvor numit pârâul Gurniei care este drenat pe sub mănăstire și care se aruncă în valea Tismanei pe un perete vertical de peste 40 m înălțime. În peștera din care apare pârâul Gurniei a fost păstrat tezaurul de lingouri de aur al României în timpul celui de-al doilea război mondial.

La câteva sute de metri aval, pe valea Tismana, în calcarele detritice negre se observă numeroase cochilii de bivalve și de gasteropode care însă nu pot fi determinate nici măcar generic din cauza gradului avansat de diagenizare.

Calcarele negre, adesea spatice, se întâlnesc întotdeauna la baza calcarelor masive care se dezvoltă în continuitate de sedimentare astfel pe valea Cucii, afluent pe stânga al văii Pocruia, se observă calcare negre cu corali și cu cochilii de bivalve iar pe valea Piscurilor – situată la est de Tismana – apar calcare de culoare închisă, cu entroce de crinoizi, mai spre est – pe valea Albului – apar dolomite de culoare închisă care ar putea să reprezinte același nivel. Cu o dezvoltare asemănătoare, calcarele spatice, dolomitice, se întâlnesc și pe valea Sușiței, unde conțin intercalații dolomitice.

Calcarele dolomitice cu entroci de crinoizi au fost atribuite Doggerului fără a se avea argumente paleontologice ci numai paralelizare cu depozitele situate la est de Motru în care au fost găsite fosile care atestă vârsta respectivă.

În zona de dezvoltare a calcarelor am constatat existența – la baza versanților - a unor strate de calcare dolomitice sau dolomite calcaroase, atribuite Doggerului – care ating uneori grosimi până la 15 metri, în alternanță cu calcare cenușiu-negricioase, cu grosimi sub 5 m. Compoziția chimică a rocilor dolomitice (conținut în Mg O cuprins între 18% și 24%) le conferă acestora proprietăți speciale care le fac propice pentru folosirea în industria metalurgică.

Pe baza unor observații de teren s-a constatat că rocile dolomitice se alternează deosebit comparativ cu calcarele, transformându-se într-un grus de culoare cenușiu-albicioasă numit „nisip dolomitic”. Această proprietate caracteristică, asociată unei asperități accentuate, comparativ cu a calcarelor, fac ca rocile dolomitice să fie recunoscute cu ușurință pe teren, în cadrul prospecțiunilor geologice.

1.2.2. *Jurassic superior-Cretacic inferior*

Seria Jurasicului superior-Cretacicului inferior este reprezentată prin două unități litologice distincte și anume: calcarele masive organogene – faciesul recifal – și o formațiune calcaroasă-argiloasă, care intră în alcătuirea stratelor de Nadanova.

1.2.2.1. Faciesul recifal al calcarelor masive

peste calcarele dolomitice ale Jurasicului mediu urmează calcare masive, de culoare vânăță sau cenușie până la albicioasă. În masa acestora se întâlnesc – la diferite nivele – episoade dolomitice cu dezvoltări variabile cum se constată pe valea Tismanei și în continuitate spre est în toată zona de la nord de Topești. Mai rar aceste calcare prezintă o culoare roșietică.

O primă placă de calcare recifale se dezvoltă între văile Motrului și Sohodol, placă ce formează un sinclinal. Calcare asemănătoare mai apar pe stânga Motrului, la nord de satul Cloșani; în partea estică a

acestei zone – pe ogașul Padina Tisei – calcarele trec lateral la dolomite cristalizate, cu aspect brecios, uneori nodular. Calcările din această zonă vin în contact la partea inferioară când cu calcările spatice sau cu dolomitele negre ale Doggerului când cu depozitele liasice sau se dispun direct pe granitoidele de tip Sușița sau pe șisturile cristaline ale Autohtonului Danubian.

Cea de-a doua placă de calcare începe de la nord de Costeni și se întinde spre est cu lățimi variabile, ajungând până în apropiere de valea Jiului.

În zona de la nord de Topești se întâlnesc calcare fine de culoare cenușie, uneori cu aspect nodular iar pe valea Cireșului, în masa de calcare apar mai multe nivele fosilifere, uneori adevărate lumașele; cochiliile de moluște – adesea diagenizate – cu greu pot fi detașate din rocă, însă s-au putut totuși determina câteva exemplare aparținând genului *Requienia* amonia (Mutihac, 1962).

Între Gureni și Boroșteni se mai întâlnește o fâșie de calcare fine, de culoare cenușie; pe valea Viilor au fost găsite în aceste calcare exemplare de *Nerinea* de talie mică (Gh. Manolescu, 1939).

În zona cursului mijlociu al văii Runcului, calcările masive apar în axul unor solzi sau în poziție tectonică cum este cazul calcarelor dintre valea Tânăra și valea Peștelui.

Calcare cu întindere mai reduse se mai întâlnesc la sud de comuna Schela, în dealul Gornăcelu, unde suntem în prezența unui olistolit de mari dimensiuni desprins și însedimentat în flișul sălbatic al Cretacului superior. (I. Huică, 1968).

Referitor la vârsta calcarelor masive autorii le-au considerat ca aparținând Jurasicului superior-Cretacului inferior (L. Mrazec, Gh. Munteanu Murgoci, Gh. Manolescu); de altfel, în calcările masive de pe valea Cireșului s-au găsit requinii, forme caracteristice pentru Cretacic în facies urgonian.

1.2.3. Cretacic superior- Stratele de Nadanova

Deasupra calcarelor masive urmează o alternanță de calcare fine, bine

stratificate și malnocalcare uneori șistoase; ca element caracteristic este prezența silixelor care apar sub forma unor benzi paralele cu suprafața de stratificație, având o culoare mai închisă decât a calcarelor. Apariția cea mai vestică a acestui nivel de xilexite este cea situată între Gornovița și Topești – pe dealul Grui – unde peste calcarele masive urmează o alternanță de calcare xilexite și șisturi marnoase, cu o grosime în jur de 20 m care suportă un al doilea nivel de marnocalcare verzui, cu spărtură așchioasă (Mutihac, 1962). Atât în nivelul calcarelor cu sillexite și în nivelul marnocalcarelor s-au găsit fragmente de amonoți și de inocerami, precum și numeroși belemniti dintre care a fost determinată forma de *Neohibolites minimus* (Mutihac, 1962).

Începând de pe valea Runcului spre est, la extremitatea sudică a zonei masive, marnocalcarele verzui sunt foarte bine reprezentate; astfel, la intrarea în cheile Runcului se observă cum marnocalcarele verzui cu belemniti sunt prinse într-o cută sinclinală a calcarelor masive, cută deversată spre sud.

Din valea Susenilor, marnocalcarele verzui se întind ca o fâșie pe versantul estic al acesteia, pe o distanță de 3-4 km până în Poiana Curmătura iar încă spre est se pot urmări din valea Bălăilor până în valea Sușiței. S-au găsit belemniti în vârful Borzilor iar la est de valea Sușiței marnocalcarele verzui se întâlnesc pe valea Streauna unde conțin foarte mulți belemniti aplatizați până la aplatizare. Mai spre est stratele de Nadanova se pot urmări pe pârâul din mijlocul localității Schela iar de la valea Cartiului spre est marnocalcarele sunt acoperite de nisipurile și pietrișurile stratelor de Bumbesti Jiu ale Miocenului Depresiunii Getice (I. Huică, 1968). Atât calcarele cu sillexite cât și marnocalcarele verzui din platoul Mehedinți au fost descrise de Al. Codarcea sub numele de „Strate de Nadanova”. Prezența formelor folosite de *Neohibolites minimus* demonstrează vârsta albiană pentru aceste depozite.

Tot în cadrul zonei vestice și fâșia mijlocie de Mezozoic care este dezvoltată în sinclinalul de la Borzii Vineți-Schitul Locuri Rele-Lainici în care Doggerul este reprezentat prin calcare dolomitice, cristaline,

dispuse concordant pe depozitele Liasicului iar Jurasicul-Cretacicul Inferior apare reprezentat prin calcare recifale, compacte, masive, puternic diagenizate – calcare care la nord de Locuri Rele, în punctul numit „La Gropu” prezintă un aven cu o adâncime vizibilă de aproximativ 16 m; aceste calcare formează Culmea Borzii Vineți care se întinde spre est până sub Vârful Buliga. Spre vest de Vârful Buliga calcarele mezozoice mai pot fi observate în câteva petice scăpate de la eroziune între văile Sușița și Tismana (Vârful Cioclovina etc.) petice care dovedesc legătura paleogeografică cu calcarele mezozoice din regiunea Cloșanilor și de aici spre sud-est cu cele din Munții Cernei.

De o parte și de alta a văii Jiului, pe o distanță de aproximativ 6-20 km nu s-au mai păstrat pe fundamentul Cristalin decât petice de depozite liasice zdrobite datorită atât efectului de scufundare a masei muntoase mezozoice de-a lungul fracturii meridionale a Cristalinului care a avut un maxim de intensitate cât și datorită unei zone depresionare transversale a Cristalinului Autohton pe direcția valea Strului-Valea Jiului (Voitești, 1944).

2. *Tectonica regiunii*

O caracteristică generală a depozitelor mezozoice din Munții Vulcan este puternică laminare prin strivire – datorită presiunilor tectonice enorme suferite în timpul încălecărilor mezocretacice, când Pânza Getică a „glisat” pe depozitele subiacente ale Autohtonului Danubian- având drept lubrifiant Pânza de Severin, imprimându-le astfel efectele unui puternic dinamo-metamorfism, această presiune uriașă s-a desfășurat mult mai intens în sectorul de la est la valea Sușița Seacă; până în Valea Jiului unde calcarele masive ale Dogger-Tihtonice-neocomianului s-au transformat în calcare marmoreene sau chiar marmure calcaroase; de asemenea calcarele marmoase ale Stratelor de Nadanova s-au transformat – ca efect al acestei dinamometamorfism în șisturi calcaroase marmoase.

Efectul stresului mezo-cretacic a avut urmări și în Formațiunea de Schela care a fost supusă anterior și unor presiuni mari prin punerea

în loc a „Pânzei de Schela-Viezuroi” rezultând atât cloritoidul de la Rafaila - Jiu (I. Hiucă et al., 198), cât și pirofilitul și antracitul din Formațiunea de Schela.

Datorită unor parametrii acceptabili privind „marmura de Gorj” aceasta er putea fi exploatată pe văile Sușița Seacă –Sușița Verde, valea Bratcu și mai ales pe pârâul Fântânele – afluent al văii Porcului unde semnalăm existența unui mamelon de marmură calcaroasă care nu par a fi afectate de fisuri majore.

3. *Evoluția paleogeografică și geomorfologică*

Câteva date asupra evoluției paleogeografice și geomorfologice a depozitelor mezozoice din sudul Munților Vulcan se impun de la sine.

Odată cu începutul Doggerului, apele marine înaintează puternic, realizându-se astfel calcare grezoase și calcare dolomitice, spatice, la Mânăstirea Tismana și dolomite calcaroase cu silexuri în zona văii Motru.

Urmează o nouă înaintare a apelor marine în timpul Jurasicului superior-Cretacicului inferior, în urma căreia s-au format calcarele masive, recifale, puternic diagenizate, transgresive pe depozitele mezozoice mai vechi și pe fundamentul autohton.

Formarea calcarelor recifale duce la concluzia că în Jurasicul superior-Cretacicul inferior exista o climă caldă, ape puțin adânci, limpezi și bine aerisite, creându-se astfel condiții propice pentru formarea biohermelor și biostromelor în masa depozitelor calcaroase.

La est de Jiu, pe văile Șușița Verde și Șușița Seacă masele calcaroase sunt ferestruite de văi dând chei adânci cu pereți de câteva sute de metri înălțime pe care se pot observa gurile de peșteri care își așteaptă vizitatorii; mai la vest sunt cheile Runcului cu numeroasele traseuri subterane pe unde apa și-a croit drumuri mai scurte; tot în această zonă se află peștera Gura Plaiului cu o bogăție de concrețiuni rar întâlnită și de o frumusețe asemănătoare unor peșteri celebre din Munții Apuseni.

Nota distinctă a acestei regiuni o constituie marea bogăție de izbucuri situate la poalele munților; aceste izbucuri, numite de localnici

„toplițe” sau „bolboroase” ies la lumină cu atâta forță și abundență de apă, că sunt în putere să pună în mișcare roata unei mori; celebre sunt izvoarele de la Costeni unde la ieșirea din calcare apa era drenată în lacuri foarte bogate în pește, cunoscute din vremuri vechi aici aflându-se iazurile de pește de la Celeiu, amintite în Diploma Ioaniților din anul 1247.

4. În loc de încheiere

Măreția reliefului carstic și spectaculozitatea formațiunilor din peșteri au sporit virtuozitatea artiștilor într-o nemuritoare operă de artă dintre cele mai variate; aceste uimitoare fenomene ale naturii au fost pictate în tablouri celebre, au fost cântate în opere nemuritoare au apărut în operele marilor scriitori și poeți.

Voi exemplifica printr-un pasaj din “România pitorească” a lui Al. Vlahuță

„În văgăunile acestea au trăit, fără foc, fără lumină, goi, slabi și înfricoșați cei dintâi oameni, strămoșii voștri ai tuturor; din fundul acestor tainiți au izvorât încetul cu încetul miile de popoare ce-au împânzit pământul ... Măsoară drumul pe care l-au străbătut, numără stepenele pe care le-a suit omenirea de la sălbăticia și întunericimea acestor vizuini până la puterea și strălucirea ei de astăzi și vezi din ce îndepărtată obârșie te tragi și câtă muncă i-a trebuit vieții ca să se desfacă din noaptea ce-o învăluia la început și să iasă tot mai larg, tot mai la lumină”.
Și încă un exemplu:

*De pe taverne-ntunecate
Tăcute lacrimi cad mereu
Și parcă tot sporesc din greu
Din mari izvoare-ndepărtate*

*Suvițe tainice de apă
Prin peșteri căi de ani străbat,
Într-una se preling și surpă
Tavanul șubred și-noptat,*

*Dar după ani de picurare
S-au încheșat coloane pline,*
www.cimec.ro / www.muzeugorj.ro

*Eterna bolții lăcrimare
În loc s-o surpe, o susține.*

.....
PANAIT CERNA

BIBLIOGRAFIE

Codarcea, Al., Mercus D., *Asupra vârstei stratelor de Nadanova*. Com. Acad. R.P.R. nr.8, t. IX, București (1959).

Huică, Ilie, Filofteia Sârbu, *Raport geologic de prospecțiuni pentru calcare dolomitice în zona Călugăreni-Sohodol*. Arh. Inst. Geol., București, (1962).

Huică, I., *Raport geologic asupra prospecțiunilor pentru argile refractare în zona Viezuroi-Schela-Gorj*. Arh. Inst. Geol., București, (1963).

Huică, I., *Raport geologic asupra prospecțiunilor din zona Schela-Rafaila-Crasna*. Arh. Inst. Geol., București, 1964.

Huică, I., Pieptea Vasilica, Neacșu Gh. *Date noi asupra cloritoidului din formațiunea de Schela „Carpații Meridionali Centrali”* D.S. Inst. Geol. LXI, București, (1975).

Huică, I., *Studiul geologic al depozitelor miocene și pliocene dintre valea Sohodol și valea Blahnița, județul Gorj*. (Depresiunea Getică) teză de doctorat. An. Inst. Geol. Geof., vol. LI, București, (1977).

Huică I., *Geologia regiunii Schela-Viezuroi. Rafaila Jiu-Crasna*. Litua, St. Cerc. Vol.III, Complexul Muzeal Gorj, Tg-Jiu, (1986).

Murgoci Gh., *Terțiarul din Oltenia cu privire la sare, petrol și ape minerale*. An. Inst. Geol. Vol. I, București, (1907).

Mutihac, V., *Stratigrafia și structura geologică a sedimentarului danubian din nordul Olteniei (Între valea Motrului și valea Jiului)*. D.S. Inst. Geol. L/2, București, (1964).

Mutihac, V., *Situații tectonice semnificative în munții Gorjului*, Litua, St. Cerc. Vol III; Comp. Muzeal Jud. Gorj, Tg-Jiu, (1986).

Mutihac, V., Popescu Gh., *Sur la caractere angimetamorphique de la formation de Schela des Carpathes Meridionales Centrales*. Rev. Roum. Géol.-Géoph. Geogr. Acad. R.S.R., nr. 26. (1981).

Tricart J., *L'epiderme de la terre. Esquisse d'une géomorphologie appliquée.*, Paris, (1962).

Voitești, I. P., *Privire generală asupra structurii și evoluției morfologice și geologice a județului Gorj*, Anuarul Lic. Tudor Vladimirescu, 1925-1934, Tipografia Nicu D. Miloșescu, Tg-Jiu, (1935).

Voitești, I. P. (1944), *Evoluția geologică a României*. Manuscris.

*** Conferință susținută la cel de-al 30-lea simpozion de geografie a Gorjului 29-31 mai 1998 la Tismana.**

MARMURA DE GORJ DE PE VALEA PORCULUI- PORCENI JUDEȚUL GORJ

Dr. Ilie Huică

Ing. Nicolae Ciobotea

Marmura de Gorj – așa cum o numim noi pentru prima dată – nu a mai fost studiată și nici cunoscută până în prezent, sub aspectul parametrilor pe care îi prezentăm în lucrarea de față.

Primele semnalări în teren au fost făcute cunoscute de Ilie Huică în anul 1964 în contextul unor prospecțiuni geologice pentru argilă refractară în zona Schela-Viezuroi-Rafaila Jiu.

Primele încercări de cunoașterea naturii acestei marmure, a proprietăților fizico-mecanice și mineralogice au fost întreprinse de profesorii Eugen Stoicovici și Ion Mureșan și inginer geolog Nicolae Ciobotea în cursul anilor 1973-1974, tema intrând în programul de cercetare al catedrei de Geologie-Mineralogie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca.

Ocurența de marmură de Gorj a fost cercetată și prin observații directe de teren, atât în deschideri naturale, cât și în derocări, prelevându-se probe pentru diverse tipuri de analize.

Zona în care a fost identificată marmura de Gorj aparține comunei Bumbești Jiu pe care am denumit-o zona PIETRICEAUA, după dealul cu același nume, fiind situată pe valea Porcului, în versantul sudic al munților Vulcan, la o distanță de aproximativ 35 km nord de municipiul Tg-Jiu.

Probele prelevate din teren au fost analizate atât în cadrul catedrei de Geologie-Mineralogie cât și la Institutul de Cercetări pentru Materiale de Construcții, Cluj-Napoca și la Institutul Sticlei și ceramicii Fine din Cluj-Napoca.

Ca urmare a cercetărilor de teren și de laborator, s-a constatat existența unui zăcământ de marmură care ar putea prezenta interes pentru valorificarea sa superioară.

Prin metodele de cercetare specifice s-au prelevat probe de marmură care ar putea prezenta interes pentru o valorificare superioară, efectuându-se secțiuni subțiri care au fost analizate la microscop, pe care s-au efectuat și microfotografii, putându-se studia astfel structura, textura și compoziția mineralogică a marmurei. Pe unele eșantioane s-au efectuat determinări fizico-mecanice pentru cunoașterea parametrilor acestui tip de marmură iar pe câteva s-au efectuat încercări de finisare la Întreprinderea „Marmura” Simeria.

Ca o concluzie la toate analizele efectuate – pe care le vom prezenta în continuare în buletine și microfotografii, a rezultat că marmura de Gorj reprezintă o ocurență curată de marmură cu parametrii asemănători celorlalte tipuri de marmure cunoscute și exploatate de multă vreme (Rușchița, Alunu, Moneasa).

DATE GEOLOGICE

Din punct de vedere geologic marmura este cantonată în complexul epimetamorfic al Seriei Lainici-Păiuși alcătuit din șisturi cuarțitice, gnaise, cuarțite, complex străbătut uneori de pegmatite cu grafit.

Șisturile cuarțitice prezintă următoarea compoziție mineralogică:

- cuarțul predomină în toată masa rocii, fiind omogen răspândit sub formă de granule ovoide sau alungite cu extincție ondulatorie;
- muscovitul apare sub formă de lamele transformate parțial sau total în sericit;

- pirita apare sporadic fin diseminată, de culoare galben-arămie, uneori transformată în limonit.

Gnaisele porfiroblastice au următoarea compoziție mineralogică:

- cuarțul apare cu contur neregulat, ocupând golurile pe fisuri prezentând extincție ondulatorie;

- muscovitul se prezintă sub formă de lamele alungite și paralele cu șistuoziitatea;

- feldspatul apare zdrobit, în macle polisintetice;

- limonitul apare sporadic, prezentând o culoare brun-negricioasă, înconjurând granule de cuarțit.

Cuarțitele prezintă următoarea compoziție mineralogică:

- cuarțul predomină în toată masa rocii, fiind răspândit omogen sub formă de granule ovoide sau alungite, cu extincție ondulatorie;

- muscovitul apare sub formă de lamele transformate total sau parțial în sericit.

- pirita se observă sporadic fin dispersată în șisturi cuarțitice sericitoase, prezentând o culoare galben-arămie, uneori fiind transformată în limonit.

Pegmatitele apar sub formă de filoane străbătând gnaisele sau șisturile cuarțitice, sericitice, pe alocuri fiind sericizate sau mineralizate, dând pegmatite cu grafit în compoziția cărora intră porfiroblaste de feldspat, cuarț și muscovit.

DESCRIEREA MARMUREI DE GORJ

1. Descrierea macroscopică

Aflorimetrul de marmură – apare în versantul drept al văii Porcului sub forma unui perete abrupt, pe o lățime de aproximativ 160 m și pe o înălțime de aproape 50 metri.

Marmura a provenit prin metamorfozarea calcarelor preexistente.

În harta geologică editată de Comitetul Geologic în anul 1951 la

scara 1:200.000, roca din zona studiată este considerată de vârstă jurasic-apțiană. În urma analizelor noastre integrăm marmura ca o lentilă alcătuită din roci metamorfice în cuprinsul Seriei de Lainici-Păiuși. (I. Huică).

2. Caracterizare mineralogică

Analizele microscopice ale secțiunilor subțiri au pus în evidență prezența unei marmure tipice, prezentând următoarele caracteristici mineralogice:

Aspectul marmurei este dat de culoarea sa alb-cenușie sau alb crem, cenușiu cu venaturi albe de calcit sau alb-sidefoasă cu aspect satinat.

Structura marmurei este în general granoblastică, fin granulată, uneori microlitică iar textura este compact masivă, mai rar șistoasă, când prezintă și mineralizații sporadice de oxizi de fier sub formă de incluziuni.

Spărtura marmurei la izbire cu ciocanul este neregulată, distingându-se macroscopic granulații fine de calcit.

La microscop marmura apare alcătuită din următorii componenți mineralogici:

- calcitul formează granule cristalizate, izometrice, maclate polisintetic în două direcții; uneori cristalele de calcit sunt ușor curbate, ca efect al deformărilor mecanice. La contactul cu rocile adiacente se constată zone de calcit larg cristalizat și zone cu calcit fin cristalizat. Cristalele de calcit formează uneori un agregat compact, cu rezistență mecanică bună; în general, cristalele de calcit predomină în masa rocii, sunt uniform distribuite și întrepătrunse, dând rocii un aspect foarte omogen.

- cuarțul apare cu totul izolat, sub formă de granule bine dezvoltate, prezentând extincție ondulatorie caracteristică.

- muscovitul apare sub formă de lamele alungite, indicând astfel o vagă stratificație, fiind însoțit foarte rar de limonit, sporadic, muscovitul

este transformat în sericit.

După cum rezultă din analiza mineralogică se constată că marmura de Gorj prezintă o puritate avansată, întrucât mineralele însoțitoare sunt prezente doar ca urme.

3. Compoziția chimică

Puritatea marmurei de Gorj este confirmată și prin determinarea compoziției chimice din care rezultă un procent foarte ridicat de CO_3 Ca, după cum reiese din tabelul de mai jos:

Oxizi	%
Fe O	0,009
$\text{Ca}^2 \text{O}^3$	55,160
Mg O	0,78
CO	43,40
$\text{CO}_3^2 \text{Ca}$	98,86

Din punct de vedere structural, marmura realizează – ca și celelalte marmure luate ca termen de comparație – atât clasele de granulometrie, cât și prepoziția lor cantitativă.

Masa marmurei este alcătuită din granule de diferite ordine de mărime, constatându-se o mare asemănare cu marmurele de Rușchița, și Alunu, atât referitor la dimensiunea cristalelor de calcit recristalizat cât și referitor la abundența diferitelor clase granulometrice (Eugen Stoicovici, 1973).

4. Caracteristici fizico-mecanice

Ținând seama de valorile medii ale încercărilor fizico-mecanice, rezultă că marmura de Gorj prezintă caracteristici similare sau chiar superioare marmurelor exploatate la noi în țară, având o rezistență la rupere prin compresiune destul de mare, este rezistentă la îngheț-desgheț, prezintă o mare rezistență la uzură și are o greutate specifică

superioară. (Tabel)

5. Domenii de utilizare

Caracteristicile calitative, structurale și chimice confirmă posibilitatea utilizării marmurei de Gorj în diferite domenii de activitate după cum urmează:

- industria materialelor de construcții;
- industria sticlei;
- industria chimică,
- industria ceramică;

Marmura din aflorimente – care prezintă fisurații – poate fi folosită ca piatră brută sau concasată pentru mozaicuri granulate, prezentând tărie ridicată.

T A B E L
cu rezultatele medii pe șase eșantioane de marmură de Gorj, prelevate de pe Valea Porcului

Dimensiuni (mm)	Greutate volumetrică Kg/dm ³	Forța de rupere Kgf	Rezistența Kgf/cm ²	Observații
COMPRESIUNE				
52,8 X 53,8 X 53,2	2,67	25,485	1067	Stare uscată, perpendicular pe stratificație
REZISTENȚA LA COMPRESIUNE				
53,2 X 53,2 X 55,0	2,70	29,353	1052	Stare umedă, perpendicular pe stratificație
REZISTENȚA LA COMPRESIUNE				
55,6 X 53,3 X 52,5	2,70	20,500	691	Stare uscată, paralel cu stratificația
GELIVITATE				
53,2 53,2	inițial 440	după 25 de cicluri 450	28,300	După 25 de cicluri de îngheț/dezgheț. Produs negativ.
53,2			904	

Distanța (cm.) 5,35	Timp transmisie uS 8	ATENUARE ULTRASONORĂ		Observații La 500 Khz impuls 160 Hz. Stare uscată, paralel cu stratificația
		Viteza uS	m/s	
		6660		
5,30	11	ATENUARE ULTRASONORĂ		La 500 Khz, impuls 160 Hz, Stare, perpendicular pe stratificație.
		5260		
5,55	13	ATENUARE ULTRASONORĂ		La 50 Khz, impuls 160 Hz, stare umedă, perpendicular pe stratificație
		4410		
5,65	10,8	ATENUARE ULTRASONORĂ		La 50 Khz, impuls 160 Hz. După 25 cicluri de îngheț/dezghet; perpendicular pe stratificație
		53,41		
ABSORBȚIE, POROZITATE ȘI GREUTATE SPECIFICĂ				
Volum (cm³) 165,2	Greutate specifică Kg/cm³ 2,66	Absorbție % Porozitate		Observații Media a 12 probe
		0,61	4,77	
Dimensiuni mm 39,4	bh² X 2 144,2	REZISTENȚA LA ÎNCOVOIERE		Observații l = 10 cm (4 probe)
		Forță Kgf	Rezistență Kg/cm²	
		10,800X40	106,9	
	DETERMINAREA REZISTENȚEI LA ADERENȚĂ CU MORTAL NORMAL			
11,0 X 12,5	H mortar cm 2,25	Aderență Kg/cm²		Observații Stare uscată, 440 rotații
		5,500	3,98	
71 X 70 X 42	Greutate g 570	REZISTENȚA LA UZURĂ		
		Pierderi g	g/cm²	
		33	0,53	

În urma rezultatelor obținute în laboratorul Institutului de Cercetări pentru Materiale de Construcții Cluj-Napoca, inginer Dragoș Chelbea ajunge la concluzia că marmura de Gorj prezintă caracteristici similare și chiar superioare față de roci asemănătoare din România.

6. Rezerve

Rezervele de marmură – confirmate și omologate de Comisia Republicană de Rezerve Geologice București – prin încheierea nr. 3-74/26 .XI. 1973, au fost calculate între cotele de 300 m și 370 m pe un perimetru care se extinde pe aproximativ 180 m de-a lungul văii Porcului și pe circa 70 m pe direcția zăcământului.

În urma calculelor efectuate, rezerva geologică este de 228.800 m³ din care:

$$\text{Categoria } C_1 = 5.500 \text{ m}^3$$

$$\text{Categoria } C_2 = 223.300 \text{ m}^3$$

Această rezervă a fost confirmată în întregime în grupa „rezerve de bilanț” pentru data de 1 ianuarie 1973.

În baza acestei omologări, zăcământul de marmură de pe valea Porcului ar putea constitui obiectul unei valorificări superioare, cel puțin pentru unul din domeniile de utilizare amintite.

4. Concluzii

Roca cercetată pe valea Porcului, localitatea Porceni, județul Gorj, reprezintă o marmură tipică localizată în complexul șisturilor cristaline ale Seriei de Lainici-Păiuși, dezvoltându-se sub forma unui corp stratiform.

Geneza marmurei este metamorfică, cu grad de cristalizare variat, putându-se distinge, mai multe clase.

Marmura de Gorj este comparabilă cu marmurele cunoscute și exploatate la noi în țară – Rușchița, Alunu, Moneasa.

Marmura are o puritate avansată datorită conținutului ridicat în CO₃ Ca recristalizat.

Datorită purității avansate această marmură ar putea fi

utilizată în:

- industria chimică
- industria sticlei
- industria ceramicii
- industria materialelor de construcție.

Rezervele geologice stabilite sunt în măsură să asigure începutul unei industrii noi de materiale de construcție superioară.

În cazul unei amplificări a extracției atât pentru uz intern cât și pentru export – unde cererea este mare – este necesară o mai bună cunoaștere și cercetare în extindere și în adâncime a calcarelor cristaline din zona Vaidei-Schela-valea Porcului-valea Bratcului vineți.

BIBLIOGRAFIE

I. Huică, *Raport geologic de prospecțiuni pentru argilă refractară în zona Schela-Viezuroi-Rafaila-Crasna*. Arh. Inst. Geol. – Geofiz. București, (1964).

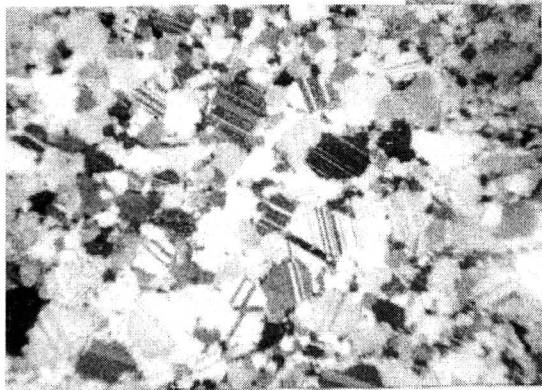
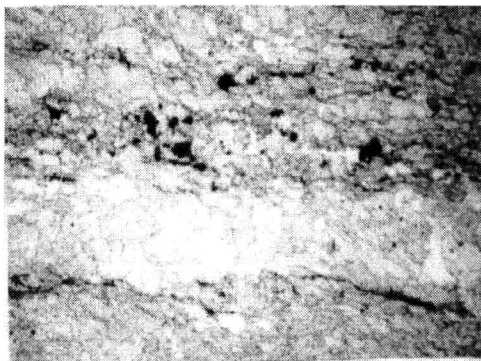
H. Savu, *Structura plutonului granitoid de Șușița și relațiile cu formațiunile Autohtonului Danubian* (Carpații Meridionali), D. de S. ale Sed. Inst. Geol. Rom. București, (1970).

E. Stoicovici, N. Ciobotea, *Contribuții asupra unei ocurențe noi de marmură din valea Porcului – localitatea Bumbeshi Jiu, județul Gorj*. Catedra de Geologie-Mineralogie a Universității Babeș-Bolyai, Cluj - Napoca, (1974).

Institutul Geologic, Harta geologică, foaia Tg-Jiu, scara 1:200.000. București, (1951).

FOTO 1

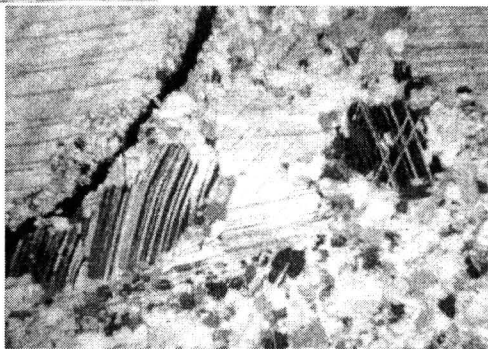
Marmură mineralizată cu
șistuoșități pe direcția
aflorimentului.
Straja, pe drumul de creastă.

FOTO 2

Marmură pură cu
granule de calcit
izometrice, maclate
polisintetic în masa rocii;
Structură granoblastică.

FOTO 3

Cristale de calcit maclate
polisintetic, ușor curbate; Se
observă contactul între roca
larg cristalizată și zona fin
cristalizată.

FOTO 4

Marmură pură ; cristale
de calcit bine
individualizate; zonă
mărunt cristalizată.

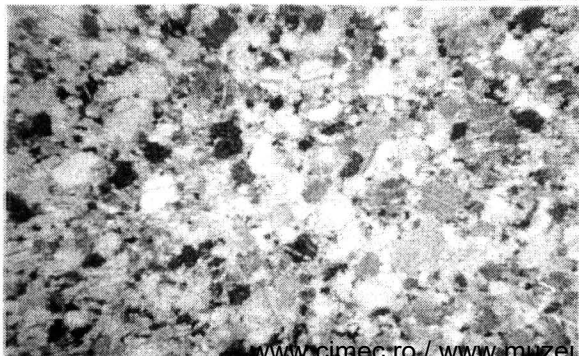
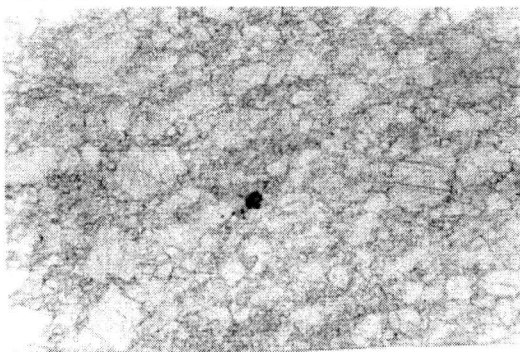
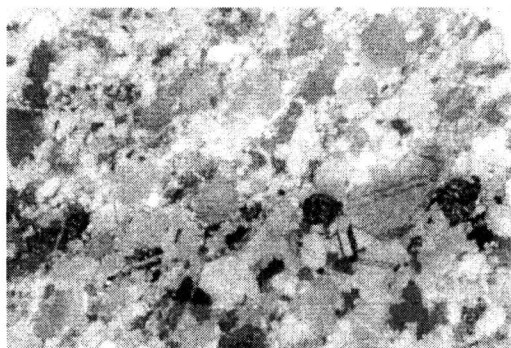

FOTO 5

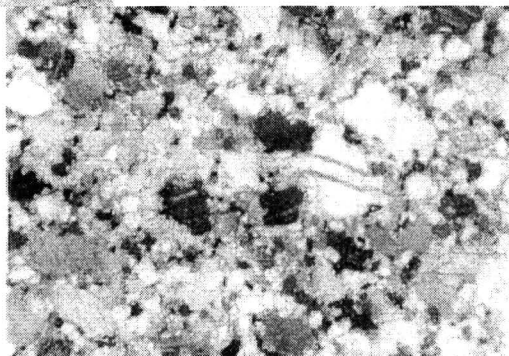
Marmură; cristale de calcit izometrice; intruziune sporadică de oxizi de fier.

FOTO 6

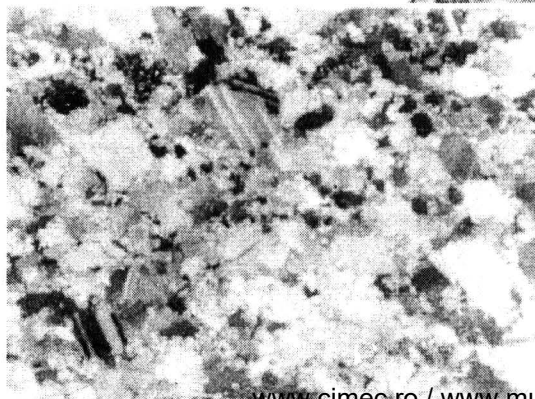
Marmură; cristale de calcit izometrice și lamele de muscovit subparalele cu șistuoziitatea care imprimă rocii o slabă șistuozitate.

FOTO 7

Marmură; cristale mari și mici, bine individualizate, ce dau rocii caracterul heterogranoblastic.

FOTO 8

Marmură; cristale mari și mici, bine individualizate, ce dau rocii caracterul heterogranoblastic.

ION POPESCU VOITEȘTI CORESPONDENȚĂ INEDITĂ

Ing. Popescu Felicia

Răsfoind documente care au aparținut profesorului Voitești, privirea mi s-a oprit asupra unor rânduri în care marele savant gorjean era asemănat, de către un geolog egiptean, cu un om de spirit transformator, de tip umanist-medieval.

Ion Popescu Voitești a reprezentat un „transfer” al spiritului medieval în timpuri moderne, fiind preocupat, înainte de toate, de formarea unui sistem de informații în domeniul științelor geologice. Profesorul Voitești era, fără discuție, un pasionat și dacă, după cum spunea Freud că „geniul este o lungă căutare”, Voitești era și un căutător asiduu. Spiritul său cultural s-a materializat în dări de seamă divers-tematice, cu un înalt nivel științific; admirabile conferințe specializate, varii lucrări științifice, riguros documentate, de geologie generală sau particulară (agrogeologie, geologia zăcămintelor-îndeosebi de geologie a petrolului).

A realizat cercetări, cu rezultate de netăgăduit, în diferite zone ale României, dar și în afara granițelor țării. A avut contribuții de seamă în domeniul faunisticii microcelulare, paleontologiei, stratigrafiei, tectonicii și vulcanismului.

Demne de amintit sunt și participările savantului la numeroase congrese internaționale de geografie și de geologie (Liege, Bruxelles, Londra, Viena, Cairo, Madrid, Lwow, București, Praga, Paris). La universitățile din Cluj și București, Voitești a fost, fără îndoială, un profesor

foarte bun, apreciat și iubit de către studenți.

A ținut cursuri de specialitate la Școala Politehnică din Timișoara, la Școala Națională Superioară de Petrol din Strassbourg, Societatea de Geografie și Geologie din Viena, precum și la Societatea de Înalte Studii Agronomice din Cluj.

A colaborat, pentru realizarea unor lucrări științifice, cu mari personalități din domeniul geologiei și geografiei (Gh. Murgoci, M. Reinhard, L. Mrazec, I. Tănăsescu, G. Protopopescu, D. Preda, H. Grozescu, Ionescu-Balea).

Este cunoscut faptul că profesorul Voitești a participat la întocmirea marelui dicționar, „Internationaler Stratigraphischer Lexicon”, lucrare care a ținut cont de hotărârile Congresului Internațional de Geologie de la Pretoria, din anul 1927.

Fire plină de noblețe, admirator al adevăratelor valori, savantul român a omagiat personalitatea unor geologi români și străini. Amintesc în continuare, câteva titluri de lucrări pe această temă, unele publicate: „Gheorghe Munteanu și opera sa științifică”, necrolog apărut în „Buletinul Societății Științifice”, Cluj, 1925, „Ing. Matei M. Drăghicescu”, în Buletinul Academiei Științifice Române”, pag. 95-99, București, sau inedite: „Inginer C. Alimănișteanu. Amintiri”, Pierre Termier ș.a.

Savantul român a desfășurat și acțiuni de popularizare a științelor, prin emisiuni radiodifuzate, pentru publicul larg, prin publicarea unor articole de inițiere, îndeosebi în științele geologice.

Pentru copii și tineri a compus mici povestiri cu iz științific și chiar „mici legende” pe teme geologice: „Legenda Mării Moarte”, „Legenda Potoapelor”, „Legenda Atlantidei”.

Ion Popescu Voitești reprezintă în epocă un model științific de mare valoare, bine apreciat în cercurile de specialitate. Era după spusele unui contemporan, „o autoritate științifică”.

În acest sens, prezentăm, în continuare un exemplu care dovedește clar încrederea pe care un specialist din afara României a acordat-o lui Ion Popescu Voitești, precum și felul în care acesta din

urmă a răspuns solicitării, plină de curtuozie, solicitare venită tocmai din Spania.

Este vorba, în speță, de două scrisori: una, de solicitare, trimisă savantului român de către profesorul Riba, de la laboratorul de geologie al Univesității din Barcelona, alta reprezentând răspunsul profesorului Voitești.

Pentru o mai bună înțelegere, amintim că în luna iunie a anului 1926, Ion Popescu Voitești a participat, ca invitat, la Congresul Internațional de Geologie de la Madrid, unde a fost ales președintele secțiunii ce se ocupa cu studiul foraminiferelor terțiare.

Transcriem, în continuare, varianta rezultată în urma traducerii în limba română a scrisorii trimise de profesorul Riba (scrisoarea a fost redactată în limba franceză).

„Barcelona: 25 August, 1926.

D-lui Ion Popescu Voitești, Cluj

Domnule și drag coleg,

Ne-ați făcut onoarea ca, în urmă cu două luni, să asistați la excursiile geologice făcute în Catalonia și noi ne-am făcut o plăcere în a vă remite o broșură referitoare la organizarea celui de-al XIV-lea Congres Gedologic Internațional de la Madrid și referitoare de asemenea, la excursiile C₃, C₄ și C₅, consacrate în special teritoriilor catalane. Darea de seamă asupra acestui Congres a fost cu proximitate publicată la Madrid, dar revista „Ciencia” din Barcelona își propune să insiste în special asupra regiunilor pe care Dumneavoastră le-ați vizitat în Catalonia și de a le consacra studii mai extinse.

Noi suntem foarte onorați să primim de la dumneavoastră toate observațiile pe care le-ați cules în timpul acestei excursii și să ne comunicați tot ceea ce lungă dumneavoastră experiență științifică a putut

să vă sugereze în timpul vizitei în țara mea. În același timp ar fi pentru noi un agreabil suvenir ca prin experiența dumneavoastră și savantele dumneavoastră observații să contribuiți la aprecierea primului nostru studiu de geologie locală.

În aceeași măsură, am fi recunoscători dacă ne-ați trimite câteva fotografii realizate de dumneavoastră în Catalonia, la care să adăugați și autorizările de reproducere a lor.

De asemenea, noi ne vom face o datorie în a vă trimite câte un exemplar din fiecare tiraj al acelor dări de seamă, sigur, acolo unde apar observațiile și fotografiile dumneavoastră.

Cu mulțumirile noastre anticipate, noi vă adresăm domnule și drag coleg expresia sincerelor noastre salutări.

Marcel Riba,

Profesor la Universitatea din Barcelona”

Răspunsul dat scrisorii profesorului Riba de către Ion Popescu Voitești survine relativ târziu (scrisoarea de răspuns este datată, 19 ianuarie 1927, și a fost redactată tot în limba franceză).

Prezentăm în continuare rezumativ, această scrisoare. „En premiere ligne”, după propria-i expresie, Ion Popescu-Voitești atrage atenția asupra unor greșeli de clasare găsite într-un articol semnat de către Guitard și publicat în revista „Civitat”.

Din punctul de vedere al lui Voitești, autorul articolului a confundat elemente aparținând grupului *Hemipatagus* cu două forme de *Ambliipigus* (și nu *Ambliipigurus*, cum greșit apăruse în revista „Civitat”) – „A. Sutella și A. Dilatatus”. Pentru a-și argumenta aceste observații, savantul român face trimiteri la câteva lucrări specializate, de referință pentru acea perioadă.

Revenind la cerințele transmise de către profesorul Riba, Voitești face cunoscute impresiile culese cu ocazia excursiei sale în Catalonia. Pentru o mai bună claritate, Ion Popescu Voitești își expune separat

observațiile prin localizări: „Observații făcute la Suria” și „Observații făcute la Cardona”. Voitești insistă asupra particularizării fiecărei zone (existența unor bancuri de ghips vizibile la Suria sau situarea unor brecii în masivul de sare de la Cardona). Toate aceste analize sunt făcute pe baza unor situații existente în România. Savantul român face cunoscute, încă, și alte impresii culese în timpul excursiei în Catalonia, de altă natură de cât cea geologică, apropiind, până la asemănare, componente culturale din Catalonia și România: „... Una dintre cele mai vii și mai agreabile impresii a fost aceea pe care noi am simțit-o la Manrossa, privind dansurile populare. Cele două dansuri pe care le-am văzut în curtea primăriei, în seara recepției oficiale, dansul <în cerc mare>, în care tineri și tinere se țineau de mâini și dansau toți deodată, în perfectă cadență, și alt dans, la care participau opt perechi, sunt dansuri care seamănă perfect cu dansurile țăranilor români: primul numit <Hora> și al doilea numit diferit după zonă, <De doi>, <Alunelu>, <Someșana>, <Bănățeana>. Cele două dansuri Catalane seamănă cu cele românești, dar și ca <pași>, <figuri> (piruetele celui de-al doilea dans, îndeosebi), cadența etc. ... pe moment uitând că mă aflu în Catalonia. De altfel, am întâlnit aici și cuvinte foarte asemănătoare cu cele românești (carrera = cărare, calle = cale) ...”

Profesorul român încheie pedant scrisoarea de răspuns către profesorul Riba: „Cu cele mai bune urări pentru noul an (amintim că scrisoarea poartă data de 19 ianuarie 1927), noi vă rugăm să primiți, Dragă Domnule, expresia celor mai de distincție salutări ale noastre”.

Nu trebuie trecut cu vederea, însă, nici Post-Scriptum-ul scrisorii. Acesta se referă la câteva fotografii făcute de Voitești la Suria și Cardona, fotografii pe care savantul român dorea să le trimită spre publicare profesorului spaniol.

Colaborarea cu profesorul Riba a avut ca finalitate apariția articolului lui Voitești „Sobre la conca cocenica catalana”, în publicația barceloneză „Ciencia. Revista Catalana de ciencia i tecnologia”, pe data de 16 iulie 1927.

CONSIDERAȚII PRIVIND OCROTIREA UNOR REZERVAȚII NATURALE DIN JUDEȚUL GORJ

Ion Lăceanu

1. REZERVAȚII FORESTIERE

a) Rezervația forestieră Gorganu

Se află la limita dintre județele Gorj și Mehedinți, în raza localității Motru Sec, comuna Padeș, ocolul silvic Tismana, având o suprafață 21,3 ha. Este ocrotită prin legislație forestieră. Din punct de vedere geografic se situează în Munții Mehedinți, pe culmea Gorganu, în bazinul râului Motru Sec, în subetajul făgetelor montane, la altitudinea de cca. 1000 m.

Arboretul este constituit predominant din alun turcesc (cca. 60%) în amestec cu frasin, fag, paltin, tei, jugastru. Vârsta arborilor depășește 30 ani.

Importanța științifică este dată de prezența alunului turcesc, element sudic (balcano-caucazian-himalaian) cu caracter relict, aflat aici la limita nordică a arealului său european. (Împreună cu arboretul de la Tismana și Piatra Cloșanilor reprezintă ultimele pătrunderi înspre nord-est, pe teritoriul țării noastre.

Recomandăm să nu se facă exploatare forestiere și să nu se pășuneze; de asemenea nu se vor face plantații cu esențe forestiere străine.

b) Arboretul de castani de la Gureni

Arboretul de castani aparține satului Gureni, comuna Peștișani, ocolul silvic Runcu, având o suprafață de 4,9 ha și fiind situat la 240-

262 m alt. Se dezvoltă între localitățile Boroșteni și Gureni, la baza versantului estic al Gruiului cornetului dintre Bistrița și Bistricioara, pe sol brun podzolit. Castanul este bine dezvoltat fiind elementul dominant; doar în partea de nord a terenului se întâlnesc exemplare mai mici, în amestec cu jugastru, nuc, fag, tei, carpen, mojdrean.

c) Arboretul de pin silvestru de pe Gornăcel

Arboretul aparține comunei Bumbăști-Jiu, satul Pleșa (fost Porceni-Birnici) ocolul silvic Bumbăști-Jiu, fiind situat în marginea sudică a dealului Gornăcelu, la nord de localitatea Pleșa; ocupă o suprafață de 85 ha pe interfluviul dintre Valea Vajoaia la altitudinea cuprinsă între 400 și 700 m.

Este un arbore natural de pin silvestru, cu arbori de diferite vârste și dimensiuni, întâlnindu-se îndeosebi în partea centrală multe exemplare bătrâne cu aspect impunător; se dezvoltă pe sol brun acid, scheletic, cu textură nisipoasă format din pietrișuri și bolovănișuri cuarțoase, sarmațiene, prezența pinului în aceste regiuni fiind legată tocmai de caracterul silicos al substratului. Pe unele porțiuni în aceste arborete este abundent și mesteacănul.

După cum subliniază E. Pop (1936) arboretul de pin silvestru de pe Gornăcel, reprezintă unul dintre cele mai sudice arborete de pin din țara noastră (alături de cel de la Lugova din Banat) constituind o pătrundere insulară în arealul gorunului.

Pădurea ierbacee se caracterizează prin prezența unor specii de pădure cu caracter relativ termofil: *Moehrigia pendula* (dominanta) *Potentilla micratha*, *Tamus communis*, *Galium rotundifolium*, *Asplenium adiantum-nigrum*. Regenerarea naturală este foarte bună.

Recomandăm să nu se permită exploatarea arborelui, să se marcheze perimetrul ocrotit și să se instaleze plăcuțe indicatoare.

2. REZERVAȚII BOTANICE

a) Cotul cu aluni

Este o rezervație forestieră, cuprinzând o suprafață de 15 ha,

aparținând de comuna Tismana, Ocolul silvic Tismana.

Rezervația se află la cca. 600 m altitudine, în zona sudică a Munților Vâlcanului pe o culme calcaroasă care se ridică deasupra văii Tismana, la nord de dealul Ieroni, fiind accesibilă pe poteca ce urcă de la mănăstirea Tismana spre pădurea de castani Ieroni și apoi pe poteca de creastă de pe Piatra Babei.

Versantul stâncos abrupt, orientat spre valea Tismana, este acoperit cu tufişuri compacte de liliac, mojdrean, scumpie și exemplare izolate de alun turcesc. Este foarte abundent arbustul sempervirescent *Ruscus aculeatus* și frasinita (*Dictamnus albus*); sunt prezente și plante agățătoare relativ termofile ca: *Tamnus communis* și *Vitis silvestris*. Pe creastă și pe povârnișuri care coboară domol spre platforma Gornovița, pe sol scheletic format în lapiezuri fosilizate se dezvoltă pădurea de alun turcesc cu gorun și tei, având în subarboret frumoase exemplare de păducel, mojdrean și liliac. Pe creastă se întâlnesc și mici poieni cu tufe de liliac, scumpie și mojdrean. Arborii au vârsta de circa 100 de ani și o vitalitate bună. În pădurea ierbacee predomină *Melica uniflora*, *Stellaria holostea*, *Lathyrus venetus*, *Asperula taurina* etc.

Rezervația reprezintă o importanță științifică deosebită, alunul turcesc fiind un element sudic cu caracter relict, aflat în arboretul de la Tismana la limita nordică a arealului său european; este de remarcat prezența sa atât în asociația forestieră, cu elemente sudice în pădurea ierbacee, cât și în cadrul tufărișurilor de liliac cu scumpie de tip carpato-balcanic. Prezența speciilor *Ruscus aculeatus* și *Dictamnus albus* măresc valoarea științifică și peisagistică a zonei.

Propunem ca în cadrul rezervației să nu se facă exploatari forestiere, să nu se pășuneze și să se marcheze perimetrul ocrotit; nu se vor face plantații cu alte esențe forestiere care să altereze specificul ecosistemului.

b) Pădurea Botorogi

Aparține comunei Dănești, satul Botorogi, fiind situată la sud-est de municipiul Târgu-Jiu, în partea nord-estică a trupului de pădure

Romanești, ocolul silvic Târgu-Jiu, având o suprafață de 106, 50 ha. Este localizată pe un teren neted, cu altitudinea de 185 m, brăzdat de pârâiașe, pe un sol semigleizat huminifer cu slabă salinizare în profunzime, primăvara suprasaturat cu apă.

Pădurea reprezintă un șleau de luncă cu stejar, frasin de luncă, ulm, jugastru, plop. Subarboretul este bine dezvoltat: arțar tătăresc, păducel, clocotiș (*Staphyllea pinnata*) lemn câinesc, călin etc. Pătura ierbacee este bine reprezentată în special primăvara, când sunt abundente leurda (*Allium ursinus*) mărgăritărelul, (*Convallaria majalis*) floarea paștelui (*Anemone*-diferite specii) și laleaua pestriță (*Fritillaria meleagris*) plantă ocrotită prin lege ca monument al naturii.

Importanța științifică a acestei rezervații este dată atât de prezența plantei ocrotite *Fritillaria meleagris* cât și de faptul că se conservă un fragment reprezentativ de pădure de luncă cu vegetație specifică.

Considerăm că este necesar ca ocrotirea să fie eficientă: să se împrejmuiască perimetrul, să se instaleze indicatoare de rezervație și să se afișeze interdicțiile respective mai ales în interzicerea recoltării și comercializării lalelei pestrițe și a mărgăritarului; în perioada înfloririi acestor plante ar fi necesare măsuri de pază.

Recomandăm să nu se permită pășunatul în pădure și să nu se execute lucrări de drenare a terenurilor învecinate, deoarece scăderea nivelului freatic ar duce la dispariția plantei ocrotite, care este legată de umiditatea ridicată a solurilor în perioada de primăvară.

3. REZERVAȚII MIXTE

a) Ciucevele Cernei

Ciucevele Cernei sunt masive calcaroase care pornesc din extremitatea vestică a Munților Vâlcan și străjuiesc până la Cheile Cernișoarei versantul stâng al râului Cerna după care străbate zona de calcare, până la confluența cu valea Cărbunelui. Se poate ajunge pe Valea Cernei pe șoseaua de la Herculane până la baraj, iar de aici pe poteca de picior. Masivele calcaroase nordice cu o altitudine cuprinsă între 1300

și 1650 m (Ciuceava Rotată 1311m, Ciuceava Mare 1477 m, Ciuceava Sârba 1650 m) în timp ce masivele sudice coboară până la 849 m altitudine (Ciuceava Frasinului 1045 m, Ciuceava Chicioarei 976 m, Ogașul cald 849m).

Creasta Ciucevelor capătă un aspect zimțat datorită mulțimii de hornuri care o intersectează și care o fac puțin accesibilă. Marginea sudică a Ciucevelor prezintă versanți foarte abrupti care au la bază grohotișuri de material calcaros mobil sau semimobil. Apele permanente sau temporare au format cu timpul lapiezuri, sohodoluri, marmite laterale, marmite de fund, peșteri și chei spectaculoase. De un farmec aparte sunt Cheile Sturului, Cheile Cernișoarei, Cheile Râmnuței, Cheile Stârminosului care au peste 40 de peșteri de diferite dimensiuni. Ca în orice zonă caracteristică întâlnim pierderi parțiale sau totale de apă, precum și izbucuri. Izbulul Cernei, cel mai mare din toată țara, scoate apa la suprafață prin trei puncte distincte.

La importanța științifică (din punct de vedere geomorfologic ca zonă carstică originală și complexă) se adaugă importanța floristică și faunistică. În hornuri și pe polițele stâncoase se dezvoltă vegetația de stâncărie calcaroasă cu caracter termofil: *Sesleria rigida*, *Micromeria pulegium*, *Alysum petreum*, *Silene petraea*, *Allium flavum* etc. Pe stâncării și grohotișuri se mai întâlnesc tufărișuri de moșdrear, liliac, priboi (*Geranium macrorrhizum*). Versanții vestici sunt împăduriți cu făgete de tip sudic *Peltaria alliacea*, *Primula columnae*, *Agrimonia agrimonioides*, *Potentilla micrantha*. Această zonă trebuie ocrotită pentru că are un rol pozitiv în protecția apei din sistemul hidroenergetic Cerna-Motru-Tismana.

Ca măsuri de ocrotire ce se impun în zona Ciucevelor Cernei în suprafață de cca. 1200 ha amintim: evitarea exploatării calcarului, evitarea exploatărilor forestiere precum și evitarea împăduririlor cu esențe care să modifice splendidul cadru natural al vegetației.

b) Piatra Cloșanilor

Piatra Cloșanilor este situată între râul Motru și afluentul acestuia Motru Sec, impunându-se în cadrul natural printr-un masiv înalt de 1427 m, cu creastă îngustă, cu pereți aproape verticali pe versantul nordic. Către vest panta este brăzdată de „foerogi” (văi rezezi și seci). Piatra Cloșanilor este formată și din calcare tihtonice-neocomiene în care sunt prezente toate formele carstice tipice: văi seci, pereți stâncoși abrupti, avene, ponoare, lapiezuri etc. O „foeroga” situată la cca. 1050 m altitudine separă creasta individualizând Piatra Mică (1162 m) și Piatra Mare (1427 m).

În aceste calcare au fost explorate șase goluri carstice, cele mai importante fiind avenul de la Muncel, adânc de 45 m, și Peștera aven din Foeronga Îngustă, unde pot fi admirate stalagmite lumânări, care ating o lungime de până la 3 m.

De Piatra Cloșanilor se leagă genetic, floristic și faunistic masivul Steiu Roșu situat pe stânga văii Motrului și înălțimea calcaroasă dintre valea Motrului și valea Calului numită Piatra Calului.

Apa Motrului a săpat între Piatra Cloșanilor și Steiu Roșu frumoase chei.

Piatra Cloșanilor, Cheile, Steiu Roșu, Piatra Calului, ar trebui incluse într-o rezervație pentru valoarea lor peisagistică și îndeosebi floristică.

Pentru botaniști, un interes deosebit prezintă Piatra Mare a Cloșanilor care adăpostește specii rare și foarte rare pentru flora României.

Drumul de creastă de la Cloșani pe Padina Izvoarelor, Grui, Piatra Mică, Piatra Mare este străjuit în locuri cu sol superficial de tufişuri cu *Genista radiata*, *Syringa vulgaris*, *Cotinus coggygria*. Stâncile golașe sunt împodobite cu garofițe albe de munte (*Dianthus kitaibelli*) priboi (*Geranium macrorrhizum*) iarba surzilor (*Saxifraga aizoon*) *Cerastium banaticum* etc.

Pe abruptiunile stâncoase se remarcă speciile endemice: Urechea ursului (*Primula auricula serratifolia*), clopoței de stâncă (*Edraianthus graminifolius*), inul de munte (*Linum uninerve*), *Aliium montanum calcareum*, *Festuca dalmatica*, *F. xanthina*, *Stipa pulcherrina*, *Bromus*

fibrosus, *Gentiana verna* (ghintura albastra), *Centaurea atropurpurea*, *Aster alpinus* și altele.

Primăvara îmbracă versanții Pietrei Cloșanilor într-o haină de un verde intens (*Sesleria rigida*) pătatul cu albul narciselor (*narcissus stellaris*) cu galbenul auriu al subspeciei *Alyssum petraeum microcarpum*, cu galbenul stânjeneilor gălbui (*Iris reichenbackui*).

La marginea superioară a pădurii se dezvoltă abundant o raritate floristică-iedera albă- (*Daphne blagayana*) care este ocrotită de lege.

Nu putem exclude din prezentarea traseului de creastă doi scoruși de munte foarte rari pentru flora țării: *Sorbus dacica* și *Sorbus borbassi*.

Făgetele din împrejurimi au în compoziția lor carpen, alun turcesc, alun, ulm, paltin, pochivnic, vinarița, cutcurigi purpurii, trei răi etc. În subarboret apare mojdreanul, liliacul, cornul.

Micile masive alăturate-Steiu Roșu, Piatra Calului, prezintă un interes floristic ridicat prin tufișuri de mojdrean cu liliac și scumpie, cu ghimpe (*Ruscus aculeatus*) precum și prin arboretele de alun turcesc.

În ansamblu rezervația Piatra Cloșanilor are o valoare științifică la fel de mare ca a muntelui Domogled (județul Caraș-Severin) ce este una dintre rezervațiile naturale de nivel European.

Pentru a menține echilibrul ecologic este necesar să nu se efectueze plantații forestiere, să fie scoasă complet de la pășunat și să se instaleze panouri indicatoare cu precizarea restricțiilor prevăzute de lege.

c) Muntele Oslea

Muntele Oslea reprezintă o rezervație complexă, fiind situat în raza comunelor Tismana și Padeș, accesibil pe potecă de picior din satul Tismana pe „Plaiul Tismana”, din valea Motrului de la Poienile de Sus de delaul Frumosu și dealul Boul și din valea Jiului de Vest de la casa de vânătoare Câmpușel.

Muntele Oslea se află în fond pastoral, măsurând o suprafață de aproximativ 280 ha; se înalță în partea vestică a munților Vâlcanului, formând cumpăna de ape dintre Jiul de vest, Motru și Bistrița, având înălțimi cuprinse între 1742 și 1946 m și distingându-se prin aspectul

impunător al crestei, sculptată în calcare cristaline cu pereți abrupti și hornuri dezvoltate pe versantul sudic, care are caracter de cuestă. La baza stratului de calcar, un izbuc puternic formează obârșia râului Bistrița.

Vegetația se caracterizează printr-o diversitate ridicată, specii cu caracter alpin afându-se alături de specii montane cu caracter sudic, alcătuind interesante pajiști de stâncărie asemănătoare celor din munții peninsulei Balcanice. Se remarcă în mod deosebit asociațiile de *Festuca xanthina*, *F. saxtilis*, *Sesleria rigida haynaldina*, dar și asociațiile în care predomină specia *Carex sempervirens*. În hornurile stâncilor de calcar se dezvoltă și plante de talie mare, printre care se află și speciile ocrotite *Trollius europaeus* și *Lilium martagon*. Pe stânci se întâlnește foarte rar floarea de colț (*Leontopodium alpinum*) și salcia pitică (*Salix retusa*) mai frecvente fiind garofița albă (*Dianthus spiculifolius*) și clopoței de munte *Edraianthus graminifolius*). Ca alte rarități floristice putem cita tulichina (*Daphne cneorum*), sângele voinicului (*Nigritella nigra*), *Gypsophilla petraea*, specii de *Saxifraga*, *Androsace villosa*, *Dianthus kitaibelli* etc. În vederea conservării pajiștilor tipice de stâncărie cu caracter montan sudic propunem supravegherea activității pastorale în zona de creastă, pentru a evita supraîncărcarea pajiștilor. Această acțiune are un efect pozitiv și pentru combaterea eroziunii deoarece o mare parte a versanților este acoperită cu grohotiș mărunț, fixat de vegetație (prin suprapășunat s-ar declanșa o eroziune intensă). Recomandăm să nu se facă construcții în zonă fără avizul Comisiei Monumentelor Naturii.

III. DOCUMENTAR

ALEXANDRU ȘTEFULESCU (1856-1910) –(II)

Dr. Ion Mocioi

8. *TRADUCĂTOR*. Cunoașterea a 15 limbi străine a făcut din Alexandru Ștefulescu un bun cercetător; dar savantul, dacă nu din alte motive, cel puțin din dorința de a-și controla stăpânirea unora din limbile cunoscute, a tradus unele texte din literatura științifică și cea beletristică străină. Activitatea sa de la revista târgușiană „Jiul”, din anii 1894-1895, al cărei inițiator și colaborator de seamă a fost, confirmă preocuparea în acest sens.

Din limba *engleză* traduce studiul „*Impulsiunea altruistică la om și animale*” al profesorului I. Găvănescu de la Universitatea din Iași, după „*International Journal of Ethics*” (Ianuary 1895), pe care l-a publicat în revista amintită¹, cu mențiunea: „tradusă direct din englezește”. După limba *sanscrită* a tradus „*Nala și Damayanti*”, fragmente din *Mahabharata*, folosind textele din „*Das Lied von Könige Nala von Dr. Hermann Camillo Kellner*” și „*Nalus Carmen Sanscritum de Fr. Bopp*”². Într-un alt moment al pregătirii sale, în 1905, traduce „*Marele Rasboiu*”. O poveste indiană după *Mahabharata*³, din limba *sanscrită*. Din Carol Vogt, traduce „*Asupra Darwinismului*”, cu o amplă notă de prezentare a autorului, după Meyer's, „*Konversation Lexicon*”⁴. Sub titlul *Omul după știință*, traduce din *franceză* un fragment de L. Büchner, „*L'home selon la science*” (pag. 7-18), publicat, de asemenea, în revista târgușiană⁵. Din limba *rusă* a tradus o „*poezie în proză*” de T. Turgheniev⁶, iar din limba *poloneză*, legenda istorică „*Fii binecuvântată*”, după Enric Sienkiewicz, „*Pisma*” H. S-eza (tom XX, Warszawa, 1894)⁷, și *Mucegaiul*

lumei de Boleslaw Pruss⁸.

Limbile slavice – slava veche, bulgara, poloneza, sârba – cât și limbile vechi – latina, greaca și sanscrita – l-au ajutat în descifrarea celor aproape 2.000 de acte și documente de care s-a servit în documentarea lucrărilor sale istorice și monografice.

Cât privește frumusețea traducerii operelor literare, ea este incontestabilă și dovedește măsura în care savantul stăpânea limbile învățate, ca autodidact și știa să se folosească de metodologia comparatismului lingvistic în autocontrolul pentru corectitudinea întreprinderii sale.

Pentru cine vrea să înțeleagă volumul eforturilor depuse în această neobișnuită angajare cu știința, Alexandru Ștefulescu este un titan și merită din plin atributul de savant. Dacă nu s-ar fi stins la vârsta de 54 de ani, ar fi dat științei istorice noi dovezi și sinteze privind pământul Gorjului și oamenii lui, căci avea pregătirea și talentul necesare unor succese și mai mari.

9.PUBLICIST. Înainte de a-și publica operele privitoare la istoria monumentelor și-a localităților Gorjului, Ștefulescu a tipărit în reviste, numeroase articole prin care a pregătit capitolele acestora.

În revista „Jiul”, pe care a înființat-o în Tg-Jiu, în 1894, împreună cu alți intelectuali, a semnat, în cei doi ani de apariție ai ei, din aprilie până la 1 mai 1895, 23 de materiale între care și traduceri de până atunci făcute din diferite limbi, pe care le cunoștea; a întreținut atunci și rubrica „Documente inedite privitoare la județul Gorjiu”.

După câțiva ani, în 1898, colaborează la revista „Șezătoarea săteanului”, editată prin grija prietenului său, Gheorghe Dumitrescu-Bumbești. La cele 4 articole din 1898 se adaugă un nou material în anul următor la aceeași revistă. Colaborarea lui Ștefulescu la revista „Șezătoarea săteanului” va fi reluată în anul 1904, prin alte 10 noi materiale, care vor fi esența unor capitole din „Gorjul istoric și pitoresc”, astfel anticipând această lucrare.

Ștefulescu a colaborat și la „Amicul poporului”, altă revistă

târgujană, pe care a onorat-o, în 1901, cu 12 materiale în 7 numere, susținând și rubrica special destinată documentelor ce le-a publicat, „Arhiva istorică a Gorjului”, de asemenea, a publicat o traducere după „Mahabharata”, într-un număr din 1905, din „Amicul tinerimii”, revista liceului din Tg-Jiu, editată sub îngrijirea lui Iuliu Moisil, cu care Ștefulescu a fost în bune relații. În „Buletinul Gorjului”, i s-a publicat, încă din 1889, un discurs pedagogic, sub forma unui articol de fond al publicației.

Ștefulescu a colaborat și la publicațiile periodice bucureștene. La „Noua Revistă Română” din noiembrie 1900 îi apare o „contribuțiune” după hrisoave de la Muzeul Gorjului. I s-au cerut, pentru prestigiul ce și-l câștigase, unele materiale pentru „Anuarul Societății turiștilor români” din 1907, și „Calendarul Gorjului” pe anul 1910. A susținut unele capitole în „Enciclopedia română” din 1904 și ar fi, probabil, și alte contribuțiuni ale sale nesemnalate încă.

Remarcăm tonul critic al unora dintre materialele lui Ștefulescu, publicate în presă, în anii 1898 și 1902. În articolul „*Cum se scriu dicționarele geografice ale județelor?*”, din „Șezătoarea săteanului”⁹, întreprinde critica „*Dicționarului județului_Gorjiu*”¹⁰, apărut cu mulți ani înainte, în care s-au păstrat foarte multe greșeli prin preluarea neanalitică a datelor din „*Geografia descriptivă a Gorjului*”, publicată, de un grup de învățători, în 1889. Datele, după părerea lui Ștefulescu, trebuiau corectate prin cercetare de teren și de arhive. Corectează tot aici unele din asemenea date; de pildă, că biserica din Strâmba a fost fondată în 1519, și nu în 1755, aducând în acest sens documente edificatoare. În concluzia materialului se atrage atenția că „prea cu ușurință se scriu dicționarele geografice ale județelor, și tot cu aceeași ușurință se premiază”.

Într-un alt articol, „*Cum se traduc actele vechi pentru străini*”¹¹, Ștefulescu, dovedindu-se un cercetător foarte exigent, se manifestă nemulțumit de felul cum, în 1892, i s-a tradus unui țăran din Țicleni, un pergament de la 1784; ca urmare, reproduce documentul și-l traduce corect, considerându-l important pentru istoria Gorjului.

Criticând „*Marele Dicționar geografic al României*”, în 1902¹², se referă la „lipsurile” ce le manifestă lucrarea în ce privește prezența localităților din Gorj, precizând că: „este sărac în date istorice și chiar pe acolo pe unde s-ar dovedi niscaiva date, apoi păcătuiesc grozav atât prin lipsa de exactitate cu care sunt date, cât și prin deducțiunile cu totul nefondate asupra întemeierii comunelor și a numelor lor”.

Articole politice sau de alt gen, Ștefulescu nu a scris.

12. *POLITICIAN*. Ștefulescu pare a nu fi fost decât un publicist interesat de progresul științific al istoriei. Nu s-a avântat în polemici politice, nu a luat atitudine de anumite racile ale societății în care a trăit. De fapt, misiunea științifică de descoperire a trecutului Gorjului, pe care nu a încercat-o nimeni înaintea lui, nu i-a lăsat răgaz pentru a se avânta în treburile politice. Devenind revizor școlar, a încercat, însă, să ia măsuri pe loc, de îndreptare a situației școlilor, determinând, fără a mai scrie vreun cuvânt în vreun ziar, construirea a numeroase (37) localuri pentru învățământ, ori sprijinind pe ceilalți învățători, înființarea de biblioteci publice pentru luminarea poporului sau pentru înființarea de cooperative sătești, în scopul întrajutorării țărănimii. Se știe, de pildă, că a fost alături de Piekarski, în 1902, la Novaci, pentru înființarea bibliotecii comunale și dezvoltarea școlii de artizanat, după cum, cu câțva timp înainte, l-a sprijinit, pe Iuliu Moisil să înființeze școala de ceramică de pe lângă Gimnaziul „Tudor Vladimirescu” din Tg-Jiu.

Era om de acțiune și nu propagandist al cuvântului vreunui partid aflat la conducere într-o perioadă sau alta. Învățătorii gorjeni îl respectau și-i urmau cuvântul de acțiune. De aceea, Ștefulescu a apelat, când a fost cazul, ca de pildă în 1907, la politicienii județului pentru a-i salva învățătorii considerați instigatori la răscoală.

Prin acest fel de a se comporta și de a fi, se înțelege că Ștefulescu nu a avut încredere în oamenii politici ai vremii sale și nici în crezurile acestora, pe care totuși le-a cunoscut. Asta l-a făcut pe prefectul de Gorj să nu-i acorde toată considerația.

După 1906, când tachiștii au devenit o frână în progresul școlii

și al faptelor umanitare, Ștefulescu s-a retras din revizorat. Piekarski, omul cu vederi socialiste pe care Ștefulescu i le cunoștea din discuțiile lor prietenești, a părăsit capitala Gorjului pe care o îndrăgise, pentru a fi numai graficianul de la „Minerva” bucureșteană. Cei ce-l admiraseră pe Spiru Haret pentru ideile lui sunt acum dezamăgiți.

Ștefulescu fiind și bolnav s-a retras din fața politicienilor. Curând, în 1910, când va muri, va fi condus pe ultimul drum doar de câțiva prieteni și de dascălii ce l-au iubit, fapt ce l-a intrigat până și pe Nicolae Iorga, omul de suflet care l-a apreciat pentru strădaniile lui de o viață; „acum două săptămâni, câțiva prieteni petreceau la mormânt pe institutorul Al. Ștefulescu, din Tg-Jiu. Pe lângă dâșii se adunaseră învățători gorjeni care-și aduceau aminte ce bun revizor, cu tragere de inimă pentru nevoile lor, fusese, pe vremuri, răposatul. Nici o foaie din București n-a pomenit cuvântări funebre ce s-ar fi convenit a fi rostite la această îngropare. Și nici n-ar fi fost nevoie, căci doar cine era să știe, între oamenii cari se ocupă doar de talentele pe care le admiră și de scandalurile pe care le iartă, de politica de azi și de protagoniștii pe care-i târăște în vârtoarea ei, cine era să știe de acest modest om de muncă”¹³.

Într-adevăr, Ștefulescu nu s-a lăsat a fi unul din „protagoniștii” pe care politica veche i-a dus „în vârtoarea ei”. A avut, cu prisosință talent politic; așa cum îl cunoștea și Iorga, putea să fie politician: „Va fi fost și un bun vorbitor, ca oltean ce era! Ce excelent material pentru un bărbat politic de provincie care se simte! Era firesc să se înscrie la liberali, la conservatori, la tachiști, să-l mute partidul la București, să-l facă director, mai târziu să-l aleagă deputat. Și la moarte un județ întreg ar fi plâns la groapa eminentului nostru prieten și adversarului nostru loial!”¹⁴.

Dar Ștefulescu s-a ținut cu bună știință departe de politica vremii sale; n-a văzut în ea sâmburele unui progres real al poporului. A gândit, ca și învățătorii Gorjului, că luminarea poporului, atât cât pot ei s-o facă, poate suplini întrucâtva interesul societății pentru o asemenea direcție.

Acea descentralizare culturală pe care a încercat-o Ștefulescu la Gorj și i-a recunoscut-o într-o scrisoare un Gr. N. Manu, voit reprodusă ca preambul la ediția I, din 1896, a lucrării sale „Mănăstirea Tismana” a fost totuși o preocupare majoră a istoricului gorjean. Dacă aceasta poate fi numită politică, fie și „personală”, în sensul cel mai restrâns al unui asemenea termen, atunci și Ștefulescu a fost un politician. Rezultatele unei asemenea munci a fost polarizarea intelectualității gorjene din preajma lui 1900, realizarea, prin aceștia, a unor tipărituri locale, - ziare, reviste și cărți – pentru luminarea poporului, înființarea unor instituții – biblioteci, școli, cooperative economice – pentru pregătirea poporului de a-și pretinde o nouă viață spirituală și materială, stimularea cercetării științifice prin exemplul personal, și a sentimentului patriotic, însuflețit de exemplul înaintașilor.

Cât de departe vedea perspectiva ideilor socialiste, pe care le știa din tipăriturile ultimului deceniu al secolului trecut și din colaborarea cu Piekarski și dr. C. Istrati, nu putem preciza, dar Ștefulescu credea în viitorul țării, în „aspirațiunile nobile și sacrificii mărețe” pentru „înălțarea” națiunii.¹⁵

11. *FOTOGRAF - DOCUMENTARIST*. La început ar părea o treabă neimportantă sau cel mult o curiozitate faptul că Ștefulescu s-a îndeletnicit, între atâtea preocupări științifice, și cu fotografia. N-a fost interesat, însă, decât de folosirea fotografiei în scop de documentare științifică. Dacă l-ar fi preocupat și fotografia ocazională, am avea poate mai multe dovezi despre sine și familia sa, ori se știe că de la Ștefulescu se păstrează foarte puține „documente” de acest fel și nu i se datorează lui. Fără o astfel de susținută inițiativă – științifică, am zice – lucrurile ce le-a publicat n-ar fi avut o ilustrație atât de bogată și de bună calitate, și n-ar fi lăsat imagini-document, deosebite prin importanța lor, referitoare la instituții, clădiri, străzi, localități acte etc. din Gorj. Folosirea ilustrațiilor fotografice în lucrările de istorie are, în concepția lui Ștefulescu, același rol ca și citirea textelor de documente slavone sau ca oricare altă

modalitate de argumentare științifică.

Dorim să punem în evidență, totodată, sprijinul ce l-a avut Ștefulescu în exercitarea unei astfel de îndeletniciri. În 1893, împreună cu Piekarski și fotografii Plaffenhauser din Târgu-Jiu, a luat o parte din imaginile județului ce-l interesau pentru lucrările destinate tiparului. În iarna 1893/1894, după vizita ce a întreprins-o la școala de băieți din oraș condusă de inimosul institutor, dr. C.Istrati, inspector general al instrucțiunii, află despre preocupările și dorințele acestuia și „fiind convins de seriozitatea lucrării întreprinsă de Ștefulescu, spre a-l încuraja și a-i ușura sarcina” îi procură „un excelent aparat fotografic ... construit anume pentru excursiunile științifice”¹⁶ pe care i-l trimite prin Piekarski, cel care va fi custodele Muzeului gorjean. Aparatul avea să fie și unul din instrumentele științifice în folosința membrilor comitetului muzeistic de la Tg-Jiu.

Ștefulescu, meticolos și răbdător cum era, trebuie să fi folosit mult aparatul de fotografiat, în peregrinările sale din județ. Avem și o dovadă în acest sens, colecția de fotografii din 1893, 1894, a lui Ștefulescu și Piekarski, cumpărată de Academia Română¹⁷. În anul 1923, de la fostul prieten al istoricului, Gr.N.Manu. Colecția respectivă avea fotografii de mărimi diverse: 11 x 15 cm., 16 x 21 cm. etc. Unele imagini au apărut în lucrările lui Ștefulescu, altele sunt inedite și sunt singurele mărturii ale unor valoroase obiecte dispărute. În una din mape (A.1), fotografiile de mare interes erau cele cu diferite porți de lemn artistic lucrate, de la Bălești (foto 18 și 19) și Tămășești (foto 33), sau cule din județ, de la Groșerea (foto 21-23), Musculești 24-26), Poiana (27-28), Pojogeni (29), și Rovinari (30-32); în altă mapă (A III) unele imagini cuprind cula de la Curtișoara (foto 7-10) și planul caselor de lângă aceasta (foto 24), o casă boierească din Bengești (foto 6) și sculptura porților de lemn și a casei Feraru din Tămășești, importante pentru studiul artei populare și etnografiei locale.

Presupunem că odată cu manuscrisele lui Ștefulescu s-au pierdut și alte mape cu fotografii, așa cum s-a întâmplat și cu colecția de fotografii

a Muzeului Gorjului, în timpul primului război mondial, când a fost devastat. Asemenea valori nu mai pot fi recuperate, în detrimentul și a cunoașterii lui Ștefulescu.

12. *PREMIAT AL ACADEMIEI ROMÂNE*. Modestul dascăl gorjean, Ștefulescu, pentru meritele sale științifice, este propus de Academia Română pentru premiere, de a concura pentru obținerea premiului Academiei pe anul 1904. Acest premiu de 5.000 lei, divizibil pentru mai multe personalități, urma să se dea „unei cărți scrise în limba română cu cuprins moral de orice natură, care se va judeca mai meritorie printre cele publicate de la 1.XI.1903 până la 3.X.1904”¹⁸. Pe lista de concurență au fost scriși 39 de autori – cu 48 de titluri în 50 de volume, - fiind între ei și Mihail Dragomirescu, Mihail Sadoveanu, Theodor D.Speranția, Haralamb Lecca și alte personalități de prestigiu de la începutul secolului nostru¹⁹.

Raportul prin care se făcea propunerea de premiere a fost susținut în ședința din 4 aprilie 1905 a Comisiei Academiei Române de către deputatul istoric și arheolog al epocii respective, Grigore C. Tocilescu. Între altele raportul se referea la două din lucrările autorului gorjean: „Dl. Alexandru Ștefulescu, vechi institutor în orașul Târgu-Jiu și revizor școlar al județului Gorj, este poate unicul membru din corpul nostru didactic primar, care și prin sânguincioasele și neîntreruptele sale studii și ocupațiuni și prin dorul continuu de a se instrui, merită toată lauda, sprijinul și încurajarea. Prima monografie, „*Mănăstirea Tismana*”, 1896 consacrată uneia din cele mai vechi mănăstiri ale țării, conține un prețios material epigrafic și arhivistic, reunit și reprodus cu grijă. Ea ne procură o idee clară și pe deplin sigură despre ce a fost odinioară Tismana, despre fondatorul ei, despre privilegiile și dosarele sale sacre...

A doua carte: „*Gorjul istoric și pitoresc*” 1904 ne înfățișează pentru prima oară localitățile și mormintele cele mai însemnate din acest județ, după mănăstirea Tismana și după Târgu-Jiu, cărora autorul le-a închinat monografiile deosebite vezi și „*Încercare asupra istoriei Târgu-Jiului*”, 1899.

Astfel trec pe dinaintea noastră, cu toate amintirile istorice, epigrafice, legendare monumentele din timpii cei mai vechi și până astăzi, cum și cu frumusețile lor pitorești, localități ca Baia de Fier, Bălcești, Bengești, Crasna, Vădeni, Vladimir, Zorlești, Schitul Logrești-Birnici și bisericile Măgherilor din Bârzeiul de Gilort. Frumoase stampe fototipice reproducând vederi de biserici, cruci și diferite vederi completează descoperirile adeseori frumoase și ajută mult la cunoașterea celui mai interesant poate județ al Țării Românești din punct de vedere istoric și arheologic. Izvoarele documentare și epigrafice, pe lângă tradițiunile și legendele culese la fața locului de autor, alcătuiesc și aici temelia serioasă a cuprinsului cărții și ne fac a găsi osebuită plăcere și a simți o particulară datorie ca să o recomand, împreună cu cealaltă monografie, spre a fi premiate cel puțin cu o parte din premiul Adamachi, la care au fost prezentate²⁰. Supus acordului adunării, raportul a fost aprobat cu unanimitate de voturi, Ștefulescu fiind singurul concurent care nu a obținut voturi împotrivă.

Hotărârea comisiei de premiere de pe lângă Academia Română a fost dată în ședința din 8 aprilie 1905, în lectura savantului Ion Bianu. Din cei 39 de autori, numai 10 au fost premiați iar Ștefulescu a fost în capul listei, cu suma cea mai mare acordată (800 lei). Cu acest prilej, Dimitrie Sturza, secretarul general al Academiei Române, a remarcat: „Dintre cărțile pe care comisiunea le propune acum spre premiere, merită sprijin și încurajarea Academiei numai lucrările d-lor Ștefulescu, căpitan Ionescu, Păcățianu și Sadoveanu. Ștefulescu este un muncitor harnic și a dat la lumină mai multe volume de documente, care fac onoare autorului lor”²¹. Hotărârea comisiei a fost unanim acceptată de membrii acesteia. Astfel, Ștefulescu s-a bucurat de atenția celui mai înalt for al culturii române, de aprecierea celui mai exigent judecător al lucrărilor științifice românești. Se confirma, astfel, implicit, și-i oferea un plus de prestigiu, medalia „BENE-MERENTI”, acordată încă din 1894, institutorului Ștefulescu, de către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, pentru lucrarea dedicată monumentului de la Tismana. Țara i-

a recunoscut pe deplin meritele celui ce a fost Alexandru Ștefulescu, institutorul și omul de știință gorjean.

13. *OMAGIU LUI ȘTEFULESCU*. În timpul vieții, Alexandru Ștefulescu era bine cunoscut de contemporanii săi, cel puțin de conjuđețeni și de oamenii de știință din țară. Lucrările ce le-a semnat de-a lungul a 25 de ani au contribuit la popularizarea numelui său. Cele câteva ediții ale geografiei județului, apoi activitatea de revizor școlar al Gorjului i-au dus numele în memoria tineretului și a învățătorimii gorjene. Articolele din presa gorjeană – din „Jiul”, „Amicul poporului”, „Șezătoarea săteanului” și „Amicul tinerimei” și studiile publicate i-au precedat lucrările mai mari, fiind în atenția cărturarilor; cărțile ce le-a scris, începând cu „Mănăstirea Tismana” (din 1896) continuând cu „Gorjul istoric și pitoresc” (1904), „Istoria Târgu-Jiului” (1906) și sfârșind cu „Documente slavo-romane relative la Gorj” și alte lucrări (din 1908-1910) l-au consacrat ca om de știință și i-au nemurit numele.

Omagiul față de Ștefulescu l-au exprimat prietenii săi apropiați, cunoscuții, ziariștii și oamenii de cultură cu care a fost în relații, între care, în primul rând istoricii.

Încă de la lansarea lui Ștefulescu ca publicist în presa locală și cercetător al Gorjului, în 1894, ziaristul prieten, George P. Pârvulescu, i-a făcut un portret complex, într-un articol de prezentare, pentru a-i populariza felul lui de a fi, de a se comporta. E un omagiu adus istoricului gorjean încă din timpul când acesta era în viață, în plină putere de muncă, cu un neobișnuit program de activitate, de creație.

La 38 de ani așa arăta institutorul Alexandru Ștefulescu: „de statură mijlocie, cu ochii vii și care știu să-ți vorbească; frunte mare și cap aproape pleșuv dinainte ...; în tot, înfățișare simpatice, inteligentă și sigură” – cum îi părea ziaristului prieten²² ce l-a portretizat. Acest „tânăr cult și activ, care nu se mulțumește numai a-și îndeplini cu dragoste și cu stăruință chemarea sa de instructor și educator”, muncește și pentru a se instrui pe sine și „lucrează neconținut” în domeniul cercetării științifice.

„Blând și modest afară din cale, trăiește foarte retras și vorbește foarte puțin, dar cu siguranța și eleganța omului stăpân pe cunoștințele sale și pe arta de a le expune.

Semne particulare: are totdeauna un document, o stampă sau o carte în buzunar; face regulat, ori de câte ori timpul este frumos și îi permite, o plimbare peste podul Jiului; e greu să-l faci să iasă seara din casă”.

Și să nu uităm un semn particular neobișnuit pentru târgujenii între care trăia la 1894 când s-au scris aceste rânduri pentru public și pentru urmași: „Închis mai în tot timpul pe care școala i-l lăsa liber, în cabinetul său de lucru în mijlocul unui vraf de cărți, de notițe și de documente, pe care foarte rar le părăsește și de care cu gândul niciodată nu se desparte, studiază mereu și adună cunoștințe; studiile lingvistice, istorice și arheologice, ca și chestiunile de filozofie și sociologie, îl preocupă în special”.

Și un ultim fragment din acest articol - raport fără de care, pe Alexandru Ștefulescu, noi l-am fi cunoscut și mai puțin decât este azi: „Neobosit cercetător al trecutului nostru istoric, mai cu seamă în ce privește județul acesta în care s-a născut și trăiește și-i gata la orice sacrificiu, posedă deja un bogat material... din care, cu multă greutate, s-a hotărât a da o parte la lumină și în care nu știi ce să admiri mai mult, stilul limpede, curgător și înflorit al expunerii, bogăția imaginației, presupunerile ingenioase sau soliditatea și câmpul întins al cunoștințelor sale de tot felul²³.

În scurta sa viață de 54 de ani, a muncit mult, a lăsat Gorjului și țării un tezaur inestimabil strâns în cărți și articole publicate, în muzeul județean și instituțiile școlare pe care le-a creat pentru luminarea satelor. Răsplata i-a recunoscut munca: a primit medalia „BENE-MERENTI”, în 1896 și PREMIUL ACADEMIEI ROMÂNE, în 1904.

Au trecut mai multe decenii de la moartea sa iar generațiile care au venit și mai ales contemporanii noștri au întâlnit tot mai puțin numele lui Ștefulescu, în cărți și în presă. Publicațiile lui sunt tot mai rare.

S-a pierdut și frumoasa și interesanta bibliotecă științifică a lui Ștefulescu, s-au pierdut și manuscrisele ce i-au rămas.

Puținul cât s-a scris despre personalitatea lui s-au pierdut în publicațiile periodice. Numai la Târgu-Jiu, un bust ridicat de învățători în 1940²⁴, străjuie amintirea lui. Sunt evidente și motivele care ne-au determinat, să încercăm o schiță monografică, pentru a-l face cunoscut pe omul și savantul Alexandru Ștefulescu, generațiilor tinere de acum și din viitor. E un omagiu adus istoricului gorjean, ale cărui lucrări, așa cum aprecia Nicolae Iorga, „sunt contribuții documentare pentru cunoașterea țării, care vor rămâne în mijloacele de informație ale oricărui istoric”²⁵. Cărțile lui Ștefulescu sunt izvoare de lumină ieșite dintr-un măreț trecut de județ, la care trebuie să ne întoarcem pentru a vedea în oglinda lor chipul strămoșilor noștri și de a ne cunoaște mai bine pe noi înșine. Ștefulescu, așa cum aprecia admiratorul Iorga, „an de an, cu o minunată răbdare,... a scos din tășuerile țăranilor săi povestea unui întreg ținut, și a unuia din cele mai interesante ale țării. O avem acum la îndemână, și cel mai iscusit scriitor n-are decât să răsfoiască pentru a căpăta informație destulă”²⁶. Gorjenii sunt datori să-l cunoască cel mai bine pe cel ce a fost istoricul județului lor; e în aceasta și cel mai mare omagiu ce i-l pot aduce lui Alexandru Ștefulescu.

NOTE:

1. În „Jiul”, Tg.-Jiu, anul I, nr. 10, 15 febr. 1859, p. 1-5
2. În „Jiul”, Tg.-Jiu, anul I, nr. 5,6 și 7, 15 august-15 octombrie, 1894, p.19-21 etc.
3. În „Amicul tinerimii”, Tg.-Jiu, anul III, nr.1, ianuarie 1905, p. 1-5
4. În „Jiul”, Tg.-Jiu, anul I, nr. 5, 15 august 1894, p.
5. În „Jiul”, Tg.-Jiu, anul I, nr. 6, 15 septembrie 1894.
6. În „Jiul”, Tg.-Jiu, anul I, nr. 8-9, 25 decembrie 1894, p.1
7. În „Jiul”, Tg.-Jiu, anul I, nr. 8-9, 25 decembrie 1894, p.18-19
8. În „Jiul”, Tg.-Jiu, anul I, nr. 10, 15 februarie 1895, p. 13-14. Vezi și Mocioi Ion: *Alexandru Ștefulescu – traducător...* în: „gazeta Gorjului”, anul VI, nr. 922, 30 septembrie 1973, p. 2
9. În „Șezătoarea săteanului”, Tg.-Jiu, anul I, nr.6, septembrie 1898, p.187-190
10. Vasiliu-Birlic, gl.I.: *Dicționarul județului Gorjiu*, București, 1892
11. În „Șezătoarea săteanului”, Tg.-Jiu, anul I, nr.7, octombrie 1898, p. 217-221
12. În „Amicul poporului”, Tg.-Jiu, anul III, nr.8, 15 februarie 1902, p. 253-258
www.cimec.ro / www.muzeugorj.ro

13. Iorga, Nicolae, Al. Ștefulescu, în *idem*: Pagini alese, E.P.L., 1965, vol.II, p. 32
14. *Ibidem*, p. 33
15. Ștefulescu, Alexandru: *Mănăstirea Tismana*, ed. Din 1896, p. 5
16. Comitetul: Comunicări. Muzeul județean al Gorjului, în: „Jiul”, Tg.-Jiu, anul I, nr.5, 15 august 1894, p. 23
17. Vezi: „Arhivele Olteniei”, Craiova, anul III, nr. 16, noiembrie-decembrie 1924
18. Vezi: „Analele Academiei Române”, seria a II-a, tomul XXVII, 1904-1905, București, 1905, p. 168
19. Vezi și: Becherete, A. și Rădoi, T.: *Alexandru Ștefulescu – premiat al Academiei Române*, în „Coloana”, supliment al „Gazetei Gorjului”, Târgu-Jiu, decembrie 1976, p. 12
20. *Ibidem*, p. 522
21. *Ibidem*, p. 227
22. Pârvulescu, George P.: *Alexandru Ștefulescu*, în: „Gorjiul”, Târgu-Jiu, anul III, nr.2, 12 mai, p. 1-2. Și citatele următoare.
23. *Ibidem*, loc. cit.

„Învățătorii din Gorj, numai ei, prin contribuție benevolă, au ridicat acest bust al marelui dascăl Al. Ștefulescu, fixându-l în fața școalei de băieți din Tg.-Jiu” – se spune, între altele, ca adaos la fotografia bustului, în „Țara lui Litovoil”, Tg-Jiu,

DR. NICOLAE HASNAȘ (1875-1966)

Dan Neguleasa

Pentru gorjenii ce-au trăit perioada interbelică cât și pentru cei curioși a cunoaște un ce nume se impune prin neobosita-i strădanie pentru emanciparea județului de la poalele Parângului, pentru capacitatea profesională, corectitudinea, altruismul și omenia sa.

Gorjeanul prin adopție Nicolae Hasnaș s-a născut la 5 noiembrie 1875 în comuna Salcia – Nicșeni din județul Botoșani. Fiu de învățător, și-a făcut studiile elementare în comuna natală, iar pe cele liceale la Botoșani. În 1896 devine student al Facultății de Medicină din București pe care o absolvă în 1902 obținând diploma în medicină și chirurgie prin susținerea lucrării „Contribuțiuni la studiul chistelor hidatice ale rinichiului și tratamentul lor”¹, lucrare apreciată de specialiști.

În 1898, reușind la concursul de externat, ocupă postul de vaccinator al orașului București. După terminarea studiilor a lucrat ca preparator la Institutul „Victor Babeș” și apoi la sanatoriul particular „Olkovski”².

În anul 1905 pleacă la Sulina în calitate de medic al orașului și al marinei comerciale. Aici îl va cunoaște și va lega o strânsă prietenie cu scriitorul Jean Bart (Eugeniu Botez)³, va face numeroase călătorii în porturile Mediteranei, Atlanticului ori Mării Nordului⁴. Tot aici tânărul medic publică cea dintâi lucrare despre orașul unde activa, intitulată „Raport asupra stării sanitare a orașului Sulina”.

După susținerea în 1907 a concursului de medic primar din motive de sănătate⁵, părăsește orașul Sulina devenind din 14 iulie 1907 medic al spitalului din Tg-Jiu, funcție pe care o va îndeplini timp de

aproape o jumătate de secol, cu o scurtă întrerupere în timpul primului război mondial. Concentrat fiind, cu gradul de maior, conduce spitalul de campanie nr. 2 Crucea Roșie. Ca șef al spitalului și, ca chirurg îngrijește la Fetești, Tecuci sau Dorohoi peste 12.000 de răniți și bolnavi⁶. Pentru felul deosebit în care și-a făcut datoria, medicul N. Hasnaș este decorat cu Ordinul „Sfântul Stanislav”, cu „Medalia de Onoare” de aur, franceză și cu alte distincții naționale⁷.

În timp ce soțul îngrijea răniții în Dobrogea sau pe frontul din Moldova, soția sa, Sabina Hasnaș, a servit ca soră voluntară pentru îngrijirea răniților de pe frontul de la Jiu, internați în spitalul din Tg-Jiu⁸.

Demobilizat, revine în orașul de pe Jiu și se dedică muncii de reorganizare a spitalului local, a activității medicale gorjene.

În anul 1928 reușește să transforme spitalul mixt din Tg-Jiu în spital cu două secții, iar în perioada 1933-1938 când a fost director a declanșat o vastă campanie de modernizare și construcții. După, ce primăria orașului achiziționase clădirea Milescu în care se amenajase secția de boli interne, în 1934 se construiește încă un pavilion cu 60 de paturi. Patru ani mai târziu, pentru maternitate, pediatrie, ginecologie-obstetrică, un laborator și se dotează spitalul cu un aparat Röntgen⁹.

Pentru a înțelege mai bine pe medicul Nicolae Hasnaș cred că este suficient a aminti că în 1937 pentru crearea spațiului necesar organizării secției de maternitate își cedează cu plăcere locuința ce i se cuvenea în calitate de director al spitalului¹⁰.

În același an 1937, pentru meritele sale profesionale este numit inspector sanitar general.

Deși în anul 1938 Nicolae Hasnaș împlinise venerabila vârstă a pensionării, datorită firii sale active, își continuă activitatea conducând până în 1994 secția de maternitate, apoi ca medic al policlinicii orășenești și al cabinetului medical al Fabricii de Țigarete până în anul 1957, când după 60 de ani de practică medicală, de alinare a suferințelor sau de salvare de vieți omenești se pensionează și se retrage lângă fiica sa în orașul București¹¹.

Bogata experiență profesională, cazuistica avută la dispoziție cât și dorința de a cunoaște l-au călăuzit pe calea cercetării științifice. Constatările sale au fost comunicate colegilor de breaslă în numeroase studii și articole publicate de-a lungul timpului, dar mai ales în perioada 1920-1932. Dintre acestea, pe lângă dările de seamă privind activitatea spitalului târgujian din anii 1909, 1910, 1912, 1913, 1914 și 1921-1923, amintim pe cele privind cancerul primitiv al uretrei, hernia intestinală abdominală traumatică, tratamentul febrei tifoide privind vaccinarea antitifică și altele.

Medicul târgujian a fost interesat și de organizarea lumii medicale românești. În 1909 se numără printre membrii fondatori ai Societății de Științe Medicale din Craiova care, doi ani mai târziu, editează „Revista Științelor Medicale”, în al cărei comitet de redacție este membru și-n paginile căreia comunică rezultatele activității sale medicale.

În memoria gorjenilor Nicolae Hasnaș nu a rămas doar ca un excelent profesionist, alinător de suferințe ci și ca un mare om politic, un sprijinitor neobosit al școlii, al vieții spirituale gorjene.

Deși în timpul studenției ca orice tânăr a simpatizat cu ideile socialiste, a devenit un reprezentant de seamă al ideilor liberale ocupând funcții importante în organizația gorjeană a Partidului Liberal. În nenumărate legislaturi gorjenii l-au trimis în parlamentul țării unde în cameră sau senat le-a apărut interesele, le-a exprimat dorința de emancipare. În 1924 este consilier județean, iar pentru scurte perioade, 2 iulie – 20 decembrie 1927 și noiembrie 1933, a îndeplinit funcția de prefect al Gorjului¹².

Conștient de rolul social al școlii, al educării și formării științifice a tinerilor generații, Nicolae Hasnaș a fost un neobosit și pasionat susținător al școlii gorjene. Alături de alți conjuțețeni, a reușit să înființeze o școală de notari, să reîntemeieze școala normală de băieți căreia, în calitate sa de președinte al Comitetului Școlar, să-i construiască un local propriu, liceului Tudor Vladimirescu să-i construiască un internat, o baie și să-i adauge o secție reală, să extindă liceul de fete, să pună

bazele învățământului comercial. Obține fonduri bănești pentru dezvoltarea mai multor școli primare și de meserii, pentru înființarea de biblioteci școlare¹³.

Ani de-a rândul din resursele proprii acordă unor elevi săraci de la Școala de Meserii din Vădeni burse, iar pe alți elevi merituoși îi recompensează cu premii în cărți.

A fost unul din consecvenții și neobosiții susținători ai ideei de înființare la Craiova a unei universități. Într-o conferință ținută în anul 1947 la primăria Târgu-Jiu pe lângă îndemnul de a sprijini înființarea învățământului superior în Oltenia, drept exemplu a și subscris donând pe loc o sumă apreciabilă de bani¹⁴.

Alături de dr. Dimitrie Culcer, Numa Frumușanu, Gh. Tătărescu, Grigore Iunian și Emanoil Părăianu, Nicolae Hasnaș în decembrie 1914 a pus bazele cohortei de cercetași gorjeni numită simbolic „Legiunea Domnului Tudor”, membrii ei acoperindu-se de glorie în luptele de la 14 octombrie 1916¹⁵.

Numele doctorului Nicolae Hasnaș este legat și de activitatea bancară, el fiind mulți ani președintele Băncii Creditului Gorjean din Târgu-Jiu¹⁶.

Viața culturală din perioada interbelică îi datorează mult spiritului creator al doctorului Nicolae Hasnaș.

Creată în 1908, Secția Gorj a Ligii Culturale, a cărei președinție a fost preluată în 1916 după moartea eroică a profesorului Tiberiu Popescu, de către dr. Nicolae Hasnaș, a desfășurat o bogată activitate culturală.

Avându-și sediul în localul Liceului Tudor Vladimirescu, în amfiteatrul acestuia, la sala Căldărușe sau în alte localuri a organizat conferințe, așezări literare, serbări, concerte și spectacole teatrale¹⁷.

În calitate de președinte al ligii, Nicolae Hasnaș ajutat de învățătorul Dumitru Pațica, secretar, a desfășurat o intensă activitate pentru pregătirea comemorării centenarului morții lui Tudor Vladimirescu și organizarea la Târgu-Jiu a Congresului național al Ligii Culturale

Române¹⁸.

Cu acest prilej, pe lângă alte manifestări grandioase, N. Hasnaș împreună cu profesorul Nicolae Andriescu scot un album dedicat eroului sărbătorit¹⁹.

Manifestările organizate cu ocazia sărbătoririi centenarului, date despre viața și activitatea eroului național din Vladimirii Gorjului, reportaje, eseuri de estetică literară, fragmente beletristice, traduceri etc. au găzduit în paginile „Revistei Jiul” editată pe cheltuiala medicului târgujan. La 15 iulie 1920 apare primul număr al revistei subintitulată Revistă pentru „Literatură, știință și popularizare”.

Deși „Revista Jiul” a făcut parte din categoria publicațiilor care au avut de suferit vitregia materială a editării, apărând pentru scurt timp, la intervale mari – au apărut în 1920-1921, 12 numere și unul în 1927 – s-a impus în viața spirituală a județului prin prestigiul editorului²⁰, prin calitatea sa, prin ideile propagate.

Sub semnătura medicului-jurnalist apar articolele în „Gorjeanul” în organele de presă ale P.N.L. – secția Gorj – „Cuvântul Gorjului”, „Viitorul Gorjului” și „Voința” – în multe alte publicații.

Prieten bun cu Gheorghe și Aretia Tătărescu, împreună cu aceștia și alți oameni de cultură ai Gorjului, a militat activ pentru aducerea la Târgu-Jiu a osemintelor Ecaterinei Teodoroiu, la ridicarea mausoleului din piața orașului, la realizarea tripticului, opera geniului Gorjului, Constantin Brâncuși, al cărui prieten și confesor a fost în anii târgujieni ai sculptorului.

Bătrân, slăbit, însingurat, departe de județul ce-l adoptase ca fiu și cetățean, în ultima lună a anului 1966, la vârsta respectabilă de 91 de ani se stinge din viață în capitala țării.

Cei care l-au cunoscut, iubit și admirat, în semn de recunoștință, la 21 decembrie 1972, au adus urna cu resturile pământești ale celui ce, alături de Dincă Schileru, Gheorghe Tătărescu sau Grigore Iunian, a reprezentat pentru țară Gorjul, iar pentru gorjeni unul din tribunii lor politici și spirituali, și au depus-o în cimitirul orașului Târgu-Jiu, în

pământul Gorjului pentru propășirea căruia luptase mai bine de o jumătate de secol.

Aceiași urmași, pentru readucerea în memoria colectivă a gorjenilor a multiplei personalități a doctorului Nicolae Hasnaș, pentru continuarea și aplicarea ideilor propovăduite de-a lungul vieții sale la 28 februarie 1997 au înființat „Liga culturală dr. Nicolae Hasnaș” și a editat seria nouă a revistei „Jiul”²¹.

NOTE:

1. Adrian Becherete, *Pagini din trecutul medicinei gorjene*, Tg-Jiu, 1980, p. 77.
2. **Ibidem**.
3. Ion Cepoi, *Dr. Nicolae Hasnaș sau despre destinul unei personalități întemeietoare*, în revista „Terra Litua” nr. 2/1998, p. 18.
4. Adrian Becherete, **op. cit.**, p. 77.
5. Constantin Lupescu, *Dr. Nicolae Hasnaș*, în *Almanahul Gorjeanului*, Tg-Jiu, 1991, p. 117.
6. Adrian Becherete, **op. cit.**, p. 78 și Jean Bărbulescu, „*Calendarul Gorjeanului*” Tg-Jiu, 1925, p. 114.
7. Ion Cepoi, **op. cit.**, p. 18.
8. Octavian Ungureanu, *Soldați fără uniformă în bătălia de la Jiu*, în Litua, Studii și cercetări”, vol. VII, Tg-Jiu, 1997, p. 176; Arimia Vasile, Bobocescu Vasile, Mischie Nicolae, Neguleasa Dan și Păsărin Alexandru, *Personalități gorjene de-a lungul timpului*, București, Editura Fundației „Premiile Flacăra – România”, 2000.
9. Dan Neguleasa, Florina Popescu, *Arhivele Statului Gorj, îndrumător arhivistic*, Târgu-Jiu, 1994, p. 324.
10. Adrian Becherete, **op. cit.**, p. 79.
11. **Ibidem**, p. 79 și 84.
12. Arh. Naț. Gorj, fond „Prefectura Județului Gorj”, reg. 1/1874-1949, f. 5 și 6 v.
13. Adrian Becherete, **op. cit.**, p. 81-82 Ion Tarbac, *Istoria presei gorjene*” Editura Ager, Tg-Jiu, 1994, p. 58 și Dan Neguleasa, Florina Popescu, **op. cit.**, p. 274.
14. Adrian Becherete, **op. cit.**, p. 83.
15. Gheorghe Nichifor, *Intellectualitatea Gorjului și Marea Unire*, Editura Ștefulescu Alexandru, Târgu-Jiu, 1995, p. 33.
16. Dan Neguleasa, Florina Popescu, **op. cit.**, p. 223.
17. Octavian Ungureanu și Ion Sandală, *Luminile scenei*, Târgu-Jiu, 1980, p. 34.
18. Gheorghe Nichifor, **op. cit.**, p. 86.
19. Nicolae Hasnaș și Nicolae Andriescu, *Tudor Vladimirescu, album istoric, artistic și pitoresc al Gorjului*, Tg-Jiu, 1921.
20. Vasile Cărăbiș, *Publicații periodice din Gorj*, Târgu-Jiu, 1978, p. 202.

GHEORGHE DUMITRESCU – BUMBEȘTI

Vasile Smeu

Dintre învățătorii din trecut, a căror activitate a avut un caracter progresist, luptând nu numai pentru a înlătura neștiința de carte din mintea țăranului, dar și pentru a crea mijloacele în vederea ridicării economice a țăranimii, face parte și Gheorghe Dumitrescu-Bumbești, ca pionier al înființării băncilor populare din România, colaborator apropiat al lui Spiru C. Haret. Pentru a putea înlătura întunericul din mijlocul țăranimii, cu leafa lui de învățător scoate revista „Șezătoarea săteanului” socotindu-se directorul și proprietarul ei. Primele numere găsite de noi din această revistă datează din anul 1912. La revista editată de Gheorghe Dumitrescu-Bumbești au colaborat scriitori și economiști de seamă ca: Ion Slavici, T.C.Ionescu-Pășcani, G.Hațeganu, I.Agârbiceanu, Zaharia Bârsan, Victor Eftimiu, G.Ionescu-Sisești, Octavian Goga, precum și o serie de preoți și învățători care vedeau în cooperatie limanul scăpării țăranimii de sărăcie și mizerie. Dintre articolele scrise de Gh.Dumitrescu-Bumbești la revista „Șezătoarea săteanului” amintim: „La moartea lui Spiru Haret”, „Lui Spiru Haret” în care solicită tuturor băncilor populare și cooperativelor să contribuie la strângerea unui fond „Spiru Haret” din care să se ridice în București un palat care să servească de internat pentru fii de cooperatori care s-ar distinge urmând cursurile comerciale și de cooperatie, întâlnire pentru cooperatorii de pretutindeni precum și ca local al Centralei Băncilor Populare și al Cooperativelor Sătești” ...

fond la care și Banca Populară „Cipria” din comuna Bumbesti-Jiu, a contribuit cu suma de 100 lei, după cum reiese din procesul – verbal și lista băncilor care au luat inițiativa.

S-a născut în Scoarța, Gorj, în anul 1856 și a murit în august 1939 în comuna Bumbesti-Jiu unde este și înmormântat. Învățător, absolvent al școlii normale Tg-Jiu, subrevizor școlar la Mehedinți și Dolj, prefect la Gorj și senator la Arad, membru permanent în Consiliul superior al Cooperației din România.

În aceeași revistă – probabil ianuarie 1913, cooperativa fiind ruptă – se găsesc și alte lucrări scrise de el: „Călăuza Băncilor Populare”; „Din călătorii cooperative” și „Cooperația în Elveția”; pe care revista le recomandă Băncilor Populare din țară ca să-și înzestreze bibliotecile cu ele.

Având o activitate deosebită ca învățător în comuna Bumbesti-Jiu, unde a fost găsit de Spiru Haret cu atelier de tâmplărie și războaie de țesut, înființate din inițiativa lui personală, - confirmarea și a bătrânilor din sat (Petre Corâci de 91 de ani) – Gh. Dumitrescu-Bumbesti a fost făcut subrevizor școlar în județul Gorj, dându-se sarcina să înființeze bănci populare și cooperative sătești. După ce și-a îndeplinit misiunea încredințată în Gorj, a fost mutat în Mehedinți și Dolj, în aceeași misiune.

În anul 1913, îl găsim pe Gh. Dumitrescu-Bumbesti în funcția de inspector general al Băncilor Populare (Șezătoarea Săteanului anul XV – nr.6-8 iunie – august 1913 pag. 44) la inaugurarea localului Băncii Populare „Alexandru Ghica” din comuna Oltenița Rurală, unde... într-o cuvântare plină de însuflețire face comparație de cum era starea materială a sătenilor cu 12 ani în urmă și cum se găsea atunci, care se bucură de roadele muncii lor datorită numai întovăririlor de tot felul. Spune că noua credință a țăranului să fie numai cooperația, care-i va duce la vindecarea tuturor nevoilor (pag.45). Îndeamnă pe săteni să meargă înainte cu opera lor, ca prin întovăriri să scape de cămătari și samsari, care cumpărau cu prețuri derizorii rodul muncii lor iar sătenii să-și procure ce le trebuie prin întovăriri și atunci opera lor, va fi o

operă mare, o operă națională (pag. 46, op.cit.)

În revista „Șezătoarea Săteanului” nr.1 anulXVI ianuarie 1914, învățătorul Emanoil Popescu din comuna Turcinești - Gorj, scrie articolul: „Primele licăriri de mișcare economică culturală în Gorj”, pag. 4-9, ... arată că s-a lățit buruiana cea rea și s-a întins primejdioasa sectă a cămătarilor, că nația se află împărțită în 2 clase, dacă nu dușmane cel puțin nepăsătoare una față de cealaltă: jos o clasă ignorantă și săracă lipită pământului; sus, una bogată, a cărei producție se reazămă pe brațele celei de jos ... cu acest chip, suntem osândiți să pierim”. Și se întreabă Emanoil Popescu cine trebuie să fie eroul care înțelegând chemarea vremii să tune cu glas profetic, să apuce în mână vâslele și să ducă barca la liman? Drept este că s-ar fi gândit mulți la căutarea leacului, dar se temeau. Autorităților administrative le era teamă să nu ia mișcarea aceasta drept un început de socialism și în loc de mândrie să vadă un închipuit pericol...

Cu astfel de convingere ne-am altoit sufletele, acum șaisprezece ani (1898, n.n.), o ceată de 9 învățători și 9 preoți, lângă care s-au alăturat 2 comercianți, 13 mici proprietari și 20 de agricultori. Ceata aceasta am botezat-o „Societatea Luminarea Săteanului”, avea reședința în Bumbesti-Jiu și cuprindea 10 comune: Cartiu, Căineni, Curtișoara, Grui, Horezu, Mușetești, Rugi, Schela și Tetila.

Ceata era pusă sub președinția și ascultarea d-lui Gh.Dumitrescu-Bumbesti, pe atunci învățător, ca unul al cărui cuvânt avea mai multă autoritate și ca unul care ne îndemnase să începem mișcarea. Iată ce dorea societatea noastră: 1.Înființarea de biblioteci cu cărți și reviste pentru săteni și deprinderea celor știutori de carte cu citirea lor. 2. Înființarea școlilor de adulți. 3. Înființarea de bănci populare în fiecare comună, pentru a asigura o bună stare materială sătenilor. 4. Ținerea de conferințe populare, pentru a deprinde pe săteni cu moralitatea, munca, chibzuința, economia și iubirea de școală. 5. Darea de serbări pentru îmbogățirea bibliotecilor și eventual clădiri de localuri de școli. Avem îndatorirea, fiecare membru, să contribuim bănește cu 2

lei la început, drept taxă de înscriere și de aici înainte o cotizație de 1 leu pe lună... Trebuia muncă și dezbărare de interesele noastre proprii, alergătură, foc sfânt în suflete, mult, atât de mult încât să-l insuflăm și altora.. Și am dovedit că nu ne-a lipsit nimic din toate acestea. Pentru ca să afle mai multă lume de departe și să știe ce dorim și ce lucrăm noi, dădusem la lumină și o revistă purtând numele societății. Urzeala acestui plan măreț clocea poate de mult în mintea lui Dumitrescu-Bumbești. Prilejul dării lui la iveală a fost în seara de 20 ianuarie 1898 la o petrecere intimă și a fost adoptat de cei 6 învățători ce se aflau acolo. În primăvară, hotărâm punerea în înfăptuire a planului, scoatem revista de sub tipar și punem la cale pentru 26 aprilie prima conferință populară la Cartiu. Conferința se ține cu izbândă deplină și tot atunci se hotărăște darea unei serbări tot la Cartiu, pentru 31 mai, sub patronajul deputatului Dincă Schileru la care serbare s-a realizat un câștig de 1.300 lei. A luat parte la serbare toată elita târgujiană, prefectul, magistrații tribunalului și judecătorii, fruntașii comerțului, proprietarii din județ.

O revelație prețioasă ne zâmbea în suflete: „A! Care va să zică stăpânirea nu-i contra noastră, ea ne apreciază! Curaj dar! De multe ori șovăiam de neîncredere. Bătrânii și cei cu greutate din familiile noastre ne certau amar socotindu-ne drept nebuni, sub ascultarea unui alt om și mai mare (Gh.Dumitrescu-Bumbești n.n.), care ne rătăcește mințile și, prin neglijarea treburilor noastre proprii, ne duce la ruină și sărăcie. Dar zierele de seamă: *Drapelul, Liberalul, Adevărul, Dreptatea, Gazeta Transilvaniei, Constanța* și altele, ne încurajau prin: „Onoare vouă gorjenilor, care ați ridicat stindardul la o nouă redeșteptare ... Înainte, tot înainte! Cei mulți, care vă înțeleg, vă vor urma!”...

Trebuia să dăm înapoi, când un C.Alimănișteanu, un Ionescu-Gion, un Take Ionescu, un Dr. C.Istrati, un I.Calenderu și alți patrioți ne binecuvântau prin cuvintele: „Felicitările noastre sincere, mergeți tot așa înainte „ori” să fie ca munca și căldura voastră să găsească pretutindeni inițiatori! Înainte pentru țară și pentru știință!” și când profesorii gimnazului din Tg-Jiu, Piekarsky, Pătroșanu și Nicolau simțeau o deosebită plăcere

să ne însoțească prin comune la toate conferințele

Bilanțul primului an de muncă s-a încheiat cu 15 conferințe, 2 serbări și 2 bănci populare: Curtișoara și Schela.

Bucuria ne-a fost aproape de paroxism când, la Congresul învățătorilor din iulie 1900, Ministrul Școalelor de atunci, zicea: „De altfel rolul învățătorilor în mișcarea noastră comercială, a fost îmbucurător și norocos până în prezent. Mișcarea mai conștientă și mai sistematică a început din aceia parte binecuvântată care a dat în acest secol și pe Tudor Vladimirescu. Acolo, în Gorj, o mână de oameni cu inimă și pricepere, s-au pus în fruntea nu numai a mișcării culturale, dar și în fruntea mișcării economice. Ei muncesc cu sârg. Facă toți astfel!”

Gorjul avea atunci 17 bănci populare și mai multe societăți culturale și biblioteci din care una- cea din Bumbești-Jiu – cu peste 1.000 de volume. Mehedinții au urmat bunul exemplu și avea 5 societăți culturale și 6 societăți cooperative. Doljul nu a voit să rămână mai prejos și avea mai multe bănci rurale. Mișcarea prindea în toată țara.

Trecerea bunului exemplu de la Gorj la Mehedinți și de aici la Dolj, coincide cu trecerea d-lui Dumitrescu-Bumbești ca subrevizor, pe rând, la aceste două județe... Vizionari și naivi am fost socotiți și noi cei din ceata înjghebată sub Parâng la 1898, dar am reușit”.... Încheie articolul învățătorul Emanoil Popescu.

Am redat aproape în întregime articolul spre a se vedea inițiativa, munca de pionierat în mișcarea economică culturală, prestigiul de care s-a bucurat Gheorghe Dumitrescu-Bumbești în cercul colegilor și colaboratorilor, precum și ecoul mișcării inițiate de învățătorii gorjeni în frunte cu Gheorghe Dumitrescu-Bumbești.

În ziua de 29 iunie 1914 s-a inaugurat localul Băncii din Crivăț județul Ilfov, la care a luat parte Gh.Dumitrescu-Bumbești din partea Casei Centrale... (revista Șezătoarea săteanului nr.6 anul XVI iunie 1914, pag. 32.)

Ultima revistă „Șezătoarea Săteanului” găsită și consultată de noi este nr. 11 anul XVI, noiembrie 1914. Str. Covaci 14 București,

abonament 5 lei anual).

După o prodigioasă activitate, în domenii diferite, dar cu scopul ridicării nivelului cultural și economic al țărăminii, învățătorul Gh.Dumitrescu-Bumbești, moare în august 1939 regretat de foștii lui colaboratori în domeniul cooperației și mai cu seamă de locuitorii comunei Bumbești-Jiu, în a căror memorie se va păstra vie imaginea inimosului învățător.

În 1902, la stăruința lui Gh.Dumitrescu-Bumbești, a luat ființă banca populară „Cipria” din comuna Bumbești-Jiu, al cărui conducător printre alții a fost el în primul rând, pentru a înlesni creditul și a fructifica economiile sătenilor din Bumbești.

Gh. Dumitrescu-Bumbești în 1909 a scris monografia băncii populare „Gilortul” din Novaci. (datele cu cerneală sunt luate din *Almanahul istoric al băncilor populare din Gorj* - de P. Popeangă, V.Uscătescu).

P.S. Acest studiu l-am alcătuit cu sprijinul lui Alexandru Tatomirescu, fost învățător în Bumbești-Jiu.

MĂRTURII GORJENE INEDITE DESPRE GHEORGHE TĂTĂRESCU

Gheorghe Nichifor

Despre Gheorghe Tătărescu (1886-1957), unul dintre marii oameni politici ai Gorjului și ai țării, legat puternic de aceste meleaguri, prin toate fibrele sufletului său, s-a scris în ultima vreme destul de insistent. Cu toate acestea biografia sa politică incită la noi cercetări, astfel încât orice abordare sau mărturie documentară este binevenită.

Ne încumetăm în cele ce urmează să abordăm perioada 1944-1947, mai puțin cunoscută și cea mai controversată, din lunga carieră politică a distinsului lider liberal român. La modestele noastre considerații vom adăuga un foarte interesant material documentar, provenind de la ilustrul scriitor gorjean Sabin Velican, care l-a cunoscut pe Gheorghe Tătărescu personal, material ce poate fi utilizat oricând pentru o mai bună judecată a unor fapte și oameni prinși în vârtoarea nestăvilită a istoriei.

Politician cu o bogată experiență, aflat de mai multe decenii în vârtoarea elitei clasei conducătoare românești, Gheorghe Tătărescu a intuit din timp și a anticipat, într-un fel, mersul evenimentelor și, pentru a salva ce se mai putea, a trecut la o relație discretă cu stânga comunistă. Încă din toamna anului 1943, gruparea din jurul său, aflată în conflict cu „bătrânii liberali” coordonați de Dinu Brătianu, a pus în circulație un memorandum prin care se făceau unele concesii modelului social-politic sovietic. Pe aceleași considerente, la 26 mai 1944, a fost încheiată o înțelegere cu P.C.R., inițindu-se concomitent și tratative directe cu rușii,

la Berna, prin intermediul lui Richard Franasovici¹. Această orientare l-a salvat pe Gheorghe Tătărescu, într-o primă etapă, după instalarea comuniștilor la putere, când a primit înalte demnități, poate și pentru a construi o fațadă de democrație.

Împotriva lui Gheorghe Tătărescu, încă din primele ședințe ale guvernului Sănătescu, s-a ridicat cu vehemență Iuliu Maniu, care a cerut, în mod expres, arestarea lui, pentru complicitate la acțiunea de aderare a României la Axă. Culmea, a fost salvat, în extremis, tocmai de veto-ul reprezentantului comuniștilor în guvern, Lucrețiu Pătrășcanu. Alte acuzații i-au fost aduse în ianuarie 1945, de către un alt național-țărănist, Virgil Solomon, care susținea că Tătărescu poartă vina cea mai mare pentru desprinderea României de aliații tradiționali².

Care au fost acțiunile lui Tătărescu, în această perioadă extrem de complexă, instabilă și imprevizibilă?

La începutul lunii octombrie 1944, după o scurtă expectativă, el adresa o scrisoare lui Dinu Brătianu, în care explica și stabilea prioritățile politice ale momentului: consolidarea Partidului Național Liberal și apropierea de Uniunea Sovietică. În decembrie, același an, se va produce ruperea definitivă de președintele P.N.L., Dinu Brătianu, pe eșicherul politic făcându-și apariția P.N.L. - Tătărescu. Noua formațiune politică acceptă colaborarea în cadrul Frontului Național Democrat (coalitiție de stânga, coordonată de P.C.R.) și este recompensată, în cadrul guvernului dr. Petru Groza, cu trei portofolii ministeriale: vicepreședenția Consiliului de Miniștri și Internele (Gh. Tătărescu), finanțele (D. Alimănișteanu), industria și comerțul (Petre Bejan).

Un rol important în acțiunea de clarificare a situației din P.N.L. – Tătărescu l-a avut Congresul din 29 iunie – 1 iulie 1945, unde liderul său aprecia că formațiunea se afla în „dreapta stângii”, având rolul de a temporiza acțiunile blocului guvernamental. El considera absolut necesară prezența partidului în F.N.D. opinând că „dacă n-am fi, ar fi trebuit să ne naștem”, cum relatează cotidianul „Adevărul”. În același articol, Iuliu Maniu și Dinu Brătianu erau taxați ca refractari și inadaptabili

la spiritul vremii, reafirmându-se, totodată, și opțiunea liberală vizând menținerea proprietății private în România, paralel strângându-se relațiile cu sovieticii³.

Luna august 1945 a cuprins, între altele, încercarea regelui Mihai de a demite guvernul Petru Groza, suveranul sperând că va fi ajutat și de Gheorghe Tătărescu. Din nefericire, momentul a fost ratat datorită solidarizării neașteptate a liderului liberal cu ceilalți membri ai cabinetului.

Un alt moment decisiv, în care Gheorghe Tătărescu s-a aflat alături de dr. Petru Groza și echipa sa a fost oferit de alegerile din toamna anului 1946. Deși a anunțat într-un discurs radiodifuzat că va fi o confruntare între două concepții ideologice diferite, el a direcționat partidul către Blocul Partidelor Democratice, alianța patronată de comuniști. La încheierea scrutinului au intrat în Parlament 73 de liberali, în timp ce în guvern P.N.L. – Tătărescu primea patru ministere și trei subsecretariate, fiind la paritate cu P.C.R., P.S.D. și Frontul Plugarilor.

După ce la 10 februarie 1947, alături de ceilalți membri ai delegației române, Gheorghe Tătărescu și-a pus semnătura pe Tratatul de pace de la Paris, relațiile sale cu ceilalți demnitari ai guvernului au început să se răcească, atât datorită faptului că a avut o altă atitudine față de actele executivului, dar și din cauză că rolul său în scenariul comuniștilor se apropia de sfârșit.

În martie 1947, organele de siguranță notau că „Ghiță nu s-a întâlnit niciodată cu Groza sau cu Dej (de la semnarea Tratatului – n.n.G.N.), decât numai într-un Consiliu de Miniștri, în care a spus că, deoarece nu suntem în timpuri normale, ar fi cazul ca fiecare partid să lucreze pe contul lui și, deci blocul nu mai are nici un rost”⁴. Cu acest prilej generalul C. Sănătescu nota: „Memoriul a indispus și pe ruși și pe comuniști, care tot timpul au făcut reclamă mincinoasă ce bine merge în țară. Ce măsuri vor lua contra lui Tătărescu? Probabil va fi scos din guvern și nu m-ar mira să-l văd trecut apoi în rândul criminalilor de război”⁵. În aceeași lună, a avut loc o întâlnire secretă cu liderul naționalist-țărănist Iuliu Maniu, urmată de o radicalizare a atitudinii politice

a lui Gheorghe Tătărescu și a grupului său parlamentar.

Politica economică pro-sovietică a guvernului a contribuit la accentuarea tensiunilor din Adunarea Deputaților, parlamentarii liberali abținându-se de la votarea unor legi. Momentul desprinderii lui Gheorghe Tătărescu din angrenajul comunist poate fi considerat memoriul său din 24 mai 1947, prezentat șefilor de partide din Blocul Partidelor Democratice, difuzat în străinătate și discutat în guvern la 13 iunie 1947.

După interzicerea activității P.N.Ț., Gheorghe Tătărescu a devenit principalul obstacol în calea comuniștilor. Atacurile împotriva lui s-au întetit, prin „dezvăluiri senzaționale”, în legătură cu activitatea Ministerului de Externe, în fruntea căruia s-a aflat o vreme. La 7 noiembrie 1947, liberalii din guvern au demisionat, locul lor fiind luat, între alții, de către Ana Pauker și Vasile Luca⁶. În același context s-a înscris demisia ambasadorului român de la Londra, Richard Franasovici, vechi colaborator al lui Gheorghe Tătărescu.

După retragerea din guvern prima grijă a lui Gheorghe Tătărescu a fost să părăsească și fotoliul de lider al P.N.L., pe care l-a cedat lui Petre Bejan. Acesta, îngrijorat de pronunțarea sentințelor în procesul intentat unor conducători țăraniști, face o spectaculoasă reorientare, delimitându-se de Gheorghe Tătărescu. Este aleasă o nouă conducere și se adoptă un alt program care, în condițiile menținerii proprietății private, accepta „noile realități”, inclusiv dogma cu „drumul spre socialism și comunism”. La 4 ianuarie 1948, o circulară semnată de Petre Bejan aproba noua formă de organizare a statului, anume Republica populară⁷.

În acest timp, Gheorghe Tătărescu retras la moșia sa din Poiana-Rovinari, în Gorj, aștepta deznodământul, previzibil de altfel. La 2 martie 1949, comuniștii l-au arestat și, pentru pricini imaginare, i-au stabilit domiciliul forțat la București. Urmărindu-se exterminarea sa, din mai 1950 până în vara anului 1955 a fost deținut în mai multe închisori, inclusiv la Sighetul Marmăției, fapt ce i-a periclitat grav sănătatea. La 25 martie 1957, a urmat inevitabilul deces al acestui mare bărbat al Gorjului⁸.

Criticat de unii, adulat de alții, Gheorghe Tătărescu a străbătut ca o flacără perioada complexă a anilor 1944-1947, așa cum a făcut-o în întreaga sa viață. A făcut bine ceea ce a făcut? Nu a făcut bine? Ar fi putut fi altfel? Care ar fi fost soarta țării noastre, fără o piesă de asemenea calibru, într-un guvern aservit sovieticilor? Ce s-ar fi întâmplat cu România, având de la început un ministru de externe de „calitatea” Anei Pauker? S-ar fi putut stopa sovietizarea țării? Probabil că aceste întrebări și multe altele vor fi în atenția istoricilor noștri, pentru o dreaptă și necesară interpretare a faptelor, vieții și activității politice a gorjeanului Gheorghe Tătărescu.

Recent am intrat în posesia unui manuscris ce vine să aducă o nouă lumină asupra acestei perioade zbuciumate din viața lui Gheorghe Tătărescu. Autorul nu este un bun politician, nici măcar istoric, ci, poate cel mai de seamă scriitor pe care l-a zămislit pământul Gorjului. Sabin Popescu Lupu sau Sabin Velican, cum și-a semnat numeroasele lucrări, a fost de aproape două decenii intelectual de vază al Basarabiei, experiență unică pe care a reflectat-o în scrierile sale, aici plămădindu-se și cele două cărți mai vechi ale sale, „Pământ viu” și „Drumul Sevastopolului”⁹. După 1945 a suferit o absurdă detenție politică, dar a revenit în forță după 1989, preocupările sale incluzând și valoroase amintiri despre unii oameni politici¹⁰, între care și Gheorghe Tătărescu, pe care le încredințăm acum tiparului.

SABIN VELICAN DESPRE GHEORGHE TĂTĂRESCU

„După 23 august 1944...

Rușii cu armatele lor cenușii ajunseseră și în Gorjul nostru. Atunci am văzut și eu o glorie cenușie.

Mă găseam în Tg-Jiu. Efectuam recensământul școlar pentru înscrierea copiilor în clasa întâi, pe o jumătate din oraș. Pe atunci Târgul era mic și nu avea decât două localuri de școală primară.

Am ajuns la intrarea unui părculeț din fața unei case boierești

de lângă Primăria oraşului. Când mă apropiam, tocmai coborau scările casei generalul Gârbea¹¹, pe care îl cunoşteam din vedere, şi fostul prim ministru Gheorghe Tătărescu, a cărui figură devenise populară după ce condusese ţara timp de opt ani, ca fiind singurul om care ştia să măgulească vanitatea aceluiastraniu personaj care se numea Carol al II-lea. Pe marele liberal l-am cunoscut după poza din ziar.

I-am salutat şi mi-au răspuns în mod civilizat deşi le eram amândurora necunoscut.

Am terminat repede cu cercetarea asupra copiilor în casa aceasta unde trăia fostul primar al Tg-Jiului, Titi Bălănescu. Era prea bătrân ca să mai aibă urmaşi de şapte ani. Era singur în casă.

La plecare, l-am întâlnit pe Gheorghe Tătărescu singur. Îşi condusese musafirul în uniformă şi revenea spre casa unde şi el era oaspete.

Când mi-am ridicat pălăria, fostul premier m-a oprit, mi-a întins mâna, dorind se vede să mă cunoască. Nu fiindcă i-aş fi făcut vreo impresie deosebită, ci fiindcă, oraşul, găsindu-se cam pustiu, deoarece multă lume fugise prin satele de lângă păduri, atunci când se vestise trecerea armatei ruse – omul politic, obişnuit să vorbească, să-şi expună gândurile, găsise probabil în mine un auditoriu. Redus, umil, dar avea în faţă doi ochi şi două urechi, gata să-l privească şi să-l asculte.

I-am spus numele. M-am mirat că îl cunoştea din presă. Credeam că „oamenii mari” n-au timp nici măcar să răsfoiască ziarele, gazetele, revistele.

M-a invitat să stăm puţin de vorbă, răzleţiţi în umbrişul des al arborilor din parc. Aşezaţi pe-o bancă din lemn masiv, un scaun solid, făcut pentru trei-patru persoane, cioplit ţărăneşte dintr-un trunchi cioturos al unui stejar adus de undeva de pe dealurile Gorjului.

Să nu te miri, - mi-a spus cu multă afabilitate, volutiv ca un oltean, - să nu consideri ciudat că te-am reţinut, dar oraşul acesta, reşedinţa fiefului meu electoral, pare pustiu. Au dat aproape toţi bir cu fugiţii, sau se ascund prin case.

Le-o fi teamă de ruși. Oamenii, e normal să nu se prea creadă că o dușmănie crâncenă de peste trei ani, se poate transforma într-o prietenie și o alianță sinceră într-o noapte, printr-o simplă semnătură a armistițiului și a trecerii noastre de lângă un tovarăș – neamțul, alături de inamicul – rus, împotriva căruia ne-am bătut, pentru ca de acum înainte să luptăm contra prietenului de ieri, în tovărășia dușmanului de până acum. Nu vedeți ce ciudățenie? Oamenii n-o înțeleg și de aceea se ascund. Nu cred în schimbările acestea.

Mai târziu le vor înțelege.

Sunt sigur, deocamdată sentimentele sunt mai puternice decât rațiunea.

După un moment de gândire și se pare de legătură între idei, Tătărescu a continuat:

Din păcate nu gândesc așa numai oamenii din popor. Există mulți din bărbații care au avut sau ar putea să mai aibă un rol în trebile statului care văd lucrurile prin aceeași prismă și nu au încredere în ruși.

Socotiți că merită vreo încredere,, față de felul cum ne-au înșelat totdeauna de-a lungul istoriei și a vecinătății noastre din ultimii o sută cincizeci de ani?

O merită sau nu, dar ei sunt o realitate, o crudă realitate, de care mulți din românii cu răspundere nu-și dau seama că de ei depinde existența noastră ca stat, și poate chiar ca neam. Și Mircea cel Bătrân și Ștefan cel Mare, doi pioni ai rezistenței noastre românești pe aceste țărâmurii unde ne-au zămislit urmașii lui Traian și Decebal, și ei, bravi luptători, au îmbinat strategia paloșului de pe câmpul de bătălie, cu aceea a cuvântului din cancelariile diplomației, spre a putea supraviețui aici, pe pământul pe atunci râvnit de toți, pământ pe care avem aceleași drepturi atunci ca și acum. Căile rușilor sunt deschise și spre Europa centrală. Cine i-ar mai putea opri din marșul lor triumfal? O Franță abia scăpată de sub ocupație? O Anglie care respiră atât de greu după uriașul efort spre a-i învinge pe nemți? O Americă total dezinteresată asupra urmărilor înaintării rușilor în Europa? Această Americă, - și când zic

asta mă gândesc la Statele Unite ale Americii de Nord, - va plânge mai târziu, când va constata că a câștigat un război exclusiv în folosul unei Rusii, pe care peste treizeci-patruzeci de ani va trebui s-o înfrunte ca pe marele său inamic, fiindcă în acest timp urmașii lui Petru I vor deveni foarte puternici și extrem de periculoși pentru pacea lumii și pentru drepturile națiunilor mici. Fiind un stat multinațional, Rusia va căuta să înglobeze mereu popoarele și micile state independente din jurul său. Și va găsi justificări și pretexte pentru asta. Învingătorul, puternicul are totdeauna ultimul cuvânt.

Iar noi românii suntem prima bucățică pe care râvnesc s-o înghită. Și fiind și latini, insulă străină în mijlocul slavilor, n-ar fi de mirare să caute să ne facă dispăruți de pe aceste locuri. Siberia e imensă. Poate înghiți mulți, mulți români. Aceasta ar fi sfârșitul nostru.

Iată de ce trebuie să fim prudenți în noile noastre relații cu rușii. Mă vezi? Numai cu hainele pe care le am pe mine, cu atât am scăpat de la conacul de la Poiana, pe care mi l-au prădat rușii. Dar bine că am scăpat teafăr. Merg la București să stau de vorbă în primul rând cu Iuliu Maniu¹². E om mare. Are un cuvânt greu de spus în viața noastră politică și socială. Poporul îl stimează și îl iubește. E gata să-l urmeze. Dar Iuliu Maniu nu-i cunoaște pe ruși. Ar fi gata să moară demn ca un erou, însă asta nu înseamnă și salvarea țării, a poporului român. Acesta trebuie să fie țelul: statul și neamul românesc să rămână în ființă.

Maniu a lucrat întotdeauna numai cu târnăcopul. A fost un negativist, un dărâmător. Știu, e mai ușor să dai jos o casă, decât să-i ridici la loc măcar un perete.

Mă voi duce să-i spun că a sosit vremea să fim uniți cu toții și să mai facă și el uz de măiestrie, nu numai de târnăcop. Numai uniți, fără exprimarea vrăjmășiei și resentimentelor în fața rușilor, vom izbuti să ne strecurăm prin acest greu moment al istoriei noastre. Astfel rușii ne-ar putea cauza un rău fatal.

A tăcut obosit parcă.

De fapt își vorbise mai mult sieși, ca și cum ar fi vrut să se

autoconvingă, să se adapteze cu noul drum pe care urma să pornească”.

Abia în 1967, adică peste 32 de ani, când rușii au început să ne amenințe cu ocuparea și a restului țării, după ce în 1944 ne furaseră Basarabia, Bucovina de Nord și o parte a județului Dorohoi din Moldova, adică peste un sfert din țară, - mi-am adus aminte de proorocirile lui Gheorghe Tătărescu și mi-am dat seama de ce a fost singurul om de stat care între cele două războaie mondiale a putut dăinui opt ani în fruntea țării.

Mai mult, într-o revistă istorică din acest an am găsit inserate gândurile amare ale lui Stalin la data când i-am părăsit pe nemți și am trecut, în 1944, alături de ruși. Ori cu noi, ori fără noi, pe germani tot îi băteau, dar participarea românilor la războiul contra nemților crea statului și poporului din jurul Carpaților, măcar formal, alte drepturi la încheierea păcii.

Deci Stalin avea în gând, în planul său nimicirea statului și poporului român. Întoarcerea noastră de 90 de grade i-a răsturnat intențiile, iar noi am făcut un pas spre supraviețuire¹³.

Dintre vechii politicieni marcanți ai timpului Gheorghe Tătărescu a înțeles cel mai bine situația.

La aceea primă și ultimă întâlnire din Tg-Jiu, l-am întrebat și eu, rugându-l să mă lămurească asupra declarațiilor făcute tocmai atunci de Lucrețiu Pătrășcanu, fruntaș al Partidului Comunist Român.

Ca delegat al acestui partid, alături de alți doi ai altor partide politice din țară, la semnarea armistițiului cu Rusia, Pătrășcanu dăduse la Moscova un fel de interviu defăimător pentru patria și poporul român: „Recunosc și mă doare faptul, că în războiul nostru contra Rusiei, am jefuit din această țară și pietrele funerare.”

Ceva groaznic! Monstruos! Tu, român, să spui asemenea cuvinte! Cum nu i-a înghețat limba când a rostit blasfemia la adresa țării sale?!

Chiar dacă vreun păcătos o fi furat ceva din Rusia, după cum au existat și indivizi izolați din armata rusă care au furat din România, nici

un om nu poate spune că „noi românii” sau „ei rușii” în totalitate au comis asemenea acte.

Și nici nu m-am mirat când, câțiva ani mai târziu, Lucrețiu Pătrășcanu a fost asasinat de proprii săi tovarăși, pedepsiți și ei la rândul lor pentru inumana omucidere, fiindcă orice greșeală pe lumea asta își are scadența ei.

... Iar la întrebarea mea Gheorghe Tătărescu a răspuns modest, dar cuprinzător:

Lucrețiu Pătrășcanu a greșit, făcând acele inutile, dăunătoare declarații care au indignat românii cinstiți. Cred că în avântul de a fi scos din lagăr și trimis ca reprezentant al României la semnarea armistițiului, a uitat ce rol are acolo și a vorbit nu ca un diplomat, ci ca un om corect cu el însuși, dar involuntar inamic al patriei sale. Și aceasta fiindcă Lucrețiu Pătrășcanu n-a avut o școală politică propriu zisă¹⁴.

Iar ca să-mi illustreze ce înseamnă această ucenicie politică, fostul prim ministru mi-a povestit cum, înainte de a fi numit pentru prima dată subsecretar de stat într-un guvern liberal, președintele Consiliului de Miniștri Ionel Brătianu, un mare bărbat de stat al României¹⁵, l-a invitat acasă la el. Au intrat în biroul de lucru al Brătianului. Acesta a dat ordin să nu fie deranjați și chiar a încuiat ușa camerei. După aceea a început a-i da sfaturi asupra felului în care trebuia să lucreze în noua sa calitate, în primul mare post spre ascensiunea politică. Drept încheiere, i-a atras serios atenția:

Din momentul când ieși pe această ușă, ai încetat a fi simplul cetățean Gheorghe Tătărescu. Ține minte că ai devenit ministrul Tătărescu! Nu te mai reprezintă doar pe tine, ci țara, statul român. Ori de câte ori vei deschide gura să rostești ceva, oricând gândurile vor s-o apuce razna, ori condeiul să aștearnă o exprimare, tot timpul și în orice împrejurare să-ți amintești că prin tine vorbește, scrie, gândește poporul patriei tale. Iată de ce, dacă vrei nu numai să rămâi la guvern, dar să te și ridici, trebuie să-ți fii cel mai serios controlor al tău însuși. Altfel te vor urmări și te vor dărâma alții, fie din opoziție, fie din propriul

partid din care, orice membru are dreptul să se vizeze pe post de conducător.

Apoi după o pauză:

Pe Pătrășcanu desigur nu l-a învățat nimeni. El a vorbit nu ca delegat al României, ci ca om și mai ales drept comunist.

Peste un an Tătărescu a devenit ministru de externe alături de comuniști.

Maniu, fusese foarte puțin timp prim ministru, a fost arestat și judecat.

Tătărescu, după opt ani de conducere a unui mare partid politic burghez, era trimis de guvernul cvasicomunist din 1945 la Conferința de la Paris, unde a semnat în numele României tratatul de pace prin care cedam Basarabia și Bucovina de Nord rușilor.

Atunci mi-am amintit de cuvintele spuse acolo în parcul casei lui Titi Bălănescu cu un an înainte: „Să ne salvăm existența statului și neamului românesc, acceptând ciuntiri temporare ale hotarelor. Mai curând vom recâștiga pierderile mici, decât să reparăm o pierdere totală a țării. Și timpul va lucra și el. Viitorul va aduce multe schimbări. În prezent totul este să supraviețuim”.

Consecvent acestor idei a pus semnătura pe actul care ne sfâșia tocmai țara, România mare, pe care el o condusesese timp de opt ani¹⁶.

A fost blamat, hulit. Naționaliștii spuneau că prin fostul mare prim ministru al istoricului partid liberal, comuniștii au scos castanele din foc cu mâinile însăși ale burgheziei și capitalismului. Niciodată nu vor putea fi învinuiți că și-au luat singuri răspunderea pentru cedarea Basarabiei și Bucovinei de Nord.

Câțiva ani mai târziu l-am văzut pe Gheorghe Tătărescu pentru ultima oară în Tg-Jiu. Nu mai era ministru. Întâlnise oameni cu mai multă ucenicie politică decât a lui. Aceștia se serviseră puțin de el, de numele, de trecutul lui, spre a face trecerea spre comunism un hap mai ușor de înghițit.

Acum se vorbea că nu avea o situație prea bună și că devenise

o piesă de muzeu istoric.

Într-adevăr, când l-am văzut era într-un automobil condus de un șofer militar, iar alături de marele „fost”, stătea foarte țeapăn un ofițer sau subofițer în uniformă militară. N-aș putea să spun dacă această încadrare între militari era ca să-l aibă în siguranță spre a nu se rătăci spre fruntarii, sau ca să-l protejeze împotriva marii dragoste și recunștințe a poporului, la a cărei fericire contribuise atât de mult...

Iar eu, umil consider, voi pune o naivă întrebare: „A greșit sau a fost clarvăzător Gheorghe Tătărescu?”

Istoria, - dacă va exista vreodată un total adevăr istoric, - ne va da răspunsul.

Sabin Velican, 25 iulie 1990

NOTE:

1. Gheorghe Nichifor, *Gheorghe Tătărescu, 35 de ani de la moarte*, în „Liberalul”, serie nouă, an XLVI, nr. 11/69, din 19-25 martie 1992.
2. *Idem*, *Gheorghe Tătărescu, față-n față cu unii dintre contestatari*, în „Cuget liber” (Tg-Jiu), an III, nr. 10, p. 64.
3. „Adevărul”, din 3 iulie 1945.
4. Gheorghe Nichifor, *Gheorghe Tătărescu față-n față cu unii dintre contestatari*.
5. C. Sănătescu, *Jurnal*, Edit. Humanitas, București, 1993, p. 250.
6. I. Scurtu, *Monarhia din România. 1866-1947*, Edit. Danubius, București, 1991, p. 167; *idem*. *Piese noi la „Dosarul Ana Pauker”*, în „Magazin istoric”, din octombrie 1992, p. 26.
7. Gheorghe Nichifor, *Gheorghe Tătărescu față-n față cu unii dintre contestatari*.
8. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie*, Edit. Enciclopedică, București, 1996, p. LXI-LXIII.
9. Gheorghe Nichifor, *Intelectualitatea Gorjului și Marea Unire*, Edit. „Alexandru Ștefulescu”, Tg-Jiu, 1995, p. 90-91.
10. Gheorghe Nichifor, Maria Bizomescu, *Regina Marii Uniri*, Edit. Spicon, Tg-Jiu, 1997, p. 159-161.
11. Participant la evenimentele din 1 Decembrie 1918 și veteran al celor două războaie mondiale gen. Titus Garbea a încetat din viață la venerabila vârstă de 105 ani.
12. Despre Iuliu Maniu, pe larg, în I. Scurtu, *Iuliu Maniu. Activitatea politică*, Edit. Enciclopedică, București, 1995.
13. Victor Frunză, *Istoria stalinismului în România*, Edit. Humanitas, București, 1990, p. 171-190.

14. Ambasadorul britanic la Moscova, Sir Archibald Kerr, a înțeles corect drama lui Pătrășcanu, în momentul în care a constatat cât de iluzoriu era calculul făcut la București: „El venise aici convins că, în calitate de comunist, va găsi de îndată cheia spre inimile rușilor și va dezăvorî ușa pentru un armistițiu mai blând (...). Aceasta este o greșeală în care cad mulți oameni, și Pătrășcanu nu poate fi blamat pentru că nu a fost nimeni în România care să-i spună că speranțele sale în această privință erau vane. Se pare însă că acest fapt a afectat echilibrul său și l-a făcut mai puțin eficient decât era de așteptat de la puternica sa personalitate. A fost limpede, în timpul negocierilor, că el a trecut prin câteva momente grele, gândurile – bănuiesc- îndreptându-se spre ce va spune tovarășilor săi comuniști și criticilor săi, când se va reîntoarce acasă. „Florin Contantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Edit. Univers enciclopedic, București, 1997, p. 444-445.
15. Pe larg despre personalitatea acestuia, în Anastasie Iordache, *Ion I.C. Brătianu*, Edit. Albatros, București, 1994 și I. Scurtu, *Ion I.C. Brătianu*, Edit. Museion, București, 1992.
16. Marin Nedelea, *Prim-miniștrii României*, Casa de Editură și Presă „Viața Românească”, 1991, p. 121-130.

Scrisori inedite comunicate de Vasile Cărbăiș

Redăm cinci scrisori, în ordine cronologică, de la Vasile Lascăr, Ion I.C. Brătianu, Eugen Brote, Vintilă I.C. Brătianu și N. Iorga.

1. 1903, ianuarie 9, București. Vasile Lascăr, ministrul de interne, îi scria doctorului Dem. D. Culcer, prefectul județului Gorj, să continue cu aceeași străduință pentru întărirea partidului liberal din acest județ.

Iubite doctore,

Privim cu o deosebită satisfacțiune străduințele ce faci, pentru a întări partidul liberal din Gorj.

Suntem siguri că vei izbuti să îi redai puterea și strălucirea ce avea în trecut.

Încredințat că noi îi vom da tot sprijinul nostru, ca să reușești pe deplin, căci suntem convinși că lucrând astfel, faci un adevărat serviciu nu numai cauzei liberale, dară și țării.

Profit de această ocaziune pentru a te încunoștința că ori ce ajutor va trebui să dăm noi de la centru, nu-l vom da decât după cererea și cu consimțământul Dv., ca reprezentant al guvernului în localitate, și mai ales ca conducător al partidului de aici, căci singur în drept și ca măsură a expune ce trebuie să se facă pentru bunul mers al afacerilor publice și întărirea partidului.

Te rog primește o strângere de mână pentru serviciu.

V. Lascăr

2. 1903, iulie 14, București. Ion I.C. Brătianu, ministrul lucrărilor publice, informează pe doctorul Dem. D. Culcer, prefectul județului Gorj, despre vizita unor ofițeri ruși, care vor face o excursie pe Valea Jiului. Îi atrage atenția ca primirea și excursia să fie cât mai simple, fără nici un alaiu.

Scumpe doctore,

Zilele acestea regimentul Dv. de infanterie va primi vizita ofițerilor ruși din regimentul regelui.

De la București s-au dat instrucțiunile necesare ca primirea să fie călduroasă dar nu exagerată. Trebuie să se păstreze evenimentului caracterul unei manifestații de camaraderie, fără a lăsa să denigreze în vreun marș triumfal cu participarea populațiilor. E vorba de o simplă serbare militară la care celelalte administrații nu vor contribui decât prin asistarea D-tale și a lui Titu¹ sau a ajutorului de primar la prânzul oferit de ofițerii români. De asemenea la excursie, care e vorba a o face pe Jiu, nu să cadă să meargă decât câțiva dintre ofițeri 5 sau 6 trăsură, pentru ca nu cumva cortegiul devenind important, să producă o impresie nepotrivită.

Neștiind dacă Titu nu e la Karlsbad, mă abțin de a îi scrie și lui în caz de nevoie sper că vei binevoi a îi comunica dorințele noastre. Profit de ocaziune pentru a prezenta omagiile mele doamnei Culcer și a-ți reînoi scumpe doctore, asigurarea cordialei mele afecțiuni.

Ion I.C. Brătianu

3. 1904, decembrie 15, Găuceana. Eugen Brote, fruntaș al mișcării memorandiste, către Ilarie Chendi, critic literar, descrie aspecte din acțiunile politice ale românilor din Transilvania.

Iubite Domnule Chendi,

Din informațiunile ce le dă scrisoarea alăturată a părintelui Ciorogariu, pe care ți-o restitui cu mulțumiri, ar rezulta, că toți românii grupați în „bănățeni” ar „deveni” și „ungureni” se pregătesc pentru alegeri, și că între aceste grupuri n-ar exista vreo legătură. Ungurenii – adică cei din comitatul Aradului și al Bihorului – par a fi înțeleși asupra condițiilor însă nu și asupra programului lor de acțiune. O asemenea situație nu este potrivită pentru inițierea unei acțiuni politice serioasă și generală a românilor. Deputații români vestiți în camera din Pesta – nu însemnează politicește nimic sau foarte puțin.

Pentru ca să este ceva din această mișcare românească cred că este indispensabilă ca toți candidații românilor să caute a se înțelege între ei, să-și stabilească un program comun cu care intră în alegeri și să-și desemneze un cap al lor, care să-i conducă și să-i reprezinte în toate privințele și în toate părțile. O asemenea organizație simplă ar lămurii ideile, ar face cu puțință o acțiune serioasă și ar împiedica multe rele, bunăoară excursiuni a la Vaida –Vlad, cochetări cu Kossuthiștii etc. Pentru cauza națională este în prezent cu totul indiferent dacă candidații români rees sau nu în alegeri. Important este că românii să manifeste în mod serios voința lor a intra în parlament și să declare hotărât că țin în toate împrejurările la împărat. O asemenea opozițiune a românilor ar trecea de cea mai norocoasă pentru răfuiala cea mare, care va trebui să se facă mai curând sau mai târziu cu ungurii și cu politica lor nebună. În ceasul răfuiei regatul român ne va da ajutorul adevărat. Ajutorul acesta va fi cu atât mai mare, cu cât regatul va fi pe atunci mai tare.

Cam aceste așa fi avut de spus și părintelui Ciorogariu.

Cu cele mai amicale salutări
al d-tale devotat

Eugen Brote

4. 1911, septembrie 16, București. Vintilă I.C. Brătianu, directorul Băncii Naționale, către doctorul Dem. D. Culcer din Tg-Jiu relevă situația monetară a Băncii Naționale cât și situația financiară grea a României din acel timp.

Stimate Domnule Culcer,

Fratele meu Ion care a petrecut numai câteva ceasuri în oraș, unde a găsit scrisoarea d-tale, mă însărcinează să vă răspund eu în locul lui. Aceasta mai cu seamă că îmi atribuiți „o atât puternicie” la Banca Națională, pe care din nenorocire nu o am. Cum zice cronicarul: omul este sub puterea vremurilor. Și în acest caz din nenorocire, dezastrul financiar care ne amenință, nu mai este putința de acțiune a omului și chiar a instituțiilor.

Nefiind în Banca Națională, nu știu ce ar fi dat la diferite epoce ca plata în străinătate, scăderea însă repede a leului, cred că limpezește pentru toți putința de a putea valuta asupra străinătății.

Banca Națională n-ar putea dispune de disponibilități de acest fel, decât dacă ar găsi în guvern un ajutor în procurarea lor, ori tocmai inversul va produce mai cu seamă acum când leul a scăzut atât de mult, aș avea curajul mai puțin ca oricând să intervin cu o cerere pe care de la început aș crede-o în neputință de a fi executată.

De aceea cred că și d-ta să faci ca toți oamenii care cunosc situația grea de azi, să aștepți timpuri mai bune, când sacrificiile făcute pentru valută, să nu fie ruinătoare ca cele de azi, și când pentru 80.000 de franci schimbați ceri 800.000 de lei.

Când va fi acest timp? Nimeni nu poate preciza, dar el nu poate să nu vie, după ce țara își va relua o cale mai normală, ca prin care trece azi. Cu părerea mea de rău de a nu (fi) putut să vă dau un răspuns mai cuprinzător cu dorințele d-tale, vă rog să primiți asigurarea sentimentelor mele distinse.

Vintilă I.C. Brătianu

5. 1926, august 22, Vălenii de Munte. N. Iorga, în calitate de președinte al Ligii Culturale, scrie maiorului Elian, membru al Ligii din Buftea, despre neprezentarea unei piese de teatru în aer liber.

Scumpii mei domni,

N-am fost la reprezentație și nu pot judeca cum au fost servite rolurile. Și, cum n-ați fost pe la mine, în grabă, n-am putut afla reaua găzduire de care vă plângeți. Dacă lumea a râs, aceasta să nu vă supere, dacă aveți conștiința că v-ați făcut bine datoria.

Și eu sunt însă de părere că e bine ca piese străine și grele nu sunt potrivite pentru diletanți, oricâtă bună voință ar avea. V-aș fi văzut bucuros vreo piesă de Alecsandri.

Adaug că lipsa mea a fost adusă de obligația ce avem de a primi un oaspete sârb, colegul Ibrovac.

Primiți, vă rog, asigurarea întregii mele simpatii.

N. Iorga,
Președintele Ligei Culturale

Notă:

1. Este vorba de avocatul Titu Frumușeanu, primarul orașului Tg-Jiu.

CONTRIBUȚIA MĂNĂSTIRII TISMANA LA EVOLUȚIA MIȘCĂRII LITERARE DIN ȚARA NOASTRĂ ÎN SEC. XIX ȘI XX

Dan Corneliu Brăneanu

Deși și alte mănăstiri din țara noastră sunt amplasate în locuri foarte pitorești beneficiind de condițiile climatice chiar și mai și în special de posibilități de ajungere mai ușoară, totuși dintre toate Mănăstirea Tismana, chiar fără o tradiție culturală ca de exemplu Mănăstirea Govora, a înregistrat prezența și interesul celor mai numeroși oameni de litere de mare valoare, în secolele XIX și XX.

Această constatare completează o paletă mai mare de activități complexe și variate care s-au dezvoltat în cadrul acestei mănăstiri în afara bineînțeleș a celei religioase propriu-zise, activități cu caracter politic și militar, de lansare a unor acțiuni istorice cu caracter național, de salvare a vieții unor persoane, de detenție efectivă etc.

În activitatea literară propriu-zisă Mănăstirea Tismana și sfera ei spațială imediată de influență spirituală a impresionat și inspirat o serie de scriitori care au găsit aici condiții pentru plămădirea unor realizări în proză, poezie sau traduceri.

În ordine cronologică trebuie început cu Grigore Alexandrescu (1810-1885) care la vârsta de 32 de ani a scris poezia „Răsăritul lunii la Tismana” pe care o publică peste cinci ani (1847). George Călinescu consideră că aceasta face parte din acea creație a autorului care exprimă cea mai puternică expresie a lamartinismului la noi. Poetul consideră că locul sălbatic în care se ridică „mănăstirea învechită” stă sub semnul

astrului nopții care acolo într-adevăr, din cauza gradului mare de împădurire și a durității peisajului stâncos, când ea se înalță, plină fiind, în special, creează un joc de umbre impresionant, cutremurător.

Trebuie arătat că Grigore Alexandrescu a scris și poezia mai cunoscută „Umbra lui Mircea la Cozia”, poezie tratată cam în același stil și cu imagini romantice, identice: stânca, umbra, turnul, zid vechi, prăpastie, peștera. Cunoscând și celelalte mănăstiri din nordul Olteniei și putând face deci comparația, Grigore Alexandrescu s-a exprimat despre Tismana astfel: „Iată cea mai veche și cea mai măreață mănăstire de peste Olț” (Memorial de călătorie, 1872).

Alexandru Pelimon (1822-1881) în anul 1858 pleacă pe jos din București pe un traseu subcarpatic trecând prin mănăstirile din nordul Olteniei și ajungând bineînțeles la Mănăstirea Tismana, dar și la schiturile Cioclovina de Jos și de Sus. Cartea intitulată „Impresiuni de călătorie în România” a apărut în același an 1858 și a fost reeditată în zilele noastre în anul 1984 la Editura Sport-Turism. Ea are o deosebită importanță documentară, descrierea zonei Tismana fiind străbătută de un filon solar al bucuriei de viață și de încredere în virtuțile neamului românesc.

Alexandru Vlahuță (1858-1919) în „România Pitorească” a fost impresionat de frumusețea zonei Tismana unde ajunsese în anul 1901.

Aceleași sentimente și le-au exprimat în scris și Nicolae Iorga și Ion Simionescu.

Din categoria creațiilor literare efectiv realizate la Mănăstirea Tismana primul cunoscut este Anton Pann (1797-1854), care pe la anul 1840, când era profesor la Seminarul din București, a avut la Tismana o rodnică activitate în domeniul redactării și tipăririi de muzică ecleziastică compusă în românește sau tradusă din grecește. Aici el se simțea bine întrucât avea prieteni care-l primiseră corespunzător.

George Coșbuc (1866-1918) s-a legat de Mănăstirea Tismana și împrejurimile ei, situație care i-a marcat efectiv și viața prin faptul că fiul său unic Alexandru – a decedat la Bălești, în apropierea Tismanei.

Alegerea Tismanei s-a făcut prin voia destinului, Coșbuc

ajungând aici, la vila Sfetea deja existentă, prin căsătoria sa în anul 1895 cu Elena Sfetea fiica unui comerciant bogat din Brașov. Locurile l-au atras așa de mult încât el venea la Tismana aproape în fiecare vară, deși ardelean fiind, relațiile sale de suflet fuseseră în prima tinerețe legate de zona Năsăudului. Coșbuc devenise din ardelean un împătimit al Tismanei oltenești; o figură respectată în cadrul satului unde localnicii îl numeau badea Gheorghe. El adusesese spontan la Tismana un nucleu de intelectuali realizând acolo pe neobservate, un puternic centru de spiritualitate. În anumite perioade ale verii la vila Sfetea puteau fi văzuți muzicieni ca Alfonso Castaldi și Dumitru Chiriac, istorici ca G. Popa Lisseanu și chiar italianul prof. Ramiro Ortiz. Au rămas în istoria locului puncte celebre care încă mai pot fi cunoscute și azi. „fagul lui Coșbuc” situat la 200 m de vilă reprezintă un reper fizic dar și metafizic afinitatea lui Coșbuc față de acesta fiind justificată pe baza unor cunoștințe nu la îndemâna tuturor, cunoștințe care vor fi aprofundate de fiul său. „Chioșcul lui Coșbuc” înconjurat de brazi și „Masa fraților” corespundea locurilor în care aveau loc discuții între prietenii adunați. „Aleea Tainelor” se afla mai jos de mănăstire și avea pe o distanță de 300 m străjuți brazi. Împrăștiați prin împrejurimi Coșbuc și ceilalți erau chemați la ora mesei la vilă printr-un corn de vânătoare.

Schimbările de idei literare și filosofice aveau uneori și caracter peripatetic. Coșbuc mergea cu picioarele goale prin apa rece curgătoare și se întreținea cu Ramiro Ortiz care-l urmărea fiind pe mal. Mai mult, au fost consemnate situații în care Coșbuc scria efectiv într-o poziție originală, respectiv cu picioarele în apa care acolo vara este destul de rece. Atitudinea nu era întâmplătoare ci rodul unor lecturi mai deosebite față de ce se citea atunci în societatea românească, așa cum deja s-a arătat mai sus.

Consemnarea prietenilor literare ale grupului strâns în jurul lui George Coșbuc s-a transmis fotografic, George Călinescu în Istoria Literaturii Române apreciind ca importantă reproducerea a trei asemenea imagini.

Trebuie arătat că la Tismana nu numai s-au schimbat idei, dar s-a și trudit efectiv în domeniul literaturii. G. Coșbuc a avut acolo cele mai bune condiții pentru operele la care lucra mai de mult și anume traducerea integrală a Odiseei, a Bucolicelor lui Virgiliu ca și a Georgicelor, a Eneidei și a operei lui Kalidasa, Sacontala. În foișorul său Coșbuc a lucrat mult la traducerea Divinei Comedii a lui Dante.

Pe de altă parte Ramiro Ortiz care predă la Universitatea din Cluj și-a scris tot în anul 1915 la Tismana cursul despre umanismul și umanitatea lui Dante.

Iată cum cele mai mari creații literare ale omenirii, atât de diferite, ca să ne referim numai la Odiseea, Sacontala și Divina Comedie s-au întâlnit în masivul păduros de la Tismana într-o mănăstire care și manifestase beneficitația și înainte de sec. XVIII în diferite activități cu caracter literar spiritual.

De semnificația fizică și sufletească a zonei Tismana a fost influențat și Alexandru Coșbuc singurul fiu al lui G. Coșbuc, născut în august 1895 la Craiova. Nu s-a evidențiat până în prezent talentul deosebit al acestui tânăr care din nefericire a murit într-un accident de automobil, rarism pe vremea aceea, la vârsta de 20 de ani în ziua de 26 august 1915, pe parcursul Tg-Jiu și Tismana (la Tămășești).

După cum descrie Ramiro Ortiz, Alex. Coșbuc încă nu era geniu dar ar fi putut prea bine ajunge.

În istoria poporului nostru nu s-a mai înregistrat un caz în care la acea vârstă cineva să aibă concomitent atât de multe elemente de cunoaștere în limbile sanscrită, egipteană, arabă, latină, greacă, limbile clasice moderne și limbile slave. De abia în zilele noastre Ioan Petru Culianu i s-ar fi putut compara dar și el încă mai puțin precoce. Alexandru Coșbuc avea cunoștințe și deja preocupări în științele oculte, paralela de persoane arătată mai sus putând deci continua.

Alexandru Coșbuc n-a apucat să-și manifeste și eventuale talente literare dar având în vedere calitățile sale ieșite din comun poate foarte bine să-și justifice inserarea în acest material.

Activitatea literară și culturală în general s-a manifestat la Tismana în sec. XIX și în domeniul strict religios adică în cadrul strict al Mănăstirii Tismana.

Chiriac Romiceanu preoțit în anul 1808 și ajuns arhimandrit este intrat în istoria literaturii române ca mare cronicar.

Ștefan Ieromonahul în anul 1839 a scris „Viața prea cuviosului nostru părinte Nicodim Sfințitul” din amintirile bătrânilor călugări și care n-a putut utiliza un manuscris mai vechi în limba slavă ce dispăruse.

Atragerea atâtor personalități literare și contribuția efectivă din ultimele două secole din țara noastră care s-a înregistrat în jurul Mănăstirii Tismana constituie un inestimabil atribut al acesteia și poate chiar un miracol care poate da de gândit.

Nu trebuie uitat că pe vremea lui Vlahuță ca să nu mai vorbim de cea a lui Anton Pann accesul la Tismana, pentru cei care veneau din capitala țării, corespundea unui act temerar din cauza stării drumurilor și a nesiguranței călătoriei. Mai târziu încă Alexandru Coșbuc, care călătorea cu un automobil al unui latifundiar din Teleorman, și-a pierdut viața din cauza unui bolovan care stătea în drum.

Existau mai aproape de București numeroase alte mănăstiri cu locuri pitorești liniștite.

Oare de ce Mănăstirea Tismana a fost cea care a fost preferată și a generat o mișcare literar-culturală atât de importantă?

CUPRINS

I. ARHEOLOGIE - ISTORIE.....	3
Dr. Gheorghe Calotoiu - Metalurgia și circulația obiectelor de metal din nordul Olteniei în Hallstatt.....	5
Dr. Gheorghe Calotoiu - Considerații asupra primei epoci a fierului în nordul Olteniei	17
Vasile Marinoiu, OLimpia Bratu - Cercetările arheologice de la Bumbești - Jiu, județul Gorj, campaniile 1997 - 1999	25
Vasile Marinoiu - Monumente sculpturale romane de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa la Poiana - Rovinari, județul Gorj	35
Dr. Petre Gherghe - O mărturie a practicării agriculturii în epoca romană la Săcelu, județul Gorj	45
Vasile Marinoiu, Dumitru Hortopan - O fibulă "digitată" descoperită la Socu, comuna Bărbătești, județul Gorj	51
Beniamin Basa - Voievodatul lui Litovoi și Țara Hațegului	55
Niculina Bîrsan - Orașele Țării Românești în timpul domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu	59
Dr. Gheorghe Gârdu - Isprăvnicatele străinilor din Valahia	73
Eva Isac - Cărți vechi românești tipărite la Neamț în patrimoniul județului Gorj	91
Dr. Gheorghe Gârdu - Călnic, județul Gorj (II)	101
Vasile Marinoiu - O tâmplă pictată de Nicolae Polcovnicul Zugravul, în județul Gorj	115

Dr. Dinică Ciobotea - <i>Întinderea proprietății moșnenești la 1864 în județul Gorj, conform statisticii din 1899 (II)</i>	123
Dan Neguleasa - <i>Gorjul la începutul secolului XX</i>	139
Dorina Nichifor - <i>Mărturii gorjene inedite despre cohorta "Domnul Tudor"</i>	151
Ing. Mircea Nicolae Pătrășcoiu - <i>Incursiunea de la Arsuri, județul Gorj a grupului "Jiu", în primul război mondial</i>	157
Dr. Vasile Novac - <i>Câteva reacții la dispariția lui Ion I.C. Brătianu</i>	167
Dr. Nicolae Mischie - <i>Grigore Iunian - ministru</i>	175
Dr. Vasile Novac - <i>Cavaleri gorjeni ai ordinului militar "Mihai Viteazul"</i>	197
Gheorghe Nichifor - <i>Gheorghe Tătărescu și idealul național</i>	217
Dr. Cezar Avram - <i>Colectivizarea în fața istoriei (II)</i>	223
II. GEOGRAFIE ȘI GEOLOGIE	243
Dr. Dragoș Bugă - <i>Gorjul în lucrările geografice ale profesorului Ion Conea</i>	245
Dr. Ilie Huică - <i>Depozitele carstice mezozoice din versantul sudic al munților Vulcan și Parâng</i>	257
Dr. Ilie Huică, ing. Nicolae Ciobotea - <i>Marmura de Gorj de pe Valea Porcului, județul Gorj</i>	257
Ing. Felicia Popescu - <i>Ion Popescu - Voitești, corespondență inedită</i>	279
Ion Lăceanu - <i>Considerații privind ocrotirea unor rezervații naturale din județul Gorj</i>	285
III. DOCUMENTAR	293
Dr. Ion Mocioi - <i>Alexandru Ștefulescu (1856-1910) - (II)</i>	295

Dan Neguleasa - <i>Dr. Nicolae Hasnaș (1875-1966)</i>	309
Vasile Smeu - <i>Gheorghe Dumitrescu - Bumbesti</i>	315
Gheorghe Nichifor - <i>Mărturii gorjene inedite despre Gheorghe</i> <i>Tătărescu</i>	321
Vasile Cărbăiș - <i>Scrisori inedite comunicate de Vasile Cărbăiș</i>	335
Dan Corneliu Brăneanu - <i>Contribuția mănăstirii Tismana la evoluția</i> <i>mișcării literare din țara noastră în sec. XIX și XX</i>	341

Tipărit la Imprimeria
«ATLAS-CLUSIUM»
Cluj-Napoca, ROMÂNIA
noiembrie 2000

Fibulă tip dragon, descoperită la Vărtop - Bumbești Jiu,
1998 (mărită de 4 ori)

ISBN 973-555-284-1